

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Озерський І. В.

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕДІАЦІЇ
В ЮРИСДИКЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ**

Навчальний посібник

Миколаїв – 2020

УДК 340.12-048.93

О 46

Рекомендовано до друку вченою радою Чорноморського національного університету імені Петра Могили (протокол № від 28 грудня 2019 р.).

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Охріменко І., доктор юридичних наук, професор (Національна академія внутрішніх справ, м. Київ);

Назаров В., доктор юридичних наук, професор (Академія адвокатури України, м. Київ);

Харченко Н., доктор психологічних наук, доцент (Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, м. Переяслав).

О 46

Озерський І. В. Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України : навч. посіб. / І. В. Озерський. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. – 248 с.

ISBN 978-966-336-413-1

У навчальному посібнику досліджені окремі питання удосконалення медіаційних процедур у кримінальному, адміністративному, господарському та цивільному судочинствах України, а також поза їх межами (досудова медіація, третейські медіаційні угоди, міжнародні стандарти правничої медіації та психологічні складові медіаційних процедур). Грунтуючись на наукових узагальненнях вчених – правознавців, філософів, соціологів, психологів, власних наукових розвідках, автор пропонує оригінальні ідеї бачення розв'язання низки складних, дискусійних, у теорії правничої медіації, питань стосовно її оптимізації в різних сферах юрисдикційної діяльності, що й визначили актуальність та унікальність представленого навчального видання. Навчальний посібник підготовлено в межах навчального курсу «Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України», що читається для магістрантів юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили та має стати основою для подальшого удосконалення професійної діяльності відповідних фахівців у галузі права.

Окремі положення представленого навчального посібника можуть бути використані під час проведення занять з навчальних дисциплін: «Кримінальний процес України», «Адміністративний процес України», «Цивільний процес України», «Господарський процес України», «Юридична психологія» та «Юридична конфліктологія» у закладах вищої освіти з підготовки здобувачів першого та другого рівнів вищої освіти з юридичною та психологічною спеціалізацією, а також у практичній діяльності працівників правоохоронних, судових органів України, медіаторів, аспірантів, докторантів та викладачів.

ISBN 978-966-336-413-1

УДК 340.12-048.93

© Озерський І. В., 2020

© ЧНУ ім. Петра Могили, 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ОСНОВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В СФЕРІ ПРАВНИЧОЇ МЕДІАЦІЇ.....	5
ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ГАЛУЗЕВО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ.....	10
1. Понятійно-категорійна та нормативно-правова регламентація медіації.....	10
2. Медіаційні (мирові) процедури у кримінальному процесі.....	26
3. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в цивільному процесі.....	38
4. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в господарському процесі.....	46
5. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в адміністративному судочинстві.....	51
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ МЕДІАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ПОЗА МЕЖАМИ ПРОФЕСІЙНОГО СУДОЧИНСТВА ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВНИЧОЇ МЕДІАЦІЇ.....	61
6. Організаційно-правові аспекти застосування медіації в третейських судах України.....	61
7. Міжнародні стандарти правничої медіації та їх адаптація в Україні.....	75
РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОНТЕНТ МЕДІАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ТА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНИХ МЕТОДІВ (ФОРМ) ВИРІШЕННЯ ЮРИСДИКЦІЙНИХ СПОРІВ.....	82
8. Психологічна складова правничої медіації.....	82
9. Використання спеціальних психологічних знань у медіаційних процедурах юрисдикційного процесу.....	103
ПІСЛЯМОВА.....	121
ТЕСТОВИЙ ЗРІЗ ЗНАТЬ.....	125
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.....	136
ДОДАТКИ.....	145

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЄРДР	–	Єдиний реєстр досудових розслідувань.
США	–	Сполучені Штати Америки.
АВС	–	Альтернативне вирішення спорів.
ЄСПЛ	–	Європейський суд з прав людини.
ЄКПЛ	–	Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод.
ЗВО	–	Заклад вищої освіти.
ООН	–	Організація Об'єднаних Націй.
ЄС	–	Європейський союз.
ВССУ	–	Вищий Спеціалізований Суд України.
НАПУ	–	Національна академія прокуратури України.
НШСУ	–	Національна школа суддів України.
НАБУ	–	Національне антикорупційне бюро України.
СБУ	–	Служба безпеки України.
ГПУ	–	Генеральна прокуратура України.
ЗУ	–	Закон України.
СПЕ	–	Судово-психологічна експертиза.
ГО	–	Громадська організація.
КПК	–	Кримінальний процесуальний кодекс.
ЦПК	–	Цивільний процесуальний кодекс.
ГПК	–	Господарський процесуальний кодекс.
КАС	–	Кодекс адміністративного судочинства.
ЦК	–	Цивільний кодекс.
ГК	–	Господарський кодекс.
КК	–	Кримінальний кодекс.
ВР України	–	Верховна Рада України.
НДІ	–	Науково-дослідний інститут.
ВС	–	Верховний Суд.
КЦС ВС	–	Касаційний цивільний суд Верховного Суду.

ОСНОВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В СФЕРІ МЕДІАЦІЇ

---

1. **Медіація** – правова послуга, що полягає у позасудовій чи судовій процедурі врегулювання конфлікту (спору) шляхом проведення переговорів між сторонами конфлікту (спору) за допомогою одного або декількох медіаторів з відповідним фаховим рівнем освіти.

2. **Медіатор** – спеціально підготовлений, сертифікований посередник (суддя-медіатор, спеціаліст-психолог, спеціаліст-конфліктолог, спеціаліст-юридичний психолог), який внесений до національного чи міжнародного реєстру медіаторів та має своїм обов'язком сприяти сторонам конфлікту (спору) в його врегулюванні шляхом структурованого переговорного (медіаційного) процесу.

3. **Сторони медіації** – суддя, суд, прокурор, фізичні, юридичні особи або групи осіб, які звернулися до медіатора з метою врегулювання конфлікту (спору) за допомогою медіації.

4. **Учасники медіації** – медіатор (медіатори), сторони медіації, їхні представники, законні представники, захисники, перекладач, спеціаліст, експерт та інші особи (психологи, конфліктологи, юристи), визначені за домовленістю сторін чи за їх згодою призначені слідчим за погодженням з прокурором, слідчим суддею, суддею, судом.

5. **Об'єднання медіаторів** – місцеві, всеукраїнські та міжнародні об'єднання, створені особами, які мають статус медіатора, згідно з законодавством України.

6. **Згода про застосування посередництва (медіації)** – письмова згода (заява) сторін про проведення переговорів з метою врегулювання конфлікту/спору за участю посередника/медіатора.

7. **Індивідуальний план надання правової (соціальної) послуги посередництва (медіації)** – документ, складений на I етапі надання правової (соціальної послуги) на підставі проведеного оцінювання стану індивідуальних потреб отримувачів правової (соціальної послуги), у якому зазначено заходи, що проводяться в межах надання такої послуги, відомості про необхідні ресурси, періодичність і строки виконання, відповідальних за виконання, дані щодо моніторингу.

8. **Конфлікт/спір** – розбіжності, протилежність інтересів сторін, відмінна позиція двох або більше суб'єктів правовідносин, у зв'язку з якими одній зі сторін чи обом сторонам може бути завдано моральної та/або матеріальної шкоди.

9. **Медіаційна угода (угода про примирення)** – письмова угода про здійснення медіації (про розв'язання конфлікту/спору та/або

усунення/відшкодування спричиненої шкоди), що укладається між медіатором та сторонами конфлікту/спору, які є отримувачами правової (соціальної) послуги посередництва (медіації) в межах певного виду юрисдикційного процесу чи поза ним.

10. **Медіаційний договір** – це угода, яка вказує на те, що сторони розпочинають процедуру медіації за обопільною згодою за участю призначеного чи найнятого медіатора.

11. **Медіаційне застереження** – це положення цивільно-правового, господарсько-правового, трудового, шлюбного або іншого договору про звернення до процедури правничої чи соціальної медіації (як послуги) у разі виникнення між його сторонами конфлікту (спору) з приводу правовідносин, урегульованих таким договором та здійсненим у межах норм чинного законодавства.

12. **Моніторинг якості надання правової (соціальної послуги)** – постійний чи періодичний перегляд діяльності надавачів правової чи соціальної послуги суб'єкта, що надає правову (соціальну) послугу, метою якої є оцінювання поточних результатів, поступливість, виявлення труднощів, визначення проблем і надання рекомендацій для їх усунення.

13. **Надавач (правової) соціальної послуги посередництва (медіації)** – посередник (фахівець із соціальної роботи, соціальний працівник, психолог, юридичний психолог), медіатор, які безпосередньо реалізують заходи, що становлять зміст правової чи соціальної послуги.

14. **Отримувач правової (соціальної) послуги посередництва (медіації)** – особа, сім'я, у тому числі прийомна, дитячий будинок сімейного типу, сім'я опікунів, піклувальників, окрема соціальна група, у тому числі з урахуванням етнічної ознаки, стану здоров'я, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують надання правової (соціальної) послуги.

15. **Особова справа** – упорядкована сукупність відомостей щодо предмета конфлікту/спору, його сторони, процедури посередництва (медіації) та результати досягнутих домовленостей під час її проведення.

16. **Посередництво (медіація)** – метод розв'язання конфліктів/спорів, за допомогою якого дві або більше сторін конфлікту/спору намагаються в межах структурованого процесу за участю посередника/медіатора досягти згоди для його розв'язання на взаємовигідних умовах.

17. **Сторони посередництва (медіації)** – сторони конфлікту/спору, які уклали договір про надання правової послуги на I етапі (позасудова

медіація) або угоду про здійснення медіації на II етапі (судова медіація) шляхом заявленого клопотання про призначення медіатора чи за домовленістю сторін у позасудовому порядку.

18. **Компроміс** – згода з ким-небудь у чомусь, що досягається взаємними поступками; поступка заради досягнення взаємопозитивної мети.

19. **Суб'єкт, що надає правову (соціальну) послугу посередництва (медіації)** – підприємство, установа, заклад, організація (різних форм власності та господарювання), фізична особа, фізична особа – підприємець, які відповідають критеріям медіабельності.

20. **Медіабельність** – властивість юридичного конфлікту (правового спору), в силу якої він може бути врегульований безпосередньо сторонами конфлікту (спору) під час процедури медіації (примирення) відповідним фахівцем у галузі права та психології.

ВСТУП

Здійснювані в Україні адміністративна та судово-правова реформи, метою яких є поетапне формування ефективної організації виконавчої та судової влади, орієнтація їх, передусім, на захист прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, інтеграція законодавства України до європейських стандартів не могли бути осторонь проблеми оптимізації медіаційного процесу в сфері права. Навчальне видання «Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України» спрямоване на професійну та практичну підготовку майбутнього юриста, а тому вивчає нормативні механізми здійснення примирних (медіаційних) процедур у юрисдикційному процесі. У представленому виданні здійснено перехід від загальних питань, що мають теоретико-методологічне значення, до аналізу прикладних аспектів медіаційних процедур в різних видах юрисдикційного процесу.

У представленому навчальному виданні розкрито загальні методологічні підходи до аналізу організаційно-правової сутності та змісту реалізації медіаційних процедур у юрисдикційній діяльності, а також проаналізовані психологічні особливості означеної діяльності, місце і роль галузевої освіти, з'ясування цілей, завдань, принципів функціонування фахової підготовки фахівців-медіаторів (юристів, психологів), що є запорукою впровадження ефективних реформуючих заходів. Уміння адекватно реагувати на конфліктні ситуації і вміння виходити з них гідно та без моральних страждань є важливим фактором психологічного комфорту та безпеки особистості. Конфлікти зустрічаються в усіх сферах діяльності людини і часто вони стають значними подіями в житті, що залишають відбиток на світосприйнятті та взаєминах особистості з оточуючими.

Необхідність запровадження інституту медіації у вітчизняній системі права ґрунтується на позитивних результатах практики застосування інституту примирення в багатьох країнах світу, що свідчить про його ефективність. Така позиція узгоджується і з конституційними приписами, оскільки відповідно до ч. 5 ст. 55 Конституції України держава гарантує кожному будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань, а згідно з ст. 124 передбачено, що юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір. У розрізі цього 17 серпня 2016 року наказом № 892 Міністерства соціальної політики України затверджено «Державний стандарт соціальної послуги посередництва

(медіації)», що успішно зареєстровано в Міністерстві юстиції України 12.09.2016 № 1243/29373. Також медіація закріплена й у п. 4 ч. 1 ст. 1 та п. 4 ч. 2 ст. 7 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (02.06.2011 № 3460-VI). Окрім цього, впровадження медіації в Україні впливає з розділу «Розвиток і зміцнення правової держави» «Програми діяльності Кабінету Міністрів України» (Постанова Кабінету Міністрів України від 02 квітня 2020 р., № 270), де одним із пріоритетних кроків уряду визначено створення ефективних систем медіації.

Крім того, цей вектор відповідатиме загальній позиції України щодо гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу, оскільки питанню примирних процедур присвячено низку рекомендацій і рішень Ради Європи. Серед них варто пригадати наступні: Рекомендацію № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в сімейних справах від 21.01.1998, Рекомендацію Rec № (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в цивільних справах від 18.09.2002, Директиву Європейського парламенту та Ради № 2008/52 ЄС щодо деяких аспектів посередництва (медіації) у цивільних та комерційних справах від 21.05.2008. Крім цього, принагідно відзначити, що 7 серпня 2019 року в Сінгапурі, Україною була підписана Конвенція ООН «Про міжнародні угоди за результатами медіації». І насамкінець, варто згадати доленосне, зокрема для медіації, рішення Конституційного Суду України від 31.10.2019 № 4-в/2019, в якому вписано, що представництво особи у суді може бути здійснене за вибором особи іншим суб'єктом. Щодо останнього («іншим суб'єктом»), то це цілком узгоджується з діяльністю медіатора (посередника) в провадженні стосовно укладення мирової угоди в суді.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ГАЛУЗЕВО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ

Зважаючи на сприйняття Україною європейських стандартів у царині застосування процедури медіації в юрисдикційному процесі та реєстрацією низки законопроектів про медіацію в Україні, зокрема останнього проекту Закону України «Про медіацію» від 28 грудня 2019 р. [1], відкликаного 04 березня 2020 р., а також наявність окремого проекту Закону України «Про медіацію (посередництво) у кримінальних справах» [2], так і залишеного поза увагою парламентського розгляду, виникло питання про удосконалення правової регламентації означеного інституту в національному законодавстві, що покликаний виконувати функцію примирення сторін будь-якого юридичного спору.

Окремим організаційно-правовим та психологічним аспектам проблеми забезпечення медіаційного процесу як альтернативного засобу вирішення позасудових та судових спорів, присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема, А. Анцупова, В. Баранова, О. Белікова, О. Бобрової, Є. Борисової, Г. Брука, С. Васильчака, А. Горової, А. Гаврилшина, С. Демченка, В. Жмудь, В. Землянської, Г. Зера, Г. Єрмоєнко, С. Калашникової, Г. Козирева, Р. Ковалю, Я. Любченко, Н. Мазаракі, К. Михайлової, Ю. Михальського, Г. Огречук, І. Панової, Т. Подковенко, Ю. Притики, О. Спектор, Д. Сібільова, А. Шипилова, В. Яковлева, В. Резнікова, та ін., проте наявний стан правової регламентації процедури медіації як соціальної та правової послуги, фахової підготовки та кваліфікаційних вимог до статусу медіатора потребує комплексного теоретико-прикладного дослідження.

У цьому розділі висвітлено окремі теоретико-правові питання оптимізації медіаційних процедур у юрисдикційному процесі України. У контексті заявленого, розглянуто окремі питання галузево-правових особливостей медіації в різних сферах юрисдикційного процесу.

1. Понятійно-категорійна та нормативно-правова регламентація медіації

Насамперед варто визначити об'єкт, предмет, поняття та завдання правничої медіації. Тож *об'єктом правничої медіації* виступають

суспільні відносини, що опосередковуються юридичним конфліктом у межах заявленого його сторонами предмета спору чи компенсацією (відшкодуванням) шкоди спричиненої скоєним правопорушенням. Відповідно її **предметом** є юридичний конфлікт (спір) та спричинена моральна, фізична, майнова шкода. Зважаючи на це, можна виокремити **завдання правничої медіації**: нейтралізація юридичного конфлікту; досягнення примирення сторін спору (укладення мирової угоди, договору, застереження); остаточне вирішення юрисдикційного (в межах адміністративного, кримінального, цивільного та господарського судочинства) спору; відшкодування (компенсація) матеріальної шкоди; забезпечення правових гарантій потерпілому, позивачу; застосування санкцій стосовно підозрюваного, обвинуваченого, відповідача. У свою чергу **особливістю правничої медіації** є її двоєдиний зміст інтегрований соціальним та правовим аспектами, оскільки остання може виступати як соціальна чи правова послуга.

Щодо витоків медіації як філософсько-правового інституту зародження альтернативного способу вирішення конфлікту (спору), то тут варто згадати вислів відомого представника філософських вчень Діогена Лоретського, який вважав, що: «діалогом є розмова, котра складається із запитань і відповідей про предмет філософський або державний та зберігає правильність виведених характеристик та опорядження мови» [3, с. 20]. Саме з цього моменту і в цей період, як стверджує Г. Огренчук, слід розпочати відлік зародження сучасної медіації, оскільки налагодження конструктивного діалогу між сторонами спору і є основною метою діяльності медіатора [4, с. 42]. Значну роль у впровадженні процедур примирення, але дещо в іншому аспекті, зіграла і філософія християнства. Проповідуючи неприйнятність будь-яких суперечок і конфліктів, вона наполягала на принципі, за яким треба жити не формою, а істиною. Такий підхід цілком відповідає засадам медіації, яка передбачає, що вирішення спору має відбуватися, виходячи, насамперед, з інтересів сторін, а вже потім – норм права [4, с. 42]. Прямо вказують на необхідність примирення й інші християнські тексти. Зокрема, Євангеліє від Матфея (гл. 5, 25) містить припис швидше мирися із суперником, «аби той не віддав тебе судді, а суддя б не віддав тебе слугі, і не кинули тебе б до в'язниці» [5, с. 308].

Необхідність запровадження інституту медіації, як правової послуги (п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (02.06.2011 № 3460-VI) [6] у вітчизняній системі права ґрунтується на позитивних результатах практики застосування цього інституту в низці

країн світу, що свідчить про його ефективність. Така позиція узгоджується і з конституційними приписами, оскільки відповідно до ч. 5 ст. 55 Конституції України держава гарантує кожному будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. У розрізі цього 17 серпня 2016 року наказом № 892 Міністерства соціальної політики України затверджено «Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації)» (далі – Державний стандарт), що визначає зміст, обсяги, умови та порядок надання соціальної послуги посередництва (медіації), показники її якості для суб'єктів різних форм власності та господарювання, які надають таку послугу [7]. У ч. 1 розділу IX (назва – «Зміст соціальної послуги») Державного стандарту, вписані основні заходи, що становлять зміст соціальної послуги посередництва (медіації) та форми роботи медіатора, зокрема: допомога у врегулюванні конфліктів; ведення переговорів; опрацювання шляхів та умов розв'язання конфлікту [7] (див. додаток А).

Окрім цього, впровадження медіації в Україні впливає з розділу «Розвиток і зміцнення правової держави» «Програми діяльності Кабінету Міністрів України» (Постанова Кабінету Міністрів України від 02 квітня 2020 р., № 270), де одним із пріоритетних кроків уряду визначено створення ефективних систем медіації. [8]. Також, варто нагадати й про приєднання України як підписанта 7 серпня 2019 року до Конвенції ООН «Про міжнародні угоди за результатами медіації» (United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation), що додає правничій медіації гарантії виконання угод і є тією частинкою «пазла» ефективною та уніфікованою процедури реалізації угод, укладених унаслідок медіації, якої раніше не вистачало [9].

Означене, цілком відповідатиме загальній позиції України щодо гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу, оскільки питанню примирних процедур присвячено низку рекомендацій і рішень Ради Європи. Серед них варто пригадати наступні: Рекомендацію № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в сімейних справах від 21.01.1998, Рекомендацію Rec № (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в цивільних справах від 18.09.2002, Директиву Європейського парламенту та Ради № 2008/52 ЄС щодо деяких аспектів посередництва (медіації) у цивільних та комерційних справах від 21.05.2008.

Також, треба зазначити про розпочату Президентом України судову реформу в рамках якої може з'явитися інститут мирових судів. Так, Комісією з питань правової реформи, обговорюється проект щодо введення в українську судову систему посад мирових суддів та прирівняння їх до статусу судді загальної юрисдикції. Як відомо, значення та етимологія поняття «мировий суд» досі залишається не зовсім зрозумілим, як для більшості українців, так і для фахівців у галузі права. Це пояснюється відсутністю системного аналізу та єдиної дефініції визначення «мирової юстиції» в національному законодавстві України. Комісія з питань правової реформи при Президентові (далі – Комісія), пропонує віднести до підсудності мирових суддів в Україні кримінальні провадження, за які не передбачено позбавлення волі, та кримінальні проступки. Крім того, Комісія вважає, що мирові судді зможуть вирішувати справи стосовно розлучень (у випадку відсутності спору щодо дітей), видачі судових наказів, розподілу спільного майна (у випадку незначної ціни), захисту прав споживачів та адмінправопорушення [10].

Водночас, варто зазначити, що медіація порівняно з судовим розглядом, наділена певними перевагами, оскільки у процесі медіації сторони відіграють активну роль спрямовану на примирення. Однак, конфліктуючим сторонам, як правило, складно знайти спільну мову для того, щоб сісти за стіл перемовин задля досягнення компромісу. У цьому разі доцільно звертатися за допомогою до фахівців-медіаторів, оскільки лише вони зможуть завоювати увагу та довіру конфліктуючих (спірних) сторін, встановити між ними контакт та взаємопорозуміння, допомогти сторонам усвідомити необхідність та взаємовигідність примирення. Нами цілком підтримується наукова позиція А. Джужи, яка наголошує, «що сукупність завдань, покладених на інститут примирення (підвищення правосвідомості населення, допомога в реабілітації правопорушника й організація компенсації шкоди потерпілому), можна вирішувати тільки на основі соціальної кооперації, що об'єднує можливості громадськості та професійні навички і владні повноваження юристів (адвокатів, слідчих, прокурорів, суддів). А отже, сам інститут примирення, на слушну думку авторки, повинен мати змішаний державно-громадський характер» [11, с. 137].

Якщо говорити про питання теоретико-правового регулювання медіаційного процесу в Україні, то варто навести щодо цього позицію професора Ю. Притики, який обираючи в якості основної умови систематизації законодавчих норм щодо регулювання медіації

наявність виділених, інституційованих нормативно-правових актів, що встановлюють правове існування медіації та ступінь її нормативно-правового забезпечення на рівні спеціального законодавства, пропонує поділити правове регулювання медіації у сьогоденних зарубіжних правових системах на наступні групи: інтегроване правове забезпечення медіації (регулювання правовідносин, пов'язаних із застосуванням медіації при вирішенні спорів, відбувається на рівні спеціальних інтегрованих нормативно-правових актів – законів); диференційоване нормативно-правове забезпечення медіації (регулювання медіації здійснюється шляхом включення відповідних норм до нормативно-правових актів, передусім, процесуального характеру (процесуальних кодексів)); неформалізоване правове забезпечення медіації та забороняючі правові системи (характеризується відсутністю як правових норм стосовно регулювання медіації, так і відповідної заборони) [12, с. 13].

Незважаючи на те, що Україною було обрано шлях диференційованого нормативно-правового забезпечення медіації, наразі, наша держава відноситься до країн (для прикладу: Великобританія, Нідерланди) із неформалізованим правовим забезпеченням альтернативних методів вирішення юрисдикційних спорів, натомість прийняття відповідного закону, на думку Г. Огречук, неодмінно вимагатиме внесення змін до діючого законодавства України, а відтак у перспективі це передбачається запровадженням інтегрованого правового забезпечення медіації [4, с. 78–80].

Ураховуючи Рекомендацію № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в сімейних справах від 21 січня 1998 року, Рекомендацію № R (99) 19 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в кримінальних справах від 15 вересня 1999 року, Рекомендацію Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами від 5 вересня 2001 року, Рекомендацію Rec № (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в цивільних справах від 18 вересня 2002 року, Основоположне рішення Ради Європейського Союзу (2001/220/ІНА) щодо місця жертв злочинів у кримінальному судочинстві від 15 березня 2001 року, Директиву Європейського парламенту та Ради № 2008/52 ЄС щодо деяких аспектів посередництва (медіації) у цивільних та комерційних справах від 21 травня 2008 року тощо, запровадження механізмів альтернативного вирішення спорів (медіації) є доцільним на сучасному етапі розвитку правової системи. Адже це не лише сприятиме

зменшенню навантаження на судову систему, а й пришвидшить вирішення юридичних спорів. Саме тому якнайшвидше прийняття Закону України «Про медіацію» забезпечить належне врегулювання процедури медіації, а обов'язковість прийнятих у її результаті рішень, стане передумовою застосування цього альтернативного способу вирішення спорів [8].

Аналіз наукових праць у галузі теорії управління, конфліктології, юридичної психології, теорії та практики юридичної діяльності, а також власні дослідження показують, що: результати наукових розвідок у сфері правничого медіаційного процесу існують у фрагментарному вигляді і не можуть безпосередньо використовуватися у науковій, навчальній та правотворчій діяльності; недостатньо розробленим є теоретичне обґрунтування основних напрямів і компонентів системи професійної підготовки медіаторів в Україні за новими європейськими стандартами. У зв'язку з наведеним є актуальною необхідність дослідження організаційно-правових засад застосування процедури медіації в юрисдикційному процесі та кваліфікаційні вимоги до статусу медіатора. Узагальнення наукового доробку в галузі медіаційної діяльності потребує проведення теоретичного аналізу досліджень вітчизняних та зарубіжних учених-практиків, які присвячені теоретичному обґрунтуванню змісту медіаційних процедур як складових юрисдикційного процесу. Стосовно розуміння поняття та меж самого юрисдикційного процесу в теорії права, то тут варто навести наукову позицію В. Кощинця, який визначає останній (юрисдикційний процес) як «сукупність послідовних дій, встановлених у нормативному порядку й спрямованих на застосування норм матеріального права; різновид юридичної процедури, спрямованої на виявлення та реалізацію матеріально-охоронних правовідносин; урегульований процесуальними нормами порядок діяльності компетентних державних органів; система процедурних правовідносин, обов'язковим суб'єктом якої є компетентний орган» [13, с. 70].

Тепер, слід звернути увагу на інститут примирення (медіації) сторін у процесуальному судочинстві та роль у цьому медіатора як альтернативного, незалежного посередника юридичного спору, оскільки самі по собі кримінальний, адміністративний, цивільний та господарський процеси є конфліктними за психологічним змістом. У словнику російської мови поняття «примиритися» має наступне тлумачення: 1) стерпно віднести до чого-небудь, звикнути до чогось; 2) припинити стан сварки, ворожнечі між собою, з ким-небудь помиритися [14, с. 424]. У

науці кримінального процесуального права, примирення розуміють як юридичний стан, що виникає внаслідок вирішення кримінально-правового конфлікту, при якому потерпілий відмовляється від вимоги про притягнення до кримінальної відповідальності особи, що вчинила злочин, а сама особа, яка його вчинила, у передбачених законом випадках залагоджує спричинену шкоду (відшкодовує збитки або усуває заповідану шкоду) [15, с.10]. Процедура примирення в кримінальних провадженнях визначається як структурована безпосередня зустріч сторін конфлікту, під час якої потерпілий та правопорушник мають можливість брати активну участь у вирішенні проблем, спричинених правопорушенням [16, с. 152]. Саме тому, на думку О. Соловйової, примирення веде до встановлення доброзичливих взаємин між людьми, запобіганню насилля та жорстокості, зменшенню витрат правосуддя, збільшенню ролі суспільства у роботі з правопорушниками [17, с. 63].

Небезвідомо, що в Україні, зокрема у процесуальному законодавстві (кримінальному, цивільному, адміністративному, господарському), останнім часом досить активно запроваджуються норми ювенальної юстиції і відновного правосуддя, які, на нашу думку, мають передбачати відповідну роль медіатора як невід'ємного учасника такого процесу. У продовження зазначеного нагадаємо, що ще у 2008 році на це було звернено увагу в Указі Президента України (08.04.2008 № 311/2008), котрим затверджено «Концепцію реформування кримінальної юстиції України». Якраз у концепції і закладені висхідні позиції щодо посилення захисту прав та законних інтересів потерпілих, гарантоване відшкодування завданої їм шкоди. У зв'язку з цим, одним із завдань оптимізації медіаційних процедур у судах має стати розширення сфери застосування відновного і примирного правосуддя, відповідно до яких суд прийматиме рішення щодо угоди про примирення (мирової угоди) сторін у розглянутому юрисдикційному процесі.

На нашу думку, конфлікт якраз закладений в оспорюваних сторонами у судовому порядку порушених прав та законних інтересів. Отож, основною зброєю сторін конфлікту є спір, що скерований на відстоювання якихось власних інтересів, потреб, бажань тощо. Отже, варто погодитись з позицією С. Йосипенко, що «спір» є юридичним виразом конфлікту, а відтак означені категорії мають певні відмінності у розумінні «вирішення спору» і «вирішення конфлікту» [18, с. 52]. Так, суди врегульовуючи спір між сторонами, не завжди врегульовують сам конфлікт. Адже під час застосування медіації здійснюється управління конфліктом між сторонами, а правовим результатом

успішно проведеної медіації є припинення конфлікту та укладення медіаційної угоди про це [19].

У матеріалах із Вікіпедії спір визначено як зіткнення думок, поглядів, у процесі якого одна із сторін (або обидві) прагнуть переконати одна одну в справедливості своєї позиції; це публічне обговорення проблеми, зіткнення різних точок зору в процесі доказування і спростування [20]. Нагадаємо, що примиренням чи так званою медіацією є вид альтернативного врегулювання спорів, метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби всіх учасників конфлікту [21].

Законодавець, збагнувши значення інституту примирення (медіації) у позасудовому та судовому процесі, передбачив її в конкретних нормах процесуального права. Так, у Кримінальному процесуальному кодексі України цьому присвячена окрема глава 35 «Кримінальне провадження на підставі угод». У кримінальному провадженні згідно з п. 1 ст. 468 КПК України (назва – «Угоди в кримінальному провадженні») може бути укладена угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим. До того ж, така угода може бути укладена згідно з ч. 4 ст. 56 КПК України (назва – «Права потерпілого») на всіх стадіях кримінального провадження та слугуватиме у певних випадках підставою для закриття кримінального провадження. Варто також зазначити, що згідно з ч. 1 ст. 469 КПК України (назва – «Ініціювання та укладення угоди») угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді).

Щодо застосування медіаційних процедур в інших видах юрисдикційного процесу (цивільного, адміністративного, господарського), то останні чітко врегульовані в процесуальних нормах відповідних кодексів [22], зокрема у:

Господарському процесуальному кодексі України: п. 4 ч. 5 ст. 129 ГПК України (назва – «Розподіл судових витрат»), ч. 2 ст. 187 ГПК України (назва – «Порядок призначення врегулювання спору за участю судді»), ст. 188 ГПК України (назва – «Порядок проведення врегулювання спору за участю судді»), ст. 192 ГПК України (назва –

«Мирова угода сторін»), ст. 193 ГПК України (назва – «Виконання мирової угоди»), ч. 5 ст. 196 ГПК України (назва – «Судове засідання»), ст. 274 ГПК України (назва – «Відмова позивача від позову та мирова угода сторін»), ст. 307 ГПК України (назва – «Мирова угода в процесі виконання»), ст. 330 (назва – «Відмова позивача від позову та мирова угода сторін»);

Цивільному процесуальному кодексі України: ч. 5 ст. 44 ЦПК України (назва – «Неприпустимість зловживання процесуальними правами»), ч. 7 ст. 49 ЦПК України (назва – «Процесуальні права та обов'язки сторін»), ч. 1 ст. 57 ЦПК України (назва – «Процесуальні права органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб»), ч.ч. 1, 2, 4 ст. 142 ЦПК України (назва – «Розподіл витрат у разі визнання позову, закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду»), ч. 2 ст. 197 ЦПК України (назва – «Підготовче засідання»), ст. 207 ЦПК України (назва – «Мирова угода сторін»), ст. 208 ЦПК України (назва – «Виконання мирової угоди»), ч. 5 ст. 211 ЦПК України (назва – «Судове засідання»), ч. 4 ст. 200 ЦПК України (назва – «Судові рішення у підготовчому засіданні»), ч. 4 ст. 204 ЦПК України (назва – «Припинення врегулювання спору за участю судді»), ч. 7 ст. 240 ЦПК України (назва – «Відкладення розгляду справи або перерва в судовому засіданні»), ст. 251 ЦПК України (назва – «Обов'язок суду зупинити провадження у справі»), ст. 253 ЦПК України (назва – «Строки, на які зупиняється провадження у справі»), ч. 5 ст. 255 ЦПК України (назва – «Підстави закриття провадження у справі»), ч. 5 ст. 294 ЦПК України (назва – «Порядок розгляду справ окремого провадження»), п. 11 ч. 1 ст. 353 ЦПК України (назва – «Ухвали, на які можуть бути подані скарги окремо від рішення суду»), ст. 373 ЦПК України (назва – «Відмова позивача від позову та мирова угода сторін»), ст. 408 ЦПК України (назва – «Відмова позивача від позову та укладення сторонами мирової угоди»), ст. 434 ЦПК України (назва – «Мирова угода в процесі виконання»);

Кодексі адміністративного судочинства: п. 5 ч. 2 ст. 45 КАС України (назва – «Неприпустимість зловживання процесуальними правами»), ч.ч. 5, 6 ст. 47 КАС України (назва – «Процесуальні права та обов'язки сторін»), ч. 1 ст. 54 КАС України (назва – «Процесуальні права органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб»), п. 4 ч. 9 ст. 139 КАС України (назва – «Розподіл судових витрат»), ст. 141 КАС України (назва – «Судові

витрати, пов'язані з примиренням сторін»), п. 2 ч. 2 ст. 180 КАС України (назва – «Підготовче засідання»), ч. 4 ст. 183 КАС України (назва – «Судові рішення у підготовчому засіданні»), ч. 2 ст. 185 КАС України (назва – «Порядок призначення врегулювання спору за участю судді»), ч.ч. 2–5 ст. 186 КАС України (назва – «Порядок проведення врегулювання спору за участю судді»), п. 4 ч. 1 ст. 188 КАС України (назва – «Припинення врегулювання спору за участю судді»), ст. 190 КАС України (назва – «Примирення сторін»), ст. 191 КАС України (назва – «Виконання умов примирення»), ч. 5 ст. 194 КАС України (назва – «Судове засідання»), п. 4 ч. 1 ст. 236 КАС України (назва – «Зупинення провадження у справі»), п. 3 ч. 1 ст. 238 КАС України (назва – «Закриття провадження у справі»), п. 8 ч. 1 ст. 294 КАС України (назва – «Ухвали, на які можуть бути подані апеляційні скарги окремо від рішення суду»), ст. 314 КАС України (назва – «Відмова позивача від позову, примирення сторін під час апеляційного провадження»), ст. 348 КАС України (назва – «Відмова позивача від позову, примирення сторін під час касаційного провадження»), ст. 377 КАС України (назва – «Примирення сторін у процесі виконання») [22].

Найбільш чітко медіаційні засади для врегулювання спору до початку судового розгляду (розгляду справи по суті) виписані в: п. 2 ч. 2 ст. 180 КАС України (назва – «Підготовче засідання»), де суд з'ясовує, чи бажають сторони вирішити спір шляхом примирення або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді [22]; п. 2 ч. 2 ст. 197 ЦПК України (назва – «Підготовче засідання»), де суд з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді [9]; п. 2 ч. 2 ст. 182 ГПК України (назва – «Підготовче засідання»), де суд з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді [22].

До того ж, як і в кримінальному провадженні (ч. 5 ст. 469 КПК України), сторони означених вище видів юрисдикційного процесу, можуть укласти мирову угоду, тобто примиритись у предметі спору, на будь-якій стадії юрисдикційного процесу (ч. 7 ст. 49 ЦПК України; ч. 5 ст. 47 КАС України; ч. 7 ст. 46 ГПК України). З аналізу текстуальних конструкцій редакцій ч. 1 ст. 207. ЦПК України (назва –

«Мирова угода сторін»); ч. 1 ст. 190 КАС України (назва – «Примирення сторін») та ст. 192 ГПК України (назва – «Мирова угода сторін»), ст. 193 ГПК України (назва – «Виконання мирової угоди»), ст. 307 ГПК України (назва – «Мирова угода в процесі виконання») виходить, що примирення між сторонами спрямовує взаємо поступливість сторін при врегулюванні спору і може стосуватися лише їх прав, обов'язків та предмета позову. Звичайно, що у мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, якщо мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб (ч. 1 ст. 192 ГПК України; ч. 1 ст. 190 КАС України, ч. 1 ст. 207 ЦПК України). У ч. 1 ст. 207 ЦПК України, ч. 1 ст. 192 ГПК України та ч. 1 ст. 190 КАС України [22]. Утім, якщо сторони у мировій угоді виходять за межі позову – це, як зауважує Н. Сакара, вже не мирова угода, а тому, вона не буде затверджена судом [23].

Попри такий спектр правової регламентації медіаційних (примирливих) процедур в різних видах (*кримінального, адміністративного, цивільного, господарського*) юрисдикційного процесу, означені вище норми, де факто відображаючи медіацію, відзеркалюють лише діяльність судді (суду) з урегулювання спору, лишаючи поза увагою самого медіатора та ба більше нормативною відсутністю такого суб'єкта (учасника, сторони) в процесуальному законодавстві. Виникає запитання?! Яким же чином надати залученому стороною спору (юридичного конфлікту) медіатору статусу офіційного учасника юрисдикційного процесу в провадженні щодо укладення мирової угоди в суді за відсутності такого нормативного врегулювання в процесуальних кодексах та неприйняттям до цього часу спеціального закону про медіацію?

Вважаємо, сторонам, які в межах юрисдикційного процесу виявили бажання про залучення для урегулювання спору (юридичного конфлікту) медіатора, варто заявити у суді таке клопотання (див. додаток Д) обґрунтувавши його рішенням Конституційного Суду України від 31.10.2019 № 4-в/2019 наданого у формі висновку, в якому вписано, що представництво особи у суді може бути здійснене за вибором особи іншим суб'єктом [24]. Для уникнення плутанини, варто зазначити, що *висновок* Конституційного Суду (ст. 153) і *рішення* Конституційного Суду (стаття 150) є синонімічними термінами. Згідно з положеннями ст. 159 Конституції України Конституційний Суд України надає *висновок* щодо відповідності вимогам ст.ст. 157 і 158 Конституції України законопроектів про внесення змін до Конституції

України, що розглядаються Верховною Радою України. Поняття «рішення», на слушну думку Н. Шеремети, яке вживається у ст. 150 Конституції України, є родовим, тобто стосується усіх питань реалізації Конституційним Судом своїх повноважень, передбачених цією статтею, також і надання висновку у випадках, передбачених Конституцією України [25, с. 540, 541]. Тому, підтримуючи наукову позицію автора, вважаємо, що «Висновок Конституційного Суду України», є рішення, обов'язкове до виконання на території України. Це положення прямо впливає з нормативно-правового контексту Конституції України (ст.ст. 6, 147, 150, 151, 159). Отож, медіаційна діяльність медіатора цілком узгоджується зі змістом термінологічної конструкції «представництво особи у суді може бути здійснене за вибором іншим суб'єктом», зокрема у випадку його обрання обома сторонами юрисдикційного спору.

Як слушно зазначає Д. Сибільов, «медіація це процес, у якому нейтральна третя сторона, медіатор, допомагає вирішити конфлікт, сприяючи досягненню добровільної угоди між конфліктуючими сторонами. Медіатор полегшує процес спілкування між сторонами, розуміння позицій та інтересів, фокусує сторони на їх інтересах і шукає ефективне рішення проблеми, надаючи можливість сторонам дійти до конструктивної угоди» [26]. Медіація, на думку автора, необхідна у випадках коли: необхідно прийняти те чи інше рішення у результаті переговорів і закріпити його документально; між сторонами є домовленості, які вони не можуть розкривати третім особам (а тим більше в суді) і хочуть зберегти конфіденційність; роздратування і емоції перешкоджають ефективному спілкуванню сторін; сторони обмежені часовими рамками і економлять кошти; сторони хочуть залишатися в партнерських або добрих відносинах [26]. Таким чином, медіація в юрисдикційному процесі є останньою можливістю сторін повернутися до конструктивних перемовин, узгодити спірні питання з тим, щоб у майбутньому забезпечити подальшу співпрацю та уникнути небажаних наслідків для обох сторін.

Щодо засад правничої медіації, то тут варто скористатися проектом Закону «Про медіацію» (№ 2706 від 28.12.2019), де зокрема виокремлюються її наступні принципи, серед яких [1, див. додаток Ф]: добровільність, конфіденційність, незалежність та нейтральність медіатора, неупередженість медіатора, самовизначення та рівність прав сторін медіації. Розглянемо означені принципи більш детально. Так, добровільність (ст. 4 проекту Закону) передбачає, що участь у

медіації є добровільним волевиявленням сторін медіації (ч. 1). Сторони мають право брати участь у медіації у межах вимог, встановлених щодо проведення медіації цим Законом, правилами проведення медіації та договором про проведення медіації, а також припинення медіації у будь-який час (ч. 2). Участь сторони в медіації не може вважатися визнанням такою стороною вини, позовних вимог або відмовою від цих вимог (ч. 3).

Статтею 5 проекту Закону відображений принцип конфіденційності інформації щодо медіації, у якому, законодавець наголосив, що інформація, яка стала відома під час медіації, є конфіденційною, крім випадків, передбачених законодавством України. Зокрема, у зарубіжній літературі виокремлюють конфіденційність пов'язану із захистом інтересів дитини або фізичної чи психологічної недоторканності особистості, у тому числі розкриття інформації, що міститься в угоді сторін, необхідне для її реалізації або виконання [27]. Конфіденційною є інформація, зокрема, про пропозицію та готовність учасників конфлікту (спору) до участі у медіації, факти та обставини, що стали відомі під час медіації, висловлені судження та пропозиції сторін медіації щодо врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації. Жодна зі сторін медіації, медіатор, а також особи, залучені до організації процесу медіації, не мають права розголошувати інформацію, що стала їм відома під час медіації, без письмової згоди сторін.

Наступним принципом визначено незалежність та нейтральність медіатора (ст. 6 проекту Закону), де зазначено, що під час медіації медіатор має бути незалежним від сторін медіації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових та службових осіб, інших фізичних і юридичних осіб (ч. 1). У свою чергу ч. 2. ст. 6. застерігає, що медіатор не може: суміщати функцію медіатора з функцією іншого учасника медіації в одному і тому конфлікті (спорі); надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо конфлікту (спору), якщо сторони не домовилися про інше; бути представником або захисником будь-якої зі сторін у досудовому розслідуванні, судовому, третейському чи арбітражному провадженні у конфлікті (спорі), у якому він був медіатором. Окрім іншого у ст. 6 зауважено, що втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, будь-яких інших фізичних і юридичних осіб у діяльність медіатора під час підготовки та проведення медіації забороняється (ч. 3).

Про неупередженість медіатора як принцип правничої медіації нормативно викристалізувана у ст. 7 проєкту Закону, де мова йде про те, що медіатор має бути нейтральною, неупередженою особою, яка допомагає сторонам конфлікту (спору) здійснити комунікацію, досягти порозуміння та проводити переговори (ч. 1). Медіатор має право надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо порядку проведення медіації та фіксування її результатів (ч. 2). Медіатор не має права вирішувати конфлікт (спір) між сторонами медіації або спонукати сторони до прийняття конкретного рішення щодо сутності конфлікту (спору) (ч. 3).

І нарешті, ст. 8 проєкту Закону, охарактеризовано зміст принципу «активності, самовизначення та рівності прав сторін медіації», зокрема вписано, що сторони медіації самостійно обирають медіатора (медіаторів) або організацію, що забезпечує проведення медіації (ч. 1), а також самостійно визначають перелік питань, що обговорюються, варіанти врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації, строки та способи її виконання, інші питання щодо конфлікту (спору) та проведення медіації. Інші учасники медіації можуть надавати консультації та рекомендації сторонам медіації, але рішення приймається виключно сторонами медіації (ч. 2). Якщо стороною медіації є неповнолітня особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вона приймає рішення з дотриманням вимог законодавства з урахуванням обсягу її дієздатності (ч. 3). Медіація здійснюється на засадах рівності сторін. До сторін медіації має бути однаковим ставлення, кожній з них повинні бути надані рівні можливості для висловлювання своєї позиції. Зобов'язання медіатора повинні бути однаковими стосовно всіх сторін медіації (ч. 4).

Принагідно зазначити, що в ч. 4 розділу VII Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації) (2016 р.) (назва – «Принципи надання соціальної послуги»), вписані [7] також механізми захисту і безпеки отримувача соціальної послуги, серед яких виокремлено: надавач соціальної послуги провадить свою діяльність з повагою до гідності отримувачів соціальної послуги та з недопущенням негуманних і дискримінаційних дій щодо них; отримувачам соціальної послуги / їхнім законним представникам надається інформація про порядок оскарження непрофесійних дій надавача соціальної послуги; надавач соціальної послуги інформує отримувачів соціальної послуги / їхніх законних представників про відповідальність згідно з чинним законодавством у разі застосування ними фізичного чи іншого насильства

щодо надавачів соціальної послуги; надавачам соціальної послуги забороняється використовувати речі отримувачів соціальної послуги, отримувати від них кошти, подарунки тощо. Варто нагадати, що медіація як соціальна послуга з 2016 року є безкоштовною для її отримувача (п. 7, ч. 1 Переліку платних соціальних послуг Постанови КМУ «Про внесення змін до переліку платних соціальних послуг» від 8.09.2016 № 596) [28].

Список використаних джерел

1. Про медіацію : Проект Закону України від 28.12.2019 № 2706. Сесія реєстрації : 2 сесія IX скликання. Проект відкрито. 04.03.2020 р. : URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67831 (дата звернення: 05.03.2020).
2. Проект Закону України «Про медіацію (посередництво) у кримінальних справах». *Відновне правосуддя в Україні*. 2007. № 1. С. 35–42.
3. Малахов В. Етика спілкування : навч. посіб. Київ. : Либідь, 2006. 400 с.
4. Огречук Г. О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2016. 213 с.
5. Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. Канонические / с ил. Гюстава Дорэ. Т. 2. Л. : Библейские комиссии. Духовное просвещение, 1990. 624 с.
6. Закон України «Про безоплатну правову допомогу». *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2011, № 51, ст. 577 (дата звернення : 21.09.2019).
7. Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації) : наказ Мін. соц. політики України від 17.08.2016 № 892., зареєстрованого в Мін. юстиції України 12.09.2016 № 1243/29373. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16> (дата звернення : 21.09.2019).
8. Програма діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 02 квітня 2020 р., № 270. Офіц. портал КМУ. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-programi-diyalnosti-kabinetu-ministriv-t020420>.
9. Reznikov A. Potemkin Y. Bezhlebnyaya N. Україна підписала Сінгапурську конвенцію, що спрощує виконання міжнародних угод, укладених за результатами медіації. URL : <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=5e9f2fb3>.
10. Калева А. Мирові судді в Україні : доцільність та перспективи запровадження. URL : <https://sud.ua/ru/news/publication/154082>.
11. Джужа А. О. Інститут примирення як одна з форм відновного правосуддя у справах неповнолітніх. *Науковий вісник НАВС*. 2013. № 3. С. 132–138.

**Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України**

---

12. Притика Ю. Д. Правовий режим медіації у законодавчих системах зарубіжних країн. *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка)*. 2010. № 3–4. С. 12–15.
13. Кошинець В. В. Теоретико-методологічні засади спеціального психологічного пізнання в юрисдикційному процесі : дис. ... д-ра юрид. наук : 19.00.06. Київ, 2019. 398 с.
14. Словарь русского языка : в 4-х т. / Рос. акад. наук, Ин-т лингвист. исслед. ; гл. ред. А. П. Евгеньева. 4-е изд., стереотип. Москва. : Русский язык : Фирма «Полиграфресурсы», 1999. Т. 3 : П – Р. 1999. 750 с.
15. Микитин Ю. І. Відновне правосуддя у кримінальному процесі : міжнародний досвід та перспективи розвитку в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 22 с.
16. Черновський О. К., Федіна А. В. Психологічні особливості укладення угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим. *Європейські перспективи*. № 1. 2014. С. 149–155.
17. Соловійова О. Є. Примирення сторін у кримінальному процесі України : дис. канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2006. 234 с.
18. Йосипенко С. Т. Медіація як спосіб вирішення спорів у приватно-правових відносинах. дис... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2019. 172 с.
19. Давыденко Д. Л. Вопросы юридической терминологии в сфере «альтернативного разрешения споров». *Третейский суд*. 2009. № 1. С. 40–53.
20. Википедия. URL : <http://ru.wikipedia> (дата звернення : 21.10.2019).
21. Землянська В. Запровадження медіації у кримінальне судочинство України. *Прокуратура. Людина. Держава*. 2004. № 6. С. 107–111.
22. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03 жовтн. 2017 р. № 2147-19. Верховна Рада України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2147-19/> (дата звернення : 21.09.2019).
23. Верховний Суд. Сторінка на facebook. URL : <https://www.facebook.com/chsupremecourt.ua/posts/524277968347093/> (дата звернення : 21.10.2019).
24. Висновок Конституційного Суду України від 31.10.2019 № 4-в/2019 у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004v710-19>.
25. Шеремета Н. Правнича термінологія в українському законодавстві. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2014. Вип. 47(2). С. 536–543.
26. Сібільов Д. М. Медіація як система позасудових процедур. Проблеми цивільного права та процесу : Матер. наук.-практ. конф. (22 травн. 2010 р.). Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2010. С. 299–302.

27. Loi № 95–125 du 8 fevrier 1995 relative a L'organization des juridictions et a la procedure civil, penale et admini strative. *Journal officiel de la Republique Francaise*. 09.02.1995 № 34. P. 2175.
28. Про внесення змін до переліку платних соціальних послуг : Постанова КМУ від 14.01.2004 № 12, в редакції від 8.09.2016 № 596. URL : https://www.kmu.gov.ua/storage/app/imported_content/npa/249308115/249308.

2. Медіаційні (мирові) процедури в кримінальному процесі

У контексті цього підрозділу проаналізовано низку нормативно-правових актів та надані пропозиції стосовно удосконалення чинного законодавства, що почасти регламентує застосування процедури медіації як невід'ємної складової кримінального процесу.

Окремим організаційно-правовим аспектам проблеми забезпечення медіаційного процесу як альтернативного засобу вирішення позасудових та судових спорів, зокрема і в межах кримінально-процесуальної діяльності, присвячені наукові праці Ю. Бауліна, Л. Володіна, В. Землянської, С. Демченка, Г. Козирева, З. Симоненко, Д. Сібільова, О. Соловійова, А. Гаврилішина, Н. Мазаракі, О. Іщенко, В. Трубникова та ін., проте наявний стан правової регламентації процедури медіації в кримінальному процесі України потребує комплексного теоретико-прикладного дослідження. У зв'язку з наведеним є актуальною необхідність дослідження організаційно-правових засад застосування процедури медіації в кримінальному процесі України. Узагальнення наукового доробку стосовно інституту медіації в кримінальному процесі потребує проведення комплексного теоретичного аналізу. Про останнє акцентується і в «Узагальненні ВССУ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод» (від 22.01.2014), у якому наголошено, що інститут медіації ще не відпрацьовано судовою практикою та достатньою мірою не досліджено науковою доктриною [1].

Варто відзначити, що про поширення медіативних процедур у кримінально-правовій сфері свідчить не тільки зарубіжна практика, а й наявність чималої кількості Рекомендацій, Декларацій та Резолюцій ООН і Ради Європи. Наприклад, Рекомендація № R (99) 19 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи від 15 вересня 1999 року, присвячена посередництву в кримінальних справах, ураховує існування найрізноманітніших форм і підходів до медіації і вказує, що «законодавство повинно сприяти проведенню медіації» та «посередництво в кримінальних справах має бути доступною послугою на будь-

якій стадії здійснення правосуддя» [2]. Радою Європи запропоновано Україні здійснити певні кроки в напрямі реформування національного законодавства, зокрема, акцентується й про врахування відповідних рекомендацій, наприклад: Рекомендації щодо медіації в сімейних справах Rec (98); Рекомендації щодо медіації в кримінальних справах Rec (99) 19; Рекомендації щодо медіації в цивільних справах Rec (2002) 10; Рекомендації щодо альтернативного судочинства розгляду спорів між адміністративними органами і сторонами – приватними особами (адміністративні справи) Rec (2001) [3]. Рамковим рішенням Ради Європейського Союзу «Про становище (статус) жертв у кримінальному судочинстві» (2001/220/JHA) від 15 березня 2001 року, медіація у кримінальних справах визнається як пошук до або під час кримінального процесу взаємоприйнятого рішення між потерпілим та правопорушником за посередництва компетентної особи – медіатора.

Про прийняття європейських стандартів стосовно медіаційних процедур розв'язання спору свідчить і ратифікація Україною «Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» (1950 р.), в якій ч. 1 ст. 39 (назва – «Досягнення дружнього врегулювання») передбачено, що «на будь-якій стадії провадження Суд може надати себе у розпорядження зацікавлених сторін для забезпечення дружнього врегулювання спору на основі поваги до прав людини, як їх визначає Конвенція та протоколи до неї» [4]. Зважаючи на сприйняття Україною європейських стандартів у царині застосування процедури медіації в юрисдикційному процесі та реєстрацією Верховною Радою України проєкту Закону України «Про медіацію» (№ 2706 від 28.12.2019) [5] виникло питання про удосконалення правової регламентації означеного інституту в кримінальному процесі України та виокремлення належних вимог до статусу особи медіатора, котрий покликаний виконувати функцію примирення сторін спору. Останнє, на думку О. Іщенко, продиктоване тим, що до цього часу на законодавчому рівні не врегульований процесуальний статус посередника в примирному процесі, не визначені професійні чи освітні вимоги до особи, можливість залучення. Це, з огляду автора, безумовно, не сприятиме розвитку процедури медіації у кримінальному процесі, тому вказане питання потребує врегулювання на законодавчому рівні [6, с. 128] про що детальніше піде мова в підрозділі 3.1. навчального посібника.

І це, дійсно є актуальною проблемою правової природи інституту медіації (примирення), оскільки угоди в кримінальному провадженні – це інститут кримінального процесу, спрямований на скорочення та

спрощення процедури розгляду кримінальних проваджень, зменшення строків перебування осіб під вартою, заощадження ресурсів та часу, що витрачаються на розгляд кримінального провадження, а також позасудове вирішення конфліктних ситуацій, зменшення навантаження на органи досудового розслідування та суд (суддю) [7, с. 455]. Невипадково, що у п. 26 Проєкту (станом на 17 липня 2019 року) Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2019–2023 роки» наголошується на широкому запровадженні медіації та інших альтернативних способів вирішення кримінально-правових конфліктів [8].

Необхідність запровадження інституту медіації в системі кримінального процесуального права також ґрунтується на позитивних результатах практики застосування цього інституту в низці країн світу (Великобританія, США, Канада, Нова Зеландія, Франція, Іспанія, Німеччина, Португалія, Австрія, Норвегія та ін.), що свідчить про його ефективність. Така позиція узгоджується і з конституційними приписами, оскільки відповідно до ч. 5 ст. 55 Конституції України держава гарантує кожному будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. З цих же міркувань варто розглядати й положення ч. 3 ст. 124 Конституції України, де вписано, що «Законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору» [9]. Адже, як зазначає Ю. Микитин, у деяких випадках медіація може бути й альтернативою кримінальному процесу, якщо процедура була проведена до внесення відомостей у ЄРДР, відповідає інтересам потерпілого та правопорушника, а злочин не пов'язаний з публічним інтересом держави [10].

Деякі вчені, які досліджують питання медіації в кримінальному процесі вважають, що існує дві моделі медіації, а саме: англосаксонська, в рамках якої медіація є проявом теорії відновної юстиції, тобто розглядається як обшинний спосіб вирішення кримінально-правового конфлікту і тому, як правило, не знаходить чіткого законодавчого регулювання. До вказаної групи держав можуть бути віднесені Великобританія, США, Канада, Нова Зеландія та ін. континентальна модель, у рамках якої медіація є процесуальним інститутом, як правило, закріпленим у законодавстві і втілює одну з можливих альтернатив кримінального переслідування. До цієї групи країн можна віднести Францію, Німеччину, Португалію, Австрію, Норвегію та ін. [11].

Щодо міжнародного урегулювання процедури примирення підозрюваного (обвинуваченого) з потерпілою стороною, то тут варто згадати регламент Європейського суду з прав людини, до якого (регламенту), у 2018 році внесені певні корективи, котрими передбачено, що з 1 січня 2019 року в ЄСПЛ після отримання заяв та комунікації зі сторонами, на першому етапі провадження Суд зобов'язує сторони проводити переговори щодо можливості «дружнього» врегулювання спору, на здійснення яких відводиться 12 тижнів. У разі невдалого їх завершення (якщо держава-відповідач не запропонує адекватну, на думку ЄСПЛ, компенсацію і інші заходи), розпочнеться так звана «змагальна стадія» обміну позиціями, яка відповідно скорочується з 16 до 12 тижнів.

Одним із прогресивних положень Кримінального процесуального кодексу України (КПК), на думку як вітчизняних вчених і практиків, так і міжнародних експертів, є запровадження в Україні відновного правосуддя, найбільш відомим інструментом якого є медіація, сутність якої в контексті кримінального судочинства полягає у примиренні потерпілого із правопорушником, досягненні консенсусу між сторонами та врегулюванні соціального конфлікту [12]. Процедурі медіації (примиренню) в Кримінальному процесуальному кодексі України присвячена окрема глава 35, що іменується «Кримінальне провадження на підставі угод». Щодо розуміння інституту примирення в кримінальному процесі України, то він чітко окреслений у п. 4 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення від кримінальної відповідальності» від 23 грудня 2005 року № 12, де примирення правопорушника з потерпілим (потерпілими), вважається акт прощення його ним (ними) у результаті вільного волевиявлення, що виключає будь-який неправомірний вплив незалежно від того, яка зі сторін була ініціатором та з яких мотивів. Відповідно таке прощення має свою процесуальну форму у вигляді угоди щодо примирення.

Нагадаємо, що у кримінальному провадженні згідно з п. 1 ст. 468 КПК України (назва – «Угоди в кримінальному провадженні») може бути укладена угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим. До того ж, така угода може бути укладена згідно з ч. 4 ст. 56 КПК України (назва – «Права потерпілого») на всіх стадіях кримінального провадження та слугуватиме у певних випадках підставою для закриття кримінального провадження. Варто зазначити, що з теоретичних міркувань, угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим, як пише В. Тертишник, «це різновид

судового компромісу, який є формою відновлюваного правосуддя і спрямований на швидке відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди та відновлення порушених усіх матеріальних прав потерпілого, забезпечення спрощення, скорочення і процесуальну економію процедури розгляду кримінальних справ» [13, с. 273].

До речі, одні вчені вбачають процедуру примирення у декілька етапів (отримання справи на примирення; аналіз справи; бесіди окремо з правопорушником і жертвою; зустрічі для примирення; складання договору примирення; перевірка виконання умов договору примирення) [14], інші – лише у встановленні слідчим, прокурором, суддею низки підстав, які вказують на можливість закриття справи у зв'язку з примиренням сторін, а також з визначенням медіатора у цій справі і за можливості проведення процедури медіації. Г. Саєнко пропонує виокремити ознаки угоди про примирення в кримінальному провадженні, зокрема: публічно приватний характер договірних зобов'язань, відносно юридична рівність сторін, імперативно-диспозитивні умови угоди за способом конструювання; мета договору – задоволення публічних й приватних інтересів потерпілої особи від кримінального правопорушення [15, с. 197–198].

Оскільки примирення – це процес добровільний, відбувається за згодою сторін, то слідчий або прокурор пропонують сторонам визначити особу медіатора; одержання медіатором у випадку звернення до нього сторін інформації щодо кримінальної справи від прокурора або слідчого; встановлення контакту та особиста зустріч з обвинуваченим; організація спільної зустрічі лише після попередньої зустрічі зі сторонами та повною їх згодою; процедура медіації; результат медіації у вигляді угоди про примирення або недосягнення порозуміння [16, с. 67].

Варто також зазначити, що згідно з ч. 1 ст. 469 КПК України (назва – «Ініціювання та укладення угоди») угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді). Якраз у термінологічній конструкції «за допомогою іншої особи» ймовірно, що законодавець заклав підвалини для запровадження процедури примирення шляхом залучення медіатора. Як зазначає О. Скачко, «посередниками при перемовинах про угоду про примирення повинні бути професійні спеціалісти (медіатори), які, з метою

досягнення домовленості і складання проєктів необхідних документів, допомагатимуть обом сторонам консультаціями». «Медіація», на думку автора, «це програма примирення потерпілих та правопорушників, визначається як структурована безпосередня зустріч сторін конфлікту, під час якої за допомогою нейтральної третьої сторони (медіатора) потерпілий і правопорушник мають можливість брати активну участь у вирішенні проблем, викликаних злочином» [17, с. 124].

В угоді про примирення згідно з ст. 471 КПК України зазначаються: сторони угод (процесуальний статус, прізвище, ім'я та по-батькові, документи, що підтверджують повноваження *(для представника юридичної особи, законних представників та захисників, а також медіатора)*); формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація, істотні для відповідного кримінального провадження обставини; розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій, не пов'язаних із відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строк їх вчинення; узгоджене покарання та згода сторін на його призначення або на призначення покарання та звільнення від покарання з випробуванням; наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені ст. 473 КПК України (назва – «Наслідки укладення та затвердження угоди»), а також наслідки невиконання угоди ((ст. 476 КПК України (назва – «Наслідки невиконання угоди»)). Варто погодитись з висловленими в науці позиціями, що угоду про примирення потрібно доповнити наступним положенням: «у разі погіршення стану здоров'я потерпілого упродовж трьох років від дня вчинення злочину, пов'язаного із останнім, витрати на лікування несе обвинувачений. З метою гарантування прав останнього копію доказів про відшкодування шкоди необхідно долучати до матеріалів справи разом із висновком лікувальної комісії. Цілком логічним є твердження про мораль мирової угоди, що укладається в результаті оптимального врегулювання спору, в якому кожна зі сторін відмовляється від того, що є менш цінне, в обмін на те, що є більш цінне» [18, с. 28].

Згідно з ст. 46 КК України (назва – «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим»), передбачено такі обов'язкові умови (передумови) та підстави звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим: 1) умова – вчинення особою вперше злочину; невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості, крім корупційних

злочинів; 2) підстава – примирення винного з потерпілим та відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди [19]. Між іншим, як слушно наголосила адвокатаеса Н. Красномоєць, «угодою про примирення часто дається найменша міра покарання» [20].

Адже, як справедливо зауважив Ю. Дьомін, головною метою вирішення цього конфлікту є не покарання винного, а усунення завданої шкоди шляхом досягнення консенсусу між його сторонами [21, с. 12]. З іншого боку, як наголошує О. Добровольська, факт прийнятного для потерпілого відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди можна вважати суттєвою умовою застосування інституту звільнення особи від відповідальності за примиренням сторін. У цьому аспекті збалансування приватних і публічних інтересів потребує надання переваги забезпеченню інтересів потерпілого, поступаючись публічному інтересу покарання винного, що на думку вченої, відкриває можливості для провадження на підставі угоди про примирення між обвинуваченим і потерпілим, укласти такі угоди в усіх злочинах, вчинених з необережності [22, с. 221–241].

Натомість, у кримінальному провадженні щодо тяжких та особливо тяжких злочинів угода про примирення не укладається, за винятком кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, яке здійснюється щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 477 КПК України [12]. Варто зауважити й про те, що угода про примирення не може бути укладена в кримінальному провадженні з іншою особою (близьким родичем, іншим представником), унаслідок яких настала смерть потерпілого. Підтвердженням цього є рішення Верховного Суду в Постанові від 16 січня 2019 року № 439/397/17 у справі за № 12016140160000242, щодо обвинуваченої особи, звільненої від кримінальної відповідальності за вчинення правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 140 Кримінального кодексу України, у зв'язку з примиренням винного з потерпілим, що спричинило смерть останнього. Позиції Верховного Суду щодо означеної вище справи варто виокремити за наступними пунктами відображеними у згаданій Постанові ВС, а саме:

п. 32. Саме потерпілий (тобто особа, якій кримінальним правопорушенням безпосередньо спричинено шкоду) може виразити свою волю про прощення винного, на підставі чого приймається рішення про закриття провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності згідно з ст. 46 КК.

п. 33. Право на примирення у ст. 46 КК – це особисте право потерпілого. Воно не може бути ніким присвоєне та нікому делеговане. Таке право є природним правом людини, нерозривно пов'язаним з нею та похідним від інших прав, зокрема права на життя. Використання права на примирення іншими особами (у тому числі визнаними потерпілими від кримінального правопорушення в кримінальному процесуальному сенсі) є неможливим, оскільки таке право тісно пов'язане з особою, яка безпосередньо постраждала внаслідок учинення щодо неї кримінального правопорушення. Під час примирення лише сам потерпілий може виражати свою волю, а не інші особи, які є його представниками або правонаступниками.

п. 40. У випадку вчинення кримінального правопорушення зі смертельними наслідками, потерпілого в кримінально-правовому розумінні на момент вирішення питання про відшкодування шкоди фізично вже не існує.

п. 42. Втрата людиною життя, яке відповідно до ст. 3 Конституції визнається найвищою соціальною цінністю та є особливим об'єктом кримінально-правової охорони, не підлягає відшкодуванню. Життя людини не може бути відновлене через незворотність смерті.

п. 43. Якщо потерпілого (жертви правопорушення) фізично немає, то ніхто інший не може висловити його волю під час вирішення питань, пов'язаних із відшкодуванням шкоди у вигляді смерті як підстави для звільнення від відповідальності за ст. 46 КК.

п. 63. У випадку заподіяння кримінальним правопорушенням шкоди у вигляді смерті потерпілого звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК) неможливе [19].

Запровадження у кримінальному процесі України такого інституту, як укладення угоди про примирення, свідчить про обрання Україною вектору гуманізації кримінального законодавства шляхом надання можливості укладення угоди про примирення сторін для врегулювання кримінально-правового конфлікту [6, с. 129]. Також це свідчить про готовність нашої держави змінювати концепцію кримінального процесу відповідно до європейських стандартів, що зумовить поліпшення становища всіх сторін кримінального провадження [23, с. 222]. І у цьому разі ми поділяємо наукову позицію Т. Подковенко, що укладення мирових угод у процедурі врегулювання досудового спору (медіації) є нічим іншим, як зняттям напруги соціально уражених верств населення, зменшенням надходження скарг до Європейського суду з прав людини

на невиконання судового рішення, що в свою чергу і зменшить штрафні санкції, які важким тягарем лягають на бюджет країни [24, с. 27].

Отже, у кримінальному процесі України ініціатива укладення угоди про примирення відповідно до вимог ч. 1 ст. 469 КПК має походити тільки від потерпілого або підозрюваного чи обвинуваченого. Лише після того, як потерпілий або підозрюваний чи обвинувачений виявили бажання (волю) примиритися з протилежною стороною, оскільки саме факт примирення є підставою для укладення угоди про примирення, до процедури примирення можуть залучатися інші особи, зокрема представники медіаційних центрів, особи, які мають певний авторитет для учасників процедури. Необхідно зазначити, що слідчий, прокурор зобов'язані згідно з ч. 7 ст. 469 КПК України лише проінформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення (суддя, відповідно, під час судового провадження обвинуваченого та потерпілого), роз'яснити механізм його реалізації та в жодному разі не чинити перешкод в укладенні угоди, не ініціювати її укладення та не вести перемовин (проводити домовленості) щодо її змісту [1]. Відтак, суддям варто приділяти належну увагу з'ясуванню ініціатора укладення угоди щодо примирення, а також пам'ятати, що наведене застереження процесуального закону стосується і судді під час судового провадження, а також слідчого судді при здійсненні судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні [25, с. 5–6].

Натомість, трапляються випадки, коли угода щодо примирення (медіаційна угода) реально не виконується її сторонами, що зводить нанівець медіаційні процедури та ухвалення у кримінальному провадженні остаточного рішення. У цьому випадку треба керуватися положеннями постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» від 11 грудня 2015 року № 13, де вказано, що відповідно до ч. 1 ст. 476 КПК України у разі невиконання угоди щодо примирення потерпілий чи прокурор відповідно мають право у межах встановлених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку. Суд, здійснюючи розгляд таких клопотань, має чітко відмежовувати невиконання угоди (ч. 1 ст. 476 КПК України), яке тягне за собою скасування вироку, винесеного на підставі угоди, від умисного

невиконання угоди (ч. 5 ст. 476 КПК України), яке, окрім скасування вироку, є підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 389-1 (назва – «Умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості») Кримінального кодексу України [26].

Нами підтримується висловлена у кримінально-процесуальній науці позиція щодо закріплення в КПК положення про обов'язкову передачу кримінального провадження, учасником в якій виступає неповнолітня особа, на медіацію, шляхом винесення постанови про розгляд справи за участю медіатора або постанови про направлення справи на розгляд у порядку відновного правосуддя [16]. До процедури примирення можуть залучатися представники медіаційних центрів, особи, які мають певний авторитет для учасників процедури. Про медіатора акцентується і в ст. 12 проекту Закону України «Про медіацію (посередництво) у кримінальних справах», де вписано, що медіатор для прийняття рішення про призначення процедури медіації має встановити контакт зі сторонами, дійти згоди та сформувати зміст договору про примирення [27].

Хоча спеціальних нормативно-правових актів, які створювали б умови для здійснення медіації в Україні, на сьогодні не існує, чинне кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство України містить норми, які дозволяють судді врахувати наслідки медіації [17, с. 125]. Так, суд ураховує результати медіації і звільняє підсудного від кримінальної відповідальності, застосовуючи ст. 45 КК України (дійове каяття), ст. 46 КК України (примирення з потерпілим). Суддя також може врахувати примирення сторін як обставину, що пом'якшує покарання під час винесення вироку (п. 2 ч. 1 та ч. 2 ст. 66 КК України), призначити більш м'яке покарання, ніж передбачене законом за вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину (ст. 69 КК України), звільнити від відбування покарання з призначенням випробувального терміну на підставі ст.ст. 75, 104 КК України, а також звільнити неповнолітнього від кримінальної відповідальності та покарання на підставі ст.ст. 97, 105 КК України.

Отже, укладена між сторонами угода може бути як [28, с. 156–158]:

- підстава для звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням потерпілого та особи, що вчинила суспільно-небезпечне діяння, а також щодо неповнолітніх;
- пом'якшувальна обставина при призначенні покарання;
- обставина, що береться до уваги при звільненні від відбування покарання з випробуванням;

- обставина, що враховується при умовно-достроковому звільненні від відбування покарання;
- обставина, що враховується при заміні невідбутої частини покарання більш м'яким;
- обставина, що враховується при звільненні від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру (щодо неповнолітніх).

У чинних постановках Пленуму Верховного Суду України від 16 квітня 2004 року № 5 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх»; від 2 липня 2004 року № 13 «Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів»; від 15 травня 2006 року № 2 «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру» судам, при здійсненні правосуддя рекомендовано співпрацювати з громадськими організаціями, які проводять процедури примирення у кримінальних провадженнях [17, с. 126]. В Україні можна виокремити декілька таких організацій, що проводять процедури примирення, а саме: Український центр медіації (веб. сторінка: <https://ukrmediation.com.ua/ua/vrehuliuvannia-sporiv>), (веб. сторінка: <http://limu.org.ua/>), Національна асоціація медіаторів України (веб. сторінка: <http://namu.com.ua/ua/>) та ін.

Список використаних джерел

1. Узагальнення ВССУ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод. : текст від 22.01.2014 року. URL : http://zib.com.ua/ua/print/92557-uzagalnennya_vssu_sudovoi_praktiki_zdiysnennya_kriminalnogo_.html (дата звернення : 21.09.2019).
2. Рекомендація № R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах Ради Європи, Комітет Міністрів Ради Європи ; Рекомендації, Міжнародний документ від 15 вересня 1999 року № R (99) 19. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_828.
3. Міжнародні стандарти у сфері судочинства / European Union ; Council of Europe ; USAID ; [ред. О. Старцев]. К. : Істина, 2010. 488 с.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Про медіацію : Проект Закону України від 28.12.2019 № 2706. Сесія реєстрації : 2 сесія IX скликання. Редакція законопроекту: Основний URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67831 (дата звернення : 7.01.2020).

**Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України**

---

6. Іщенко О. М. Медіація в кримінальному процесі : зарубіжний досвід та перспективи України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2016. Вип. 39 (2). С. 126–129.
7. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. К. : Центр учбової літератури», 2013. 544 с.
8. Проект (станом на 17 липня 2019 року) Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2019–2023 роки» Джерело. URL : <https://rpr.org.ua/news/yaki-zakhodyborot-by-z-koruptsiieiu-treba-zaprovadyty-u-nastupni-5-rokiv/> (дата звернення: 01.11.2019).
9. Конституція України : прийнята на 5-ій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (дата звернення : 21.09.2019).
10. Микитин Ю. І. Медіація – ефективна складова кримінального процесу. *Відновне правосуддя*. 2007. № 1. С. 33–34.
11. Штепан П. Альтернативные способы разрешения споров. Клиническое юридическое образование. URL : <http://www.lawclinic.ru/library.phtml?m=1&p=12>.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення : 21.09.2019).
13. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина : підручник. Академічне видання. К. : Алерта, 2014. 420 с.
14. Максудов Р., Флямер М., Грасенкова А. Примирение жертвы и правонарушителя : проект реализации идей восстановительного правосудия. URL : <http://www.nacom.ru/law/system/7.html>.
15. Саенко Г. Ю. Провадження на підставі угод у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2017. 254 с.
16. Звягіна І. Н., Звягіна К. С. Медіація в кримінальному процесі України. Вісник Національного технічного університету України. *Київський політехнічний інститут. Політологія. Соціологія. Право*. 2012. № 1. С. 64–68.
17. Сачко О. В. Забезпечення верховенства права при застосуванні особливих форм, порядків та режимів кримінального провадження : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2019. 499 с.
18. Фрич В., Комарницька О. Медіація (примирення) як альтернатива судовому розгляду кримінальних проваджень. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 3. С. 24–29.
19. З небіжчиком не примиритися. Джерело : Газета Закон і бізнес. URL : https://zib.com.ua/ua/136645-vs_smert_poterpilogo_unemozhlivlyue_primirennya_storin.html.
20. Красномоvecь Н. Угодою про примирення часто дається найменша міра покарання. URL : <https://hromadske.radio/podcasts/gen-spravedlyvosti/ugodoyu-pro-prymyrennya-chasto-dayetsya-naymensha-mira-pokarannya-advokat>.

21. Дьомін Ю. М. Інститут угод у кримінальному провадженні : важливі аспекти правозастосування. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 4. С. 11–19.
22. Добровольська О. Г. Проблеми кримінального провадження на підставі угоди про примирення. *Право і суспільство України*. 2014. № 6–2. С. 163–167.
23. Симоненко З. В. Угода про примирення сторін в кримінальному провадженні як елемент відновного правосуддя. *Науковий вісник Міжнар. гуманітар. університету. Сер. : Юриспруденція*. 2014. № 7. С. 220–223.
24. Подковенко Т. О. Інститут медіації : зарубіжний досвід та українські перспективи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 1. С. 26–31.
25. Міщенко С. М., Єленіна Ж. М., Слущка Т. І. Узагальнення судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод. Київ, 2014. С. 1–10.
26. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод : постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року № 13. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15> (дата звернення : 21.09.2019).
27. Про медіацію (посередництво) у кримінальних справах : проект Закону України. Джерело : Всеукраїнська мережа ЛІГА : ЗАКОН. URL : www.ligazakon.ua. – назва з екрану.
28. Землянська В. В., Ільковець Л. Б., Сегедін В. Б. Впровадження відновного правосуддя у кримінальне судочинство України : посібник. К. : Видавець Захаренко В. О., 2008. 168 с.

3. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в цивільному процесі

Медіація являє собою один із найбільш поширених у світі способів альтернативного вирішення позасудових спорів, який передбачає участь незалежної особи – медіатора. У свою чергу, під позасудовим вирішенням спорів, зважаючи на прийняте в англо-американському мовному просторі поняття «Alternative Dispute Resolution», варто розуміти процедури, в яких конфлікти вирішуються позасудово за участю третьої сторони. Уперше термін «альтернативне вирішення спорів» став застосовуватися в США для позначення гнучких і неформальних позасудових процедур урегулювання конфліктів, які виникли на противагу складному офіційному правосуддю. Попри все, у світі не існує «ідеальної» моделі медіації та правил її реалізації [1].

Стосовно України, повноцінне та масштабне запровадження правового регулювання медіації є складним процесом, оскільки він призведе до переорієнтації всієї існуючої системи вирішення спорів, істотно змінить усю архітектоніку процесуальних відносин і судоустрою в державі [2, с. 12].

Вивченню правової природи інституту «медіації» в юрисдикційному процесі поза межами кримінальної юстиції, приділили свою увагу низка вчених та практиків, серед яких можна виокремити А. Анцупова, В. Баранова, О. Белікова, О. Бобрової, Є. Борисової, Г. Брука, С. Васильчака, А. Горової, В. Жмудь, В. Землянської, Г. Зера, Г. Єрьоменко, С. Калашникової, Р. Коваля, Я. Любченко, К. Михайлової, Ю. Михальського, Г. Огрєнчук, І. Панової, Т. Подковенко, Ю. Притики, О. Спектор, А. Шипилова, В. Яковлева та інших науковців у галузі права, філософії та психології.

Однак, не дивлячись на велику кількість досліджень з проблем медіації в правничій сфері як в Україні, так і за кордоном, у юридичній та науковій літературі залишаються фрагментарно дослідженими питання реалізації альтернативних методів вирішення спору на підставі прийняття оновлених Цивільно-процесуального та Господарсько-процесуального кодексів України. Тим паче, що інновацією такого оновлення процесуального законодавства стало запровадження процедури врегулювання спору за участю судді, яку в професійному середовищі вчених та практиків називають «судовою медіацією».

Медіація в цивільному процесі України – це процедура позасудового вирішення цивільно-правових конфліктів (спорів) їх сторонами із залученням медіатора на засадах гнучкості, добровільності, самовизначення і рівності сторін, конфіденційності, незалежності та неупередженості, що спрямована на самостійне досягнення сторонами рішень щодо позасудового врегулювання конфлікту (спору) з дотриманням вимог цивільного законодавства. Технологія медіаційного процесу полягає у тому, що медіатор докладє всі зусилля, щоб позиція, побажання, інтереси та потреби сторін спочатку були «викладені на стіл медіації», потім були почуті й зрозумілі усім, аргументи відпрацьовані, і, нарешті, вироблено загальне рішення – вихід із конфліктної ситуації, який влаштовує усі сторони [3].

Утім, одразу варто зазначити, що медіацію як спосіб вирішення цивільно-правових спорів не треба плутати зі способами захисту цивільних прав та інтересів, що передбачені ст. 16 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК України). Щодо поняттєво-нормативного

розуміння інституту медіації поза межами кримінальної юстиції, то Директива Європейського Парламенту та Ради «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських справах» 2008/52/ЄС визначає її (медіацію) як структурований процес незалежно від його назви, у якому дві або більше сторони намагаються самостійно і на добровільній основі досягти домовленості щодо врегулювання свого спору за участю медіатора [4].

Також заслуговує на увагу визначення медіації, яке міститься у ст. 1 Типового закону ЮНСІТРАЛІ (Комісії ООН із міжнародного торгового права) щодо міжнародних комерційних арбітражних процедур від 24 червня 2002 року), відповідно до якої медіація – це «процес ..., коли сторони залучають третю особу або осіб ... з метою надання ними допомоги у мирному врегулюванні спорів, що виникають із приводу контрактних чи інших правових відносин, або пов'язані з ними. Мирний посередник не має права нав'язувати сторонам способи врегулювання спору» [5].

Медіація, як слушно підкреслила О. Кільдошкіна, є методом позасудового вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам цивільного правового спору проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб останні змогли самостійно обрати той варіант рішення, який відповідатиме їхнім законним інтересам і задовольнить їх заявлені чи порушені потреби [1]. Авторка зауважує, що медіація за своєю сутністю є неформальною, добровільною процедурою, проте демонструє чудові результати у розв'язанні конфліктів, адже як свідчить міжнародний досвід, вона (медіація) є майже універсальним засобом вирішення конфліктів, що застосовується у багатьох сферах, починаючи від сімейних суперечок, закінчуючи конфліктами за участю громади, а також міжнародними конфліктами [1].

Актуальність розробки проблеми забезпечення захисту цивільних прав із використанням позасудових (альтернативних) засобів вирішення спору обумовлена тим, що сучасний стан судового захисту в Україні є почасти незадовільним. Зазначимо, що світовий показник добровільного виконання сторонами угод, укладених за результатом медіації є наймовірно високим та складає майже 100 %. Для ілюстрації переваг медіації можна привести декілька цифр: у США 95 % справ, що були направлені на медіацію не дійшли до судового розгляду, натомість у Німеччині 90 % медіацій завершуються мирною угодою (для Нижньої Саксонії такий показник 97 %); Великобританії – 95 %, натомість загальноєвропейський показник результативності – 40,80 %. Насамперед,

це пов'язано з тим, що медіація має чисельні переваги порівняно з судовими процедурами та іншими засобами вирішення цивільно-правових спорів. Адже основною характеристикою медіації, її принциповою відмінністю від конфронтаційних за своєю сутністю процедур, зокрема, судових, є простота, відсутність формалізму, гнучкість, а головне економія часу та коштів [1].

Також активно користуються послугами медіаторів під час вирішення цивільних спорів у Швейцарії, Канаді, країнах Бенілюкс. Більш того, в Сполученому Королівстві, Австрії, Бельгії, Польщі, Норвегії, Фінляндії правові норми щодо позасудового вирішення спорів закріплені на законодавчому рівні [6, с. 4]. У США, країні, яка дуже інтенсивно застосовує способи альтернативного вирішення спорів під час цивільно-правових конфліктів, медіацію використовують з 60-х р. ХХ ст. Основою формування цього способу альтернативного вирішення спорів стали застосовувані ще квакерами та єврейськими громадами (на кшталт «Jewish Conciliation Board») способи втручання (інтервенції) у різні види конфліктів – спори щодо спадкування, власність або з питань сімейного права – які, так само, брали початок з давньоєврейських традицій. У 1982 р. в США було вже понад 300 осіб і організацій, які займалися медіацією під час урегулювання сімейних конфліктів [7].

Україна також має власний досвід застосування медіації, адже з 2003 року активно проводилися експерименти у судах міст Києва, Харкова, Івано-Франківська, Автономної Республіки Крим та інших. За період реалізації такого проєкту на медіацію було передано 83 справи, у 50 з яких медіація відбулася. Утім, лише у 36 випадках медіація була успішною [8, с. 3]. Так, показник примусового виконання судових рішень в Україні ледь перевищує 20 %, що є кричущим та недопустимим [1]. Таке становище може лише свідчити про недосконалість судової практики та прогалини законодавчої регламентації медіаційних процедур. Недосконалість судової практики, низькопробність системи правового захисту, призводить до того, що люди все частіше вдаються до самостійних, альтернативних засобів вирішення спорів, іншими словами медіації, яка почасти виглядає спотворено, адже досягається погрозами, шантажем, бійками тощо.

Зрештою, про підвищення ефективності правосуддя шляхом «розширення способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів, зокрема, шляхом практичного впровадження інституту медіації і посередництва» наголошено в п. 5.4. Указу Президента України від

20.05.2015 № 276/2015 «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки» [9]. Також, Директивою 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 року «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах» підкреслено, що завдання із забезпечення кращого доступу до правосуддя, як складова політики Європейського Союзу із розбудови території, свободи, безпеки та правосуддя, має передбачати доступ і до судових, і до позасудових методів урегулювання спорів [4].

З точки зору інтегрованості та зв'язку з цивільним процесом, основним, як слушно наголошує Т. Цувіна, є розподіл медіації на присудову (судову) та досудову. Присудова медіація (court-related mediation, court-annexed mediation) – один із видів медіації, що проводиться після звернення особи до суду, яка інтегрована у цивільне судочинство аналогічно до медіаційних угод за результатами зовнішньої медіації [10, с. 196, 197]. Як відомо, договірні відносини у сфері медіації можуть виникати до та після виникнення спору, з метою початку процедури медіації чи з метою закріплення досягнутого компромісу, в рамках приватної чи присудової медіації тощо.

Відповідно до галузевої належності спірних правовідносин необхідно виділити: 1) медіаційні угоди щодо цивільно-правових спорів; 2) медіаційні угоди щодо трудових спорів; 3) медіаційні угоди щодо сімейних спорів; 4) інші медіаційні угоди, за умови, що характер спірних правовідносин не дозволяє включити договір до жодної з вищеперерахованих категорій (наприклад, угоди за результатами вирішення спорів між державою та інвестором). За юридичною силою медіаційні договори можуть поділятися на такі, що затверджені судом та мають статус мирової угоди, та такі, що мають статус цивільного правочину (при цьому потрібно наголосити на особливості медіаційних договорів, укладених щодо трудових та сімейних спорів) [11, с. 172].

Не варто ототожнювати договір, укладений за результатами медіації, з мировою угодою, адже ці договірні конструкції, на слушну думку Н. Мазаракі, регулюються різними галузями права та відрізняються своїми завданнями. На договори у сфері медіації поширюються загальні правила щодо багатосторонніх договорів, тому треба дотримуватися вимог стосовно форми та змісту таких правочинів [11, с. 173]. Водночас, сам «предмет медіаційної угоди не завжди може збігатися з предметом спору чи судового розгляду, може містити юридично не

значущі, але важливі для сторін умови, включати обов'язки різної правової природи» [12, с. 96].

Умовами договору зазвичай є: відомості про медіатора (медіаторів) та сторони медіації; строки та місце проведення медіації; інформація про предмет конфлікту (спору); порядок, розмір та форма відшкодування витрат на підготовку та проведення медіації та винагорода медіатора (медіаторів); умови конфіденційності інформації щодо медіації; відповідальність медіатора (медіаторів) та сторін медіації за порушення умов договору; порядок та підстави припинення медіації; інші умови, визначені медіатором (медіаторами) та сторонами медіації [13]. Здебільшого медіаційні угоди мають цивільно-правовий характер, хоча правова природа та дія медіаційних угод та договорів зазвичай виходить за межі правовідносин, які вони врегульовують, адже медіаційні угоди та договори не обмежені лише нормами права, а й застосовують категорії моралі, добросовісності, етики, справедливості тощо [11, с. 174].

Особливу увагу під час укладення мирових угод, на слухну позицію Н. Сакари, мають звертати на справи щодо дітей. Зокрема, коли мирова угода стосується майнових прав дітей, то згоду на її укладення в обов'язковому порядку повинен надати орган опіки і піклування. Також Суддя ВС вважає за необхідне передбачити у законодавстві положення згідно з якими, у певних категоріях справ (наприклад, сімейні, трудові тощо) сторони спочатку повинні звернутися до медіатора, але якщо одна зі сторін ухиляється від цього, для неї можуть бути збільшені судові витрати для розгляду справи у судовому процесі [14].

Продовжуючи раніше розпочату наукову полеміку щодо присудової медіації, варто нагадати, що вагомою відмінністю присудової медіації від інших її видів правовідносин та класифікацій є те, що правовідносини сторін у межах позасудової медіації закріплюються в договорі, тоді як при судових правовідносинах закріплення відбувається в процесуально-правовій формі [15, с. 164]. Можна виділити такі моделі присудової медіації: залучення для проведення медіації спеціалізованих організацій або приватно практикуючих медіаторів («приватна медіація в рамках судового процесу»); проведення медіації в суді співробітниками суду, зокрема суддями (умовно такий вид посередництва можна назвати «медіація, інкорпорована в судовий процес»); проведення медіації безпосередньо суддею, який розглядає справу (інтеграція медіативної технології в судовий процес) [16].

Зважаючи на цивільно-правову основу медіаційної угоди та базове положення цивілістики про свободу договору, за яким вважається, що під час процедури медіації у сторін може змінитися їх розуміння і причин конфлікту, і перспектив їх подальшої взаємодії, можливий вихід сторін в медіаційній угоді за межі заявлених до суду вимог. Такий вихід, на думку Т. Шинкар, не суперечитиме доктрині процесуального права про те, що суд не може виходити у своєму рішенні за межі заявлених сторонами вимог, так як це робитимуть під час медіації самі сторони, а не суд і не під час судового розгляду [15, с. 166].

За таких умов навряд чи суддя може виглядати арбітром при здійсненні правосуддя, зважаючи на його право пропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання конфлікту та визначати варіанти вирішення спору згідно з ч. 4 ст. 203 ЦПК України. Отже, з огляду із сутності й призначення медіації, процедура врегулювання спору за участю судді в цивільному процесі не може ототожнюватись із вищезазначеними альтернативними способами вирішення спору та примирення сторін [17, с. 96]. Більш того, означений спосіб альтернативного вирішення спорів щонайбільше підходить для розв'язання конфліктів, у яких немає спору про право, але ситуація досягла стадії, коли нормальна комунікація між суб'єктами спору значно ускладнена. Водночас, Суддя Верховного Суду Н. Сакара підтримала модель, за якої медіація існує паралельно із судовим процесом, що, однак, не виключає можливості їх перетину. Водночас якщо суд уже відкрив провадження у справі, а сторони вирішили спір у процесі медіації, медіаційна угода має затверджуватися судом як мирова, і провадження у справі – закриватися [14].

Список використаних джерел

1. Кільдюшкіна О. О. Медіація як засіб захисту цивільних прав : сутність та переваги. URL : <http://www.realllook.com.ua/4831/mediaciya-yak-zasib-zaxistu-civilnix-prav-sutnist-ta-perevagi/>.
2. Притика Ю. Д. Правовий режим медіації у законодавчих системах зарубіжних країн. Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). 2010. № 3, 4. С. 12–15.
3. Канішева К. М. Розвиток примирливих процедур врегулювання спорів, які виникають із шлюбно-сімейних правовідносин. Право і безпека : Науковий журнал. Харків. 2009. № 2. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2009_2/PB-2/PB-2_32.pdf.

**Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України**

---

4. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах : Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21.05.2008 р. URL : http://ccg.org.ua/bulletin/Articles/04%2812%29/04-акотніачспі_zasadyA20401.pdf. (дата звернення : 01.02.2018).
5. Типовий закон Комісії Організації Об'єднаних Націй по праву міжнародної торгівлі про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_117. (заголовок з екрана).
6. Паладій М., Шевелева Т. Не хочете вирішувати конфлікт у суді – зверніться до медіатора. *Інтелектуальна власність*. 2006. № 12. С. 4–7.
7. Волковицька Н. Медіація : альтернативний чи ефективний спосіб вирішення спорів? Матеріали ЗМІ. URL : http://www.vru.gov.ua/mass_media/1013.
8. Гайдук А. В. Проблеми законодавчого забезпечення медіації в Україні. Часопис Академії адвокатури України. 2013. №2. С. 1–4.
9. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки : Указ Президента України від 20.05.2015, № 276/2015. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/276/2015> (дата звернення : 01.02.2018).
10. Цувіна Т. А. Впровадження інституту присудової медіації як перспективний напрямок. Реформування цивільного процесуального законодавства України. Зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. К. 2017. С. 195–200.
11. Мазаракі Н. Загальна характеристика договорів, що укладаються у сфері медіації. *Підприємництво, господарство і право*, 2018. № 2. С. 171–175.
12. Степанова Е. А. Медиативное соглашение в системе договоров трудового права. *Цивилист*. 2012. № 4. С. 95–97.
13. Михайленко Я. Джерело : ЛІГА Блоги : Різновиди медіаційних угод. URL : <https://blog.liga.net/user/yamikhaylenko/article/33695>.
14. Верховний Суд. Сторінка на [facebook.com/supremecourt.ua/posts/524277968347093](https://www.facebook.com/supremecourt.ua/posts/524277968347093)/<https://www.facebook.com/supremecourt.ua/posts/524277968347093/>.
15. Шинкар Т. І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві : вітчизняний та зарубіжний досвід : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2018. 220 с.
16. Швабауэр Н. Закрытые друзья (медиация помогает разрешить личные конфликты, которые делятся годами). URL : <http://www.rg.ru/2013/05/29/reg-urfo/mediacia.html>.
17. Кіреєва Н. О., Приймак Є. П. Поняття та правова природа процедури врегулювання спору за участю судді в цивільному процесі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2018. Вип. 48. Том 1. С. 94–98.

4. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в господарському процесі

Про доцільність запровадження процедури медіації (примирення) у господарському судочинстві свідчать Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи «Про медіацію в цивільних справах» та «Про сімейну медіацію», а також «Зелена книга» про альтернативне врегулювання спорів у цивільному та комерційному праві Комісії Європейських Співтовариств, Типовий закон ЮНСІТРАЛ «Про міжнародну комерційну примірювальну процедуру з настановами щодо її впровадження й застосування» (2002) тощо. Законодавство України на сьогодні містить норми щодо альтернативного вирішення спорів. Так, ст. 19 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) «Основні положення досудового врегулювання спорів» передбачає, що «сторони вживають заходів для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або у випадках, коли заходи є обов'язковими згідно з законом», котрий регулює конкретний вид господарських правовідносин. Більш того в ГПК України виокремлено цілу Главу 4 (назва – «Врегулювання спору за участю судді»), а в Главі 5 (назва – «Відмова позивача від позову. Мирова угода») означені умови та процедура укладення мирової угоди.

Варто зазначити, що ці медіаційні процедури впливають із принципу змагальності сторін, закріпленого у ст. 13 ГПК України, згідно з яким суд, зберігаючи об'єктивність і неупередженість, сприяє врегулюванню спору шляхом досягнення угоди між сторонами. Важливим є те, що, будь-яка із сторін конфлікту може самостійно подавати відповідне клопотання про медіаційне врегулювання спору, не очікуючи ініціативи від суду, і суд має задовольнити це клопотання, при згоді іншої сторони (сторін). ГПК України передбачає чотири підстави припинення процедури врегулювання спору за участю судді (ст. 189): 1) у разі подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю судді; 2) у разі закінчення строку врегулювання спору за участю судді; 3) за ініціативою судді у разі затягування врегулювання спору будь-якою зі сторін; 4) у разі укладення сторонами мирової угоди та звернення до суду із заявою про її затвердження або звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду, або в разі відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем.

Варто нагадати, що проведення процедури врегулювання спору (медіації) за участю судді оформлюється ухвалою, якою суд одночасно зупиняє провадження у справі. Зауважимо, що чинний ГПК України визначає чіткі строки проведення врегулювання спору, зокрема, спір має бути вирішений не пізніше ніж через 30 днів з дня постановлення ухвали про початок його врегулювання. Урегулювання ж спору за участю судді проводиться суддею-доповідачем одноосібно, незалежно від того, в якому складі розглядається справа у господарському суді. Формат урегулювання спору передбачає проведення спільних нарад судді зі сторонами конфлікту. Такі наради проводяться за участю усіх сторін, їхніх представників та судді. За ініціативою судді можуть бути проведені так звані закриті наради з кожною стороною господарського спору окремо.

На початку проведення першої спільної наради з врегулювання спору суддя роз'яснює сторонам мету, порядок проведення врегулювання спору за участю судді, права та обов'язки сторін. Під час проведення спільних нарад суддя з'ясовує підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснює сторонам предмет доказування щодо категорії спору, який розглядається, пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору, звертає увагу сторін на судову практику в аналогічних спорах, окремі роз'яснення Верховного Суду, Європейського Суду з прав людини, а також пропонує можливі шляхи мирного врегулювання спору та здійснює інші дії, спрямовані на мирне врегулювання сторонами конфлікту. ГПК України забороняє суддям під час проведення врегулювання спору надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, а також оцінювати подані у справі докази.

Практика функціонування процедур примирення у процесі вирішення господарських спорів, на думку Г. Гаро, показує їхній досить прогресивний характер, що відображений такими перевагами як: оперативність під час вирішення господарських конфліктів, що сприяє господарському обігу, стабілізації господарських відносин, покращенню результатів господарської діяльності; розширення можливостей реалізації права на позасудовий захист та доступ суб'єктів господарювання до нових способів вирішення спірних питань; обмеження монополізму державних судів та певною мірою зменшення корупційного тиску на суб'єкти господарювання; демократичність процесу розгляду спірних питань – обрання посередника за згодою сторін, вплив на формування правил розгляду спорів [1]. Застосування медіації, наголошує авторка,

є найбільш доцільним у процесі вирішення спорів, що виникають у межах довгострокових господарських договорів (контрактів), коли постають питання технічного характеру, невизначеність щодо тлумачення положень договору, а предмет спору є лише видимою причиною конфлікту [1].

Позитивними новелами у Господарському процесуальному кодексі України у частині медіаційних процедур можна означити, те що ними вставлено обов'язок сторін вживати заходи для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою, а у випадках, коли такі заходи є обов'язковими, згідно з законом (ч. 1 ст. 19 ГПК України), а також визначено, що під час вирішення питання про розподіл судових витрат, суд ураховує дії сторони щодо досудового вирішення спору та щодо врегулювання спору мирним шляхом під час розгляду справи, стадію розгляду справи, на якій такі дії вчинялися (п. 4 ч. 5 ст. 129 ГПК України). Окрім цього, додатковим стимулом до врегулювання спору є положення ст. 130 ГПК України, яка встановлює, що у разі укладення мирової угоди до прийняття рішення у справі судом першої інстанції, відмови позивача від позову, визнання позову відповідачем до початку розгляду справи по суті, суд у відповідній ухвалі чи рішенні у порядку, встановленому законом, вирішує питання про повернення позивачу з державного бюджету 50 % судового збору, сплаченого при поданні позову [2, с. 158, 159].

Якщо вдатися до конкретики аналізу правил досудового вирішення спорів, що виписані в ГПК України, то одразу можна побачити внутрішню суперечливість притаманну положенням ст. 188 ГПК України (назва – «Порядок призначення врегулювання спору за участю судді»), адже з одного боку, на початку проведення першої спільної наради з урегулювання спору суддя роз'яснює сторонам мету, порядок проведення врегулювання спору за участю судді, права та обов'язки сторін, може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору, з другого боку, під час проведення врегулювання спору суддя не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, надавати оцінку доказів у справі [2, с. 184].

У такому разі, як слушно зауважила О. Кібенко, майже неможливо буде провести розмежування – де протиправні консультації і де – законні роз'яснення судді. Незрозуміло також, як виявити порушення заборони консультування, якщо заборонено здійснювати фіксацію протягом нарад? Також незрозуміло, яка має бути відповідальність за такі суддівські незаконні консультації? [3]. Більш того, під час закритих нарад суддя

має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах, пропонувати стороні можливі шляхи мирного врегулювання спору, що взагалі практично нічим не відрізняється від консультацій. Д. Коноваленко вважає, що процесуальна невизначеність дій судді на цій стадії може створити умови для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за перевищення повноважень під час врегулювання спору [4]. У цьому разі, нами підтримується наукова позиція С. Білуги, про те, що основними обов'язками судді-посередника (медіатора) варто визнати утримання від прямих пропозицій сторонам щодо визначення шляхів урегулювання спору [5, с. 13].

Тож, до чинників, які перешкоджають поширенню медіації як способу вирішення господарських спорів, деякі вчені слушно відносять [6, с. 191]: (а) необізнаність суб'єктів господарювання, що є сторонами спору, про існування можливості вирішення спору без участі суду; (б) відсутність у сторін упевненості в дієвості процедури медіації, її ефективності; (в) відсутність законодавчого регулювання як приватно-правових і приватно-процесуальних питань медіації (посередництва), так і публічно-правової оцінки факту застосування примирних процедур і публічно-правових наслідків угод, досягнутих як результат примирення. Зокрема, у ГПК України не передбачена можливість зупинення судового провадження за спільною заявою сторін для проведення медіації чи примирення в інший спосіб. Законодавчо виписано, що провадження зупиняється тільки в разі врегулювання спору за участю судді, що є можливим лише до початку розгляду справи по суті. Натомість у ЦПК визначена можливість зупинити провадження для надання сторонам у справі про розірвання шлюбу строку для примирення. Інших процесуальних можливостей для офіційного отримання часу для примирення у сторін немає. Це жодним чином не кореспондується з положеннями про те, що суд «сприяє врегулюванню спору шляхом досягнення угоди між сторонами» та що «під час розгляду справи по суті суд сприяє примиренню сторін». Яким чином сприяє, якщо суд навіть не може зупинити провадження для надання сторонам часу, достатнього для проведення примирливих процедур? [7].

Таким чином, у ГПК, на думку Л. Романадзе, медіація розглядається виключно як послуга, натомість логічніше було б розглядати медіацію і як послугу, і як допомогу. Адже, якщо медіація залишиться виключно послугою, то виникне питання про можливість проведення цієї процедури державними службовцями. Медіація, стверджує авторка, розглядається виключно як досудова процедура врегулювання спору,

водночас більш коректним є термін «позасудова», адже її проведення можливе на будь-якій стадії судового процесу [7]. Суддя Господарського суду міста Києва В. Джарти, надала статистичні дані щодо кількості справ, у межах яких було проведено врегулювання спору за участю судді: «на початку 2018 року справ, у яких було розпочато врегулювання спору за участю судді, було значно більше, ніж на початок 2019-го. Лише 46 процесуальних документів з 319 свідчать про досягнення певного консенсусу, а саме: 28 ухвал про укладення мирової угоди, 9 ухвал про залишення позову без розгляду за заявою позивача, 6 ухвал про закриття провадження у зв'язку з відмовою позивача від позову, 3 рішення – відповідач визнав позовні вимоги у повному обсязі» [8].

Отже, правова невизначеність обсягу повноважень судді в процесі врегулювання спору буде стримувати розвиток цього інституту [2, с. 184]. Тож, для запобігання зловживанням, на думку О. Кібенко, можна було б скористатися досвідом інших країн та передбачити, що у випадку, коли сторони бажають звернутися до процедури врегулювання спору, то вони обирають із переліку акредитованого суддю-медіатора, а якщо процедура виявиться неуспішною, то справу розглядає той суддя чи склад суду, який був призначений спочатку відповідно до авторозподілу [3].

Як бачимо, багато чого залежить від бажання та навичок судді, який буде виступати в ролі медіатора, а відтак доцільною була б спеціальна підготовка останнього до процедури врегулювання спору [1], а відповідно і до ефективного ведення перемовин зі сторонами спору. Проведення переговорів з метою позасудового вирішення спорів та примирення, на думку І. Бережної, є технічно складною справою, яка вимагає спеціальної фахової підготовки. На практиці навіть найбільш досвідчений у проведенні переговорів юрист не завжди може знайти рішення у прямих переговорах. Тому кваліфікаційний відбір медіаторів, їх окрема професійна підготовка, як ствердно зауважує авторка, має стати запорукою запобігання шахрайства в цій сфері і як наслідок – законних рішень у справах [9].

Отже, медіація є однією з найбільш інноваційних і ефективних сучасних концепцій юрисдикційного процесу України, а відтак її вдала імплементація із застосуванням міжнародного досвіду зможе забезпечити значне зниження процесуального навантаження судових органів, пришвидшити розгляд цивільно-правових спорів та сприяти задоволенню істинних інтересів сторін конфліктів. Міжнародний досвід свідчить про те, що медіація дає змогу вирішувати успішно різноманітні

конфлікти, що виникають в усіх сферах суспільного життя, а саме: приватно-правові спори щодо поділу майна, батьківської опіки над дітьми при розлученні, урегулювання відносин між сусідами, питання спадкового права, розв'язання конфліктів, що виникають між фізичними та юридичними особами, пов'язаними трудовими відносинами та інші.

Список використаних джерел

1. Гаро Г. Господарські спори : хто за альтернативу? Аналітика : *Господарське право і процес*. від 04.07.2017 р., № 27-28 (577-578).
2. Любченко Я. П. Альтернативні способи вирішення правових спорів : теоретико-правовий аспект. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2018. 249 с.
3. Кібенко О. Судова медіація в господарському процесі – бути чи не бути? URL : <https://censor.net.ua/blogs/3051121/> (дата звернення : 01.02.2018).
4. Коноваленко Д. Судова медіація – challenge для України. URL : <http://yur-gazeta.com/publications/practice/> (дата звернення : 01.02.2018).
5. Білуга С. С. Досудове врегулювання адміністративно-правових спорів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2015. 22 с.
6. Задорожна С. Ф. Перспективи запровадження примирної процедури (медіації) в Україні. Приватне право і підприємництво : зб. наук. праць. Вип. 8. Київ, 2009. С. 189–192.
7. Романадзе Л. Які прогалини в проектах нових ГПК, ЦПК та КАС заважатимуть примиренню сторін суддею чи медіатором. file:///C:/Users/Asus/Desktop/МЕДІАЦІЯ%20МЕГУ/Які%20прогалини%20в%20проектах%20нових%20ГПК,%20ЦПК%20та%20КАС%20.
8. Калева А. Врегулювання спору за участю судді в господарському процесі : коментарі суддів. URL : <https://sud.ua/ru/news/publication/153530-vregulyuvannya-sporu-za-uchastyu-suddi-v-gospodarskomu-protsesisuddiv>.
9. Бережна І. Сумна доля альтернативних методів вирішення спорів в Україні. URL : <http://blog.liga.net/user/berezhnaya/article/2073.aspx> (дата звернення : 01.02.2018).

5. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в адміністративному судочинстві

Вивченню правової природи інституту медіації в частині адміністративного судочинства, приділили свою увагу низка вчених та практиків, серед яких можна виокремити наукові праці А. Анцупова,

О. Белінської, В. Балуха, Х. Бесмер, Я. Валюк, Л. Власової, О. Вашук, Е. Ватцке, Л. Герін, Г. Девіс, А. Гайдука, В. Землянської, Г. Єременко, П. Ловенхайм, М. Манн, Ю. Ліхолетової, Л. Мамчур, Ж. Мішиної, Х. Мессмер, С. Пен, Т. Подковенко, Н. Прокопенко, М. Робертс, В. Тісногуз, Т. Шинкар, А. Чернеги, Д. Яніцької та інших науковців у галузі права, філософії та психології. Однак, не дивлячись на велику кількість досліджень з проблем альтернативних способів вирішення спорів у адміністративному судочинстві як України, так і за кордоном, у юридичній та науковій літературі залишаються фрагментарно дослідженими питання реалізації медіаційних процедур в адміністративному суді з урахуванням залучення спеціальних знань медіаторів.

Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека є найвищою соціальною цінністю [1]. Ця норма визначила основну мету і спрямованість діяльності держави, а саме: забезпечення прав і свобод та захист особи. Реалізація зазначених завдань покладається на органи державної влади і місцевого самоврядування, що зобов'язані привести в дію механізм реалізації конституційних прав і свобод особи. Очевидний той факт, що найбільш ефективним і надійним механізмом захисту від порушень прав, свобод і законних інтересів громадян зазначеними вище суб'єктами є адміністративно-судовий захист [2, с. 32].

У Рекомендації R (2001) 9 «Про альтернативні судові процедури вирішення спорів між адміністративними органами влади і приватними особами» від 5 вересня 2001 року наголошується на необхідності зменшення надмірного робочого навантаження на суди шляхом використання мирного вирішення спорів і повністю поза судовою системою, і до чи в ході судового провадження, оскільки постійне зростання кількості справ може знизити здатність судів, компетентних у вирішенні адміністративних справ, розглядати справи у розумний час відповідно до положень ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Вважаємо, що найбільш раціональним наразі виглядає розуміння поняття медіації у сфері права, представлене вченою Т. Шинкар, яка визначає її (медіацію) як альтернативну судовому процесу форму досудового або позасудового або позапроцесуального вирішення спорів і врегулювання конфліктів, яка добровільно обирається сторонами (або призначається уповноваженим органом), з метою досягнення ними угоди і яка в рамках структурованої процедури передбачає обов'язкову наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора),

обраної за взаємною згодою сторін спору чи конфлікту, що не уповноважена приймати власні рішення за будь-яку зі сторін конфлікту, але покликаної надати професійне комплексне (різностороннє) сприяння справедливому вирішенню/урегулюванню конфлікту/спору і приведення конфліктуючих сторін шляхом медіації до стабільного і конструктивного діалогу, що слугуватиме компромісній, стійкій і такій, що взаємно влаштовує сторони згоди для досягнення цілей запобігання або редукування конфлікту, усунення його детермінантів, підвищення ефективності його вирішення, скорочення витрат на вирішення конфлікту/спору та/або відмови від судового розгляду конфлікту/спору, припинення вже розпочатого розгляду і/або зниження обсягу домагань [2, с. 44].

Незважаючи на деякі суперечності, поступове впровадження інституту медіації не просто можливе, а є необхідним заходом, що сприятиме розвитку правової культури населення, допоможе розвантажити систему адміністративних судів України та сприятиме мирному вирішенню публічно-правових спорів [3] та наближенню адміністративних органів до громадськості, що є надзвичайно актуальним у сучасних умовах розвитку держави [4]. Особливістю альтернативного вирішення спорів в адміністративному судочинстві є врегулювання мирним шляхом відносин між державним органом, з однієї сторони, та з фізичною чи юридичною особою – з іншої [2, с. 105]. Відтак, ефективність медіаційної процедури в адміністративному судочинстві зумовлена європейським співтовариством, яке рекомендує її упровадження в якості основного методу альтернативного вирішення спорів на досудовому етапі. До речі, в підписаній Україною Угоді про асоціацію України з Європейським Союзом, наголошується, що доступ до правосуддя повинен включати доступ як до судових, так і позасудових методів вирішення спорів [5].

Отже, альтернативні способи розв'язання адміністративно-правових спорів являють собою сукупність процедур, спрямованих на узгодження позицій сторін та вирішення спору, які здійснюються поза межами судової процесуальної форми [6, с. 17]. Медіація в адміністративних справах, на слушну думку Т. Шинкар, «це позасудова процедура з вирішення спору між органами державної влади чи місцевого самоврядування та приватними особами. Така процедура спрямована на мирне вирішення публічно-правових спорів, налагодження діалогу між громадянами та органами влади, розвантаження адміністративних судів» [2, с. 51]. Отже, актуальність удосконалення адміністративно-правового забезпечення медіації зумовлюється тим, що її ефективне

застосування в межах адміністративного судочинства дасть змогу вирішити важливу для сучасної системи адміністративних судів проблему – розвантажити їх від надмірного обсягу справ, які перебувають у їх провадженні [7, с. 116]. Як свідчить практика, медіація як альтернативний спосіб вирішення адміністративних спорів широко використовується та закріплена на законодавчому рівні у таких країнах, як США, Польща, Німеччина, Велика Британія, Норвегія та інших [8].

З огляду на викладене, загальне поняття альтернативного вирішення спорів, що розкриває сутність цього соціально-правового явища щодо участі посередника у врегулюванні юридичних спорів, може бути сформульовано наступним чином: альтернативне вирішення спорів (АВС) – це припинення юридичних конфліктів (спорів) без винесення акта за результатами розгляду справи по суті в судовому або адміністративному порядку, що відбувається шляхом досягнення сторонами взаємоприйнятної або взаємовигідної угоди щодо врегулювання наявних розбіжностей або шляхом прийняття обов'язкового третейського рішення, що зазвичай здійснюється на підставі добровільного волевиявлення сторін та за правилами, що самостійно встановлюються сторонами або застосовуються за їх згодою.

Використання в діяльності судів (зокрема адміністративних) способів альтернативного вирішення спорів можливо в тих випадках, коли сторони юридичного спору, керуючись принципом диспозитивності, мають намір або згодні припинити (врегулювати або вирішити) взаємні розбіжності іншим шляхом, аніж тим що передбачений судом [2, с. 75]. Отож, альтернативні способи розв'язання адміністративно-правових спорів являють собою сукупність процедур, спрямованих на узгодження позицій сторін та вирішення спору, які здійснюються поза межами судової процесуальної форми. Їх класифікацію може бути здійснено за: 1) статусом особи – посередника: а) державні (офіційні) процедури; б) недержавні (приватні) процедури; 2) способом розв'язання спору: а) медіативні (примирювальні, компромісні) процедури; б) правовідновлювальні процедури; в) змішані процедури [6, с. 17].

Як критерії допустимості укладення мирових угод у адміністративних спорах із органами публічної влади можна виділити [9, с. 345]:

- 1) відсутність у законі прямої заборони на вчинення дій, передбачених мировою угодою;
- 2) відповідність змісту мирової угоди законам, що охороняють суспільну безпеку, порядок управління, суспільну мораль, права і свободи громадян;

- 3) наявність вільного волевиявлення сторін;
- 4) наявність у сторони права розпоряджатися предметом (об'єктом) мирової угоди;
- 5) відповідність суспільним інтересам і дотримання прав і законних інтересів інших осіб;
- 6) повноваження посадової особи на укладення мирової угоди повинно входити в її компетенцію, визначатися нормативно-правовим чином і реалізовуватися відповідно до приписів компетенційних норм;
- 7) при укладенні мирової угоди посаовець має діяти у відповідності з тими цілями, задля досягнення яких йому надані повноваження, і не виходити за межі своєї компетенції (предметної, суб'єктної, територіальної та тимчасової);
- 8) під час укладення мирової угоди адміністративний орган не повинен брати на себе зобов'язання з виплати грошової суми, яку він не брав у борг, за винятком випадків спеціально встановлених у законі і пов'язаних з компенсацією за заподіяну шкоду;
- 9) неприпустимість мирових угод у спорах про законність нормативних актів, за наявності повноваження на визнання таких актів невідповідними законом тільки у суді.

Так само в рамках процедури посередництва не можуть бути врегульовані конфлікти, що характеризуються такими ознаками: правопорушення може тягти кримінальне покарання; мета судового процесу спрямована виключно на вирішення будь-якої правової проблеми; конфлікт можна вирішити тільки шляхом процедури доказування [10]. Відповідно, для успішної реалізації процедури медіації в адміністративному судочинстві України потребують врегулювання такі питання як: межі застосування медіації в адміністративному судочинстві; права та обов'язки медіатора; права та обов'язки сторін адміністративно-правового спору під час медіації; роль адміністративного суду в медіації [2, с. 53] та питання реалізації медіаційних процедур в адміністративному суді з урахуванням залучення спеціальних знань медіаторів.

Варто згадати, що 2 жовтня 2018 року в Касаційному адміністративному суді у складі Верховного Суду відбувся перший круглий стіл «Медіація та адміністративний суд: дискусійні аспекти». Під час роботи круглого столу учасники зазначили, що у публічно-правових відносинах конфліктуючі сторони можуть вирішити спір шляхом переговорів і досягнути згоди, але їм заважає нерівність соціального становища, емоційність. Зокрема суддя М. Смокович, нагадав, що чинним законодавством передбачено врегулювання спору ще до початку

розгляду справи по суті, оскільки обов'язком судді є запитання до сторін спору перед початком слухання про їхнє бажання примиритися, що унормовано гл. 4 Кодексу адміністративного судочинства України (далі КАС України), і зокрема ст. 190 Кодексу [11].

Ми поділяємо точку зору суддів-медіаторів, що у разі виникнення адміністративного спору у відносинах «громадянин» і «суб'єкт владних повноважень», саме державні органи мають бути ініціаторами процедури врегулювання спору альтернативним методом, а у випадку ініціативи зі сторони фізичних чи юридичних осіб, пропозиція має бути прийнята суб'єктом владних повноважень. Судовий розгляд спору має виступати останнім засобом захисту порушених прав [12]. Щодо застосування медіаційних процедур в адміністративному судочинстві, то останні урегульовані в Кодексі адміністративного судочинства України [13], зокрема у п. 5 ч. 2 ст. 45 КАС України («Неприпустимість зловживання процесуальними правами»), ч.ч. 5, 6 ст. 47 КАС України («Процесуальні права та обов'язки сторін»), ч. 1 ст. 54 КАС України («Процесуальні права органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб»), п. 4 ч. 9 ст. 139 КАС України («Розподіл судових витрат»), ст. 141 КАС України («Судові витрати, пов'язані з примиренням сторін»), п. 2 ч. 2 ст. 180 КАС України («Підготовче засідання»), ч. 4 ст. 183 КАС України («Судові рішення у підготовчому засіданні»), ч. 2 ст. 185 КАС України («Порядок призначення врегулювання спору за участю судді»), ч.ч. 2–5 ст. 186 КАС України («Порядок проведення врегулювання спору за участю судді»), п. 4 ч. 1 ст. 188 КАС України («Припинення врегулювання спору за участю судді»), ст. 190 КАС України («Примирення сторін»), ст. 191 КАС України («Виконання умов примирення»), ч. 5 ст. 194 КАС України («Судове засідання»), п. 4 ч. 1 ст. 236 КАС України («Зупинення провадження у справі»), п. 3 ч. 1 ст. 238 КАС України («Закриття провадження у справі»), п. 8 ч. 1 ст. 294 КАС України («Ухвали, на які можуть бути подані апеляційні скарги окремо від рішення суду»), ст. 314 КАС України («Відмова позивача від позову, примирення сторін під час апеляційного провадження»), ст. 348 КАС України («Відмова позивача від позову, примирення сторін під час касаційного провадження»), ст. 377 КАС України («Примирення сторін у процесі виконання») [13].

Найбільш чітко медіаційні засади для врегулювання спору до судового розгляду (розгляду справи по суті) виписані в п. 2 ч. 2 ст. 180 КАС України («Підготовче засідання»), де суд з'ясує, чи бажають сторони

вирішити спір шляхом примирення або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді [13]. До того ж, сторони означеного адміністративного судочинства, можуть укласти мирову угоду, тобто примиритись у предметі спору, на будь-якій стадії юрисдикційного процесу (ч. 5 ст. 47 КАС України). З аналізу текстуальної конструкції редакції ч. 1 ст. 190 КАС України («Примирення сторін») виходить, що примирення між сторонами спрямовує на взаємо-поступливість сторін при врегулюванні спору і може стосуватися лише їх прав, обов'язків та предмета позову [13].

Незважаючи на те, що кожна процедура медіації за своєю сутністю є в певному сенсі унікальною, існують етапи цієї процедури, які мають місце практично в кожному випадку. Так, перед початком процедури медіатор запитує короткий виклад суті спору в письмовому вигляді (включаючи факти та питання, що виникли) від кожної сторони [2, с. 32]. Процедура медіації починається, як правило, зі спільного засідання у присутності всіх сторін. Медіатор роз'яснює сторонам свою роль у процедурі, а також зазначає, що така процедура є конфіденційною. Потім починається обговорення проблеми, при цьому медіатор може дозволити сторонам спілкуватися безпосередньо один з одним. Тривалість процедури медіації залежить від складності спору, що розглядається [14].

З огляду на викладене вважаємо за доцільне встановити обов'язкове досудове врегулювання таких категорій справ [7, с. 117]: трудових спорів про відновлення на роботі та стягнення заробітної плати (можливе залучення профспілок, комісій із трудових спорів, державних інспекцій із питань праці); трудових спорів про відшкодування збитку, заподіяного під час виконання трудових обов'язків (можливе залучення профспілок, комісій із трудових спорів, державних інспекцій із питань праці); позовів про відшкодування шкоди, заподіяної життю й здоров'ю, а також шкоди, заподіяної смертю годувальника; позовів про виселення; позовів про визнання права власності на житло з приводу приватизації; позовів про визнання права власності на самовільні будівлі (необхідно заздалегідь передбачити заходи з легалізації побудови шляхом звернення в орган місцевого самоврядування із заявою про введення об'єкта в експлуатацію); позовів про визначення порядку користування майном; позовів про розділ загального майна, виділення з нього частки; позовів про захист інтелектуальної власності; позовів про захист прав споживачів; позовів про захист честі, гідності й ділової репутації; позовів про стягнення сум за договором позики, кредитним договором; позовів про стягнення податків і зборів; позовів про стягнення заборгованостей за

комунальними платежами; позовів, пов'язаних з успадкуванням майна (до досудового вирішення спору можливе залучення нотаріусів); позовів про відшкодування збитку від дорожньо-транспортних пригод.

Нам імпонує позиція С. Калашникової, яка вважає, що для того, щоб забезпечити права добросовісних учасників процедури медіації, необхідно передбачити спрощений порядок приведення медіативної угоди до виконання, розвиваючи ідею про те, що нотаріально засвідчити медіативну угоду та визнати за нею виконавчу силу найдоцільніше. Це дасть змогу забезпечити реалізацію досягнутих у медіації домовленостей, дотримуючись принципів як юрисдикційної, так і неюрисдикційної діяльності [15, с. 18]. Нормативне закріплення сфери застосування процедури медіації в Україні, статусу медіатора, засад проведення процедури медіації дасть можливість становлення та розвитку національної практики застосування інституту медіації [16].

Нами цілком підтримується наукова позиція І. Шинкар, щодо закріплення на законодавчому рівні норми про те, що представники органів, які їх представляють та адвокати, які представляють інтереси фізичних і юридичних осіб, при зверненні з позовом до суду у визначеній категорії спорів повинні бути наділені обов'язком пройти стадію досудового врегулювання спору (стадія обов'язкова, а не формальна), і лише за неможливості такого врегулювання за допомогою медіації (з об'єктивних причин), перейти до розгляду справи по суті в судовому засіданні [2, с. 111].

Більш того, як зауважує, Н. Боженко, якщо законодавець не окреслить коло обов'язково медіабельних справ, то зустрічі з медіатором за позовами, у яких суд переконаний про необхідність примирення сторін, що сперечаються, повинні мати імперативний характер. Окрім того, на думку автора, доцільно встановити імперативні терміни проведення процедур примирення за окремими категоріями справ, а також необхідно якнайшвидше доопрацювати, прийняти та ввести в дію Закон України «Про медіацію» (2015 р.) з метою належного введення медіації в правове поле; забезпечення захисту від звинувачень у корупції для державних службовців і представників судової системи, які безпосередньо використовують медіацію або рекомендують сторонам звертатись до медіації під час урегулювання адміністративних спорів; захисту медіатора шляхом заборони допитувати його як свідка; забезпечення одноманітного розуміння конфіденційності інформації в медіації; сприяння становленню професії медіатора та ринковому розвитку сфери медіації тощо. Цей документ не повинен містити

ризиками щодо створення корупційних схем у сфері медіації, які завдають шкоди репутації послуги та процесу її впровадження, як-от: єдиний реєстр, спеціальний статус медіаторів у базовому законі, суттєві фінансові компенсації сторонам, що звертаються до суду після неуспішної медіації, один орган самоврядування для медіаторів [7, с. 117, 118].

Таким чином, коли отримаємо повноцінне законодавче закріплення медіаційних процедур в адміністративному судочинстві як альтернативного способу вирішення спору (маючи на меті покращити функціонування правової системи), це дозволить уникнути таких чинників, як тривалість судового процесу, його можливу заангажованість та перевантаженість судів, зекономити державні кошти на системі судочинства. Саме про це наголошується і в Рекомендації № R (86) 12 Комітету міністрів Ради Європи відносно заходів щодо недопущення та скорочення надмірного завантаження на суди від 16 вересня 1986 року, яка закликає держави сприяти, де це необхідно, примиренню сторін, і поза судовою системою, і до чи у ході судового розгляду [17, с. 8].

Список використаних джерел

1. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. редакція від 30.09.2016 р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%8> (дата звернення : 01.11.2019).
2. Шинкар Т. І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві : вітчизняний та зарубіжний досвід : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2018. 220 с.
3. Актуальні питання впровадження та здійснення медіації в адміністративному судочинстві. URL : [http://www.vaas.gov.ua/news/aktualni-pitannya-vprovadzheniya-ta](http://www.vaas.gov.ua/news/aktualni-pitannya-vprovadzheniya-ta-zdysnennya-mediyatsiyi-v-administrativnomu-sudochinstvi).
4. Богуцька Л. П. Медіація у вирішенні публічно-правових спорів URL : <http://ukrainepravo.com/scientific-thought/naukova-dumka/zaprovadzheniya-med-at-s-yak-alternativnogo-shlyakhu-vir-shennya-publ-chno-pravovikh>.
5. Угода про асоціацію України з Європейським Союзом. URL : www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id. (дата звернення : 01.11.2019).
6. Білуга С. С. Досудове врегулювання адміністративно-правових спорів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2015. 22 с.
7. Боженко Н. Удосконалення адміністративно-правового забезпечення медіації в адміністративному судочинстві. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 9. С. 116–119.

8. Кохан Г. Л. Чи потрібна медіація Україні. *Медіація у нотаріальній практиці*. 2014, квітень. № 2 (74). URL : <http://yurradnik.com.ua/stati/d1-87-d0-b8-d0-bf-d0-be-d1-82-d1-80-d1-96-d0-b1-d0-bd-d0-b0-d0-bc-d0-b5-d0-b4-d1-96-d0-b0-d1-86-d1-96-d1-8f-d1-83-d0-ba-d1->
9. Зеленцов А. Б. Административно-правовой спор : вопросы теории : монография. Изд. 2-е, испр. и доп. М. : РУДН, 2009. 692 с.
10. Єрмоєнко Г., Заїченко А. Податкова медіація : досвід і перспективи впровадження. Юрист & Закон. 2014. № 25. (27.06. – 03.07).
11. Відбувся перший круглий стіл з питань медіації в адміністративному судочинстві за участю суддів ВС та експертів галузі. *Судова влада України*. URL : <https://court.gov.ua/archive/581271/>.
12. Підписано угоду про співробітництво щодо впровадження медіації. URL : <http://www.voas.gov.ua/work/med-ats-ya> (дата звернення : 01.11.2019).
13. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 3.10.2017 р. № 2147-VIII. Відомості ВР України. 2017. № 48. 436 с.
14. Chapter eight : Mediation. *Hoffman D. A., Matz D.* Massachusetts Alternative Dispute Resolution (2 vols.). – Michie/Butterworth Legal Publishers, 1994, 1996. URL : <http://bostonlawcollaborative.com/blc/41>.
15. Калашникова С. И. Медиация в сфере гражданской юрисдикции : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2010. 21 с.
16. Богуцька Л. П. Медіація у вирішенні публічно-правових спорів. URL : <http://ukrainepravo.com/scientific-thought/naukova-dumka/zaprovadzhennya-med-ats-yak-alternativnogo-shlyakhu-vir-shennya-publ-chno-pravovikh>.
17. Рекомендация № R (86) 12 Комитета министров Совета Европы относительно мер по недопущению и сокращению чрезмерной рабочей нагрузки на суды от 16.09.1986 г. Российская юстиция. 1997. № 7. С. 8.

РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ МЕДІАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ПОЗА МЕЖАМИ ПРОФЕСІЙНОГО СУДОЧИНСТВА ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВНИЧОЇ МЕДІАЦІЇ

У цьому розділі зроблені спроби комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, з урахуванням новітніх досягнень науки юридичної психології, дослідити проблемні питання реалізації медіаційних процедур у юрисдикційному процесі України. Пропонуються окремі шляхи оптимізації медіаційних процедур на ґрунті дослідження міжнародних стандартів альтернативних способів вирішення спорів у юрисдикційному процесі України. Також в контексті розділу, розглянуті: окремі аспекти удосконалення фахової підготовки медіаторів в Україні.

6. Організаційно-правові аспекти застосування медіації в третейських судах України

Вивченню правової природи інституту «медіації» приділили свою увагу низка вчених та практиків, серед яких можна виокремити наукові праці А. Анцупова, В. Баранова, О. Белікова, О. Бобрової, Є. Борисової, Г. Брука, С. Васильчака, А. Горової, В. Жмудь, В. Землянської, Г. Зера, Г. Єрмоменко, С. Калашникової, Р. Ковалю, Я. Любченко, К. Михайлової, Ю. Михальського, Г. Огречук, І. Панової, Т. Подковенко, Ю. Притики, О. Спектор, А. Шпилюва, В. Яковлева та інших науковців у галузі права, філософії та психології.

У свою чергу, третейський розгляд спорів досліджували на рівні докторської дисертації: Ю. Притика «Теоретичні проблеми захисту прав учасників цивільних правовідносин у третейському суді» [1]; а на рівні кандидатських дисертацій С. Юлдашев «Правове регулювання третейського розгляду господарських спорів» [2], Н. Литвин «Адміністративно-правове забезпечення діяльності третейських судів в Україні» [3] та ін. Однак, не дивлячись на велику кількість досліджень з проблем альтернативних способів вирішення спорів у третейських судах України, так і за кордоном, в юридичній та науковій літературі залишаються фрагментарно дослідженими питання визначення правового

статусу медіаторів, а також реалізації медіаційних процедур у третейському суді з урахуванням залучення спеціальних знань медіаторів.

Як відомо, третейський суд є однією з давніх і перевірених форм вирішення спорів, причому виникнення такої форми вирішення спорів задовго передувало появі державних судових інституцій. До нього зверталися в разі потреби у швидкому та ефективному врегулюванні конфлікту [4, с. 3]. Так, у юридичній літературі [4, с. 7] виділяють наступні види третейського суду, що існували на території Київської Русі: третейський суд з суперарбітром, у ролі якого часто виступав митрополит; третейський суд із декількох осіб, на чолі яких стояв ігумен; мировий ряд, основна мета якого полягала у закінченні спору мировою угодою. Історія вирішення спорів в українських землях свідчить про наявність національного правового досвіду вирішення спорів за допомогою інституцій, альтернативних державному судочинству, що керувалися при вирішенні спору не лише нормами права, а й інтересами сторін [5, с. 41].

Сама ідея примирення є фактичною підвалиною відображення національного менталітету українського народу, адже як писав великий Микола Гоголь, людям складно самотійно залагодити конфлікти між собою, але щойно з'явиться третій – вони знаходять взаєморозуміння. Ніхто не хоче робити перший крок, але тільки-но один виявить шляхетність, як інший вже рветься перевершити його у великодушності [6, с. 140]. Відтак, третейський суд є єдиним альтернативним способом вирішення спорів, що зберігається протягом усієї історії судочинства на українських землях та відіграє особливу роль при вирішенні приватно-правових спорів [5, с. 39, 41].

Сутність третейського судочинства, на слухну думку деяких вчених, зводиться до суду третьої особи, яка обирається самими сторонами, які за своєю добровільною угодою довіряють цьому суду розглянути і вирішити конкретний спір, винести рішення та завчасно зобов'язуються підкоритися такому рішенню [4, с. 5]. До речі, у практиці Європейського суду з прав людини діяльність третейського суду розглядається як форма здійснення правосуддя нарівні з державними судами [7]. Варто зазначити, що відмінність третейського судочинства від системи державних судів полягає у тому, що для останніх питання підвідомчості і підсудності справ, порядку порушення і розгляду справ визначені в імперативній формі у чинному процесуальному законодавстві. Можна виділити наступні відмінності третейського суду від державного: добровільність утворення третейського суду, можливість самому обирати

суддю; обмеженість кола підвідомчих їм справ; добровільної згоди третейських суддів на їхнє призначення чи обрання у конкретній справі; рішення приймаються не від імені держави, хоча є обов'язковими для виконання сторонами, які звернулися до третейського суду [8, с. 226]. У цьому разі доречно згадати позицію Конституційного Суду України, який наголосив (п. 3.2), що третейський розгляд не є правосуддям, а рішення третейських судів є лише актами недержавної юрисдикційної діяльності з вирішення спорів сторін у сфері цивільних і господарських відносин у межах права, визначеного ч. 5 ст. 55 Конституції України [9].

Під час розгляду справ третейським судом сувора необхідність дотримуватись процедурних правил відсутня, що надає третейським суддям та сторонам широку можливість пошуку варіантів досягнення взаємовигідного рішення та можливість вирішувати спір оперативно [7, с. 25]. Відповідно ч. 2 ст. 2 (назва – «Визначення термінів») Закону України «Про третейські суди» (2004 р.), третейський суд визначений як недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням зацікавлених фізичних та/або юридичних осіб у встановленому законом порядку для вирішення спорів, що виникають із цивільних і господарських правовідносин. Основним завданням інституту третейського судочинства згідно з ст. 3 означеного Закону, є захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів фізичних і юридичних осіб унаслідок всебічного розгляду та вирішення спорів відповідно до чинного законодавства [10].

Щодо доцільності розширення способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів, зокрема, шляхом практичного впровадження інституту медіації та посередництва, а також розширення переліку категорій справ, які можуть вирішуватися третейськими суддями наголошено і в п. 5.4 Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276. Як слушно зазначає В. Самохвалов, сьогодні демократичне суспільство готове та здатне вирішувати конфлікти, оминаючи державні суди шляхом використання примирних процедур та третейського розгляду. З їх допомогою, пише автор, спори вирішуються набагато швидше, потребують менших фінансових витрат, крім того, третейські суди та інші процедури альтернативного вирішення спорів здатні значно розвантажити державну судову систему [11, с. 11, 12].

Несудові форми вирішення спорів, основними видами яких прийнято вважати переговори, посередництво, третейський розгляд виникли як альтернатива офіційній системі правосуддя. А тому, «концепція альтернативного вирішення спорів» у сучасному розумінні може бути визначена як певна сукупність прийомів та способів вирішення спорів між учасниками підприємницької діяльності поза межами державної судової системи [12, с. 28]. Натомість, самим альтернативним розглядом спорів пропонується вважати погоджений вибір (застосування), виходячи з конкретної ситуації, існуючого (медіація, третейський розгляд тощо) або спільного моделювання власного найбільш ефективного недержавного способу вирішення спору або врегулювання правового конфлікту, способом, не забороненим законом, з метою досягнення необхідного правового результату (встановлення суб'єктивних прав та обов'язків сторін) [13].

Щоб визначити місце третейського розгляду в системі альтернативних форм вирішення спорів, необхідно виділити певні види альтернативних форм їх вирішення залежно від покладеного в основу класифікації критерію:

- за належністю до тієї чи іншої сфери правового регулювання: приватні й публічні;
- за ознакою самостійності: самостійні (основні) – переговори, претензійний порядок, медіація, третейський розгляд; комбіновані (комплексні) – медіація-арбітраж, міні-суд, омбудсмен;
- залежно від характеру конфлікту: спрямовані на розв'язання спорів про право (третейський розгляд, медіація-арбітраж) та спрямовані на розв'язання когнітивних конфліктів (переговори, медіація);
- залежно від наявності залучених до вирішення спору та/або розв'язання конфлікту незалежних осіб: без залучення незалежних осіб (переговори, претензійний порядок) та з їх залученням (медіація, третейський суд);
- залежно від обов'язковості рішення або рекомендацій незалежної особи, яку залучають до вирішення спору та/або розв'язання конфлікту: обов'язкове для сторін рішення незалежної особи, залученої для вирішення спору (третейський розгляд); рекомендаційний характер рішення незалежної особи, залученої для вирішення спору (експертний висновок, мінісуд, спрощений суд присяжних); рішення приймають самі сторони, незалежна особа, залучена до вирішення спору та/або розв'язання конфлікту, не приймає жодних рішень, а лише сприяє сторонам у досягненні згоди (медіація); за головним принципом, що є

основою методу, який використовують для досягнення результату: способи, під час яких спір розглядають за принципами змагальності та арбітрування (третейський розгляд, міжнародний комерційний арбітраж), і способи, під час яких спір розглядають за принципами повного і усебічного врахування інтересів сторін спору та пошуку компромісного рішення (переговори, медіація, омбудсмен);

– за обов’язковістю застосування: обов’язкові (обов’язковий претензійний порядок зі спорів, що випливають з транспортних договорів, вирішення колективних трудових спорів), та факультативні, які ґрунтуються на домовленості сторін [14, с. 8].

Також варто нагадати, що з прийняттям нових редакцій ГПК України та ЦПК України змінився порядок розгляду заяв про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів [15]. Справи щодо оскарження рішень третейських судів, оспорювання рішень міжнародних комерційних арбітражів, про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів розглядаються апеляційними судами як судами першої інстанції за місцем розгляду справи третейським судом (за місцезнаходженням арбітражу) (ч. 2 ст. 23 ЦПК України) [16, с. 174]. Згідно з п. 8 ст. 4 Закону України «Про третейські суди» (2004 р.) одним з принципів створення та діяльності інституту третейського суду є принцип арбітрування [10].

Принцип арбітрування, на думку С. Довганчука, визначає обов’язок третейського суду у сприянні досягненню згоди про добровільне врегулювання спору, в тому числі через укладення мирової угоди, шляхом безпосередніх переговорів [17, с. 2]. Означений принцип, підкреслює автор, дозволяє проводити процес не заглиблюючись у певні процедурні моменти і деталі, сконцентровуючи увагу сторін на досягненні максимально позитивного ефекту для них самих, але передусім не за рахунок іншої сторони, а завдяки їй, з наданням можливості маневрування, прийняття не якоїсь одноосібної моделі поведінки – наступальної чи оборонної позиції, а врахування всієї багатоаспектності ситуації, включення у третейський розгляд додаткових елементів (консультації, медіації та ін.). Третейський суддя, забезпечуючи дотримання принципу арбітрування, повинен не тільки розглядати ситуацію, що склалася між сторонами щодо спірних правовідносин, а також проявити себе у третейському розгляді як особа, що докладає усі зусилля та здібності, спрямовані на забезпечення максимально комфортного перебігу процесу для досягнення порозуміння (мирової угоди) між сторонами [17, с. 4].

Учений П. Куфтирев з цього приводу зазначає, що принцип «арбітрування», зумовлює добровільну природу третейського розгляду, оскільки основним його завданням є досягнення компромісу між сторонами шляхом переговорів і взаємних поступок [18, с. 28]. У свою чергу, В. Тараненко визначав, що принцип «арбітрування» полягає у виконанні законодавчої вимоги щодо розгляду третейських спорів та сприянні у досягненні угоди між сторонами і ухваленні на його основі рішення, якщо ця угода не суперечить законодавству і не порушує права та інтереси третіх осіб, що охороняються законом [19, с. 48]. В. Гапєєв вказував, що «в силу принципу арбітрування порушення справи в арбітражі шляхом подання позову призводить до встановлення правовідносин не тільки між арбітром та сторонами спору, але і між самими сторонами спору, оскільки до складу арбітражу входять відповідальні представники сторін спору, які приймають участь у вирішенні справи» [20, с. 14].

На думку, С. Довганчука, у третейському процесі учасники спору і третейські судді виступають як партнери у пошуку балансу інтересів, а сам суд вказує сторонам на слабкість певних позицій обох сторін та формує таким чином підґрунтя для здійснення перемовин з метою вирішення конфлікту [17, с. 3]. Адже, договірно-диспозитивна модель третейського суду передбачає присутність принципу арбітрування не через нав'язування сторонам постійного контролю за нормативними актами або дотриманням процесу, а через здійснення фаз (етапів) вирішення конфлікту [17, с. 3], що цілком закономірно з позицій психологічної науки та конфліктології. Отже, альтернативне вирішення спорів, спрямоване, насамперед, на припинення конфлікту, що лежить в основі юридичного спору. Саме переважанням цієї мети і обумовлена більшість принципів відмінностей альтернативних процедур від традиційного судочинства, які необхідно враховувати судді-медіатору при наданні юридичної допомоги [21, с. 70].

З позиції арбітрування структуру третейського розгляду можна розділити на наступні стадії: визнання сторонами наявності спору (конфлікту); визнання можливості вирішення спору шляхом укладення мирової угоди через третейський розгляд, тобто за допомогою арбітра (третейського судді); початок третейського розгляду спору; визначення арбітра (арбітрів) та визнання сторонами достатніми його (їх) кваліфікації, ділових та моральних якостей, досвіду та ін. для врегулювання конфлікту або вирішення спору; третейський розгляд (слухання справи) з постійною присутністю елемента арбітрування через третейських суддів при розгляді

справи; укладення сторонами мирової угоди; затвердження третейським судом мирової угоди [17, с. 3].

Щодо мирової угоди, то вона, як позитивний результат використання арбітрування, є логічним закінченням третейського процесу, але з самої угоди для сторін виникають взаємні права та обов'язки у подальшому [17, с. 2]. Третейська угода і угода про медіацію можуть бути укладені як до виникнення спору, так і на будь-якій стадії його розгляду державним судом. Спільною рисою медіації та третейського суду є також значна кількість (майже 90 %) добровільного виконання рішень. Як зазначає Ю. Білоусов, «такі наслідки випливають із природи третейського розгляду, адже вихідною засадою третейського розгляду є добровільність створення третейських судів, що базується на спільному, добровільному волевиявленні сторін» [22, с. 66].

На користь запровадження в Україні, медіаційної процедури у вирішенні спорів, як пише Н. Дараганова [23, с. 79, 80], є те, що медіація може бути застосована вже на ранній стадії спору, а отже його врегулювання відбувається значно швидше, ніж у суді; при медіації має місце скорочення витрат сторін, іноді достатньо значних, за рахунок відсутності судових витрат; процедуру медіації можна застосувати як до судового розгляду, так і під час судового провадження у справі; медіація може бути перервана або припинена у будь-який час за ініціативи будь-кого з учасників медіації тощо. Відтак, третейські суди відіграють особливу роль при вирішенні приватно-правових спорів. Оскільки вони не є елементом судової системи, їх також зараховують до альтернативних способів вирішення спорів. За обох варіантів на розгляд може бути передана переважна більшість цивільно-правових спорів.

Для звернення до третейського суду так само, як і для звернення до медіації, потрібне волевиявлення обох сторін. Третейський розгляд базується на принципах добровільності та конфіденційності, а також незалежності та неупередженості третейських суддів, диспозитивності та рівноправності сторін. Так само і для медіації принципи добровільності та конфіденційності є основоположними. Третейська угода і угода про медіацію можуть бути укладені як до виникнення спору, так і на будь-якій стадії його розгляду державним судом. Спільною рисою медіації та третейського суду є також значна кількість (майже 90 %) добровільного виконання рішень [5, с. 39].

Утім, фахівці, аналізуючи рішення третейських судів, вказували, що ці суди часто фактично не вирішують спори, а в обхід передбачених

законом процедур задовольняють певні суб'єктивні інтереси нерідко з порушеннями при цьому прав третіх осіб та держави. Найбільш типовими справами, які розглядали третейські суди, були справи щодо визнання: а) дійсності договорів про відчуження нерухомого майна, при розгляді яких за допомогою третейського суду особи у кращому випадку уникають укладення таких договорів у встановленій законом нотаріальній формі, якою передбачено сплату відповідних платежів та державну реєстрацію, а в гіршому – фактично укладаються договори, які не можуть бути нотаріально посвідчені у зв'язку з тим, що вони суперечать закону; б) права власності на земельні ділянки, зокрема про відчуження та визнання права власності на земельні ділянки сільсько-господарського призначення; в) права власності на самочинне будівництво та на об'єкти незавершеного будівництва, метою яких є визнання права власності на самочинно збудовані або незаконно реконструйовані об'єкти та отримання рішення, яке б зобов'язувало відповідні органи здійснити дії з його оформлення; г) спори, метою яких є захоплення контролю над юридичними особами, тощо [24]. Також, третейські суди використовували в рейдерських схемах, (незаконне вилучення корпоративних прав), захоплення земельних ділянок, квартир, нежитлових приміщень тощо [16, с. 190].

Відтак, такі питання та правові ситуації не підлягають (п. 7 ст. 6 Закону України «Про третейські суди») розгляду в третейських судах. Варто зауважити, що лише виключно державними судами розглядаються справи щодо землі (ч. 2 ст. 158 Земельного кодексу України), за якою виключно судом вирішуються земельні спори з приводу володіння, користування і розпорядження земельними ділянками, що перебувають у власності громадян і юридичних осіб, а також спори щодо розмежування територій сіл, селищ, міст, районів та областей); щодо визнання правочину дійсним або недійсним (ч. 2 ст. 218, ч. 3 ст. 215 ЦК України); щодо житла (ст. 109 Житлового кодексу України); щодо самочинного будівництва (зокрема, ст. 376 ЦУ України) тощо.

Необхідно звернути увагу на юрисдикційний момент подачі заяви про скасування рішення третейського суду, оскільки остання подається до апеляційного суду за місцем розгляду справи третейським судом. Залежно від предметної та суб'єктної юрисдикції це можуть бути апеляційні загальні суди або апеляційні господарські суди (ст. 26 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). При цьому за ч. 2 ст. 23 ЦПК України справа розглядається апеляційним судом як судом першої інстанції. Якщо заява подана з порушеннями вимог цієї

частини, то 1) згідно з п.1 ч.1 ст. 31 ЦПК України чи п.1 ч. 1 ст. 31 ГПК України суд передає справу на розгляд іншому суду, якщо справа належить до підсудності (територіальної інстанційності) іншого суду або 2) згідно з п. 1 ч. 1 ст. 186 ЦПК України чи п.1 ч. 1 ст. 175 ГПК України відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо заява не підлягає розгляду в порядку цивільного або, відповідно, господарського судочинства. «Відмовляючи у відкритті провадження з підстави неналежної юрисдикції суд», як наголошує І. Венедиктова, «повинен роз'яснити заявнику, до юрисдикції якого суду віднесено розгляд справи» [25].

Означені вище проблеми, окрім іншого, пов'язані, на нашу думку, також з особистістю самих третейських суддів, їх фаховістю та правовою регламентацією їх діяльності. Адже, як слушно стверджує І. Бережна, «кваліфікаційний відбір третейських суддів та медіаторів, їх окрема професійна підготовка має стати запорукою запобігання шахрайства в цій сфері і як наслідку – законних рішень у справах» [26]. Нагадаємо, що згідно з ст. 18 Закону України «Про третейські суди» (2004 р.), третейським суддею може бути призначена чи обрана особа, яка прямо чи опосередковано не зацікавлена результатом вирішення спору, а також має визнані сторонами знання, досвід, ділові та моральні якості, необхідні для вирішення спору [10]. Дивно виглядає у цьому разі позиція законодавця стосовно вписаної у ч. 1 ст. 18 Закону текстологічної конструкції «має визнані сторонами знання», оскільки, чи можуть сторони, зважаючи на їх почасти абсолютну юридичну та психологічну безграмотність визнавати рівень чи достатність знань третейського судді? Очевидно, що це мабуть найбільша абсурдність такого підходу законодавця до призначення та обрання третейського судді.

Подив викликає і чинна редакція ч. 2 ст. 18 «Про третейські суди» (2004 р.), де вписано, що «у разі одноособового вирішення спору третейський суддя постійно діючого третейського суду повинен мати вищу юридичну освіту. У разі колегіального вирішення спору вимоги щодо наявності вищої юридичної освіти поширюються лише на головуючого складу третейського суду». Як відомо, третейський суддя передусім, вирішує спір не лише керуючись винятково Законом, але й внутрішніми складовими своїх психологічних властивостей (емпатія, атракція, апатія, навіюваність, вразливість, конфліктність, комунікативність, інтерактивність тощо), а відтак повинен мати знання з психології та конфліктології. Про цей аспект підкреслено й у юридичній науковій літературі. Так, А. Мілохова, наголошує, що роль третейського судді може виконувати спеціаліст безпосередньо пов'язаний із конфліктом у

сфері, що додатково забезпечує винесення компетентного та справедливого рішення [27, с. 136]. Тому медіатор, на думку С. Демченко, повинен мати ще й знання щодо організації процедури розв'язання конфлікту таким чином, щоб його сторони були залучені в процес добровільного пошуку рішення, яке могло б задовольняти інтереси обох сторін та відкривало нові можливості для їх подальшої взаємодії [28, с. 48].

Вважаємо, що оптимальним способом вирішення цієї проблеми є внесення певних змін та уточнень до чинного законодавства, що регламентує питання вимог до особистості третейського судді. Відтак, пропонуємо виписати ч. 1 ст. 18 означеного Закону в наступній редакції: «третейським суддею може бути призначена чи обрана особа, яка прямо чи опосередковано не зацікавлена результатом вирішення спору, а також має вищу юридичну освіту та освіту, що передбачає спеціальні знання з психології чи конфліктології, практичний досвід розв'язання конфліктів, ділові та моральні якості, необхідні для вирішення спору». А ч. 2 ст. 18 Закону, варто взагалі виключити, зважаючи на її цілковиту з позицій теорії права абсурдність.

Також, питання фахових вимог до особистості судді, можливо вирішити шляхом внесення доповнень (*додаткових вимог до третейських суддів*) до регламенту третейських судів, наприклад розділу третього «Регламенту постійно діючого третейського суду при Київській торгово-промисловій палаті» [29] (див. додаток X), де виписати: «третейським суддею може бути особа, яка має вищу юридичну освіту та освіту, що передбачає спеціальні знання з психології чи конфліктології». Такі доповнення будуть цілком узгоджуватися з нормою ч. 3 ст. 18 Закону України «Про третейські суди» (2004 р.), де виписано, що «при вирішенні спору третейським судом для вирішення конкретного спору угодою сторін можуть бути встановлені додаткові вимоги до третейських суддів».

На нашу думку, потребує доповнень і чинна редакція ч. 4 та 5 ст. 33 (назва – «Розгляд справ третейським судом та мирова угода») Закону України «Про третейські суди» (2004 р.), а саме, в ч. 4 додати положення про можливість використання спеціальних знань медіатора. Пропонуємо наступний варіант означеної частини ст. 33 Закону: «Третейський суд на початку розгляду повинен з'ясувати у сторін можливість закінчити справу мировою угодою та в подальшому сприяти особисто чи із залученням фахівця-медіатора вирішенню спору шляхом укладення мирової угоди на всіх стадіях процесу». Ця позиція опосередковано має бути відображена і в ч. 5 ст. 18 Закону, та мати наступний зміст: «За клопотанням сторін, а також з урахуванням

консультативно-рекомендаційної думки залученого до вирішення спору медіатора, третейський суд приймає рішення про затвердження мирової угоди». Адже, як наголошується в юридичній науковій літературі, посередники відповідальні за процес медіативних переговорів [30, с. 19].

Більш того, кардинальними змінами до чинного Закону України «Про третейські суди» (2004 р.) було б виключення положення закріпленого у нормі ч. 4 ст. 33 про сприяння третейським судом у примиренні сторін спору шляхом укладення мирової угоди на всіх стадіях процесу, оскільки це спотворює уяву про незалежність суду та його нейтральності у вирішенні спору до будь-якої із сторін. Тоді це буде узгоджуватися з нормою ч. 1 ст. 18 Закону, де вписано, що: «Третейські судді не є представниками сторін». Саме тому, така «місія» сприяння примиренню має бути лише компетенцією незалежного медіатора, про якого, до речі, в означеному Законі конкретно навіть не згадується. Тому, третейський суддя фактично й виступає медіатором і суддею в одній особі (процесуальному статусі), що цілком суперечить його нейтральності, оскільки останній формально втручається у зміст медіаційної угоди.

Так, Д. Сталберг вказує на те, що в разі втручання в питання визначення змісту медіаційної угоди така процедура вирішення спору вже не може вважатися медіацією. Крім того, дослідник наголошує, що таке втручання може розглядатися як порушення одного з принципів медіації – принципу нейтральності медіатора [31]. Відтак, пропонуємо внести уточнення в чинну редакцію ч. 1 ст. 34 Закону України «Про третейські суди» (2004 р.) вписавши її у наступному вигляді: «Учасниками третейського розгляду є сторони та їх представники, у тому числі незалежні фахівці – медіатори».

Зв'язок третейського розгляду з комбінованими способами альтернативного вирішення спорів (примирливо-змагальними) прослідковується саме через запозичення певних елементів розгляду спору з класичного арбітражу: наявність арбітра, ухвалення ним рішення за результатами процедури дослідження позицій сторін і доказів; хоча в результаті таке рішення однаково не набуває обов'язкового характеру й не може бути виконане примусово [32, с. 120]. Основними стримуючими чинниками розвитку альтернативних способів вирішення спорів в Україні є менталітет українського суспільства (досить високий ступінь взаємної недовіри), недосконалість законодавства, пасивність судів, низький рівень правової культури, слабке висвітлення цієї тематики в засобах масової інформації, відсутність широкої роз'яснювальної роботи щодо

переваг альтернативного вирішення спорів [16, с. 204], відсутність у закладах вищої освіти відповідних спецкурсів та навчальних програм сертифікатної підготовки медіаторів у сфері права. А тому, завданням третейського суду є не пошук компромісного рішення, на яке погодяться обидві сторони спору, а його вирішення відповідно до правових норм, звичаїв ділового етикету, а також тлумачення укладеного сторонами договору. Видається доречним проведення медіації у разі, якщо сторони бажають зберегти в подальшому партнерські стосунки за відсутності «переможця» та «переможеного», а також коли по суті спору однозначно не зрозуміло, яка зі сторін дійсно має рацію [5, с. 39].

Стосовно діяльності судді-медіатора конфліктна ситуація і конфліктні відносини становлять інтерес з точки зору прийняття останнім заходів, спрямованих на попередження юридичного конфлікту (спору). Вплив судді-медіатора на попередження юридичного конфлікту (спору) може виявитися істотним і залежить від обставин конфліктної ситуації, взаємовідносин суб'єктів потенційного протиставлення, а також від ступеня довіри до судді-медіатора з боку вказаних суб'єктів [21, с. 63]. Неможливо не погодитись із позицією С. Калашникової, яка пропонує надати суду право направляти учасників судового процесу на інформаційну зустріч із медіатором, під час якої сторонам спору необхідно роз'яснювати переваги медіативної процедури порівняно із судовим розглядом та пропонувати взяти участь у примирливій процедурі [33, с. 18]. Це твердження узгоджується з позицією висловленою Суддею Верховного Суду Н. Коваленко, яка акцентувала увагу на оптимізації взаємодії медіаторів і суддів [34].

Отже, третейський розгляд є самостійною формою розв'язання цивільно-правових спорів про право із залученням незацікавлених незалежних осіб (у нашому випадку юридичних психологів, конфліктологів), рішення яких носять консультативно-рекомендаційний зміст. Цієї ж позиції щодо ролі незалежного медіатора дотримується й вчений А. Титаренко, наголошуючи, що незалежний посередник виступає фігурою, яка відіграє допоміжну роль, а його повноваження носять рекомендаційний характер [35, с. 91]. Хоча сама роль медіаторів, на думку Т. Шинкар, набуває особливого характеру, оскільки в кінцевих рішеннях можуть враховуватись висновки та рекомендації медіатора [21, с. 73].

Мабуть саме це стало «наріжним каменем» ідеї створення в Україні окремого третейського суду на прикладі Стокгольмського міжнародного

суду за рахунок введення до його складу іноземних суддів з хорошою репутацією. Це, на думку Д. Малюська, стане одним з можливих варіантів покращити інвестиційний клімат для великого бізнесу в Україні, у якого є негативний досвід, щодо вилучення активів. Автор вважає, що новий суд (*маються на увазі арбітражі*) має працювати нарівні зі Стокгольмським і Лондонським судами [36]. Адже, альтернативою, за словами Міністра юстиції України будуть арбітражі, які у подальшому стануть ефективним конкурентом державним судам. Це, як вважає чиновник, будуть незалежні арбітражники, які мають хорошу репутацію. Наразі Мін'юст працює над тим, щоб запустити цю систему. Сама схема роботи арбітражів активно обговорюється, проводяться консультації з відомими міжнародними арбітражами, щоб у результаті отримати дійсно працюючу та ефективну систему [37].

Список використаних джерел

1. Притика Ю. Д. Теоретичні проблеми захисту прав учасників цивільних правовідносин в третейському суді : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2006. 33 с.
2. Юлдашев С. О. Правове регулювання третейського розгляду господарських спорів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Донецьк, 2006. 18 с.
3. Литвин Н. А. Адміністративно-правове забезпечення діяльності третейських судів в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2010. 20 с.
4. Третейські суди в Україні / Ю. А. Михальський, В. П. Самохвалов, В. І. Рижий та ін. ; за ред. В. П. Самохвалова, А. Ф. Ткачука. К. : Ін-т громадян. сусп-ва : ТОВ «ІКЦ Леста», 2007. 184 с.
5. Огречук Г. О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2016. 213 с.
6. Гоголь Н. В. Духовная проза. Москва. : Русская книга, 1992. 560 с.
7. Рішення у справі «RegentCompany проти України» від 3 квітня 2008 р. : Європейський суд з прав людини. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-85681>.
8. Шемелинець І. І., Пархомчук Р. І. Третейський суд – альтернативна форма захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2008. № 4 (43). С. 224–229.
9. Рішення Конституційного Суду України № 1-рп/2008 від 10 січня 2008 року (справа про завдання третейського суду). URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-08> (дата звернення : 01.02.2018).
10. Про третейські суди : Закон України № 1701-IV від 11.05.2004 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. – 2004. № 35. Ст. 412.

11. Самохвалов В. Тенденції розвитку інституту третейського суду як актуальний напрям розбудови альтернативного судочинства в Україні. Проблеми альтернативного судочинства в Україні : Львів : ЛДНТУ ім. В. Чорновола, 2008. 210 с.
12. Писарева И. Концепция альтернативного разрешения споров в России. Хозяйство и право. 1998. № 9. С. 27–30.
13. Севастьянов Г. В. Концепция частного процессуального права (права альтернативного разрешения споров). Третейский суд. 2009. № 1. С. 25–32.
14. Спектор О. М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів : 12.00.03 : автореф. дис... канд. юрид. наук. Київ. Нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2012. 18 с.
15. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 3.10.2017 № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.
16. Любченко Я. П. Альтернативні способи вирішення правових спорів : теоретико-правовий аспект : спец. 12.00.01. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків. 2018. 249 с.
17. Довганчук С. М. Принцип арбітрування у третейському процесі. *Часопис Академії адвокатури України*. № 5 (2009). С. 1–5.
18. Закон України «Про третейські суди»: науково-практичний коментар. / П. В. Куфтирев, Ю. В. Білоусов. К. : Правова єдність, 2008. 430 с.
19. Тараненко В. Ф. Принципы арбитражного процесса : учеб. пособ. Москва. : РИО ВЮЗИ, 1988. 67 с.
20. Гапеев В. Н. Сущность арбитражной формы защиты права : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. Наук : 12.712. Саратовский юридический институт. Ростов-на-Дону, 1971. 16 с.
21. Шинкар Т. І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві : вітчизняний та зарубіжний досвід : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Інститут права ім. Володимира Великого МАУП. Львів, 2018. 220 с.
22. Білоусов Ю. До питання про звернення рішення третейського суду до виконання. Перспективи застосування альтернативних способів вирішення спорів (ADR) в Україні. Львів : Львів. держ. ін-т новіт. технологій та управління ім. В. Чорновола, 2009. С. 65–70.
23. Дараганова Н. В. Медіація як один із альтернативних способів вирішення індивідуальних трудових спорів. *Юридична наука* № 6/2011. С. 77–83.
24. Практика застосування судами Закону України «Про третейські суди». URL : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/81b1cba59140111fc2256bf7004f9cd3/bb0f2d6e20458292c225766a004c0fa4?OpenDocument> (дата звернення : 01.02.2018).
25. Венедіктова І. Оскарження (оспорювання) та виконання рішень третейських судів. URL : <https://sud.ua/ru/news/blog/128318-oskarzhennya-osporuyannya-ta-vikonannya-rishen-treteyskikh-sudiv>.

**Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України**

---

26. Бережна І. Сумна доля альтернативних методів вирішення спорів в Україні. URL : <http://blog.liga.net/user/berezhnaya/article/2073.aspx> (дата звернення : 01.02.2018).
27. Милохова А. В. Медиация и ее место в системе урегулирования гражданско-правовых споров. Вестн. Рос. гос. гуманит. ун-та. 2011. № 8. С. 130–139.
28. Демченко С. Ф. Медиация та додержання публічного порядку як складові функціонування модельних господарських судів. *Вісник господарського судочинства*. 2009. № 5. С. 43–48.
29. Регламент постійно діючого третейського суду при Київській торгово-промисловій палаті : Затверд. Рішенням № 6 (5) від 30.06.2004 р. Президії Київської торгово-промислової палати зі змін. та доповн. затверд. Рішеннями Президії КТПП відповідно до протоколів № 2 (6) від 25.02.2005 р., № 5 (4) від 28.09.2006 р., № 7 (4) від 24.11.2016 р. URL : <http://kiev-chamber.org.ua/files/articles/sud/reglament.doc> (дата звернення : 01.02.2018).
30. Бесемер Х. Медиация. Посредничество в конфликтах (пер. с немец. Н. В. Маловой.). Калуга. : Духовное познание, 2004. 176 с.
31. Stulberg J. B., Love L. P. The middle voice. Mediating conflict successfully. 1st ed. Carolina Academic Press, 2013. 186 p.
32. Буг. І. Місце третейського розгляду серед альтернативних способів вирішення цивільно-правових спорів. *Теорія і практика*. С. 117–121.
33. Калашникова С. И. Медиация в сфере гражданской юрисдикции : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2010. 21 с.
34. Відбувся перший круглий стіл з питань медіації в адміністративному судочинстві за участю суддів ВС та експертів галузі. Судова влада України. URL : <https://court.gov.ua/archive/581271/>.
35. Титаренко А. В. Медиация як альтернативне вирішення трудового спору. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 44. С. 88–93.
36. У Мін'юсті думають над створенням третейського суду: Взято з оригінальної статті на LegalHub. URL : <https://legalthub.online/sudova-praktyka/u-min-yusti-dumayut-nad-stvorenyam-tretejskogo-sudu/>.
37. Мамченко М. Ми плануємо побудувати альтернативну державним судам систему, – Денис Мालюська. URL : <https://sud.ua/ru/news/publication/154179-mi-planuyemo-pobuduvati-alternativnu-derzhavnim-sudam-sistemu-denis-malyuska>.

**7. Міжнародні стандарти правничої медіації
та їх адаптація в Україні**

Медіація, як наголошує Т. Подковенко, є одним із найбільш поширених у світі способів альтернативного вирішення позасудових спорів, який передбачає участь незалежної особи – медіатора [1, с. 18].

Як відомо, в міжнародній практиці для вирішення правових конфліктів застосовуються такі примирні процедури, як: урегулювання спору самими сторонами шляхом переговорів (negotiation); урегулювання спору за допомогою незалежного посередника, який сприяє досягненню сторонами угоди (mediation, conciliation); урегулювання спору за допомогою посередника-арбітра, який в разі недосягнення угоди уповноважений вирішити суперечку в порядку арбітражу (med-art); урегулювання спору за участю керівників підприємств, їхніх юристів і третьої незалежної особи, яка очолює слухання справи (mini-trial) [2].

Щодо міжнародно-правових актів, котрі регулюють питання медіації, то серед них варто виокремити: Європейську конвенцію про здійснення прав дітей від 25 січня 1996 р. (Ст. 13); Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), прийняті Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 40/33 від 29 листопада 1985 р.; Декларацію основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою, прийняту Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 40/34 від 29 листопада 1985 р.; Погоджувальний регламент ЮНСІТРАЛ від 4 грудня 1980 р. та Типовий закон ЮНСІТРАЛ від 19 листопада 2002 р. про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру; Директива Європейського Парламенту та Ради № 2008/52 / ЄС від 21 травня 2008 р. про деякі аспекти медіації в цивільних і комерційних справах; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № Я (85) 11 від 28 червня 1985 р. державам-членам про становище потерпілого в сфері кримінального права і процесу; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № I (87) 18 від 17 вересня 1987 р. державам-членам про спрощення кримінального правосуддя; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № Я (87) 20 від 17 вересня 1987 р. державам-членам про реакцію громадськості на правопорушення неповнолітніх; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № Я (87) 21 від 17 вересня 1987 р. державам-членам про підтримку потерпілих і про попередження віктимізації; Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № 11 (92) 16 від 19 жовтня 1992 р. державам-членам про Європейські правила застосування санкції та інші заходи в місцевому співтоваристві; Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № К (95) 12 від 11 вересня 1995 р. державам-членам про управління кримінальним правосуддям; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № Я (98) 1 від 21 січня 1998 р. державам-членам про сімейну медіацію; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № I (99) 19 від 15 вересня 1999 р. державам-членам про медіацію в кримінальних справах; Рекомендація Комітету

міністрів Ради Європи № 17ЕС (2001) 9 від 5 вересня 2001 р. державам-членам про альтернативний судовому розгляду механізм вирішення спору між адміністративними органами влади та приватними особами; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № КЕС (2002) 10 від 18 вересня 2002 р. державам-членам про медіацію в цивільних справах; Резолюція Економічної і соціальної ради ООН № 1999/26 від 28 липня 1999 р. «Розробка та здійснення заходів посередництва і реституційного правосуддя в галузі кримінального правосуддя»; Резолюція Економічної і соціальної ради ООН № 2000/14 від 27 липня 2000 р. «Основні принципи застосування програм реституційного правосуддя в питаннях кримінального правосуддя»; Резолюція Економічної і соціальної ради ООН № 2002/12 від 24 липня 2002 р. «Основні принципи застосування програм реституційного правосуддя в питаннях кримінального правосуддя».

Ураховуючи процес приведення національного законодавства України у відповідність до директив Європейського Союзу, що наразі триває, розгляд чинних нормативних визначень медіації потрібно починати з Директиви № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах, яка розкриває поняття посередництва, вказуючи, що це «організований процес, яку б назву він не мав, у якому дві або більше сторін намагаються добровільно досягнути вирішення свого спору за допомогою посередника» [3]. Також, заслуговує на увагу визначення медіації, яке міститься у ст. 1 Типового закону «Про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру» (Комісії ООН із міжнародного торгового права) щодо міжнародних комерційних арбітражних процедур від 24 червня 2002 року, відповідно до якої медіація – це «процес ..., коли сторони залучають третю особу або осіб ... з метою надання ними допомоги у мирному врегулюванні спорів, що виникають із приводу контрактних чи інших правових відносин, або пов'язані з ними. Мировий посередник не має права нав'язувати сторонам способи врегулювання спору» [4].

Цікавим є те, що в ст. 1 Типового закону Комісії ООН з міжнародного торгового права наведено формальне визначення медіації (або мирової угоди), згідно з якою медіація – представлена як «...процес..., коли сторони залучають третю особу або осіб ... з метою надання ними допомоги у мирному врегулюванні спорів, що виникають із приводу контрактних чи інших правових відносин, або пов'язані з ними. Мировий посередник не має права нав'язувати сторонам способи врегулювання спору». Варто зазначити, що межі поширення цього

міжнародного нормативного акту всеохоплюючі, оскільки в ньому відображені питання, що впливають з усіх відносин комерційного характеру, – і договірних, і недоговірних (будь-які торговельні угоди на поставку товарів або послуг чи обмін товарами або послугами; дистриб'юторські угоди; комерційне представництво або агентські відносини; факторинг; лізинг; будівництво промислових об'єктів; надання консультативних послуг; інжиніринг; ліцензування; інвестування; фінансування; банківські послуги; страхування; угоди про експлуатацію або концесії; спільні підприємства та інші форми промислового або підприємницького співробітництва; перевезення товарів або пасажирів повітряним, морським, залізничним чи автомобільним транспортом). Типовий закон також покликаний забезпечити однакові правила щодо погоджувального процесу [5].

Також варто зупинитися на аналізі окремих положень Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи Rec (2001). Так, наприклад, у Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи Rec (2001) 9, наголошено на перевагах альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами-приватними особами та рекомендовано урядам держав-членів сприяти використанню альтернативних засобів для врегулювання спорів між адміністративними органами й сторонами-приватними особами, таких, як внутрішній перегляд, примирення й медіація, урегулювання шляхом переговорів та арбітраж [6]. У свою чергу в Рекомендації Rec (2002) 10 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах від 18 вересня 2002 р. виписано, що медіація може бути особливо корисною в тому разі, коли самі лише судові процедури менше підходять сторонам, а відтак держави мають розглянути можливість організації й забезпечення повної або часткової безкоштовної процедури медіації або надання правової допомоги для медіації, зокрема, коли інтереси однієї зі сторін потребують особливого захисту [7]. Також в Рекомендації Rec (2002) 10 для ширшого застосування методів урегулювання спорів у позасудовому порядку рекомендовано урядам держав-членів сприяти медіації в цивільних справах, де це доречно, вжити або підсилити залежно від обставин усі заходи, які вони вважають за потрібні, з метою поступального втілення у життя «Керівних принципів медіації в цивільних справах» [7].

Ще одним міжнародним стандартом варто вважати прийняття 21 травня 2013 р. Радою ЄС «Директиви про позасудове врегулювання споживчих спорів» (далі – Директиви). Насамперед, ухвалення такої Директиви 2013/11/ЄС зумовлено необхідністю заповнити прогалини в

правовому регулюванні позасудового вирішення споживчих спорів. Водночас, об'єктами правового регулювання «Директиви» є суспільні відносини, що виникають між споживачем, громадянином ЄС і підприємцем (резидентом ЄС) на національному та транскордонному рівні. Такий документ має на меті створення простої, швидкої і маловитратної процедури вирішення спорів між споживачами та підприємцями [8]. Безумовно, що у цьому разі треба згадати й розроблений у 2003–2004 рр. за підтримки Європейської комісії, ініціативною групою практикуючих медіаторів «Європейський кодекс поведінки медіаторів», що був прийнятий на конференції в Брюсселі 2 червня 2004 р. та призначений для застосування в усіх видах медіації у цивільних та комерційних справах [9].

Цікавою для України є грузинська реформа системи державного управління, яка впроваджується під егідою проєкту ООН «Управління спорами й ефективними рішеннями у державних установах», на виконання якого розроблено «Керівництво з реформи державної адміністрації 2020». Однією із цілей реформи є налагодження співробітництва громадян з органами державної влади, одним зі шляхів якого виділено медіацію [10, с. 67]. На відміну від України, в країнах Європи впродовж тривалого часу медіація використовується для врегулювання адміністративних спорів, а відтак, на думку А. Бортнікової, в останніх напрацьовано досвід, дієвість якого перевірена часом. «Через це його використання», пише авторка, «може стати результатом конкретних пропозицій законодавцю для напрацювань необхідних законопроектів, які зробили б українську модель медіації більш ефективним і дієвим способом урегулювання публічно-правового спору» [11, с. 185].

Поширеність у зарубіжних країнах альтернативного вирішення спорів (далі – АВС) значною мірою залежить від активної позиції вчених, суддів, урядовців, політиків, які роз'яснюють можливості вирішення спорів із застосуванням АВС, їх переваги, порівняно із судовим розглядом. Досвід зарубіжних країн свідчить, що необхідні фінансові, організаційні та правові стимули. Доречною є практика безкоштовних послуг медіатора, зменшення судових зборів, зупинення строку позовної давності, гарантії непогіршення положення учасників спору в разі, якщо ними не досягнуто примирення (порозуміння) [12].

Медіація, як один з найбільш поширених у світі самостійних способів АВС, вже довела свою ефективність під час вирішення цивільно-правових спорів, а відповідне нормативно-правове регулювання її застосування існує сьогодні не лише в національному законодавстві

значної частини зарубіжних (європейських) країн, а й на міжнародному рівні. Серед останніх тенденцій розвитку правового регулювання застосування медіації варто назвати гармонізацію законодавства країн-членів ЄС у відповідній сфері, а також активне запровадження правового регулювання медіації в пострадянських країнах. В Україні запровадження правового регулювання медіації перебуває на етапі законопроектної роботи [13, с. 4].

Аналіз міжнародного досвіду проведення медіації свідчить, що моделі правових режимів медіації, володіють деякими подібними рисами, однак можуть дуже суттєво відрізнятися в різних державах. «Наприклад, виділяється три види законодавства про медіацію: процесуальне, нормативне та таке, що надає вигоду (вигодонадаюче). Процесуальне законодавство відображає тенденцію інституціоналізації, в той час як інші види відображають тенденцію кодифікації такого роду законодавства. Процесуальним законодавством про медіацію можна позначити таку систему нормативно-правових актів з цього питання, які визначають медіацію як спосіб вирішення спорів. Таке законодавство може наказувати сторонам вдатися до спроб вирішення спору за допомогою медіації, але не вимагає обов'язкового її проведення. Нормативне законодавство про медіацію здійснює правове регулювання професійної діяльності медіаторів, встановлюючи стандарти їх повноважень, мінімальні критерії кваліфікації медіаторів, а також, як правило, містить положення про їх реєстрації або затвердження. Такий вид законодавства загалом становить систему нормативно-правових актів, що накладають певні обов'язки на медіаторів. Основною характеристикою такої моделі законодавства є акцентування уваги на принципах медіації, таких як, наприклад, конфіденційність, і, відповідно, встановлення певних обов'язків медіаторів щодо забезпечення реалізації такого принципу» [8, с. 10, 11].

Список використаних джерел

1. Подковенко Т. Медіація : міжнародно-правові стандарти. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 4 (12). С. 47–54.
2. Кузьмина М. Н. Медиация как альтернативная форма разрешения правовых конфликтов. Развитие альтернативных форм разрешения правовых конфликтов в России : практика, проблемы, перспективы // Тезисы участников Всероссийской конференции 19–21 октября 1999 г. URL : www.lawclinic.ru.

**Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України**

---

3. Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах від 21.05.2008. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95.
4. Типовий закон Комісії Організації Об'єднаних Націй по праву міжнародної торгівлі про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_117. – Заголовок з екрану.
5. Про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру. Типовий закон Комісії Організації Об'єднаних Націй по праву міжнародної торгівлі. Міжнародний документ від 24.06.2002 р. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_117.
6. Рекомендація Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами (ухвалена Комітетом Міністрів 5 вересня 2001 р. на 762-ому засіданні заступників міністрів). URL : <http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/13.pdf>.
7. Рекомендація Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах (ухвалена Комітетом Міністрів 18 вересня 2002 р. на 808-му засіданні заступників міністрів). URL : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1568851&Site=COE>.
8. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie alternatywnych metod rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE (dyrektywa w sprawie ADR w sporach konsumenckich). Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 2013. 18 czerwiec. L 165. S. 63–79.
9. Европейский кодекс поведения медиаторов. URL : <http://www.bssclaw.ru>.
10. Ульянова Г. О. Актуальні питання запровадження медіації у сфері права інтелектуальної власності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2010. № 3. С. 66–68.
11. Бортнікова А. Г. Правові засади застосування медіації як способу вирішення публічно-правових спорів : дис...канд. юрид. наук. спец. 12.00.07. Харків, 2019. 286 с.
12. Любченко Я. П. Альтернативні способи вирішення правових спорів : теоретико-правовий аспект. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2018. 249 с.
13. Огренчук Г. О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2016. 213 с.
14. Шинкар Т. І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві : вітчизняний та зарубіжний досвід : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Інститут права ім. Володимира Великого. МАУП. Львів, 2018. 220 с.

РОЗДІЛ 3.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОНТЕНТ МЕДІАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ТА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНИХ МЕТОДІВ (ФОРМ) ВИРІШЕННЯ ЮРИСДИКЦІЙНИХ СПОРІВ

У представленому розділі розкрито окремі проблеми психологічного опосередкування правничого медіаційного процесу в контексті використання та застосування спеціальних психологічних знань. Особливого аналізу надано законодавчим аспектам урегулювання процедури використання спеціальних знань психологів та юридичних психологів у процесі здійснення останніми медіаційних функцій у юрисдикційному процесі.

Вивченню правової природи інституту «медіації» приділили свою увагу низка вчених та практиків, серед яких можна виокремити наукові праці А. Анцупова, В. Баранова, О. Белікова, О. Бобрової, Є. Борисової, Г. Брука, С. Васильчака, А. Горової, В. Жмудь, В. Землянської, Г. Зера, Г. Єрьоменко, С. Калашникової, Р. Ковалю, Я. Любченко, К. Михайлової, Ю. Михальського, Г. Огречук, І. Панової, Т. Подковенко, Ю. Притики, О. Спектор, А. Шпилова, В. Яковлева та інших науковців у галузі права, філософії та психології. Однак, не дивлячись на велику кількість досліджень з проблем медіації в правничій сфері як в Україні, так і за її межами, в юридичній та науковій літературі залишаються фрагментарно дослідженими питання реалізації альтернативних методів вирішення юрисдикційного спору з урахуванням залучення спеціальних психологічних знань, зокрема спеціалістів-психологів, експертів у галузі права (юридичної психології), психологів-медіаторів тощо.

8. Психологічна складова правничої медіації

Варто зазначити, що в Україні медіація прийшла вже як напрацьована технологія вирішення спорів у середині 90-х років. Так, у 1997 р. в Одесі вперше на теренах колишнього для України СНД медіацію було застосовано в рамках цивільного судочинства та апробувалася вона в різних сферах – у трудових, сімейних, цивільних спорах [1]. Як відомо інститут медіації вміщує у своєму семантико-праксичному, етимологічному змісті філософське, юридичне, соціальне, педагогічне,

конфліктологічне та психологічне підґрунтя. Щодо останнього (психологічне) то воно найбільш широко розглядає медіацію у соціальному вимірі суспільних відносин.

Для прикладу, у соціальній психології медіація відображена як специфічна форма врегулювання спірних питань, конфліктів, узгодження інтересів за участю нейтральної сторони [2, с. 94], яка забезпечує структурований процес з метою врегулювання конфлікту та задоволення інтересів його учасників [3]. Основним чинником, який визначає успішність проведення примирення шляхом медіації, є психологічне ставлення сторін до цивільно-правового спору (конфлікту). І безумовно, що «правильний підхід медіатора до кожної зі сторін спору є запорукою успішного вирішення саме психологічної складової конфлікту» [4]. Ба більше, за психологічними спостереженнями складові елементи спору є схожими зі складовими компонентами конфлікту, а тому піддаються певною мірою ототожненню під час підготовки нами представленого підрозділу навчального посібника.

До слова, «конфлікт» походить від латинського «*conflictus*» і означає «зіткнення між сторонами спору» [5, с. 1453]. К. Кабі, вказує на те, що конфліктом вважаються дійсні непорозуміння між особами, які базуються на вимозі, проханні однієї сторони та їхньому ігноруванні іншою стороною [6, с. 472, 456]. Як слушно зауважує В. Бучко, розв'язання конфлікту полягає, передусім, у мінімізації проблем, що стали причиною розбіжності позицій сторін, унаслідок чого відбувається досягнення згоди між учасниками конфліктних відносин [7, с. 28]. Подібно до цього, поняття «конфлікт» окреслює й психологічний словник вбачаючи у ньому «протиріччя, що важко вирішити, оскільки воно пов'язане з гострими емоційними переживаннями» [8]. Щодо спору, то він формулюється як «словесне змагання; обговорення чого-небудь двома або кількома особами, в якому кожна зі сторін відстоює свою думку, свою правоту; суперечка» [9, с. 328]. В. Волжанін, визначав поняття спору, як правовий конфлікт, який виникає внаслідок неузгоджених уявлень конкретних осіб про взаємні права та обов'язки, коли уповноважена сторона не має можливості реалізувати право своєю владою, але може звернутись за захистом до юрисдикційного органу [10, с. 7].

Отож, найчастіше конфлікт розглядається через суперечність, однак не кожна суперечність призводить до конфлікту. Для його виникнення необхідно, щоб індивіди (соціальні групи), які сперечаються, поперше, усвідомили протилежність своїх інтересів і цілей; по-друге,

почали активно протидіяти супернику [11, с. 101], тобто один одному. Цілком закономірно, що в соціальній психології вчені розглядають медіацію як специфічну форму врегулювання спірних питань, конфліктів, узгодження інтересів та/або як технологію вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони [5, с. 1453]. Про психологічний контекст медіаційних процедур наголошується і в наукових працях вчених-юристів Е. Рунессона [12, с. 12], О. Спектор [13, с. 122] та Ю. Розмана [13, с. 251], серед яких сприятливі психологічні умови визначені як передумова збереження ділових відносин із партнером та можливість уникнення подібних конфліктів у майбутньому, які значною мірою забезпечені тим, що визнання відповідальності однією зі сторін не є обов'язковим для врегулювання спору.

Щодо застосування медіаційних процедур в окремих видах юрисдикційного процесу (кримінального, цивільного, адміністративного, господарського), то останні чітко врегульовані в процесуальних нормах відповідних кодексів, зокрема у Кримінальному процесуальному кодексі України, Господарському процесуальному кодексі України, Цивільному процесуальному кодексі України, Кодексі адміністративного судочинства України. Найбільш чітко з позицій юридичної психології та конфліктології медіаційні засади для врегулювання спору до судового розгляду (розгляду справи по суті) виписані в ч. 4 ст. 56 КПК України (назва – «Права потерпілого»), ч. 1 ст. 469 КПК України (назва – «Ініціювання та укладення угоди»), ст. 473 КПК України (назва – «Наслідки укладення та затвердження угоди»), ст. 476 КПК України (назва – «Наслідки невиконання угоди»); п. 2 ч. 2 ст. 180 КАС України («Підготовче засідання»), де суд з'ясовує, чи бажають сторони вирішити спір шляхом примирення або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді; п. 2 ч. 2 ст. 197 ЦПК України («Підготовче засідання»), де суд з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді; п. 2 ч. 2 ст. 182 ГПК України («Підготовче засідання»), де суд з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді.

З аналізу текстуальних конструкцій редакцій ч. 1 ст. 207. ЦПК України («Мирова угода сторін»); ч. 1 ст. 190 КАС України («Примирення сторін») та ст. 192 ГПК України («Мирова угода сторін»), ст. 193 ГПК

України («Виконання мирової угоди»), ст. 307 ГПК України («Мирова угода в процесі виконання») виходить, що примирення між сторонами спрямовує взаємопоступливість сторін при врегулюванні спору і може стосуватися лише їх прав, обов'язків та предмета позову. Якщо мовою психології, то взаємопоступливість це не що інше як «компроміс».

У тлумачному словнику «компроміс» трактується як згода з ким-небудь у чомусь, що досягається взаємними поступками; поступка заради досягнення мети [15, с. 875]. Подібно цьому, компроміс визначений у наукових психологічних джерелах, тобто через взаємні поступки [16, с. 33]. Як слушно вказує Л. Паркінсон, головна причина спорів між людьми полягає не прагненням домогтися дотримання вимог законодавства або пошуках користі, а в емоціях, що переповнюють сторони суперечки, і, таким чином, цілком логічно, що вирішувати такі спори простіше медіаторові, ніж судді [17]. Саме, медіація, на думку суддів Верховного Суду, дає змогу знизити рівень негативних емоцій громадян [18].

Проведення процедури медіації, особливо у комплексних провадженнях, як слушно заявив головуєчий суддя адміністративного суду м. Гамбург, медіатор Фрідріх-Йоахім Мемель, є доцільним насамперед у тих випадках, коли сторони фактично ведуть спір за розв'язання (часто тривалих у часі, емоційно-особистісних) конфліктів, які, власне, і стоять за правовим спором, коли безпосередньою причиною конфлікту є не самий предмет спору, або коли б рішення суду дало учасникам процесу «не хліб, а каміння», або сторонам і надалі доведеться «жити одна з одною», або ж коли порушення комунікації досі перешкоджали владнанню конфлікту. Так само медіація, зауважує автор, не обмежується, як уже згадувалося вище, попереднім предметом спору; вона повинна – і в цьому полягає її шанс на успіх – урахувати приховані причини конфлікту, за якими, зрештою, стоять не пов'язані з правом прагнення сторін (напр., бажання отримати вибачення або визнання) [19].

Тому, цілком закономірно, що суб'єктивною стороною юридичного конфлікту є певна послідовність соціально-психологічних перетворень, котрі викликають відкрите протистояння суб'єктів, іншими словами, внутрішні чинники, які призводять до розбіжностей сторін і спонукають сторони до конфліктної взаємодії [20, с. 62]. «Найчастіше», підкреслює К. Канішева, «це стосується сімейних і «сусідських» конфліктів, коли частка психологічних факторів, що заважають розв'язанню конфліктної ситуації, значно переважає юридичну. Вирішення цієї категорії справ у

судовому порядку часто не розв'язує конфлікт, оскільки суддя не має права виходити за межі вирішення правового спору» [21].

Означений аспект проблеми досить яскраво відображений і в Рекомендації № R (98) 1 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам від 21 січня 1998 р. про сімейну медіацію, що прийнята 21-м Комітетом міністрів 1998 р. на 616-му засіданні заступників міністрів, де п. 7 використання медіації йде у тандемі можливостей покращення спілкування між членами сім'ї, зниження конфліктності між причетними до спору сторонами, мирного вирішення спору та продовження особистих контактів між батьками і дітьми, зниження соціальних та економічних витрат роздільного проживання і розлучення для самих сторін і для держав [22]. Рекомендується урядам держав-членів впроваджувати чи сприяти впровадженню медіації в сімейних спорах або там, де це необхідно, посилювати наявну практику медіації в сімейних спорах та прийняти або підсилити всі заходи, які вважають за необхідне для дотримання принципів сприяння використанню медіації в сімейних спорах як дієвого засобу їх вирішення.

Отже, коли йдеться про застосування медіації для вирішення юрисдикційних спорів, найімовірніше потрібно говорити про вирішення спору через розв'язання конфлікту особистостей. Як пише В. Землянська, найважливішою перевагою медіації як способу розв'язання конфлікту є те, що обидві сторони мають можливість висловити не тільки свої побажання, а й почуття та відчуття. Крім цього, зазначає авторка, медіатор дбає, щоб сторони були психологічно задоволені: щоб вони були переконані, що самі вирішують свою подальшу долю, а після медіації почуваються значно краще, ніж перед нею [23, с. 108]. І тут варто підтримати позицію Г. Огренчук, яка вважає, що якщо між сторонами спору існує конфлікт, то вирішити спір за допомогою медіації без розв'язання такого конфлікту просто неможливо, оскільки сторони мають прийняти рішення самостійно [24, с. 22]. Така позиція знайшла своє місце в «Узагальненні ВССУ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод» (від 22.01.2014 р.), де наголошено, що «сторони самостійно підтверджують зміну свого внутрішнього психологічного ставлення до злочину і один одного» [25], а тому це повинно відбуватися без сторонньої допомоги слідчого, прокурора чи судді, окрім звичайно адвоката, представника, законного представника, медіатора.

З психологічних позицій серед переваг медіації варто виокремити її спонукальний характер до добровільного, узгодженого виконання

рішення, прийнятого при альтернативному врегулюванні юрисдикційного спору між його конфліктуючими сторонами. Під час медіації, на думку С. Корягиної, часто мають прояв одночасно два аспекти цієї діяльності: у правовому аспекті вирішується спір, у психологічному – розв'язується конфлікт. Це цілком логічно, оскільки за своєю природою медіація існує на зламі різних дисциплін, і в юридичній літературі її навіть характеризують як пов'язуючу ланку між юриспруденцією та психологією [26, с. 46]. Тому, під час проведення медіації, як наголошує Е. Катаєва, має дотримуватись баланс предметної та емоційної складової, що знаходяться в основі спору, тоді як при судовому розгляді перевага надається першій, а при психотерапевтичному сеансі – другій [27, с. 159]. Схожа позиція відображена і вченим Д. Сібільовим, який вважає, що медіація, особливо необхідна у випадках коли роздратування і емоції перешкоджають ефективному спілкуванню сторін, а відтак, медіатор у таких випадках виступає як: оцінювач конфліктів, що засвоює його змістовну та емоційну складову [28, с. 2, 3]. Навіть Микола Гоголь, у своїх оповіданнях наголошував про те, що чвари і звинувачення можуть згаснути, якщо до діалогу конфліктуючих сторін пристане людина досконала обізнана із людськими почуттями [29, с. 140].

Отож, «медіатор», як слушно відзначив Г. Огречук, «намагаючись допомогти сторонам у розв'язанні конфлікту, має додержуватися психологічних особливостей конструктивного вирішення спору, врахування особливостей психіки конфліктуючих сторін, дотримання головних принципів і факторів розв'язання конфліктів» [24]. Це, на нашу думку, дозволить змобілізувати учасника (сторону) спору, оскільки останній буде мимовільно залучений в активну фазу прийняття та формулювання взаємовигідного рішення, а відтак і ступінь опору конфліктуючих сторін значно буде зменшена та позитивно сприяти добровільному виконанню погодженого рішення.

Як відомо конфліктуючі сторони спору це завжди особистості з іманентними для них характерологічними ознаками та індивідуальністю, а тому звичайно, що до вирішення такого спору варто передусім залучати психолога, краще – юридичного психолога, зважаючи на гармонічне поєднання питань права та психології. Адже, суперечка вважається нівельованою, на слушну думку Є. Степанова, коли сторони або досягли домовленості між собою самостійно, або за допомогою незалежної особи [9, с. 301], у нашому випадку медіатора – юридичного психолога. І це цілком логічно, оскільки лише психологи зможуть завоювати увагу та довіру конфліктуючих сторін, встановити між

ними контакт та взаємопорозуміння, допомогти сторонам усвідомити необхідність та взаємовигідність примирення (укладення мирової угоди). Наприклад, у Бразилії на 10 суддів низового суду припадає 18 психологів [30, с. 14], що мають, окрім інших, функціональні обов'язки здійснення примирення конфліктуючих сторін.

Щодо особливої ролі психологів у примиренні осіб у юрисдикційному процесі, наголосив в одній з наукових праць і професор В. Маляренко [30, с. 14]. Як слушно заявляє, А. Цибуляк-Кустевич, за наявності психологічних інструментів для ефективного проведення примирних процедур, судді у разі примирення сторін до судового розгляду мають можливість зосередитись на вирішенні більш складних справ чи справ, що не підлягають примиренню. До того ж, збільшення відсотка закінчених мировою угодою справ сприятиме зменшенню навантаження на суддів апеляційних судів (бо прийняті в результаті компромісу рішення зазвичай не оскаржуються) та, відповідно, стане суттєвим кроком у реалізації принципу процесуальної економії [31, с. 290]. За цих міркувань заслуговують на увагу позиції вчених А. Гайдук [32, с. 3] та Н. Бондаренко-Зелінської [33, с. 92], які вважають, що медіатор має бути знаним фахівцем із предмета спору та неабияким психологом, якому під силу поновити нормальні взаємини між конфліктуючими та налагодити їх взаємодію. Такої ж думки й вчена А. Бортнікова, вважаючи, що медіатор повинен володіти психологічними знаннями та навичками, за допомогою яких він буде діалог між сторонами публічно-правового спору та з'ясовує інтереси сторін [34, с. 121].

Зважаючи на вищезазначене, нами підтримується висловлена в науці позиція, що скептично оцінює професійних юристів як медіаторів, оскільки вважається, що юрист наділений здатністю, звичкою і навіть амбіціями до оперативного аналізу і вирішення заплутаних проблем, а тому він схильний обмежувати автономність сторін із формування шляхів вирішення конфлікту і вплутуватися у переговори з власними пропозиціями [35]. За такої ситуації, буде ігноруватися психологічна складова спору, який за психологічними характеристиками відповідає змісту конфлікту з усіма іманентними для нього наслідками. На думку Є. Левицького, така психологічна складова, як правило, присутня в сімейних, цивільних та трудових спорах [4], де зазвичай діють правила боротьби мотивів, сили характерів, емпатій, антипатій, навіюваності, переконливості, комунікації тощо.

Безперечно, процедура судової медіації може сприяти у вирішенні спорів та значно зекономити часові й фінансові витрати сторін судового провадження. Однак, вона також може бути використана для процесуальних диверсій та зловживань. Законодавцю необхідно внести до процесуального законодавства низку змін, спрямованих на усунення виявлених вад судової медіації та її більшої ефективності [36]. І тут варто зауважити, що судді це передусім юристи, а медіація передбачає роботу не лише з правом, а й з емоціями, почуттями та волею особистості, що під силу винятково фахівцям з одночасним поєднанням правничих та психологічних знань, тобто юридичним психологам.

Відтак, для успішного вирішення справи мирним шляхом, суддя, має бути емпатичним, проникливим, ввічливим, уміти добре спілкуватися зі сторонами, ефективно допомагати їм у налагодженні комунікації, взаємодії (інтерації), поступливості тощо. Як відомо, не кожна особа здатна на це, навіть після проходження спеціального навчання. Відтак, сторони, яких суддя не приведе до примирення через особистісні характеристики, на слухну думку Л. Романадзе, будуть розчаровані в процедурі та вважатимуть її неефективною. Авторка вважає, що не кожен суддя бажає та/або може здійснювати примирення сторін (і це його право) [37], що закріплено процесуальними нормами чинного законодавства.

Тож, наголосимо, що істотні новації закріплені Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [38] у частині врегулювання альтернативного вирішення спорів за участю судді радше нагадує судову медіацію, яку деякі науковці [39] ще називають «квазімедіацією» та вважають таке функціональне поєднання знівелює сутність закладеного інституту судової медіації, оскільки судді все одно дивитимуться на спір з позиції доказів і норм права та певною мірою формалізовано підходити до спору, зважаючи на те, що суддя-медіатор є насамперед суддею, а вже потім – медіатором.

Зокрема, відмінність урегулювання спору за участю судді від медіації, у класичному її розумінні, проявляється: 1) у тому, що суддя не є медіатором, а лише займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі. Тим паче, за Конституцією України суддя має чітко визначений правовий статус, натомість статус медіатора наразі не регламентується законодавством, а існує лише в окремих проектах Законів «Про медіацію»; 2) сторони,

застосовуючи процедуру медіації для вирішення спору, обирають медіатора, процедура ж урегулювання спору за участю судді не передбачає такої можливості для сторін; 3) медіатор не може впливати на угоду сторін, а суддя має право відмовити у затвердженні мирової угоди [40, с. 160].

Отже, погоджуючись з науковою позицією деяких вчених, вважаємо, що процедура врегулювання спору за участю судді за своєю сутністю не є медіацією [41, с. 95]. Напевно, як пише Л. Романадзе, більш доречно розглядати інститут урегулювання спору за участю судді як нову в українській практиці гібридну примирливу процедуру, яка не є медіацією [37].

Отже, до медіації сторони спору здебільшого вдаються тоді, коли самостійний конструктивний діалог між сторонами стає неможливим через ускладнення в особистих стосунках чи комунікаційні труднощі [28, с. 38]. Ці та інші питання під силу лише юридичному психологу за відповідною правничою спеціалізацією (кримінально-правова, цивільно-правова, господарсько-правова, адміністративна). Тож медіація є альтернативною примирною процедурою, яка передбачає обговорення правової проблеми, що вже відбулася, однак оптимізована фахівцями-медіаторами (юридичними психологами) для нейтралізації зайвого психологічного загострення цивільно-правового між його конфліктуючими сторонами. Завдяки присутності медіатора – юридичного психолога, який полегшує сторонам процес діалогу та скеровує їх на узгодження інтересів і віднаходження консенсусу, процесуальна змагальність переходить у співпрацю та взаєморозуміння.

Нами підтримується висловлена в науці позиція, що скептично оцінює професійних юристів як медіаторів, оскільки вважається, що юрист наділений здатністю, звичкою і навіть амбіціями до оперативного аналізу і вирішення заплутаних проблем, а тому він схильний обмежувати автономність сторін із формування шляхів вирішення конфлікту і вплутуватися у переговори з власними пропозиціями [35]. При цьому, якщо медіатор є фахівцем, який здобув спеціальні навички медіації, пройшовши спеціалізоване навчання, чинне законодавство України, як зауважив В. Мороз, не висуває будь-яких додаткових вимог до судді-медіатора, а тому незрозуміло, яким чином суддя повинен забезпечити ефективність процедури врегулювання спору за участю судді. Зазначену проблему, на думку автора, цілком можливо врегулювати шляхом підвищення кваліфікації суддів через отримання спеціальної підготовки щодо проведення процедур альтернативного врегулювання

спорів, у тому числі медіації [36]. На проблемах спеціальної підготовки суддів наголошувалося й на круглому столі з питань медіації в адміністративному судочинстві за участю суддів Верховного Суду та експертів галузі [18].

Відтак перейдемо до конкретних прогалин проекту Закону України «Про медіацію» (2019 р.) (див. додаток Ф), що регулює медіаційну діяльність та визначає кваліфікаційні вимоги до статусу медіатора. Викликає непорозуміння трактування ч. 1 ст. 9 («Вимоги до медіатора») проекту Закону України «Про медіацію» (2019 р.), оскільки законодавець випишує, що «медіатором може бути фізична особа, яка має вищу освіту та пройшла базову підготовку в сфері медіації в Україні або за її межами». Дивно, що медіатору який повинен, на нашу думку, за змістом та сутністю своєї діяльності володіти не лише знаннями у сфері права, але й у галузі психологічної науки, законодавець ігноруючи цей аспект обмежується лише вимогою вищої освіти без її конкретизації для статусу означеного суб'єкта юрисдикційного процесу. Виходить, що учитель біології, хімії, лікар-гінеколог, перукар за наявності вищої освіти, пройшовши базову підготовку у сфері медіації в Україні або за її межами, може отримати статус медіатора? Це щось схоже з вимогами до суду присяжних, який саме через ці проблеми постійно себе дискредитує, однак у цьому акумулюється більш ментальна проблема, натомість у медіації – правова.

Також виникають запитання і до формулювання переліку осіб, що не можуть мати статус медіатора. Так, ч. 2 ст. 9 проекту Закону України «Про медіацію» (2019 р.) наводить вичерпний перелік осіб, що не можуть бути медіаторами, зокрема: особа визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною; особа, яка має непогашену або не зняту у встановленому законом порядку судимість. Вважаємо, що до цього переліку потрібно також включити й адвоката (захисника), оскільки останній виконуючи функцію захисту певної сторони може здійснювати відповідний (юридичний, психологічний) вплив на медіатора заради інтересів саме свого підзахисного та маніпулювати сторонами спору у вигідній саме йому площині (отримати винагороду від обох сторін спору). Тут, варто підтримати наукову позицію О. Стратія, у частині тези, де стверджується, що медіатор не має права брати участь у медіації, якщо в нього присутня особиста зацікавленість у результатах справи [42, с. 142].

Також дивує дефініція ч. 2 ст. 10 (назва – «Підготовка у сфері медіації») проекту Закону України «Про медіацію» (2019 р.), оскільки законодавець, окрім освітніх закладів, надає можливість фактично

будь-яким організаціям та суб'єктам господарювання незалежно від форми власності та організаційно-правової форми проводити підготовку медіаторів та видавати відповідний сертифікат. Вважаємо, що таку підготовку можуть здійснювати лише у закладі вищої освіти України будь-якої форми власності, що підготовлюють фахівців у галузі права та психології (в одному закладі дві спеціальності: психологія та право). Чому так? Відповідь надто банальна, заклади вищої освіти у своєму арсеналі мають високопрофесійних фахівців. І саме навчальні заклади повинні бути наділені правом проводити акредитацію програм спеціальної підготовки з медіації. Думається, що такі заклади мають рекомендувати медіаторів до реєстру медіаторів України та вимогою щодо цього повинно бути проходження особою спеціалізованих курсів чи іншої сертифікованої форми навчання за спеціальністю: «медіатор у юрисдикційній діяльності» у відповідному закладі вищої освіти України чи за кордоном.

Отож, як наголошено в науковій юридичній літературі, основними претендентами на виконання функцій медіатора повинні бути представники двох професій: юристи та психологи [20, с. 119]. І краще, на нашу думку, коли такий сеанс проведення медіації є поєднанням предметної та емоційної складової одночасно, тобто із залученням відповідного фахівця – юридичного психолога. Так, О. Борисова слушно звертає увагу на те, що для створення дієвої системи альтернативних способів вирішення спорів необхідною, крім бажання сторін спору взяти участь у примирливих процедурах, є наявність фахівців – професійних медіаторів [43, с. 18]. Тому цілком слушною вважаємо позицію деяких фахівців, що претендентами на посаду медіатора повинні бути психологи та юристи, оскільки основне призначення медіації – висловлення сподівань, почуттів [44, с. 27].

Між іншим, якщо звернутися до міжнародного досвіду визначення фахівця-медіатора з окремих категорій справ, то варто навести положення ст. 7 Закону Валенсійської спільноти (Іспанія) № 7/2001 (2001 р.) «Про сімейну медіацію в Валенсійському співтоваристві», у котрому вписано вимоги, що пред'являються до суб'єктів проведення процедур сімейної медіації, серед яких визначено наявність університетської освіти за напрямками юриспруденція, психологія або соціальна робота, для того, щоб зареєструватися у Реєстрі сімейних медіаторів [25]. У цьому ж розрізі нормативно приваблює досвід автономної спільноти Канарських островів (Іспанія), де у ст. 5 Закону «Про сімейну медіацію» від 8 квітня 2003 р. № 15/2003, вписано, що особа, яка проводить сімейну

медіацію, повинна, якщо інше не передбачено законом, мати університетську освіту за напрямом психологія чи соціальна робота [45].

Адже, у таких справах, як слушно відзначила С. Йосипенко, особливим учасником є діти, на емоціях, психології та дії яких, такі правовідносини відображаються. У зв'язку з чим, авторка підкреслює, що медіація надає переваги для дітей, коли у разі її використання, медіатор залучає до медіації дітей, щоб почути їх думку і бачення ситуації, що склалася; намагається питання розлучення батьків емоційно звести до мінімуму, а якщо останнє відбулося, то зводить до мінімуму сприйняття його дітьми; забезпечує максимальну довіру до себе та стає радником кожної зі сторін; допомагає сформувати сторонам модель поведінки у відношенні до дітей і змін у їхньому житті; сприяє сторонам сімейних спорів розробити план дій щодо виховання та утримання дітей [46, с. 130].

Для України корисним буде також досвід Німеччини щодо правил сертифікації медіаторів, які почали діяти з 1 вересня 2017 року. За означеними правилами, особі для набуття статусу сертифікованого медіатора, необхідно пройти навчання, яке складається мінімум із 120 годин і передбачає вивчення таких тем: основи медіації (18 годин); процедура та межі медіації (30 годин); методи ведення переговорів та компетенція (12 годин); діалог, техніки спілкування (18 годин); компетенція конфлікту (6 годин); правова основа (12 годин); право на медіацію (12 годин); особиста компетенція, ставлення та розуміння ролі (12 годин). «Під час навчання або впродовж одного року після його завершення медіатор повинен брати участь у «єдиному нагляді» як медіатор або співмедіатор медіації. Тільки після успішного проходження навчання та «єдиного нагляду» (іншими словами – стажування) медіатору видається сертифікат» [34, с. 177].

Варто нагадати, що у ч. 1 ст. 10 (назва – «Підготовка у сфері медіації») проекту Закону України «Про медіацію» (2019 р.) на базову підготовку медіаторів відводиться не менш як 90 годин навчання, з них 45 годин практичної та 45 теоретичної підготовки, що включає теоретичні знання щодо принципів, порядку та методик проведення медіації, правового регулювання медіації, етики медіатора, ведення переговорів, урегулювання конфліктів (спорів), а також практичні навички їх застосування, що загалом відповідає європейським стандартам медіаційної освіти.

Натомість, в Україні бракує експертів з реалізації медіаційних процедур. І це очевидно, адже академічні програми для студентів-

правників традиційно орієнтовані на вивчення правил судових процесів й не містять курсів з ведення переговорів, медіації, арбітражу та інших заходів альтернативного вирішення спорів [27]. Лише у деяких закладах вищої освіти, як стверджує Я. Любченко, існує курс щодо вивчення окремих видів альтернативних способів вирішення спорів, бракує підручників, посібників та методичних матеріалів. Актуальним, на слухну думку автора, є впровадження у навчальний процес нових курсів, які б ознайомлювали студентів із новими видами альтернативного вирішення спорів, особливостями їх застосування щодо вирішення спорів у різних сферах суспільних відносин.

Це, зокрема, може бути курс із моделювання спорів в арбітражних і міжнародних судах, які зараз є затребуваними на ринку юридичних послуг та в діяльності Міністерства юстиції України [40, с. 198]. Нами підтримується висловлена в науці позиція щодо впровадження у навчальний процес нових курсів, які б ознайомлювали студентів із новими видами альтернативного вирішення спорів, особливостями їх застосування при вирішенні спорів у різних сферах суспільних відносин [40, с. 198]. Зважаючи на важливість, нагальність та затребуваність запровадження таких спецкурсів, варто відзначити у цьому разі досвід Чорноморського національного університету імені Петра Могили, де до навчальної програми підготовки магістрів права введено навчальну дисципліну «Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України» (див. тем. план).

У перспективі має з'явитися повноцінний навчальний курс спеціальної підготовки «медіаторів у сфері права» в межах магістерської підготовки за спеціальністю право чи психологія, або окремого сертифікованого курсу для здобувачів вищої освіти за вказаними спеціальностями. Така позиція цілком відповідатиме п. 20 ч. 1 ст. 1; ч. 5 ст. 10 Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), де виписано, що спеціалізація визначається закладами вищої освіти у межах ліцензованої спеціальності та передбачає профільну спеціалізовану освітню програму підготовки здобувачів вищої освіти [47]. Більш того у п. 4 ч. 3 ст. 29 та п.п. 1, 9, 10 ч. 2 ст. 32 Закону, національному закладу вищої освіти надано право здійснювати підготовку фахівців з вищою освітою за власними освітніми програмами та навчальними планами, а також самостійно розробляти та запроваджувати власні програми освітньої діяльності [47].

Окремо варто відзначити положення абзацу 2 ч. 2 розділу Х Держстандарту соціальної послуги посередництва (медіації) (2016 р.), де виписано, що наявність спеціальної підготовки у медіатора

**Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України**

засвідчується відповідним документом (диплом, сертифікат, свідоцтво тощо), виданим на ім'я медіатора закладом вищої освіти, що здійснив таку підготовку в Україні [48], котре цілком узгоджується з п. 8 ч. 2 ст. 32 Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), згідно якого заклади вищої освіти вправі надавати додаткові освітні та інші послуги відповідно до законодавства [47]. Означене узгоджується з ч. 2 ст. 10 (назва – «Підготовка у сфері медіації») проекту Закону України «Про медіацію» (2019 р.).

Навчальний спецкурс

**«Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України»**

Назви кредитів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л.		п.	лаб.	інд.	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1. Теоретико-методологічні засади інституту медіації в Україні галузево-правові особливості						
Тема 1. Понятійно-категорійна та нормативно-правова регламентація медіації в Україні	10	2	2			6
Тема 2. Медіаційні (мирові) процедури у кримінальному процесі	10	2	2			6
Тема 3. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в цивільному процесі	11	2	2			7
Тема 4. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в господарському процесі	10	2	2			6
Тема 5. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в адміністративному судочинстві	11	2	1			7
Разом за кредитом 1	52	10	9			32
Кредит 2. Організаційно-правовий зміст медіаційного процесу поза межами професійного судочинства та міжнародні стандарти правничої медіації						
Тема 6. Організаційно-правові аспекти застосування медіації в третейських судах України	10	2	2			6
Тема 7. Міжнародні стандарти правничої медіації та їх адаптація в Україні	11	1	2			7
Разом за кредитом 2	21	3	4			13

Кредит 3. Психологічний контент медіаційного процесу та використання спеціальних знань у сфері альтернативних методів (форм) вирішення юрисдикційних спорів						
Тема 8. Психологічна складова правничої медіації	11	2				7
Тема 9. Використання спеціальних психологічних знань у медіаційних процедурах юрисдикційного процесу	8		2			6
Разом за кредитом 3	19	4	4			13
Усього годин	90	17	17			58

Навчальна дисципліна «Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України» спрямована на професійну та практичну підготовку майбутнього юриста, а тому вивчає факти, закономірності та механізми здійснення примирних (медіаційних) процедур в юрисдикційному процесі. Навчальний курс «Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України» передбачає перехід від загальних питань, що мають теоретико-методологічне значення, до аналізу психологічних аспектів медіаційної діяльності та підвищення її ефективності в професійній діяльності медіатора – судді чи іншого фахового медіатора.

Завданнями навчальної дисципліни є: формувати у студентів-юристів системи знань про можливості позасудового та судового розгляду кримінальних та адміністративних проваджень, цивільних, господарських та інших справ за участю медіатора; сприяти аналізу конкретних конфліктних ситуацій, виявляти справжні інтереси сторін; пояснити можливості застосування, переваги та недоліки медіації; визначати професійно важливі якості, необхідні для результативного медіаційного процесу; проводити діагностику конфліктних ситуацій, прогнозувати шляхи їх розв'язання, визначати найбільш ефективні стратегії подолання конфлікту; виявляти чинники соціальних конфліктів в окремому трудовому колективі, організації, розробляти конкретні рекомендації щодо управління різними видами конфліктів.

Успішне опанування дисципліни «Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України» базується на знаннях, уміннях та навичках отриманих студентами під час вивчення таких дисциплін: «Філософія права», «Теорія держави та права», «Конституційне право України», «Кримінальне право», «Кримінальний процес», «Цивільне право», «Цивільний процес» та ін. Вивчення курсу «Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України» передбачає використання

знань із загальної, соціальної та інших галузей психології, а також з цивільного, кримінального права і процесу, криміналістики та кримінології. Знання означеного курсу сприятимуть пізнанню майбутніми медіаторами правових і психічних явищ та закономірностей, які виникають у тих сферах діяльності, що регулюються нормами права та є за своєю сутністю конфліктними.

У результаті вивчення означеного спецкурсу здобувачі вищої освіти зможуть засвоїти: теоретико-прикладну сутність та нормативні механізми медіаційних процедур в юрисдикційному процесі; основні поняття курсу та їх значення; поняття, типологію, структуру та динаміку конфліктів; особливості структурного, функціонального, процесуального та феноменологічного опису конфлікту; умови та механізм виникнення та розвитку різноманітних конфліктних ситуацій; особливості поведінки людей різних типів у конфліктних ситуаціях; принципи і методи управління конфліктами; найбільш ефективні способи запобігання, врегулювання та вирішення конфліктів; сутність медіаційного процесу, його основні принципи; розуміння практичної цінності знань з цієї дисципліни; основні положення українського та європейського законодавства щодо медіації; особливості правового регулювання медіаційного процесу; основні тенденції вдосконалення законодавства України щодо запровадження медіаційних процедур; законодавство щодо порядку досудового врегулювання спорів; правові засади діяльності третейських судів в Україні; основні способи альтернативного вирішення спорів у міжнародному праві та процесі; документальний супровід медіації (підготовка проєктів претензій та відповідей на претензії; проєкти медіаційних угод (угоди про примирення, мирові угоди), медіаційних застережень, тощо). Так само, варто запровадити подібні спецкурси і в Національній школі суддів України, аби майбутні чи діючі судді змогли під час підвищення кваліфікації чи спеціальної підготовки оволодіти навичками використання спеціальних психологічних знань для ефективного застосування медіаційних процедур.

Означені вище аргументи на користь активного запровадження медіаційної підготовки у закладах вищої освіти фахівців правознавців та психологів у перспективі будуть відповідати ч. 2 ст. 10 (назва – «Підготовка у сфері медіації») проєкту Закону України «Про медіацію» (2019 р.), де виписано, що «підготовку у сфері медіації здійснюють заклади освіти ..., незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, що мають право надавати освітні послуги у сфері медіації або організувати їх надання відповідно до законодавства».

Більш того, ч. 3 зазначеної статті наголошується, що підготовка у сфері медіації, крім базової, може включати додаткову спеціалізовану підготовку медіатора відповідно до програм навчання, розроблених закладами вищої освіти (див. додаток Ф).

Вважаємо, що керівники юридичних клінік юридичних факультетів (інститутів) закладів вищої освіти за погодженням з керівництвом закладів у межах надання первинної правової допомоги можуть долучати студентів останнього курсу навчання бакалаврату чи магістратури права, здійснювати медіаційну процедуру як соціальну послугу на безоплатній основі особам, що не можуть собі дозволити звернутися за платною юридичною допомогою. Означене, цілком відповідає положенням, що містяться у Роз'ясненні Міністерства юстиції України від 09 квітня 2012 року Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (2011 р.) [49], де закладам вищої освіти рекомендовано здійснювати безоплатні консультативні послуги для відповідних верств населення в межах надання первинної правової допомоги. До того ж, така організація роботи юридичної клініки слугуватиме добрим початком для набуття студентами спеціальності «право» фахового досвіду для майбутньої професії.

Продовжуючи проблему реалізації медіаційних процедур з урахуванням її психологічної складової, варто торкнутися питань удосконалення нормативно-правового регулювання інституту правничої медіації. На нашу думку, необхідно внести зміни до п. 2 ч. 2 ст. 197 (назва – «Підготовче засідання») ЦПК України, виписавши його у наступній редакції: суд з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для врегулювання спору за участю медіатора обраного сторонами чи призначеного судом. Такі зміни до чинного ЦПК України дозволять унормувати залучення фахового медіатора (юридичного психолога) до врегулювання цивільно-правового спору та позбавлення такого права для судді з метою уникнення існуючого правового нігілізму в нормі ст. 197 ЦПК України. Подібна практика знайшла своє місце в судочинстві Республіки Білорусь, де суддям надано право виносити ухвалу про призначення медіатора [50].

Вважаємо за необхідність, внести зміни до чинної норми ст. 185 КАС України (назва – «Порядок призначення врегулювання спору за участю судді»), який доповнити ч. 4, у такій редакції: «суд з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для врегулювання спору за

участю медіатора обраного сторонами чи призначеного судом». Такі зміни до чинного КАС України, дозволять унормувати залучення фахового медіатора (юридичного психолога) до врегулювання спору та позбавити такого права для судді з метою уникнення існуючого правового нігілізму щодо врегулювання спору суддею-медіатором. Подібна практика знайшла своє місце в судочинстві Республіки Білорусь. У результаті 80–85 % випадків, переданих медіаторам, закінчувалися мирним врегулюванням [50, с. 138].

І наостанок, потребує внесення суттєвих змін й ч. 1 ст. 2 (назва – «Визначення термінів») Закону України «Про третейські суди» (2004 р.), а саме доповненням 10 абзацом у такій редакції: «Медіатор» – фізична особа, яка досягла двадцяти п'яти років, має вищу юридичну освіту та спеціальні знання в галузі психології чи конфліктології, закінчила сертифікатну програму навчання за спеціальністю (фахом) – «медіатор у сфері права» та внесена до державного реєстру медіаторів». Тоді, у самому Законі буде чітко розмежовано статус судді та медіатора, що слугуватиме нейтральності суду та доцільного залучення спеціальних знань фахівця-медіатора у вирішенні спору, примиренні його сторін. Оскільки навіть за наявної спеціалізації третейських суддів, рівень їхньої обізнаності у галузі психологічних знань усе ще залишається недостатнім, а тому звертаючись до медіації, сторони спору повинні обрати собі незалежного посередника серед осіб, які мають спеціальні знання саме у площині юридичної психології чи юридичної конфліктології і, розуміючи специфіку предмета спору, допоможуть виявити справжні прагнення та інтереси сторін з метою їх примирення. Адже сторони конфлікту своїми діями, на слушну позицію вчених у сфері правничої медіації, «реалізують приховані від зовнішнього сприйняття процеси в емоційній, вольовій, пізнавальній сферах» [51, с. 46].

Отже, сумніви фахівців, чи приживеться в Україні інститут правничої медіації, чи зможе суддя ефективно виконувати функції медіатора, цілком справедливі, адже суддя керується у своїй діяльності Конституцією та законами України, що не дає йому можливостей вирішувати правові спори з урахування інтересів, а не норм права [40, с. 160]. Також, вважаємо, що медіатор не маючи відповідних психологічних знань, але маючи статус учасника юрисдикційного процесу, може скористатися такими знаннями завдяки залученню у позасудовому чи судовому порядку до цього спеціаліста – психолога (юридичного психолога).

Список використаних джерел

1. Терещенко І. У конфлікті ви не самотні, або що таке медіація. Дзеркало тижня. № 40 (719). – 25 жовтня 2008 р. URL : <http://www.dt.ua/3000/3050/64466/>.
2. Мазараки Н. А. Медіація в Україні : проблеми теорії та практики. Зовнішня торгівля : економіка, фінанси, право. 2016. № 1. С. 92–100.
3. Максименко С. Д. Загальна психологія. Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. Вид. 2-е, перероб. та доп. Київ : Центр навч. літератури, 2004. 272 с.
4. Левіцький Є. Медіація vs Врегулювання господарського спору за участю судді. URL:<http://yur-gazeta.com/publications/practice/gospodarske-pravo/mediaciya-vs-vregulyuvannya-gospodarskogo-sporu-za-uchastyu-suddi.html>.
5. Толковый словарь русского языка. В 4 т. Т. 1 / сост. В. В. Виноградов, Г. О. Винокур, Б. А. Ларин и др. ; под ред. Д. Н. Ушакова. М. : Русские словари, 1994. 1562 с.
6. Kubey C. You Don't Always Need a Lawyer : How to Resolve Your Legal Disputes With out Costly Litigation. N. Y., 1991. 245 p.
7. Бучко В. Б. Психологічні аспекти конструктивного вирішення господарських спорів у контексті національної безпеки. *Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Сер. Психологічна*. 2008. № 1. С. 28–36.
8. Психологический словарь / под ред. В. В. Давыдова, А. В. Запорожца, Б. Ф. Ломова и др. ; науч.-исслед. Ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР. Москва. : Педагогика, 1983. 448 с.
9. Степанов Е. И. Конфликты в современной России (проблемы анализа и регулирования). М. : Эдиториал УРСС, 1999. 344 с.
10. Волжанин В. П. Основные проблемы защиты гражданских прав в несудебном порядке : автореф. дис. на соискание ученой степени доктора юрид. Наук : 12.00.03. Свердловский юридический институт. Свердловск, 1975. 19 с.
11. Клімова Г. Юридичний конфлікт : причини і сутність. *Вісник Академії правових наук України. Харків : Право*, 2002. № 1 (28). С. 99–105.
12. Рунессон Е., Марі-Лоранс Гі. Медіація конфліктів і спорів у галузі корпоративного управління. Вашингтон : [s. n.], 2007. 68 с.
13. Спектор О. М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів : дис ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 244 с.
14. Розман Ю. В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення приватно-правових спорів. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 245–256.
15. Новий тлумачний словник української мови / укладачі : В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : АКОНІТ, 2008. Т. 2. 926 с.
16. Кришевич О. В. Психологічні аспекти розв'язання конфліктів у слідчій діяльності МВС України : дис... канд. юрид. наук : 19.00.06. Київ, 2002. 236 с.
17. Паркинсон Л. Семейная медиация. Москва. : МЦУПК, 2010. 456 с.

**Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України**

---

18. Відбувся перший круглий стіл з питань медіації в адміністративному судочинстві за участю суддів ВС та експертів галузі. Судова влада України. URL : <https://court.gov.ua/archive/581271/> (дата звернення : 01.02.2018).
19. Мемель Фрідріх-Йоахім Медіація в адміністративному судочинстві України. URL : http://www.voas.gov.ua/upload/337_mediac2.pdf.
20. Шинкар Т. І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві : вітчизняний та зарубіжний досвід : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2018. 220 с.
21. Канішева К. М. Розвиток примирливих процедур врегулювання спорів, які виникають із шлюбно-сімейних правовідносин. *Право і безпека*. Харків, 2009. №2. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2009_2/PB-2/PB-2_32.pdf.
22. Rekomendatsiia № R (98) 1 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavamchlenam shchodo mediatsii v simeinykh spravakh [Recommendation №. R (98) 1 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States on mediation in family matters] (1998, January 21). Retrieved from. URL : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1116317&Site=CM> [in Ukrainian].
23. Землянська В. Запровадження медіації у кримінальне судочинство України. *Прокуратура. Людина. Держава*. 2004. № 6. С. 107–111.
24. Огрнчук Г. О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2016. 213 с.
25. Узагальнення ВССУ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод. : текст від 22.01.2014 року. URL : http://zib.com.ua/ua/print/92557-uzagalnennya_vssu_sudovoi_praktiki_zdiysnennya_kriminalnogo.html (дата звернення : 01.02.2018).
26. Корягина С. А. Семейная медиация в раннем предупреждении преступности несовершеннолетних. *Кримин. журн. Байкал. гос. ун-та экономики и права*. 2012. № 2. С. 47–50.
27. Катаєва Е. Національні особливості медіації в Україні : досвід та перспективи. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 3. С. 156–161.
28. Сібільов Д. М. Медіація як система позасудових процедур. Проблеми цивільного права та процесу : Матер. наук.-практ. конф. X. : Нац. ун-т внутр. справ, 2010. С. 299–302.
29. Гоголь Н. В. Духовная проза / Н. В. Гоголь. М. : Русская книга, 1992. 560 с.
30. Маляренко В. Окремі проблеми реформування кримінальної юстиції в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. К., 2008. № 3. С. 5–15.
31. Цимбуляк-Кустевич А. С. Роль судді в процедурі примирення та медіації (порівняльно-правове дослідження). *European political and law discourse*. 2015. Vol. 2. Issue 2. P. 282–293.

32. Бондаренко-Зелінська Н. Медіація : можливість запровадження в цивільному процесі України. Перспективи застосування альтернативних способів вирішення спорів (ADR) в Україні : матер. II Львів. міжнар. форуму (Львів, 26–29.05.2009). Львів : Львів. держ. ін-т новіт. технологій та управління ім. В. Чорновола, 2009. С.179–182.
33. Бортнікова А. Г. Правові засади застосування медіації як способу вирішення публічно-правових спорів : дис...канд. юрид. наук. спец. 12.00.07. Харків, 2019. 286 с.
34. Мішина Ж. В. Медіація як альтернативна форма вирішення спорів. URL : <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63913/48-Mishyna.pdf?sequence=1> (дата звернення : 01.02.2018).
35. Мороз В. Медіація врегулювання спору за участі судді : В чому різниця? URL : <https://www.pressreader.com>.
36. Романадзе Л. Які прогалини в проєктах нових ГПК, ЦПК та КАС заважатимуть примиренню сторін суддею чи медіатором. URL : <file:///C:/Users/Asus/Desktop/МЕДІАЦІЯ%20МЕГУ/Які%20прогалини%20в%20проєктах%20нових%20ГПК,%20ЦПК%20та%20КАС%20заважатимуть%20примиренню%20сторін%20суддею%20чи%20медіатором.html#>.
37. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 3.10.2017. № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436
38. Коноваленко Д. Судова медіація – challenge для України. URL : <http://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodniy-arbitrazh-ta-adr/sudova-mediaciya-challenge-dlya-ukrayini.html> (дата звернення : 01.02.2018).
39. Любченко Я. П. Альтернативні способи вирішення правових спорів : теоретико-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків. 2018. 249 с.
40. Кіреєва Н. О., Приймак Є. П. Поняття та правова природа процедури врегулювання спору за участю судді в цивільному процесі України. *Вісник Ужгородського нац. ун-ту. Серія ПРАВО*. 2018. Вип. 48. Том 1, С. 95–98.
41. Борисова Е. А. Российская процедура медиации : концепция развития. *Вестн. Моск. ун-та. Сер. 11, Право*. 2011. № 5. С. 18–30.
42. Стратій О. В. Психолого-правові особливості кримінального провадження на підставі угод : дис. канд. юр. наук : 19.00.06. Київ, 2016. 226 с.
43. Фрич В., Комарницька О. Медіація (примирення) як альтернатива судовому розгляду кримінальних проваджень. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 3. С. 24–29.

44. Faulkner R. *Mediation Methods for Mediators and Client Representatives* / R. Faulkner, C. Haselgrove–Spurin, G. R. Thomas. – 5th ed. – Dallas : Nation wide Mediation Academy, 2009. P. 10.
45. Ley № 15/2003, de 8 de abril de 2003, de la Mediación Familiar. *Boletín Oficial del Estado*. – 05.06.2003. № 134. P. 21879–21883.
46. Йосипенко С. Т. Медіація як спосіб вирішення спорів у приватно-правових відносинах. дис... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2019. 172 с.
47. Про вищу освіту : Закон від 01.07.2014. № 1556-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37–38, ст. 2004.
48. Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації) : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016. № 892 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 12 вересня 2016 року за № 1243/29373. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16> (дата звернення : 01.02.2018).
49. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» : основні положення та підходи до впровадження. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 09 квітня 2012 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/p0008323-12> (дата звернення : 01.02.2018).
50. Дякович М. М. Пропозиції щодо розвитку медіації у нотаріальній практиці нотаріусів України. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 137–140.
51. Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / авт. кол. : Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городинський [та ін.] ; за ред. Н. Крестовської, Л. Романідзе. – Одеса : Екологія, 2019. – 456 с.

9. Використання спеціальних психологічних знань у медіаційних процедурах юрисдикційного процесу

Вивченню правової природи інституту використання та застосування спеціальних психологічних знань у юрисдикційному процесі України, приділили свою увагу низка вчених та практиків у галузях правничої та психологічної науки, серед яких можна виокремити наукові праці Т. Авакяна, О. Бортман, О. Дунаса, Н. Зозулі, Ю. Корольової, О. Колотової, В. Котюка, М. Костицького, В. Кошинця, О. Кармази, Д. Кушерця, В. Марчака, І. Омельчука, Г. Попова, О. Поліводського, В. Реваки, Б. Романюка, В. Семенова, С. Сурменєвої, О. Скаун, С. Шмалені, М. Щербаковського, А. Штанько, А. Федіної та інших науковців у сфері конфліктології, соціології, філософії та психології. Однак, не дивлячись на велику кількість досліджень з проблем застосування та використання спеціальних психологічних знань, осторонь

залишаються окремі питання щодо залучення фахових психологів (юридичних психологів) до правничого медіаційного процесу.

У Кримінальному процесуальному кодексі України передбачена та нормативно закріплена така форма участі спеціаліста (у нашому випадку психолога чи юридичного психолога) як «допомога» (ч. 3 ст. 71 КПК України), що дозволяє використовувати означену форму з питань психологічного характеру, зокрема у проведенні процедури примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим). Професійним консультантом-психологом у цьому випадку повинна виступати особа, яка володіє спеціальними психологічними та правничими знаннями, має вищу психологічну та юридичну освіту, а також практичний досвід роботи у сфері вирішення конфліктів, примирення, яку запрошено (залучено) до участі в кримінальному чи судовому провадженні як медіатора.

Освіта психолога, як зауважує О. Стратій, допомагає медіатору оволодіти технікою медіації, зберігати спокій і нейтральність стосовно конфлікуючих осіб, не проявляти емоції, що є запорукою ефективної медіації, а відтак сприяє конструктивному обговоренню умов угоди [1, с. 145]. Варто погодитися з науковою позицією автора, що «медіатор-психолог, який бере участь у кримінальному провадженні, набуває процесуального статусу спеціаліста і, зазвичай, має справу з конфліктом, учасники якого взагалі не пов'язані ніякими стосунками, крім конкретної ситуації вчинення злочину, через яку вони опинилися в конкретному переговорному процесі» [1, с. 143].

С. Сурменєва зазначає, що психологічна допомога полягає у використанні психологічних знань з метою адаптації суб'єктів кримінального процесу до умов досудового розслідування [2, с. 11]. Вважаємо, що такою умовою досудового розслідування є воля підслідної особи (потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого) до примирення (медіації) у кримінальному провадженні. Звичайно, не кожен медіатор озброєний спеціальними психологічними та правничими знаннями, аби професійно провести процедуру примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим). Відтак, вважаємо, що медіатор не маючи відповідних психологічних чи юридичних знань, але маючи статус учасника юрисдикційного процесу, може скористатися такими знаннями завдяки залученню у позасудовому чи судовому порядку до цього спеціаліста – юридичного психолога, керуючись ст. 71 (назва – «Спеціаліст») та 360 (назва – «Консультації та роз'яснення спеціаліста») КПК України.

Необхідною є участь спеціаліста-психолога під час примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим). Адже, наприклад, під час примирення особи, яка постраждала внаслідок нанесення останній тілесних ушкоджень, образи тощо, властивий певний емоційно-психологічний стан, через те, що нормальна людина, адекватно відображаюча дійсність, не може не переживати негативну ситуацію потенційної загрози здоров'ю та життю [3, с. 194]. У цьому випадку досвідчений психолог може допомогти створити неофіційну атмосферу, зменшити напруженість, занепокоєння, недовіри осіб один до одного, сором'язливості та ніяковості у потерпілих чи підозрюваних (обвинувачених) під час примирення.

Варто виокремити випадки залучення юридичного психолога як спеціаліста чи медіатора до процедури примирення:

- неповнолітній у кримінальному провадженні не досяг шістнадцятирічного віку або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим. Наприклад, юридичний психолог повинен брати участь у дослідженні особи неповнолітнього для роз'яснення мотивації його поведінки, вияву симуляції певних відхилень, сприяти у встановленні психологічного контакту з неповнолітнім, використовувати можливості психології та педагогіки для пом'якшення незвичної обстановки;

- з'ясовуються, у разі потреби втрата пам'яті, правдивість намірів, симуляція, ширість каяття, характер, темперамент, інтелектуальний рівень, фізіологічні реакції на обличчі та фізіогномічна редукція, кінестетика, тип мислення тощо, іншими словами глибоке психологічне пізнання сторін примирення;

- стан психологічного виснаження неповнолітнього (психічне здоров'я, рівень інтелектуального розвитку тощо);

- соціально-психологічні риси неповнолітнього, які необхідно врахувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру (п. 1 ч. 1 ст. 485 КПК України) передбаченого як бажаного (обраного) способу покарання потерпілим неповнолітнього обвинуваченого в угоді про примирення;

- за наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій (наслідків такого примирення) під час укладення угоди про примирення і якою мірою міг керувати ними;

– ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння (п. 2 ч. 1 ст. 485 КПК України) та щирість каяття визначеного в угоді про примирення;

– умови виховання неповнолітнього (п. 3 ч. 1 ст. 485 та п. 1, 2 ч. 1 ст. 487 КПК України);

– наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення (п. 4 ч. 1 ст. 485 КПК України) та вплив цього на подальше примирення з потерпілим;

– при дослідженні чи ознайомленні з різного роду документами (ст. 358 КПК України), за якими призначалася психографологічна експертиза, учасниками процесу можуть бути поставлені відповідні запитання (ч. 2 ст. 358 КПК України). Коли ж під час медіаційного процесу викликає сумнів у достовірності документа (наприклад: чи складений документ (угода про примирення) в стані сильного душевного хвилювання? чи складений документ під впливом зовнішніх чинників, погроз, шантажу? тощо).

Безумовно, що допомога спеціаліста-психолога (юридичного) знадобиться й під час дослідження умов життя та виховання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого (ст. 487 КПК України), адже саме юридичний психолог завдяки психологічним знанням може з'ясувати: обстановку (психологічну атмосферу) в сім'ї його виховання (п. 1 ч. 1 ст. 487 КПК України); взаємини між дорослими членами сім'ї та дорослими і дітьми (п. 1 ч. 1 ст. 487 КПК України); ставлення батьків до виховання неповнолітнього (п. 1 ч. 1 ст. 487 КПК України); форми контролю за поведінкою неповнолітнього (п. 1 ч. 1 ст. 487 КПК України); моральні умови сім'ї (п. 1 ч. 1 ст. 487 КПК України); обстановку (психологічну атмосферу) в школі чи іншому навчальному закладі або на виробництві, де навчається чи працює неповнолітній (п. 2 ч. 1 ст. 487 КПК України); ставлення неповнолітнього до навчання чи роботи (п. 2 ч. 1 ст. 487 КПК України); взаємини з вихователем, учителем, однолітками (п. 2 ч. 1 ст. 487 КПК України); характер і ефективність виховних заходів, які раніше застосовувалися до неповнолітнього (п. 2 ч. 1 ст. 487 КПК України); зв'язки і поведінку неповнолітнього поза домом, навчальним закладом та роботою (п. 3 ч. 1 ст. 487 КПК України).

Таким чином, психологічні особливості укладення угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим полягають у наступному [4, с. 152]:

– визнанні важливості почуттів та потреб потерпілого, що проявляється в можливості для жертви розповісти про свої потреби та переживання, бути почутим, зустріти розуміння та підтримку;

– прийняття правопорушником відповідальності за спричинену шкоду, що передбачає визнання провини та готовність до відшкодування нанесених збитків; ця особливість визначає основу взаємодії правопорушника та потерпілого під час процедури примирення;

– самовизначення сторін – надання сторонам повноважень щодо пошуку та прийняття взаємоприйнятних для них рішень; лише учасники кримінального конфлікту є компетентними у вирішенні проблеми;

– конфіденційність – усі учасники процедури беруть на себе зобов'язання не поширювати будь-яку інформацію, що стала їм відома без згоди другої сторони; єдиний документ, який може бути використано під час розгляду кримінального провадження в суді – угода про примирення сторін;

– добровільність – процес примирення може відбуватися лише за умови добровільної згоди сторін на участь у ньому; як потерпілий, так і правопорушник можуть відмовитися від цієї процедури на будь-якому її етапі.

Основними функціями медіатора-психолога в процесі проведення переговорів з приводу укладення угоди в кримінальному провадженні, на думку О. Стратія, мають бути [1, с. 145–146]: 1) забезпечення участі сторін у переговорах, а у випадку безвихідної ситуації (наприклад, потерпілий відмовляється зустрітись із підозрюваним) здійснення контакту між ними; 2) зводити до мінімуму емоційне напруження для забезпечення нормального ходу переговорів, що досягається головним чином нейтральністю його позицій; 3) спонукати сторони до уважності й об'єктивної реалістичної оцінки пропозицій та альтернативних рішень кожної сторони, у тому числі й тих, які може пропонувати медіатор-психолог. У свою чергу, конструктивний розвиток досягнення примирення, думає автор, проходить три фази: вступну, на якій визначається предмет обговорення, власне примирення, коли мова йде про сутність справи, визначаються умови досягнення згоди, спосіб відшкодування матеріально-моральної шкоди із зазначенням строків, та завершальну стадію, на якій приймається остаточне рішення щодо примирення між сторонами кримінально-психологічного конфлікту [1, с. 131]. Саме тому, примирення у психологічному сенсі, як стверджує автор, є наслідком вирішення конфлікту, яке досягається завдяки зміні звичної поведінки як потерпілого, так і підозрюваного чи обвинуваченого.

Воно характеризується як результат сумісної діяльності сторін, спрямоване на припинення протиборства та емоційного протистояння [1, 133].

Щодо використання спеціальних психологічних знань у юрисдикційному процесі поза межами кримінальної юстиції (цивільному, адміністративному, господарському процесам), то варто зазначити, що раніше, в означеному юрисдикційному процесі (до грудня 2017 року) за клопотанням позивача (споживача) можна було залучити спеціаліста (у нашому разі психолога, юридичного психолога), котрим вважалася особа, яка володіє спеціальними знаннями та навиками застосування технічних засобів і може надавати консультації під час вчинення процесуальних дій з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навиків. Відтак, позивач у цьому разі міг скористатися у суді усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями (висновками) спеціаліста-психолога у частині медіаційних процедур, визначення розміру та ступеня нанесення (відшкодування) моральної шкоди, і таким чином обійти більш складну процедуру призначення та проведення тощо.

Наразі щодо участі спеціаліста у цивільному, адміністративному та господарському процесі є суттєві зміни, що виписані у ст. 74 ЦПК України (назва – «Спеціаліст»), ст. 71 ГПК України (назва – «Спеціаліст»), ст. 70 КАС України (назва – «Спеціаліст») в оновленій редакції, не на користь позивача (споживача), оскільки визначає лише технічну компетенцію такого фахівця, залишаючи поза увагою інші знання (психологічні, економічні, медичні тощо). Однак, вихід є, адже для залучення фахівця-психолога для проведення процедури правничої медіації, особі достатньо звернутися до відповідного медіаційного центру, закладу вищої освіти, психолога тощо та укласти тристоронню угоду про здійснення примирення між позивачем та відповідачем. Це ж стосується й медіації як соціальної послуги, що може відбуватися фактично за нормативними стандартами правничої медіації, оскільки положеннями абзацу 2 ч. 1 розділу X Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації) (2016 р.) (назва – «Використання ресурсів при організації надання соціальної послуги»), передбачене право медіатора за потреби залучати до медіаційної процедури інших фахівців за згодою отримувача соціальної послуги. Тож примирення між сторонами можна здійснити під час судового, позасудового, досудового розгляду спору, адже головне тут воля сторін та укладена між ними медіаційна угода як у межах юрисдикційного процесу так і поза ним.

Щодо використання такої форми спеціального психологічного знання як участь експерта у галузі права в медіаційній процедурі юрисдикційного процесу поза межами кримінальної юстиції (цивільному, адміністративному, господарському процесам), то варто зазначити, що вимоги до висновків експерта та положення про їх оцінку містяться у ст.ст. 114, 115 ЦПК України, ст.ст. 108, 109 ГПК України, ст.ст. 112 та 113 КАС України. У вищезазначених статтях визначено, що висновок експерта у галузі права не може містити оцінки доказів, суджень щодо достовірності чи недостовірності того чи іншого доказу, про переваги одних доказів над іншими, про те, яке рішення має бути прийняте за результатами розгляду справи. При цьому чітко і однозначно вказано, що такий висновок не є доказом, має допоміжний (консультативний) характер і не є обов'язковим для суду (рішення № 72537731 у ЄДРСР); «висновок експерта у галузі права не є доказом, має допоміжний (консультативний) характер і не є обов'язковим для суду, у зв'язку з чим відхиляється» (рішення № 73248727 у ЄДРСР) [5].

У ст. 10 ЦПК України, ст. 11 ГПК України та ст. 7 КАС України, законодавцем виписано, що у разі, якщо спірні відносини не врегульовані законом, то суд виходить із загальних засад законодавства (аналогія права), керуючись при цьому передусім положенням ст. 129 Конституції України (суддя, здійснюючи правосуддя, керується верховенством права). У свою чергу, зміст поняття «аналогія» розкрито в законодавстві України, зокрема в ст. 8 Цивільного кодексу України та ст. 10 Сімейного кодексу України. Зі ст. 8 Цивільного кодексу випливає, що її (аналогії права) застосування необхідне, коли наявна неврегульованість (тобто прогалина правового регулювання) в конкретному випадку. Як слушно наголошує С. Шмаленя, «застосування аналогії права є складним творчим процесом, заснованим не лише на логіці, але й на правосвідомості, який неможливий без суб'єктивного відношення як до права (масштабу), так і до обставин справи (предмету виміру)». На думку автора, «видається можливим та доцільним заповнення прогалин на підставі аналогії права у галузях матеріального права, де вона прямо не передбачена. Не суперечить вимогам права і використання його принципів для заповнення прогалин у процесуальних галузях права (цивільному, господарському, адміністративному). Наявність аналогії доводить, що є правомірним і підлягає захисту не тільки те, що передбачене у нормах права, але й те, що в них не передбачене, але перебуває у сфері правового регулювання» [6, с. 16].

Так, якщо зважати на особливості особи експерта з питань права, з урахуванням предмета експертизи, то проаналізувавши «Перелік наукових спеціальностей» затвердженим наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту (2011 р.) [7], за якими проводиться захист дисертацій, можна дійти висновку, що в юрисдикційному процесі (адміністративному, цивільному та господарському) в статусі експерта в галузі права може виступати юридичний психолог з науковим ступенем доктора (*кандидата, доктора філософії*) юридичних наук за спеціальністю 19.00.09 – «юридична психологія», що цілком узгоджується зі змістом ст. 74 ЦПК України, ст. 71 ГПК України та ст. 69 КАС України. У нормах цих статей закріплено вимоги, яким повинен відповідати експерт з питань права, а саме: мати науковий ступінь (доктора філософії або кандидата наук чи доктора наук), який підтверджується відповідним дипломом, і бути визнаним фахівцем у галузі права.

У юридичних літературних джерелах деякими вченими, термін «визнаний фахівець» вважається оціночним, а для його розуміння вбачається, виходити з числа наукових публікацій вченого [8, с. 33]. Також, у цьому разі варто підтримати наукову позицію М. Щербаковського, який додає, що більш точним показником визначеності терміну «визнаний фахівець» є індекс цитування наукових робіт останнього, наприклад, h-index, Index Copernicus Value та ще вищі індекси [9, с. 544]. На нашу думку, до цього переліку варто приплюсувати наявність у фахівця почесного звання «Заслужений юрист України», «Видатний юрист України», «Заслужений діяч науки і техніки», «Академік Національної академії правових наук України», а також документального підтвердження закордонного наукового стажування, сертифікації, навчання чи практики.

Саме такий підхід до застосування знань юридичного психолога (*як експерта у галузі права*) може знадобитися у питаннях, що стосуються «використання аналогії права» в конкретних складних правових ситуаціях (ст. 114 ЦПК України, ст. 112 КАС України, ст. 108 ГПК України), котрі виникають із загальних засад законодавства та мають юридико-психологічний зміст (*наприклад таких як: неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини (з метою визначення поняття «дискримінаційні дії» (рішення у базі ЄДРСР № 74414107, 74727731, 74754485, 74782677, 74938567, 74936511, 75024971, 75072331, 75023248, 74978993, 74727702, 74868804), справедливості, добросовісності та розумності тощо*).

Більш того, за такої конструкції, можна обійти правову колізію, що склалася в оновлених цивільному, господарському та кодексі адміністративного судочинства, де в ст. 102 ЦПК України, ст. 98 ГПК України, вписано, що «предметом висновку експерта не можуть бути питання права». Адаже у такому разі на розгляд експерта будуть поставлені правові питання, вирішення яких буде ґрунтуватися на психологічних теоріях, концепціях, доктринах, методах тощо. Іншими словами питання права у висновку юридичного психолога як експерта у галузі права будуть опосередковані психологічно. Як слушно відзначила О. Колотова, дослідження основних засад теорії прогалин у праві та шляхів їх подолання доцільно проводити на основі інтегративного праворозуміння, що включає в себе теоретично та практично обґрунтовані положення психологічної концепції праворозуміння [10, с. 6]. Таку позицію, авторка обґрунтовує тим, що правозастосовна практика при виявленні та подоланні прогалин у праві ґрунтується, окрім іншого, на психологічних здібностях самого суб'єкта правозастосування [10, с. 11].

У цьому разі взаємовплив та інтеграція права і психології виявляється на рівнях застосування суміжного психологічного знання в юридичній науці в чистому вигляді та використання в юридичній науці психологічного знання шляхом його трансформації [11, с. 23]. І це очевидно, виходячи з того, що суб'єкт правозастосування (суддя, прокурор, адвокат, експерт у галузі права) під час виявлення прогалин у праві (аналогії права) ґрунтується, окрім формально-юридичного, матеріального, на ідеологічному рівні розуміння права з позицій правосвідомості як складової науки юридичної психології. Як пише, В. Котюк, «правосвідомість особистості – це така форма відображення правових явищ, яка охоплює психічні, інтелектуальні, емоційні і вольові процеси та стани: знання чинного права і законодавства, правові вміння і навички, правове мислення, правові емоції і почуття, правові орієнтації, позиції, мотиви, правові переконання та установки, які синтезуються в прийнятих рішеннях і які направлені на пізнання, спілкування і взаємодію в процесі правової діяльності й поведінки у сфері правовідносин» [12, с. 35].

Варте уваги визначення правосвідомості представлено й А. Штанько, відповідно до якого – це складна психолого-правова конструкція, яка відображає ставлення особи до права, до правових настанов [13, с. 149]. Розглядаючи правосвідомість як юридичну категорію, І. Омельчук, сформулював її як «духовну систему уявлень, ідей,

поглядів, переконань, концепцій, теорій, почуттів, емоцій, настроїв, психологічних переживань тощо, які складаються з приводу правової дійсності, в ході її відображення, осмислення, пізнання, відчуття і перетворення» [14, с. 38]. О. Скакун, розкриває поняття правосвідомості, через систему почуттєвих і мислених образів комунікативно-вольової спрямованості, за яких відбувається безпосереднє і опосередковане сприйняття правової реальності – ставлення до чинного, минулого і бажаного права, до діяльності, пов'язаної з правом, до правових явищ та поведінки людей у сфері права [15, с. 96].

Як бачимо, у наведених визначеннях містяться доволі масштабний перелік суб'єктивних психологічних аспектів як складових (почуття, настрої, пізнання, відчуття, емоції, мислення, комунікативно-вольова спрямованість, психологічні переживання, психічні, інтелектуальні процеси, ставлення особи до права тощо) параметрів права. Тому, нами підтримується смілива наукова позиція Т. Авакяна, стосовно розуміння та сприйняття психології як джерела права [16, с. 129]. У свою чергу, Ю. Корольова, висловила слушну, на наш погляд, думку, що на ідеологічному рівні джерелом права виступає юридична психологія, оскільки складовою останньої є якраз правосвідомість, що більшість учених співвідносять з джерелом права [17, с. 11, 12, 13]. Щодо цього варто згадати висловлену в юридичній літературі позицію О. Дунаса, який зазначив, що правосвідомість як система ідей, почуттів, емоцій, настроїв, на рівні протоправа фіксує в собі весь соціально-значимий спектр людських потреб, зведених у ранг інтересів, виступає основним ідеологічним джерелом права [18, Т. 1. с. 7].

Означене вище, цілком логічно підтверджується «Переліком наукових спеціальностей» затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту [8], де «юридична психологія» віднесена до галузі юридичної науки, за якою присуджується науковий ступінь з юридичних наук та має власний науковий шифр 19.00.06. Також варто навести такий нормативний документ як «Паспорти спеціальностей» затверджений Президією ВАК України (2008 р.) [19], де в першому розділі «юридична психологія» представлена за формулою спеціальності як галузь юридичної науки, а її методологічною основою визначено системно-структурний аналіз юрисдикційної діяльності у взаємозв'язку зі структурою та змістом правових норм, що на нашу думку, охоплює й питання виявлення та подолання прогалин у праві завдяки використанню положень психологічної теорії.

Як слушно зазначає С. Шмаленя, «аналогія права є одним зі способів заповнення прогалін та займає серед цих способів особливе місце, оскільки використовує для вирішення справи принципи права (загальні, міжгалузеві, галузеві, інститутів права), які виконують безпосередньо регулятивну функцію і виступають єдиною нормативно-правовою підставою правозастосовчого рішення, у зв'язку з чим застосування аналогії права є складним творчим процесом» [6, с. 111]. Ураховуючи наукову позицію О. Колотової [10, с. 10], можна стверджувати, що юридичний психолог використовуючи міждисциплінарний метод (*цей метод допомагає збагатити дослідження не лише виключно юридично-правовими положеннями, але й досягненнями науки психології (юридичної психології)*) при здійсненні експертизи у галузі права у частині, скажімо, застосування за аналогією права принципу «мирного вирішення спорів» зможе надати обґрунтований висновок щодо його психологічної природи (психологічна недоторканість тощо).

Вважаємо, що на розгляд (аналіз) юридичному психологу як експерту в галузі права варто виокремити деякі з них, а саме: чи були адекватними з психологічної точки зору альтернативні методи врегулювання спору? Чи здійснювався психологічний вплив під час укладення мирової угоди та його допустимість з огляду на принцип «мирного вирішення спорів» з мотивів отримання вигоди певної сторони спору? Чи охоплює концепція приватного життя психологічну цілісність людини під час укладення мирової угоди? Чи включає «Право на повагу до приватного і сімейного життя» при укладенні мирової угоди абсолютні психологічні елементи, такі як: психологічна цілісність та психологічна недоторканість особи? Чи охоплює безпосередня особиста автономія емоційно-вольову сферу особистості при ініціюванні чи укладенні мирової угоди? Пропорційність завданих особі майнових збитків чи фізичної шкоди у їх взаємозв'язку із заявленим у мировій угоді розміром відшкодування (компенсації) моральної шкоди з урахуванням міжнародних приписів та практики ЄСПЛ?

Однак, вважаємо, що хоча аналогія й розширює сферу застосування відповідних нормативних приписів та принципів права, але вона у випадку висновку щодо цього юридичного психолога як експерта в галузі права не створює самої норми права. Психологічне положення, відтворене у висновку експерта у галузі права, створене на основі принципів права для заповнення прогаліни та вирішення конкретної

судової справи, має винятково індивідуальний характер, не володіє обов'язковою силою для інших однорідних випадків та не служить і не може служити офіційною підставою для вирішення аналогічних справ, не стає правовою нормою, догмою, доктриною або судовим (адміністративним) прецедентом. Утім, положення, що висновується юридичним психологом як експертом, може бути зразком для вирішення однорідних медіаційних процедур в юрисдикційному процесі поза межами кримінальної юстиції та для виправлення й уніфікації юридичної практики і удосконалення правового регулювання інституту правничої медіації.

І наостанок, варто розглянути питання відшкодування моральної шкоди сторін предмета спору (юридичного конфлікту) з урахуванням його психологічної складової та використання у цій частині спеціальних знань фахівця-психолога. Законом України від 06.05.93. № 3188-ХІІ (3188-12) «Про внесення змін і доповнень до положень законодавчих актів України, що стосуються захисту честі, гідності та ділової репутації громадян і організацій» передбачено такий спосіб захисту цивільних особистих прав як компенсація моральної шкоди. Чинний ЦК України (435-15) зберігає зазначений спосіб захисту цивільних особистих прав споживачів шляхом компенсації моральної шкоди. Моральна шкода полягає (ст. 23 Цивільного кодексу України): у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Більш широко розкрито поняття та зміст моральної шкоди у Листі Мінюстиції України від 13.05.2004 № 35-13/797, де моральну шкоду розуміють як втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. Тут визначена і мета психологічної експертизи моральної шкоди, а саме: наявність/відсутність моральних страждань внаслідок «незаконних дій, або бездіяльності інших осіб»; причинний зв'язок між ситуацією спричинення шкоди та стражданнями; встановлення, в чому саме полягають моральні страждання в юридично визначених обставинах; інтенсивність, глибина та тривалість страждань [20]. До речі,

експертиза моральної шкоди є однією з найбільш поширених предметних видів психологічної експертизи на цей час.

Як відомо, про завдану моральну шкоду можуть свідчити такі характеристики як: тривалість спору (юридичного конфлікту); кількість витраченого часу на вирішення юридичного конфлікту, підготовку заяв, скарг, у тому числі до суду; наявність факту розладу здоров'я, спричиненого ситуацією, пов'язаною із невиконанням зобов'язань і таке інше [21]. В Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5) [22] регламентується порядок проведення судових психологічних експертиз, зокрема в п. 152 закріплено, що при проведенні судових психологічних експертиз використовуються загальновідомі в науковій практиці психологічні методики та їх авторські модифікації, що пройшли апробацію та відбираються з урахуванням специфіки судових експертних досліджень і конкретних питань, поставлених перед психологічною експертизою.

3-поміж викристалізованого орієнтовного переліку питань, які можна поставити судовому психологу експерту (спеціалісту), в «Інструкції» передбачено й такі: «Чи спричинені Н. (зазначаються прізвище, ім'я та по батькові) страждання (моральна шкода) за умов ситуації (зазначаються умови ситуації), що досліджуються у справі? Якщо Н. (зазначаються прізвище, ім'я та по батькові) завдані страждання (моральна шкода), який можливий розмір становить грошова компенсація за завдані страждання Н. (моральної шкоди)?» (п. 152 Інструкції)» [22]. Утім, визначення розміру компенсації моральної шкоди, як доречно зауважено в п. 6.4. додатку до методичних рекомендацій відображених у Листі Мініюстиції України від 13.05.2004 № 35-13/797, не може бути адекватною дійсним стражданням, тому будь-який її розмір може мати суто умовний характер [20]. Адже, відомо, що на практиці, в абсолютній більшості випадків суд визначає розмір моральної шкоди самостійно, керуючись абз. 2 ч. 3 ст. 23 ЦК України (назва – «Відшкодування моральної шкоди»), у котрій вписано, що «розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають

істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості». З огляду на те, що «розумність» і «справедливість» є оціночними поняттями, суди, як наголошено в п. 58 Постанови Верховного Суду від 27 листопада 2019 року, № 750/6330/17 (далі – «Постанова ВС, № 750/6330/17»), адміністративне провадження № К/9901/37372/18 за позовом до Чернігівської міської ради («*про визнання бездіяльності протиправною та зобов'язання вчинити певні дії*»), «насамперед першої та апеляційної інстанції, які заслуховують сторін та встановлюють фактичні обставини справи, мають широкий діапазон розсуду під час визначення розумного та справедливого (співмірного) розміру відшкодування моральної шкоди» [23].

Таким чином, залучений медіатором чи стороною спору (юридичного конфлікту) фахівець-психолог під час вивчення предмету спору обертає психологічну роботу з клієнтом (у нашому разі – *позивачем чи відповідачем, потерпілим чи підозрюваним*) у форму «Висновку індивідуальної психологічної консультації», що може бути проведеною навіть в онлайн-режимі. У змісті наданого висновку психолога має міститися визначена останнім за допомогою відпрацьованої методології міра душевних страждань клієнта та рекомендації для подальшої нейтралізації чи поліпшення такого негативного емоційного, нервового стану клієнта. Щодо рекомендацій встановлення розміру компенсації моральної шкоди висновки психолога носять імовірний характер та є науковою рекомендацією з визначення можливого розміру компенсації моральної шкоди судом [24].

Також неабияким аргументом для визнання міри спричинення моральної шкоди стороні спору (юридичного конфлікту), є правові позиції ЄСПЛ, що полягають у присудженні компенсації моральної шкоди з огляду на об'єктивні оцінки психотравмуючої ситуації (Рішення ЄСПЛ у справах: «Антоненков та інші проти України» від 22 листопада 2005 року (Заява № 14183/02, п. 71) [25], «Шевченко проти України» від 4 квітня 2006 року (Заява № 32478/02) [26], «Рисовський проти України» від 20 жовтня 2011 року (Заява № 29979, п. 86, 89) [27], «Дземюк проти України» від 4 вересня 2014 року (Заява № 42488/02 [28])). Однак, вважаємо, що призначення психологічної експертизи у справах про відшкодування моральної шкоди це лише судове марнотратство, оскільки як справедливо зауважено у правовій позиції Верховного Суду України № 6 – 28008св10 від 13.07.2011 року «моральну шкоду, зважаючи на її сутність, не можна відшкодувати в

повному обсязі, оскільки немає (і не може бути) точних критеріїв майнового виразу душевного болю».

Так, згідно з ст. 277 ЦК України не є предметом судового захисту оціночні судження, думки, переконання, критична оцінка певних фактів і недоліків, які, будучи вираженням суб'єктивної думки і поглядів відповідача, не можна перевірити на предмет їх відповідності дійсності (на відміну від перевірки істинності фактів) і спростувати, що відповідає прецедентній практиці Європейського суду з прав людини при тлумаченні положень ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Суду варто розрізняти факти та оціночні судження, адже наявність фактів (у нашому разі – висновок спеціаліста-психолога) можна довести, а правдивість оціночних суджень позивача чи відповідача не можна. Що стосується оціночних суджень, цю вимогу неможливо виконати і вона є порушенням самої свободи поглядів, яка є основною складовою права, гарантованого ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (*рішення Європейського суду з прав людини у справі «Лінгенс проти Австрії»*) [29].

Аналогічну позицію ВССУ зазначено в ухвалі від 31 травня 2017 року у справі № 757/17511/15-ц, де останній відхилив касаційну скаргу та погодився із висновком суду попередніх інстанцій про відмову в позові, виходячи з того, що висловлювання відповідачів є лише вираженням їх особистих поглядів про процеси, пов'язаних зі схемами позивача, і ніяким чином не ствердженням про конкретні дії в цьому позивача. Схожа позиція відображена і в Постанові судової палати Касаційного цивільного суду в складі Верховного Суду від 08 травня 2018 року, справа № 369/1052/16-ц. Тому, як зазначено в п. 51 Постанови ВС, № 750/6330/17 «у справах про відшкодування моральної шкоди, завданої органами державної влади та органами місцевого самоврядування, позивач повинен довести, які саме дії (рішення, бездіяльність) спричинили страждання чи приниження, яку саме шкоду вони заподіяли і який її розмір» [23].

Відтак абсолютно логічно, що висновок соціально-психологічного дослідження щодо визначення міри душевних страждань та на ґрунті цього розміру відшкодування моральної шкоди був підставою обґрунтованості позивача стосовно її компенсації останньому для Рівненського апеляційного суду при постановленні 15 жовтня 2019 року відповідного рішення (справа № 569/5394/18, провадження № 22-ц/4815/1048/19). Означене переконає у важливості залучення спеціальних знань психолога

до визначення міри душевних страждань особи при визначенні у мировій угоді розміру компенсації моральної шкоди.

У Постанові Верховного Суду від 10 квітня 2019 року, у справі № 464/3789/17, наголошується, що адекватне відшкодування моральної шкоди за порушення прав людини є одним із ефективних засобів юридичного захисту (п. 49). Суд, підкреслює, що моральна шкода полягає у стражданні або приниженні, яких людина зазнала внаслідок протиправних дій, виокремлюючи, на нашу думку, її психологічну складову, а саме страждання і приниження як емоції людини, змістом яких є біль, мука, тривога, страх, занепокоєння, стрес, розчарування, відчуття несправедливості, тривала невизначеність, інші негативні переживання (п. 52). З урахуванням вищезазначеного, вважаємо, що відшкодування моральної шкоди обумовлене мировою угодою має відбуватися, окрім висновку спеціаліста (експерта) – психолога, ще й з урахуванням встановленого законодавством розміру заробітної плати (*інших адресних виплат конкретній особі*) на момент розгляду справи (*медіаційної справи*) судом за кожен день, місяць, рік перебування позивача (потерпілого) в стані спору (юридичного конфлікту), іншими словами «тривалої невизначеності», наслідком якої стали страждання та приниження особи (позивача, потерпілого) діагностовані фахівцем чи експертом-психологом та визначені судом складовими емоцій людини (у нашому випадку негативних емоцій).

Список використаних джерел

1. Стратій О. В. Психолого-правові особливості кримінального провадження на підставі угод : дис. канд. юр. наук : 19.00.06. Київ, 2016. 226 с.
2. Сурменова С. В. Участие психолога в стадии предварительного расследования : автореф. дисс. канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Челябинск, 2009. 24 с.
3. Леонов А. А., Лебедев В. И. Психические проблемы межпланетного полета. М. : Наука, 1975. 215 с.
4. Черновський О. К., Федіна А. В. Психологічні особливості укладення угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим. *Європейські перспективи*. № 1. 2014. С. 149–155.
5. Зозуля Н. Експерт з питань права у розгляді справ : аналіз судової практики. URL : https://protocol.ua/tu/ekspert_z_pitan_prava_u_rozglyadi_sprav_analiz_sudov.
6. Шмалєня С. В. Особливості застосування аналогії права при вирішенні юридичних справ : дис... канд. юрид. наук : 12.00.01. Запоріжжя. 2008. 216 с.

**Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України**

---

7. Про затвердження Переліку наукових спеціальностей : Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту від 14.09.2011 р., № 1057. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1133-11т> (дата звернення : 12.04.2019).
8. Кармаза О., Кушерець Д. Експерт із питань права в судовому процесі : новели законодавства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 32–36.
9. Щербаковський М. Г. Фахівець з питань права : експерт чи консультант? URL : <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream>.
10. Колотова О. В. Прогалини у праві та шляхи їх подолання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. спец : 12.00.01. Київ, 2010. 19 с.
11. Костицький М. В. Трансформація назви науки, що забезпечує психологічну сторону юридичної діяльності. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. К., 2008. № 5. С. 23–29.
12. Котюк В. А. Поняття, структура та функції правових почуттів юриста. *Вісник Київського університету. Суспільно-політичні науки*. 1991. № 3. С. 31–36.
13. Штанько А. О. Правосвідомість та її роль у формуванні правової поведінки. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2009. Вип. 43. С. 144–152.
14. Омельчук І. А. Правосвідомість як юридична категорія. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 4. С. 33–39.
15. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. 4-ге вид., допов. і перероб. К. : Алерта, 2013. 524 с.
16. Авакян Т. А. Верховенство права як основоположний принцип державної політики у сфері внутрішніх справ. *Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ*. № 2 (10), 2015. С. 124–132.
17. Корольова Ю. В. Джерела права : багатоманітність наукового розуміння та єдність сутності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2015. Вип. 31. Т. 1. С. 10–13.
18. Дунас О. І. З'ясування сутності джерел права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція*. 2013. № 6–3. Т. 1. С. 5–8.
19. Паспорти спеціальностей : Постанова Президії ВАК України від 08.10.2008 р., № 45-06/7. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v456330-08> (дата звернення : 12.04.2019).
20. Додаток до метод. рекоменда. «Відшкодування моральної шкоди» для використання в роботі юр. служб. Лист Мініюстиції України № 35-13/797 від 13.05.2004 р. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_797323-04 (дата звернення : 12.04.2019).
21. Нечипорук С. Виконавці та споживачі. Деякі питання регулювання правовідносин. URL : <http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/4712/doc/20054.html>.
22. Про затвердження «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ

- Мінюстиції України від 08.10.1998 № 53/5. *Офіційний вісник України*. 1998. № 46. ст. 172.
23. Постанова колегії суддів Касаційного адміністративного суду Верховного Суду від 27 листопада 2019 року. Справа № 750/6330/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85964474>.
  24. Асоціація адвокатів України. Психологічна експертиза. URL : http://www.uaa.org.ua/advocacy_school/page1.php.
  25. Рішення ЄСПЛ у справі «Антоненков та інші проти України». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_424.
  26. Рішення ЄСПЛ у справі «Шевченко проти України». *Офіційний вісник України*. 2006. № 33.
  27. Рішення ЄСПЛ у справі «Рисовський проти України». URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/974_854.
  28. Рішення ЄСПЛ у справі «Дземюк проти України» URL : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-146357>.
  29. Титикало та партнери Верховний Суд : «Суду слід розрізняти факти та оціночні судження». URL : <http://tytykalo.com.ua/verhovnij-sud-sudu-slid>.

ПІСЛЯМОВА

У представленій науковій праці, здійснено спробу надати характеристику організаційно-правових та організаційно-методичних засад удосконалення окремих напрямів застосування процедури медіації в юрисдикційному процесі України. Вважається, що інститут правничої медіації може бути удосконалений в її законодавчій регламентації, зокрема і в частині процедури її проведення та залучення фахових медіаторів.

За результатами авторського дослідження пропонується:

– на ґрунті академічного тлумачення норм права, вважати, що в ч. 1 ст. 469 КПК України (назва – «Ініціювання та укладення угоди») у термінологічній конструкції «за допомогою іншої особи» законодавець заклав підвалини для запровадження процедури примирення шляхом залучення в процес медіатора;

– медіатор залучений у кримінальному провадженні не маючи відповідних психологічних чи юридичних знань, але маючи статус учасника юрисдикційного процесу, може скористатися такими знаннями завдяки залученню у позасудовому чи судовому порядку до цього спеціаліста – юридичного психолога, керуючись ст. 71 (назва – «Спеціаліст») та 360 (назва – «Консультації та роз'яснення спеціаліста») КПК України;

– внести зміни до п. 2 ч. 2 ст. 197 (назва – «Підготовче засідання») ЦПК України, виписавши його у наступній редакції: суд з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для врегулювання спору за участю медіатора обраного сторонами чи призначеного судом. Такі зміни до чинного ЦПК України дозволять унормувати залучення фахового медіатора (юридичного психолога) до врегулювання цивільно-правового спору та позбавити такого права суддів з метою уникнення існуючого правового нігілізму в нормі ст. 197 ЦПК України;

– внести зміни до чинної норми ст. 185 КАС України (назва – «Порядок призначення врегулювання спору за участю судді»), який доповнити ч. 4, у такій редакції: «суд з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для врегулювання спору за участю медіатора обраного сторонами чи призначеного судом. Такі зміни до чинного КАС України, дозволять унормувати залучення фахового медіатора (юридичного психолога) до врегулювання спору та позбавити такого

права для судді з метою уникнення існуючого правового нігілізму щодо врегулювання спору суддею-медіатором;

– внести зміни до чинної норми ч. 1 ст. 2 (назва – «Визначення термінів») Закону України «Про третейські суди» (2004 р.), а саме доповненням 10 абзацом у такій редакції: «Медіатор» – фізична особа, яка досягла двадцяти п'яти років, має вищу юридичну освіту та спеціальні знання в галузі психології чи конфліктології, закінчила сертифікатну програму навчання за спеціальністю (фахом) – «медіатор в сфері права» та внесена до державного реєстру медіаторів». Тоді, у самому Законі буде чітко розмежовано статус судді та медіатора, що слугуватиме нейтральності суду та доцільності залучення спеціальних знань фахівця-медіатора у вирішенні спору, примиренні його сторін;

– виписати ч. 1 ст. 18 Закону України «Про третейські суди» (2004 р.) у наступній редакції: «третейським суддею може бути призначена чи обрана особа, яка прямо чи опосередковано не зацікавлена результатом вирішення спору, а також має вищу юридичну освіту та освіту, що передбачає спеціальні знання з психології чи конфліктології, практичний досвід розв'язання конфліктів, ділові та моральні якості, необхідні для вирішення спору». А ч. 2 ст. 18 Закону, варто взагалі виключити, зважаючи на її цілковиту з позицій теорії права абсурдність;

– доповнити чинну редакцію ч. 4 та 5 ст. 33 (назва – «Розгляд справ третейським судом та мирова угода») Закону України «Про третейські суди» (2004 р.), а саме, в ч. 4 додати положення про можливість використання спеціальних знань медіатора. Пропонуємо наступний варіант означеної частини ст. 33 Закону: «Третейський суд на початку розгляду повинен з'ясувати у сторін можливість закінчити справу мировою угодою та в подальшому сприяти особисто чи із залученням фахівця-медіатора вирішенню спору шляхом укладення мирової угоди на всіх стадіях процесу». Ця позиція опосередковано має бути відображена і в ч. 5 ст. 18 Закону, та мати наступний зміст: «За клопотанням сторін, а також з урахуванням консультативно-рекомендаційної думки залученого до вирішення спору медіатора, третейський суд приймає рішення про затвердження мирової угоди»;

– питання фахових вимог до особистості судді третейського суду вирішити шляхом внесення доповнень (*додаткових вимог до третейських суддів*) до регламенту третейських судів, наприклад розділу третього «Регламенту постійно діючого третейського суду при Київській торгово-промисловій палаті», де виписати: «третейським суддею може бути особа, яка має вищу юридичну освіту та освіту, що передбачає

спеціальні знання з психології чи конфліктології». Такі доповнення будуть цілком узгоджуватися з нормою ч. 3 ст. 18 Закону України «Про третейські суди» (2004 р.), де виписано, що «при вирішенні спору третейським судом для вирішення конкретного спору угодою сторін можуть бути встановлені додаткові вимоги до третейських суддів»;

– внести уточнення в чинну редакцію ч. 1 ст. 34 Закону України «Про третейські суди» (2004 р.) виписавши її у наступному вигляді: «Учасниками третейського розгляду є сторони та їх представники, у тому числі незалежні фахівці – медіатори»;

– експерту в галузі права – юридичному психологу використовуючи міждисциплінарний метод (*цей метод допомагає збагатити дослідження не лише виключно юридично-правовими положеннями, але й досягненнями науки психології (юридичної психології)*) при здійсненні експертизи у галузі права у частині застосування за аналогією права принципу «мирного вирішення спорів»;

– процедура визначення міри (рівня) завданої особі моральної шкоди має здійснюватися за участі (висновку) психолога, а її розмір обумовлений мировою угодою, окрім іншого, потрібно також з урахуванням установленого законодавством розміру заробітної плати на момент розгляду справи (мирової угоди) судом за кожен місяць перебування позивача в стані спору (юридичного конфлікту) з відповідачем.

З огляду на економічну ситуацію, що наразі склалася в державі, та відсутність дієвих механізмів забезпечення доступності пересічних громадян до активного використання засобів правничої медіації у ситуаціях судового чи позасудового вирішення юридичного конфлікту, вважається необхідним передбачити та запровадити законодавчу процедуру обов'язкового, безоплатного призначення державою (слідчим, прокурором, суддею, судом) незалежного медіатора в юрисдикційному процесі України з числа осіб, що є сертифікованими (на міжнародному чи національному рівні) медіаторами чи ще краще фахівцями, які одночасно поєднують юридичну та психологічну освіту (юридичних психологів). Щодо умови обов'язковості призначення саме державою незалежного медіатора, то тут окрім іншого мають місце такі переваги, як: нейтралізація стороннього впливу на медіатора; економія стороною спору фінансових затрат на послуги медіатора; підбір фахового медіатора; нейтральність медіатора у вирішенні спору та можливість оскарження сторонами рішень медіатора.

Також, вважається за необхідне удосконалити академічні програми для студентів-правників навчальними курсами орієнтованими на вивчення правил ведення перемовин, нейтралізації конфліктів, правничої медіації та інших заходів альтернативного вирішення спорів. Зважаючи на затребуваність таких курсів, варто відзначити досвід Чорноморського національного університету імені Петра Могили, де до навчальної програми підготовки магістрів права введено навчальну дисципліну «Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України».

**ТЕСТОВИЙ ЗРІЗ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ
ТА САМОПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ ІЗ ЗАСВОЄННЯ
НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕДІАЦІЇ
В ЮРИСДИКЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ»**

**Тема 1. Понятійно-категорійна та нормативно-правова
регламентація медіації в Україні**

Розв'язати тест:

1. Медіація – це:

- а) спосіб задоволення публічно-правових спорів;
- б) метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора);
- в) наука, що допомагає розв'язувати юридичні конфлікти.

2. Якою послугою є медіація?

- а) лише соціальною незалежно від обставин та предмета спору;
- б) лише правовою незалежно від обставин та предмета спору;
- в) правовою та соціальною залежно від обставин та предмета спору.

3. Медіатор – це:

- а) спеціальний працівник медіаційного центру соціальних послуг;
- б) фаховий юрист призначений для вирішення спорів;
- в) особа з досвідом та кваліфікацією в медіаційній сфері, яку сторони спору обрали для проведення медіації.

4. Одним з основних завдань застосування процесу медіації для вирішення спору між учасниками юридичної особи є:

- а) збереження активу юридичної особи;
- б) сприяння усвідомленню сторонами психологічного змісту мирової угоди;
- в) уникнення фінансових та матеріальних зобов'язань.

5. Визначте дату підписання Україною Конвенції ООН «Про міжнародні угоди за результатами медіації» (United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation):

- а) 19 вересня 2018 року;
- б) 7 серпня 2019 року;
- в) 10 вересня 2019 року.

6. *Наразі Україна відноситься до країн з:*
- а) неформалізованим правовим забезпеченням медіації;
  - б) диференційованим нормативно-правовим забезпеченням медіації;
  - в) інтегрованого правового забезпечення медіації.
7. *За психологічними спостереженнями складові елементи спору є схожими зі складовими компонентами:*
- а) компромісу;
  - б) пристосування;
  - в) конфлікту.

Тема 2. Медіаційні (мирові) процедури у кримінальному процесі

Розв'язати тест:

1. *У кримінальному провадженні може бути укладена угода:*
- а) про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим;
  - б) про примирення між потерпілим та заявником;
  - в) про примирення між підозрюваним та прокурором.
2. *Угода про примирення може бути укладена лише за ініціативою:*
- а) потерпілого, підозрюваного чи засудженого;
  - б) заявника, підозрюваного або обвинуваченого;
  - в) потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого.
3. *Особа, яка вперше вчинила корупційний злочин невеликої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона:*
- а) примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заповідяну шкоду;
  - б) примирилася з потерпілим та усунула заповідяну шкоду;
  - в) не звільняється від кримінальної відповідальності.
4. *Як відомо, угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним (обвинуваченим), захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження. Завдання! Впишіть з цього переліку особу, яка може бути медіатором у кримінальному провадженні:*
-
-
-

5. *Чи можливо укласти угоду про примирення (медіаційна угода) в кримінальному провадженні щодо тяжких та особливо тяжких злочинів угода про примирення не укласться у формі приватного обвинувачення?*
- а) ні, це заборонено законом;
  - б) так, це можливо;
  - в) у чинному КПК відсутні нормативні положення щодо цього.
6. *Чи звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, якщо вона примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду?*
- а) ні, це заборонено законом;
  - б) так, крім корупційних злочинів;
  - в) у КПК відсутні нормативні положення щодо цього.
7. *Чи може бути укладена між сторонами угода про примирення як обставина, що враховується при звільненні від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру (щодо неповнолітніх)?*
- а) ні, це заборонено законом;
  - б) так, крім корупційних злочинів;
  - в) у КПК відсутні нормативні положення щодо цього.

Тема 3. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в цивільному процесі

Розв'язати тест:

1. **Присудова медіація – це:**
- а) альтернативна процедура врегулювання спору за участю психолога-медіатора, який має спеціальну підготовку, що підтверджена відповідним сертифікатом, за умов, передбачених національним процесуальним законодавством;
  - б) альтернативна процедура врегулювання спору за участю адвоката-медіатора, який має спеціальну підготовку, що підтверджена відповідним сертифікатом, за умов, передбачених національним процесуальним законодавством;
  - в) альтернативна процедура врегулювання спору за участю судді-медіатора, який має спеціальну підготовку, що підтверджена відповідним сертифікатом, за умов, передбачених національним процесуальним законодавством.

2. **Мирова угода, що укладається сторонами з метою врегулювання спору має стосуватися лише:**
  - а) відповідача;
  - б) матеріальної та моральної відповідальності сторін;
  - в) прав та обов'язків сторін.
3. **Сторони можуть укласти мирову угоду:**
  - а) лише на стадії досудового розгляду справи;
  - б) на будь-якій стадії судового процесу;
  - в) лише з дозволу суду чи представників позивача на будь-якій стадії судового процесу.
4. **Який з видів медіаційних договорів не існує у цивільному судочинстві?**
  - а) договори, що затверджені судом та мають статус мирової угоди;
  - б) договори, що укладені між мировим суддею та сторонами спору;
  - в) договори, що мають статус цивільного правочину.
5. **Чи є медіація у цивільному судочинстві способом захисту особою своїх цивільних прав та законних інтересів?**
  - а) ні, оскільки це лише спосіб вирішення спору;
  - б) так, оскільки це є правовою гарантією вирішення спору;
  - в) ні, оскільки медіація можлива лише до початку проведення судових дебатів.
6. **Що з перерахованого нижче заборонено здійснювати судді під час примирення сторін спору в цивільному судочинстві?**
  - а) право пропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання конфлікту;
  - б) визначати умови будь-якої сторони для вирішення спору;
  - в) визначати варіанти вирішення спору.

Тема 4. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в господарському процесі

Розв'язати тест:

1. **У мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови:**
  - а) що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб;
  - б) що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів держави;
  - в) що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів заявника позову.

2. **Укладена сторонами мирова угода в господарському судочинстві затверджується:**
  - а) ухвалою суду, в описовій частині якої зазначаються умови угоди;
  - б) ухвалою суду, в резолютивній частині якої зазначаються умови угоди;
  - в) постановою суду, в резолютивній частині якої зазначаються умови угоди.
3. **У разі невиконання затвердженої судом мирової угоди ухвала суду про затвердження мирової угоди може бути:**
  - а) скасована;
  - б) скерованою до Верховного Суду з метою її касаційного перегляду;
  - в) подана для її примусового виконання.
4. **З якого принципу впливають медіаційні процедури?**
  - а) з принципу диспозитивності;
  - б) з принципу змагальності сторін;
  - в) з принципу арбітрування.
5. **Чи може будь-яка зі сторін конфлікту (спору) самостійно подавати відповідне клопотання про медіаційне врегулювання спору, не очікуючи ініціативи від суду?**
  - а) так;
  - б) ні;
  - в) вагаюсь відповісти.
6. **Який законодавством визначений строк для проведення врегулювання спору?**
  - а) не пізніше ніж через 15 днів з дня постановлення ухвали про початок його врегулювання;
  - б) не пізніше ніж через 30 днів з дня постановлення ухвали про початок його врегулювання;
  - в) не пізніше ніж через 10 днів з дня постановлення ухвали про початок його врегулювання.
7. **Урегулювання спору за участю судді є можливим:**
  - а) лише до початку розгляду справи по суті;
  - б) лише до виходу суддів (суду) до нарадчої кімнати;
  - в) лише до початку зупинення провадження у справі.
8. **Яким видом документа є ухвала суду про затвердження мирової угоди?**
  - а) документом арбітрування;
  - б) виконавчим документом;
  - в) наказним провадженням.

9. У випадку невиконання припису мирової угоди з боку держави є можливість?

- а) звернутися до відділу надання первинної юридичної допомоги;
- б) звернутися до поліції;
- в) звернутися до відділу примусового виконання рішень Управління ДВС Головного територіального управління юстиції.

Тема 5. Організаційно-правові аспекти застосування процедури медіації в адміністративному судочинстві

Розв'язати тест:

1. Чи може бути досягнення примирення між сторонами підставою для закриття провадження в адміністративній справі?

- а) так;
- б) ні;
- в) вагаюсь відповісти;

2. Якщо спір вирішується шляхом примирення і сторони не дійшли згоди щодо розподілу судових витрат, то кожна сторона у справі:

- а) не несе витрати взагалі;
- б) несе половину судових витрат;
- в) судові витрати покладаються на відповідача.

3. Чи з'ясовує суддя (суд) у підготовчому засіданні адміністративного судочинства бажання сторін вирішити спір мирним шляхом:

- а) так;
- б) ні, лише під час судових дебатів;
- в) ні, лише перед виходом до нарадчої кімнати.

4. Особливістю альтернативного вирішення спорів в адміністративному судочинстві є:

- а) урегулювання мирним шляхом відносин між державним органом, з однієї сторони, та з приватною особою комерційного права – з іншої;
- б) урегулювання мирним шляхом відносин між державним органом, з однієї сторони, та з службовою особою чи резидентом – з іншої;
- в) урегулювання мирним шляхом відносин між державним органом, з однієї сторони, та з фізичною чи юридичною особою – з іншої.

5. *Чи можуть бути в рамках процедури посередництва врегульовані конфлікти, що вирішуються тільки шляхом доказування?*
- а) не можуть;
  - б) можуть, але лише після виходу суддів до нарадчої кімнати;
  - в) можуть винятково в позасудовому порядку.
6. *У разі виникнення адміністративного спору у відносинах «громадянин» і «суб'єкт владних повноважень», хто повинен виступити ініціаторами процедури врегулювання спору альтернативним методом?*
- а) громадянин;
  - б) медіатор;
  - в) державні органи.

**Тема 6. Організаційно-правові аспекти
застосування медіації в третейських судах України**

Розв'язати тест:

1. *Що з наведеного є завданням третейського судочинства?*
- а) захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів винятково фізичних осіб;
  - б) захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів виключно юридичних осіб;
  - в) захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів фізичних і юридичних осіб.
2. *Рішення третейських судів є:*
- а) актами державної юрисдикційної діяльності з вирішення спорів сторін у сфері цивільних і господарських відносин у межах права;
  - б) лише актами недержавної юрисдикційної діяльності з вирішення спорів сторін у сфері цивільних і господарських відносин у межах права;
  - в) лише актами недержавної юрисдикційної діяльності з вирішення спорів сторін у сфері цивільних і господарських відносин поза межами правового регулювання.
3. *Чи можна вважати, що третейські судді фактично виступають представниками сторін спору:*
- а) так, оскільки здійснюють функцію примирення сторін;
  - б) ні, оскільки це спотворює уяву про незалежність суду та його нейтральну позицію у вирішенні спору до будь-якої зі сторін;
  - в) вагають відповіді.

4. **Чи передбачена під час розгляду справ третейським судом суворона необхідність дотримуватися процедурних правил медіації?**
  - а) так, оскільки останні здійснюють функцію примирення сторін;
  - б) ні, відсутня;
  - в) вагаюся відповісти.
5. **Чи може бути укладена угода про медіацію в Третейському суді на будь-якій стадії розгляду цивільного спору?**
  - а) ні;
  - б) так;
  - в) вагаюся відповісти.
6. **У разі колегіального вирішення спору в третейському суді, вимоги щодо наявності вищої юридичної освіти поширюються:**
  - а) лише на двох із трьох суддів колегіального їх складу;
  - б) на весь колегіальний склад суддів;
  - в) лише на головуючого складу третейського суду.
7. **Чи існують правові механізми оскарження (оспорювання) медіаційного рішення третейського суду?**
  - а) ні;
  - б) так;
  - в) вагаюся відповісти.

Якщо «так», то впишіть куди можна поскаржитися _____

---

8. **Що є підставою для відмови у видачі виконавчого документа для виконання положень третейської (медіаційної) угоди?**
  - а) недійсність третейської угоди за умови визнання її недійсності рішенням суду чи за підстав вважати її нікчемною;
  - б) недійсність третейської угоди за рішенням сторін спору та медіатора;
  - в) недійсність третейської угоди у зв'язку з відсутністю третьої особи (медіатора не з числа третейських суддіпри її укладенні.

Тема 7. Міжнародні стандарти правничої медіації та їх адаптація в Україні

Розв'язати тест:

1. **Які способи альтернативних видів вирішення спорів виокремлені в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС (2014 р.)?**
  - а) консультація, арбітражна процедура, медіація;
  - б) посередництво, арбітраж, мирова угода;
  - в) консультація, компроміс, інтерактивність.

2. Які з наведених нижче положень містяться в Директиві 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Європейської Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах, та є її метою?
- а) покращення доступу до правосуддя шляхом створення мирового суду та фахової підготовки мирових суддів при апеляційних та касаційних судах держав-учасниць ЄС;
  - б) покращення доступу до правосуддя, який включає адекватне врегулювання спорів для фізичних і юридичних осіб шляхом укріплення зв'язку медіації з судовими процедурами;
  - в) покращення доступу до правосуддя, який включає лише адекватне врегулювання спорів для фізичних і юридичних осіб шляхом забезпечення доступу до правової системи.
3. У якому європейському документі передбачена можливість проведення процедури врегулювання спорів у режимі онлайн через платформу ODR?
- а) Рекомендації Rec (98) щодо медіації в сімейних справах;
  - б) Регламенті ЄС № 524/2013 від 21 травня 2013 р;
  - в) Директиві 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 р.
4. Назвіть правильний варіант теоретичного поділу видів законодавства про медіацію:
- а) процесуальне, нормативне та таке, що надає вигоду (вигодонадаюче);
  - б) матеріальне та казуальне;
  - в) національне, міжнародне та таке, що надає вигоду (вигодонадаюче).

Тема 8. Психологічна складова правничої медіації

Розв'язати тест:

1. Що з наведеного нижче зазначено в «Узагальненні ВССУ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод» від 22 січня 2014 року стосовно вимог укладення угоди про примирення?
- а) сторони за допомогою слідчого судді підтверджують зміну свого зовнішнього соціального ставлення один до одного;
  - б) сторони за допомогою медіатора підтверджують зміну свого внутрішнього емоційного ставлення один до одного;
  - в) сторони самостійно підтверджують зміну свого внутрішнього психологічного ставлення до злочину і один до одного.

2. *За своєю природою правнича mediaція існує на зламі різних дисциплін, і в юридичній літературі її характеризують як пов'язуючу ланку між:*
  - а) юриспруденцією та конфліктологією;
  - б) юриспруденцією та психологією;
  - в) юриспруденцією та юридичною психологією.
3. *Проведення mediaції у сфері права оптимізується за умови:*
  - а) толерантного ставлення один до одного сторонами судового процесу;
  - б) одночасного поєднання предметної та емоційної складової;
  - в) активної позиції захисту та представництва.

Тема 9. Використання спеціальних психологічних знань у mediaційних процедурах юрисдикційного процесу

Розв'язати тест:

1. *Яку форму участі спеціаліста-психолога (юридичного психолога) передбачено в Кримінальному процесуальному кодексі України, що може використовуватися для проведення процедури примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим)?*
  - а) консультація спеціаліста психолога (юридичного психолога);
  - б) допомога спеціаліста психолога (юридичного психолога);
  - в) висновок спеціаліста психолога (юридичного психолога).
2. *Як Ви вважаєте, що є умовою досудового розслідування до примирення (потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого) у кримінальному провадженні?*
  - а) позиція адвоката;
  - б) позиція прокурора;
  - в) воля особи.
3. *Медіатор не маючи відповідних психологічних чи юридичних знань, але маючи статус учасника юрисдикційного процесу, може скористатися такими знаннями завдяки залученню у позасудовому чи судовому порядку до цього спеціаліста:*
  - а) конфліктолога;
  - б) юридичного психолога;
  - в) суддю.

4. **Чи вправі медіатор, здійснюючи медіаційну процедуру як соціальну послугу, залучити до цього іншого фахівця з відповідної галузі знань?**
  - а) так;
  - б) ні;
  - в) відсутня регламентація такої процедури у відповідних нормативно-правових актах.
5. **Яким методом керується експерт у галузі права при наданні обґрунтованого висновку в частині застосування за аналогією права принципу «мирного вирішення спорів» у юрисдикційному процесі поза межами кримінальної юстиції?**
  - а) формально-юридичний метод;
  - б) тестовий метод;
  - в) міждисциплінарний метод.
6. **Що не є складовою моральної шкоди в юрисдикційному процесі України?**
  - а) фізичний біль та страждання, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
  - б) перебування особи на обліку в кабінеті психологічної консультації медичного лікувального закладу;
  - в) душевні страждання, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів.
7. **Чи є визначений у мировій угоді розмір компенсації моральної шкоди адекватним дійсним стражданням особи?**
  - а) так;
  - б) ні;
  - в) лише частково.
8. **Які враховуються вимоги при визначенні розміру відшкодування моральної шкоди в мировій угоді під час здійснення медіаційних процедур?**
  - а) вимоги ліквідності та пропорційності;
  - б) вимоги розумності і справедливості;
  - в) вимоги законності й міждисциплінарності.
9. **Чи варто в мировій угоді під час визначення моральної шкоди керуватися встановленим розміром заробітної плати за кожен місяць перебування позивача в стані спору (юридичного конфлікту) з відповідачем?**
  - а) ні;
  - б) так.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

---

1. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Висновок Конституційного Суду України від 31.10.2019 року, № 4-в/2019 у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004v710-19> (дата звернення : 11.12.2019).

3. Типовий закон Комісії Організації Об'єднаних Націй по праву міжнародної торгівлі про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру від 24.06.2002. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_117.

4. Про медіацію : Проект Закону України від 28.12.2019 № 2706. Сесія реєстрації : 2 сесія ІХ скликання. Проект відкликано. 04.03.2020 р. : URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67831 (дата звернення : 05.03.2020).

5. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003. *Відомості Верховної Ради України* від 03.10.2003. 2003. № 40. Ст. 356.

6. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135

7. Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003. *Відомості Верховної Ради України* від 02.05.2003. 2003. № 18. Ст. 144.

8. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.17 р. № 2147-VIII. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/2147-19>.

9. Кодекс України про адміністративні правопорушення № 8073-Х від 07.12.1984 р. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1984. № 51. Ст. 1122.

10. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651 – VI. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

11. Кримінальний кодекс України від 5 квітня / Міністерство юстиції України. К. : Юрінком Інтер, 2001. 239 с. (Кодекси України № 1 / 2001).

12. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року // *Відомості Верховної Ради України*. 1971. № 40. Ст. 356.
13. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3. Ст. 27.
14. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 13. Ст. 282.
15. Про виконавче провадження : Закон України від 21.04.1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 24, Ст. 207.
16. Про колективні договори і угоди : Закон України від 03 березня 1998 р. *Відомості Верховної Ради*. 1998. № 50. Ст. 375.
17. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України від 1 липня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 36. Ст. 361.
18. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. Ст. 367.
19. Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів : Указ Президента України від 10.05.2006. *Урядовий кур'єр* від 24.05.2006. № 95.
20. Рекомендація Комітету міністрів ради Європи державам-членам «Про медіацію в кримінальних справах». *Відновне правосуддя в Україні* : Щоквартальний бюлетень. 2005. № 1–2. С. 50–53.
21. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах : Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 р. URL : <http://www.ukrmediation.com.ua>.
22. Директива 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2008 року «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах». Офіційний вісник Європейського Союзу від 24 травня 2008 року. L 136/3.
23. Про соціальні послуги [URL] : Закон від 19 червн. 2003 р. № 966-IV / Верховна Рада України. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.
24. Про медіацію : проєкт Закону від 03 листоп. 2016 р. № 1725-VIII. Верховна Рада України. (дата останнього розгляду 26.02.2019 р.) URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57620.

25. Про медіацію (посередництво) у кримінальних справах : проєкт Закону України. Джерело : Всеукраїнська мережа ЛПА : ЗАКОН. URL : www.ligazakon.ua. – назва з екрану.

26. Висновок Комітету з питань правової політики та правосуддя від 02.09.2015 щодо проєкту Закону України про медіацію від 27.03.2015. Офіційний портал Верховної Ради України. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558.

27. Висновок Комітету з питань правової політики та правосуддя щодо проєкту Закону України «Про медіацію» від 12.05.2016 року : Офіційний портал Верховної Ради України. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57620.

28. Про затвердження плану заходів на 2013–2016 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг розпорядження від 13 березн. 2013 р. № 208-р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/208-2013-p/paran12#n12>.

29. План заходів на 2013–2016 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг, затверджено розпорядженням Кабміну від 13 березня 2013 р. № 208-року. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/208-2013-p/paran12#n12>.

30. Програма діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 02 квітня 2020 р., № 270. Офіц. портал КМУ. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-programi-diyalnosti-kabinetu-ministriv-t020420>.

31. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації), Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства соціальної політики № 1266 від 07.08.2017 року та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 12 вересня 2016 р. за № 1243/29373. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16>.

32. Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації) : затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 року № 892 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 12 вересня 2016 року за № 1243/29373. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16>.

33. Узагальнення ВССУ судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод. – текст від 22.01.2014 року : URL : http://zib.com.ua/ua/print/92557uzagalnennya_vssu_sudovoi_praktiki_zdiysnennya_kriminalnogo_.html.

34. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод : постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України

з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року № 13.
URL : [http:// zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15).

35. Кодекс етики медіатора Національної асоціації медіаторів України, затв. рішенням Загальних зборів ГО «Національна асоціація медіаторів України» від 07.12.2017, протокол № 1. URL : <http://namu.com.ua/ua/info/mediators/ethical-code>.

36. Альтернативні підходи до розв'язання конфліктів : теорія і практика застосування / уклад. : Н. Гайдук, І. Сенюта, О. Бік, Х. Терешко. Львів : ПАІС, 2007. 296 с.

37. Белінська О. В. Медіація – альтернативне вирішення спорів. *Вищої ради юстиції*. 2011. № 1 (15). С. 158–172.

38. Біцай А. В. Моделі медіації у світі та перспективи для України. *Право і суспільство*. 2013. № 6. С. 85–89.

39. Біцай А. В. Професійна відповідальність адвоката-медіатора : поняття, особливості та загальна характеристика. *Форум права*. 2014. № 4. С. 18–23.

40. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Впровадження медіації у судовий процес як складова наближення законодавства України до європейських стандартів. *Приватне право і підприємництво*. К., 2011. Вип. 10. С. 181–185.

41. Бортнік О. Г. Мирова угода у цивільному судочинстві : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2007. 19 с.

42. Бортнікова А. Г. Правові засади застосування медіації як способу вирішення публічно-правових спорів : дис...канд. юрид. наук. спец. 12.00.07. Харків, 2019. 286 с.

43. Верба О. Б. Особливості визнання судом мирової угоди на стадії виконавчого провадження. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 3. С. 34–39.

44. Вознюк Н. Класифікація видів альтернативних способів вирішення господарсько-правових спорів. *Право України*. 2014. № 6. С. 222–229.

45. Вознюк Н. Принципи альтернативних способів вирішення господарсько-правових спорів. *Право України*. 2013. № 11. С. 373–379.

46. Гондза В. В., Омельченко О. С. Примирна комісія як оптимальний засіб для врегулювання колективного трудового спору (конфлікту). *Бюлетень Національної служби посередництва і примирення*. 2014. № 11–12. С. 4–12.

47. Гончарова Г. Мирова угода як спосіб врегулювання трудових спорів на основі взаємних поступок. *Право України*. 2011. № 11–12. С. 176–181.
48. Гончарова Г. С. Мирова угода та медіація : загальні риси та відмінності між ними. *Право та інновації*. 2013. № 4. С. 79–85.
49. Дараганова Н. В. Медіація як один з альтернативних способів вирішення індивідуальних трудових спорів. *Юридична наука*. 2011. № 6. С. 77–83.
50. Дараганова Н. В. Питання застосування в Україні медіації як альтернативного способу вирішення індивідуальних трудових спорів. *Вісник Академії адвокатури України*. 2012. № 3 (25). С. 178–181.
51. Дякович М. М. Нотаріус як медіатор. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 54–55.
52. Дякович М. М. Пропозиції щодо розвитку медіації в нотаріальній практиці нотаріусів України. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 137–139.
53. Дякович М. М. Охорона і захист сімейних прав та інтересів нотаріусом : Монографія. К. : Істина, 2014. 520 с.
54. Ерік М. Рунессон, Марі-Лоранс Гі. Медіація конфліктів і спорів у галузі корпоративного управління. Вашингтон, 2007. 68 с.
55. Зейкан Я. П. Адвокат : навички професії : практ. посіб. 2-ге вид., стер. К. : КНТ : Вид. Ліпкан О. С., 2011. 788 с.
56. Землянська В. Вивчення досвіду Польщі у сфері медіації. *Право України*. 2004. № 3. С. 135–137.
57. Іванцова А. В. Організаційні форми діяльності адвокатури : монографія. Х. : ФІНН, 2011. 248 с.
58. Кабанець В. М. Медіація (посередництво) як альтернативний спосіб вирішення трудового спору. *Форум права*. 2011. № 4. С. 340–342.
59. Квіт Н., Яримович У. Австрійський досвід запровадження та функціонування медіації як одного з альтернативних методів вирішення спорів. Альтернативні способи вирішення спорів (ADR) : матеріали Шостого львівського міжнародного форуму (Львів, 30–31 травня 2013 року). Львів : Видавництво Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України, 2013. С. 197–223.
60. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах. *Право України*. 2011. № 11–12. С. 225–236.
61. Кохан Г. Чи потрібна медіація Україні / Г. Кохан // Мала енциклопедія нотаріуса. 2014. № 2 (74). С. 66–75.

62. Культін Д. Становлення правового регулювання трудових відносин у Сполучених Штатах Америки. Бюлетень національної служби посередництва і примирення. 2014. № 3 С. 52–58.
63. Лагутіна І. В. Форми захисту трудових прав працівників : монографія. Одеська юридична академія. Одеса. : Фенікс, 2008. 160 с.
64. Лазор В. В. Правове регулювання трудових спорів, конфліктів і порядок їх вирішення на сучасному етапі : монографія. Луганськ, 2004. 289 с.
65. Лейба Л. В. Правове регулювання вирішення земельних спорів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Харків, 2005. 18 с.
66. Лєко Б., Чуйко Г. Медіація : підручник. Чернівці : Книги 21, 2011. 464 с.
67. Ліхолєтова Ю. А. До питання запровадження інституту медіації згідно з кримінальним процесуальним кодексом України. *Адвокат*. 2012. № 12. С. 24–27.
68. Мамчур Л. Правова природа і юридичне оформлення відносин учасників медіації. Альтернативні способи вирішення спорів (ADR) : матеріали Четвертого львівського міжнародного форуму Львів, 26–27 травня 2011 року). Львів : Львівський державний інститут новітніх технологій та управління ім. В. Чорновола, 2011. С. 166–173.
69. Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / авт. кол. : Т. Білик, Р. Гаврилук, І. Городинський [та ін.] ; за ред. Н. Крєстовської, Л. Романідзе. Одеса : Екологія, 2019. 456 с.
70. Микитин Ю. І. Медіація у кримінальних справах : деякі правові аспекти. К., 2006. 84 с.
71. Насобина А. Международный опыт медиации в контексте проекта закона о медиации в Украине. Мала енциклопедія нотаріусів. 2014. № 2 (74). С. 62–65.
72. Настіна О. І. Медіація як альтернативний та ефективний спосіб вирішення межових земельних спорів. Бюлетень міністерства юстиції України. 2014. № 3. С. 129–134.
73. Нєстор Н. В. Медіація у кримінальному процесі Сполученого Королівства Великої Британії. Бюлетень міністерства юстиції України. 2014. № 12. С. 144–148.
74. Нєстор Н. В. Перспективи розвитку інституту медіації в кримінальному судочинстві України : нормативно-правовий аспект. Форум права. 2010. № 3. С. 312–317.
75. Ozerskyi I. V. The problems of the mediate procedure realization beyond criminal justice : Social and legal aspects of the development of

civil society institutions : Collective monograph. Part I. Warsaw. : BMT Erida Sp.zo.o., 2019. P. 520–533.

76. Озерський І. В. До питання підготовки медіаторів у сфері права в Міжнародному економіко-гуманітарному університеті імені академіка Степана Дем'ячука. Модернізація правових інститутів : вимоги часу : збірник матеріалів Міжнар. наук. практ. конфер. «Актуальна юриспруденція», (м. Київ, 8 грудн. 2016 року). Київ. : АртЕк, 2016. С. 249–250.

77. Озерський І. В. Перспективи медіаційного процесу в правничій сфері України. Актуальні питання розвитку права та законодавства : наукові дискусії : матеріали Міжн. наук-практ. конф., (м. Львів, 16–17 грудн. 2016 р). У 2-х ч. Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2016. Ч. 2. С. 39–42.

78. Озерський І. В. Про медіативні процедури в кримінальному судочинстві. Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства : матеріали Міжнар. наук.-практ. конфер., (м. Київ, 7–8 квітня 2017 року). Київ : Центр правових наукових досліджень, 2017. С. 111–114.

79. Озерський І. В. Застосування медіації в юрисдикційному процесі : переваги та прогалини проєкту Закону України «Про медіацію» (1725-VIII від 03.11.2016 р.). *Економіка Фінанси Право* № 2/2'2018. С. 26–31.

80. Озерський І. В. Медіація у кримінальному процесі України : виклики часу. *Економіка Фінанси Право*. № 11/2'2017. С. 35–38.

81. Озерський І. В. Проблеми юрисдикційного процесу України : наука і практика : вибр. наук. праці. Київ : ТОВ «Копі-Центр». Полтава, Ч. I. 2018. 202 с.

82. Озерський І. В. Психологічна складова застосування процедури медіації в цивільному судочинстві. *Економіка. Фінанси. Право*. № 2. 2019. С. 17–22.

83. Озерський І. В. Організаційно-правові аспекти застосування медіації в третейських судах України. *Економіка. Фінанси. Право*. № 5/2'2019. С. 28–31.

84. Озерський І. В. Організаційно-правові аспекти застосування медіації в господарському судочинстві України. Держава і право в умовах глобалізації : реалії та перспективи : матер. Міжнар. наук. практ. конфер., (м. Дніпро, 1–2 лют. 2019 р.). Дніпро : Правовий світ, 2019. С. 19–21.

85. Озерський І. В. Медіація в адміністративно-правових спорах : проблемні питання та перспективи. Реалії та перспективи розбудови

правової держави в Україні та світі : матер. II Міжнар. наук.–практ. конфер., (м. Суми, 17 травн. 2019 р.). Т. 1. Суми. 2019. С. 254–257.

86. Озерський І. В. Міжнародний досвід реалізації медіаційних процедур в сфері права. Актуальні проблеми національного законодавства : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Кропивницький, 18 квіт. 2019 р.). Ч. 1. Кропивницький : ПОЛІМЕД-Сервіс, 2019. С. 99–101.

87. Озерський І. В. До проблеми удосконалення законодавчої регламентації медіаційних процедур в юрисдикційному процесі України. Актуальні проблеми національного законодавства : зб. матер. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 28 листоп. 2019 р.). Кропивницький, 2019. С. 6–9.

88. Озерський І. В. Використання спеціальних психологічних знань в медіаційних процедурах юрисдикційного процесу. Проблеми забезпечення прав і свобод людини : зб. матер. VI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 13 груд. 2019 р.). Луцьк, 2019. С. 104–106.

89. Озерський І. В. Проблеми юрисдикційного процесу України : наука і практика : навч. посібник. Миколаїв. : ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. 218 с.

90. Озерський І. В. Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України : навч. посібник. Миколаїв. : ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. 250 с.

91. Огречук Г. О. Договори про проведення медіації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2015. Вип. 30. Том 1. С. 144–148.

92. Притика Ю. Д. Медіація в нотаріальній діяльності (досвід Німеччини). Мала енциклопедія нотаріуса. 2007. № 3. С. 60–66.

93. Притика Ю. Д. Посередництво як нова форма вирішення приватноправових спорів. *Вісник господарського судочинства*. 2005. № 1. С. 231–237.

94. Притика Ю. Д. Зміст та класифікація принципів медіації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 10. С. 86–92.

95. Пухаленко В. П. Деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах, як складова політики Європейського Союзу. *Форум права*. 2012. № 3. С. 23–29.

96. Резнікова В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2012. № 90. С. 10–15.

97. Селиванова А. Попробуем договориться?! Мала енциклопедія нотаріуса. 2014. № 2 (74). С 59–61.
98. Селіванова А. Медіація – професія майбутнього. *Нотаріат України*. 2014. № 3. 39 с.
99. Сібільов Д. М. Мирова угода у виконавчому провадженні : процесуальні аспекти виконання судових рішень. *Право і безпека*. 2012. № 2 (44). С. 191–194.
100. Сокол М. В. Порядок вирішення колективних трудових спорів і конфліктів в Україні : автореф. дис. ...канд. юрид. наук ; 12.00.05. Київ, 2010. 16 с.
101. Спектор О. М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів : автореф. дис. ...канд. юрид. наук ; 12.00.03. Київ, 2012. 18 с.
102. Спектор О. М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів : світовий досвід та перспективи застосування у правовій системі України : [монографія]. Київ. : Фенікс, 2013. 159 с.
103. Фурса С. Медіація в Україні : актуальні питання теорії і практики та необхідність законодавчої регламентації. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка*. 2014. Вип. 1 (99). С. 5–8.
104. Хруслова Л. А. Форми реалізації положень відновного правосуддя у судовому розгляді кримінальної справи. *Відновне правосуддя в Україні* : Щоквартальний бюлетень. 2007. № 4. С. 29–31.
105. Цибуляк-Кустевич А. Роль судді в процедурах примирення та медіації (порівняльно-правове дослідження). URL : <http://eppd13.cz/wpcontent/uploads/2015/2015-2-2/45.pdf>.
106. Цимбалюк В. І. Теоретико-правовий аналіз зарубіжного досвіду правового забезпечення медіації. *Бюлетень Міністрестра юстиції України*. 2014. № 11. С. 55–60.
107. Шемелинець І. І. Правовий статус комісії з трудових спорів в сучасних умовах. *Міжнародний юридичний вісник Національного університету державної податкової служби України*. 2015. Вип. 1 (2). 2015. С. 195–199.
108. Ясиновський І. Г. Історичний аспект розвитку інституту медіації та сучасні тенденції його розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція*. 2014. № 10–2. Том 1. С. 31–33.

ДОДАТКИ

Додаток А

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН надання соціальної послуги посередництва (медіації)

ОСНОВНІ ЗАХОДИ що становлять зміст соціальної послуги посередництва (медіації), форми роботи та орієнтовний час для їх виконання

№ з/п	Назва заходу	Форма роботи (і / гр.)*	Орієнтовний час виконання, хв. (середній ** показник)
1	Допомога в урегулюванні конфліктів		
1.1	Допомога в аналізі життєвої ситуації: визначення основних проблем, причин конфлікту/спору, усвідомлення конфлікту/спору, роз'яснення сутності, можливих наслідків, шляхів розв'язання конфлікту/спору, наснаження сторін конфлікту/спору на позитивні дії з метою його вирішення	і	60–120 (за потреби)
1.2	Допомога у розв'язанні міжособистісного конфлікту/спору, групового соціального конфлікту/спору, представлення інтересів однієї зі сторін конфлікту/спору на його прохання	гр.	60–120 (за потреби)
1.3	Сприяння усуненню причин конфлікту/спору, залучення інших фахівців за потреби	і / гр.	60–120 (за потреби)
2	Ведення переговорів		
2.1	Планування переговорів	і	120–180
2.2	Організація переговорів з метою усунення проблем та ускладнень	і	120–180
2.3	Визначення позиційних інтересів, аналіз цілей сторін конфлікту/спору в переговорах (особистих, групових), допомога у виробленні власної позиції сторони конфлікту/спору в разі неповного розуміння ситуації	і / гр.	120 (за потреби)

* і – індивідуальна форма роботи; гр. – групова форма роботи.

** Час, необхідний для виконання заходів з надання соціальної послуги, є орієнтовним; застосовується як середній показник, що може змінюватися з урахуванням ступеня індивідуальної потреби отримувача соціальної послуги.

Продовження табл.

2.4	Ведення переговорів	гр.	до 180 (1–12 зустрічей)
2.5	Прогнозування цілей та інтересів партнера на переговорах, допомога в усвідомленні цілей та інтересів (власних і опонента)	і	60–90 (за потреби)
2.6	Запобігання поновленню конфлікту/спору	і	120–180
2.7	Аналіз результатів і підсумків переговорів. Пояснення сутності досягнутого результату отримувачу соціальної послуги за потреби	і / гр.	120–180
3	Опрацювання шляхів та умов розв'язання конфлікту		
3.1	Визначення шляхів урегулювання конфлікту/спору	і / гр.	120–180
3.2	Сприяння поверненню отримувача(чів) соціальної послуги до місця постійного проживання	і / гр.	60–120
3.3	Підтримка близьких родичів отримувача соціальної послуги та його найближчого соціального оточення	гр.	120–180
3.4	Формування здатності особи/сім'ї самостійно долати свої труднощі, звертатися за допомогою в складних ситуаціях	і / гр.	300
3.5	Інформування про суб'єктів, що надають соціальні послуги, в тому числі притулку, соціальної інтеграції та реінтеграції, підтриманого проживання тощо	і / гр.	60–120
3.6	Сприяння в установленні зв'язків з іншими фахівцями, службами, організаціями, підприємствами, органами, закладами, установами тощо.	і	60–120 (за потреби)

ПОКАЗНИКИ

якості соціальної послуги посередництва (медіації)

1. Кількісні показники:

- кількість скарг та результати їх розгляду (в розрахунку на 30 отримувачів соціальної послуги);
- кількість подяк (у розрахунку на 30 отримувачів соціальної послуги);
- чисельність отримувачів соціальної послуги, емоційний, психологічний, фізичний стан яких покращено;
- кількість задоволених звернень щодо отримання соціальної послуги (% від загальної кількості);

- кількість укладених медіаційних угод з позитивним розглядом (% від загальної кількості звернень);
- чисельність працівників, які мають відповідну освіту (%);
- чисельність працівників, які підвищили свій рівень кваліфікації (%);
- періодичність проведення моніторингу якості надання соціальної послуги;
- відповідність установлених показників якості вимогам Державного стандарту (встановлюється шляхом моніторингу).

2. Якісні показники:

1) адресність та індивідуальний підхід:

критерії оцінювання:

- визначеність індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги;
- співвідношення кількості звернень за отриманням соціальної послуги та чисельності отримувачів соціальної послуги, які її отримали;
- наявність індивідуального плану надання соціальної послуги, що відповідає визначеним індивідуальним потребам отримувача соціальної послуги.

2) результативність:

критерії оцінювання:

- рівень задоволеності соціальною послугою (за оцінками отримувачів);
- покращення емоційного, психологічного, фізичного стану отримувачів, позитивні зміни в стані отримувача соціальної послуги в процесі її надання порівняно з періодом, коли соціальна послуга не надавалась;
- проведення внутрішнього та зовнішнього моніторингу якості надання соціальної послуги;
- активізація здатності отримувача соціальної послуги долати проблеми та виходити зі складної життєвої ситуації.

3) своєчасність:

критерії оцінювання:

- прийняття рішення про надання соціальної послуги, визначення індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги, підготовка індивідуального плану надання соціальної послуги в установленний строк;
- складання та підписання медіаційної угоди;
- відповідність термінів надання соціальної послуги зазначеним в індивідуальному плані надання соціальної послуги та медіаційній угоді.

4) доступність і відкритість:

критерії оцінювання:

- наявність приміщень, що відповідають вимогам, визначеним цим Державним стандартом;
- наявність оформлених стендів з інформацією для отримувачів соціальної послуги щодо порядку надання, умови та зміст соціальної послуги;
- наявність копій довідника, буклетів та інших витратних матеріалів, газетних статей, записів радіо- та телепрограм щодо надання соціальної послуги.

5) повага до гідності отримувача соціальної послуги:

критерії оцінювання:

- відгуки отримувачів соціальної послуги щодо ставлення до них надавачів соціальної послуги;
- повага до гідності отримувачів соціальної послуги та недопущення негуманних і дискримінаційних дій щодо них;
- наявність стендів з інформацією про правозахисні організації, порядок подання та розгляду скарг;
- наявність у медіаційній угоді, індивідуальному плані щодо надання соціальної послуги положень стосовно дотримання принципу конфіденційності.

6) професійність:

критерії оцінювання:

- штатний розпис сформовано відповідно до законодавства та з урахуванням спеціалізації суб'єкта, що надає соціальну послугу;
- наявність затверджених посадових інструкцій;
- розроблено програму стажування для надавачів соціальної послуги;
- розроблено графіки проведення навчання, підвищення кваліфікації та атестації соціальних працівників, фахівців із соціальної роботи;
- наявність документів про освіту (державного зразка) у працівників суб'єкта, що надає соціальну послугу, та відповідних документів (диплом, сертифікат, свідоцтво тощо) у медіатора;
- наявність у надавачів соціальної послуги особистих медичних книжок із записами щодо проходження обов'язкових медичних оглядів;
- графік проведення робочих нарад з питань законодавства у сфері надання соціальних послуг, медіації;
- наявність обладнання, інвентарю, витратних матеріалів тощо, необхідних для надання соціальної послуги.

**Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України**

Додаток Б

Структура процесу медіації в юрисдикційному процесі

<i>Техніки</i>	<i>Опис дій</i>
<i>Перша фаза</i>	
1. Індивідуальні зустрічі сторін з медіатором	Медіатор зустрічається окремо з кожною конфліктуючою стороною
2. Навчання правил поведінки під час медіації	Медіатор пояснює чи радить конфліктуючим сторонам, як бажано вести себе, думати, діяти
3. Контроль розуміння	Медіатор, задаючи питання, переконується, що сторони розуміють, що таке медіація, її призначення, переваги та недоліки
4. Організація спільної зустрічі всіх учасників процесу медіації	Медіатор організовує спільну зустріч конфліктуючих сторін
5. Організація психологічного комфорту під час спільної зустрічі	Обов'язком медіатора є створення психологічного комфорту для конфліктуючих сторін
6. Вислуховування аргументів сторін	Медіатор вислуховує інформацію щодо позиції сторін у конфлікті
7. Забезпечення об'єктивних даних	Медіатор контролює вірогідність використаних у справі даних
8. Забезпечення логічного викладу	Медіатор слідкує за логічною послідовністю поданої інформації
<i>Друга фаза</i>	
1. Резюмування інформації учасників	Медіатор перевіряє правильність розуміння, повторює, уточнює, доповнює сутність викладеного
2. Ідентифікація конфлікту	Медіатор ідентифікує сутність конфлікту, його причини
3. Стимулювання до емпатії	Медіатор пропонує у процесі спілкування сторонам уявити себе на місці протилежної сторони
4. Стратегія	Медіатор будує стратегію наступних дій, інформує сторони про неї
<i>Третя фаза</i>	
1. Організація та керування діалогом конфліктуючих сторін	Медіатор керує процесом переговорів, виступає гарантом рівноправності учасників
2. Окреслення варіантів розв'язання конфлікту	Під керівництвом медіатора сторони окреслюють варіанти виходу з конфліктної ситуації
3. Індивідуальні зустрічі	Медіатор повторно індивідуально зустрічається зі сторонами перед оголошенням прийнятного для усіх рішення

Продовження табл.

4. Пошук та вибір рішень	Медіатор допомагає знайти спосіб для розв'язання конфлікту
<i>Четверта фаза</i>	
1. Ратифікація	Медіатор ще раз перевіряє, уточнює правильність розуміння сторін про домовлені рішення, вчинки, компроміси
2. Написання акту рішення щодо результатів переговорів	Медіатор пише акт, де вказує результати медіації, прийняті рішення
3. Підписання рішення	Під керівництвом медіатора сторони підписують акт примирення
4. Підбиття підсумків	Медіатор підсумовує, зазначає позитивні і негативні моменти процесу, закликає не повторювати помилок.

УГОДА
про примирення
(між потерпілим та обвинуваченим)

Сторони цієї угоди про примирення, а саме: потерпілий Бідний М. К., уродженець смт. Сосниця, Сосницького району Чернігівської області, громадянин України, з вищою освітою, водій автобуса АТП–1118, одружений, має на утриманні доньку, зареєстрований за адресою (поштовий індекс, адреса), та Шкода А. Д., уродженець смт. Сосниця, Сосницького району Чернігівської області, громадянин України, з середньою освітою, не працюючий, одружений, має на утриманні двох синів, зареєстрований за адресою (поштовий індекс, адреса), раніше не судимий, обвинувачений за ч. 1 ст. 189 КК України, – на підставі ст.ст. 469, 471 КПК України уклали цю угоду про таке.

Згідно з матеріалами досудового розслідування та судового розгляду Шкода А. Д. 02.10.2012 р. у період часу з 14.00 до 16.00 години, перебуваючи у приміщенні нежитлового будинку (поштовий індекс, адреса), у рішучій формі, незаконно, вимагав у потерпілого Бідного М. К. вчинення дій майнового характеру, а саме, написання боргових розписок щодо неіснуючих зобов'язань. При цьому погрожував розправою та завдав кілька ударів кулаками по тулубу, чим не заподіяв потерпілому тілесних ушкоджень. Потерпілий Бідний М. К. погрози на свою адресу сприймав як дійсні та реальні.

Після цього обвинувачений Шкода А. Д. у зазначений час, перебуваючи у будинку (поштовий індекс, адреса), продовжував свої погрози на адресу Бідного М. К. та змусив останнього написати боргову розписку, що той зобов'язується передати гроші в сумі 30 000 гривень і передати йому розписку.

Того ж дня Шкода А. Д., перебуваючи в приміщенні магазину «Пляцок», розташованому (поштовий індекс, адреса) в смт. Сосниця, продовжуючи свої погрози з використанням ножа, знову незаконно примусив Бідного М. К. написати та передати йому боргові розписки, що той зобов'язується передати гроші у сумі 59000 гривень невідомій йому особі.

---

* Джерело : URL : <https://advokat-lviv.com.ua/zrazcriminal/ugoda-pro-prymyrennya-zrazok-mizh-poterpilym-ta-obvynuvachenym.html>.

Продовжуючи протиправні дії, Шкода А. Д., близько 22.00 год., 01.12.2013 р., в автомобілі марки ВАЗ-21043, номерний знак ТТ 000 ПП, під управлінням громадянина Кліпецького В. Р., на автодорозі Сосниця-Шаповалівка, в районі автобусної зупинки, погрожуючи потерпілому Бідному М. К. та його близьким родичам вбивством, приставляв до горла потерпілого ножа та в рішучій формі, незаконно вимагав вчинення дій майнового характеру, а саме написання боргових розписок (неіснуючих зобов'язань). Потерпілий погрози на свою адресу сприймав як дійсні та реальні, а тому на вимоги погодився і перебуваючи в кафе «Динька», у смт. Сосниця, де Шкода А. Д. продовжував погрожувати фізичною розправою та незаконно вимагав боргові розписки про неіснуючі боргові зобов'язання, написав та передав йому боргову розписку, що він зобов'язується передати невідомій особі гроші 64 000 грн.

Шкода А. Д. свою вину визнає та розкаюється у скоєному. Потерпілий Бідний М. К. та обвинувачений Шкода А. Д. визнають, що обставини події досудовим розслідуванням і судовим розглядом встановлено правильно.

Обвинувачений Шкода А. Д. у повному обсязі визнає свою вину у вчиненні інкримінованого йому органом досудового розслідування злочину за обставин, викладених в обвинувальному акті. Інші учасники досудового розслідування також не оспорюють викладених вище фактичних обставин правопорушення, сторони не мають сумнівів щодо добровільності та істинності їхніх позицій.

Сторони визнають правильність кваліфікації дій Шкоди А. Д. за ч. 1 ст. 189 КК України – вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці (вимагання).

З урахуванням того, що обвинувачений широко розкався, сторони узгоджують вид і розмір покарання – у вигляді трьох років позбавлення волі без конфіскації майна із звільненням від відбування призначеного покарання з іспитивним строком три роки на підставі ст.ст. 75, 76 КК України та покладенням обов'язку повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання.

Розмір моральної шкоди, завданої потерпілому, сторони визнають в сумі 4 000 грн, яку обвинувачений Шкода А. Д. зобов'язується виплатити

потерпілому Бідному М. К. упродовж двох місяців після набрання вироком суду про затвердження цієї угоди.

Обвинувачений дає згоду на застосування узгодженого за цією угодою покарання, звільнення від його відбування з випробуванням та зобов'язується виконувати покладені на нього обов'язки.

Сторони розуміють наслідки укладення та затвердження цієї Угоди про примирення, передбачені ст. 473 КПК України, а саме обмеження права оскарження вироку згідно зі ст.ст. 394, 424 КПК України, та відмову від прав, передбачених ст. 474 КПК України.

Обвинувачений розуміє зміст положень ч. 4 ст. 474 КПК України, а саме те, що він має право на судовий розгляд, під час якого прокурор зобов'язаний довести кожну обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують, а він має такі права: мовчати, і факт мовчання не матиме для суду жодного доказового значення; мати захисника, у тому числі на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно; допитати під час судового розгляду свідків обвинувачення, подати клопотання про виклик свідків і подати докази, що свідчать на його користь; розуміє характер обвинувачення, щодо якого він визнає себе винуватим.

Обвинувачений розуміє вид покарання, а також інші заходи, які будуть застосовані до нього у разі затвердження угоди судом.

Сторони розуміють наслідки невиконання цієї угоди, передбачені ст. 476 КПК України, зокрема те, що у разі невиконання угоди про примирення потерпілий має право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням щодо скасування вироку. Умисне невиконання угоди є підставою для притягнення особи до відповідальності, встановленої законом.

03 грудня 2012 р.

Потерпілий	Бідний М. К.	_____
		<i>(підпис)</i>
Представник потерпілого – Адвокат	Міщенко Р. П.	_____
		<i>(підпис)</i>
Обвинувачений	Шкода А. Д.	_____
		<i>(підпис)</i>
Захисник обвинуваченого – Адвокат	Петренко П. П.	_____
		<i>(підпис)</i>

Додаток Г
зразок*

Позивача: До _____ суду _____ області,
м. (сmt.) _____, вул. (пл., провул.) _____,
проживає за адресою: _____, м. (сmt.) _____,
вул. _____, буд. _____, кв. _____,
тел. _____, моб. тел. _____,
електронна пошта: _____,

Відповідача: проживає за адресою: _____, м. (сmt.) _____,
вул. _____, буд. _____, кв. _____,
тел. _____, моб. тел. _____,
електронна пошта: _____

По справі № _____ за адміністративним позовом _____
до _____ про _____

**КЛОПОТАННЯ
ПРО ЗУПИНЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ДЛЯ
ПРИМИРЕННЯ**

У провадженні _____ суду знаходиться справа
№ _____ за адміністративним позовом _____
до _____
про _____

Згідно з ч. 1 ст. 190 Кодексу адміністративного судочинства України, сторони можуть повністю або частково врегулювати спір на підставі взаємних поступок. Примирення сторін може стосуватися лише прав та обов'язків сторін. Сторони можуть примиритися на умовах, які виходять за межі предмета спору, якщо такі умови примирення не порушують прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб. Умови примирення не можуть суперечити закону або виходити за межі компетенції суб'єкта владних повноважень. Частина 2 вказаної статті передбачає, що за клопотанням сторін суд зупиняє провадження у справі на час, необхідний їм для примирення.

* Джерело : URL : <http://cvu.com.ua/documents/klopotannya-pro-zupinennya-provazhennya-u-spravi-dlya-primirennya>.

**Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України**

На цей момент сторони вважають, що є можливість для досягнення між ними примирення. Оскільки _____

На підставі викладеного, керуючись ст.ст. 44, 190, п. 4 ч. 1 ст. 236 Кодексу адміністративного судочинства України **просимо** про зупинення провадження у справі № _____ за адміністративним позовом _____ до _____ про _____ строком на 3 місяці для примирення.

_____
/підпис/

_____ 20__ року _____
/підпис/

Додаток Д
Авторський зразок

Позивача: До _____ суду _____ області,
м. (сmt.) _____, вул. (пл., провул.) _____,
проживає за адресою: _____, м. (сmt.) _____,
вул. _____, буд. _____, кв. _____,
тел. _____, моб. тел. _____,
електронна пошта: _____,

Відповідача: проживає за адресою: _____, м. (сmt.) _____,
вул. _____, буд. _____, кв. _____,
тел. _____, моб. тел. _____,
електронна пошта: _____

По справі № _____ за адміністративним позовом _____
до _____ про _____

КЛОПОТАННЯ
ПРО ЗАЛУЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МЕДІАТОРА
В ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО УКЛАДЕННЯ МИРОВОЇ УГОДИ
В СУДІ

У провадженні _____ суду знаходиться справа
№ _____ за адміністративним позовом _____
до _____
про _____

Згідно з ч. 1 ст. 190 Кодексу адміністративного судочинства України, *сторони можуть повністю або частково врегулювати спір на підставі взаємних поступок. Умови примирення не можуть суперечити закону або виходити за межі компетенції суб'єкта владних повноважень.*

Заявлене клопотання про залучення професійного медіатора як учасника судового провадженні щодо укладення мирової угоди в суді, обґрунтоване нами рішенням Конституційного Суду України від 31.10.2019, № 4-в/2019 наданого у формі висновку, в якому виписано, що представництво особи у суді може бути здійснене за вибором особи іншим суб'єктом. Таким представником сторін спору в адміністративному судочинстві може бути медіатор, оскільки, його

**Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України**

медіаційна діяльність цілком узгоджується зі змістом термінологічної конструкції «представництво особи у суді іншим суб'єктом».

Зважаючи на те, що між нами позивачем _____ та відповідачем _____ склалися обопільні наміри про примирення шляхом залучення до медіаційного процесу незалежного професійного медіатора з метою добровільного укладення взаємовігідної мирової угоди,

На підставі викладеного, керуючись ст.ст. 44, 190, п. 4 ч. 1 ст. 236 Кодексу адміністративного судочинства України та рішенням КСУ від 31.10.2019, № 4-в/2019, **просимо** про зупинення провадження та залучення незалежного медіатора до укладення мирової угоди в суді у справі № _____ за адміністративним позовом _____

до _____
про _____

_____ 20__ року

_____
/мідмц/
_____
/мідмц/

Слідчому (прокурору)

_____
_____, м. (сmt.) _____,
вул. (пл., провул.) _____,

Потерпілого: _____,
проживає за адресою:
_____, м. (сmt.) _____,
вул. (пл., провул.) _____,
тел. _____, моб. тел. _____
_____
електронна пошта: _____

Підозрюваного: _____,
проживає за адресою:
_____, м. (сmt.) _____,
вул. (пл., провул.) _____,
тел. _____, моб. тел. _____
_____
електронна пошта: _____

З кримінального провадження № _____
про _____

**КЛОПОТАННЯ
ПРО ПРИМИРЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

У провадженні слідчого _____ знаходяться матеріали кримінального провадження, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 120999996666*** від _____ року, за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого _____ КК України
про _____
_____
_____
_____

**Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України**

Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 468 Кримінального процесуального кодексу України, між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена угода про примирення, що відповідно ч. 5 ст. 469 може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

Наразі сторони вважають, що є можливість для досягнення між ними примирення. Оскільки _____

На підставі викладеного, керуючись п. 4 ч. 1, 4 ст. 56 а також ч.ч. 1, 3 ст. 469 Кримінального процесуального кодексу України прошу розпочати процедуру примирення між мною (потерпілим) та підозрюваним у кримінальному провадженні, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 120999996666*** від _____ року, за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого _____ КК України про _____

_____ шляхом
призначення (залучення) незалежного медіатора.

Відповідно до ч. 1 ст. 220 КПК України клопотання сторони захисту, потерпілого і його представника чи законного представника, представника юридичної особи щодо якої здійснюється провадження, про виконання будь-яких процесуальних дій слідчий, прокурор зобов'язані розглянути в строк не більше трьох днів з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав.

Адвокат (представник, потерпілий)

ПІБ (підпис) _____/

« _____ » _____ 20 ____ р.

ДОРУЧЕННЯ

(вказати кому: *орган, підприємство, установу, організацію, службу чи фізичну особу*)

про проведення процедури примирення

Місто (сел.) _____ «__» _____ 20__ року

_____
(посада, найменування органу, ініціали, прізвище)

розглянувши _____

_____
(азначити клопотання, процесуальний статус ПШ про залучення спеціаліста чи/та матеріали досудового розслідування, внесеного до ЄРДР №, за ознаками кримінального правопорушення передбаченого п. ч. ст. КК України)

ВСТАНОВИВ:

_____
(зміст обставин (факту), які є підставами для складення доручення та його обґрунтування)

Ураховуючи, що для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні _____ знання, керуючись ч. 5 ст. 40, ст. 71, 220 КПК України, –

**Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України**

ДОРУЧАЮ:

1. Провести незалежну процедуру примирення потерпілого з підозрюваним у кримінальному провадженні, до якого залучити спеціаліста – _____, що займає посаду _____

2. Для дослідження спеціалісту – _____ надати: _____

3. Пам'ятка роз'яснення прав та обов'язків спеціаліста на окремому аркуші _____

4. Копію доручення направити _____

Доручення склав _____

(посада, найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

« _____ » _____ 20__ р.

Додаток Ж

Ректору
Чорноморського національного
університету імені Петра Могили,
проф. Клименку Л. П.
службова адреса:
вул. 68 Десантників, 10,
м. Миколаїв, 54003

Шановний Леоніде Павловичу!

У Вашому навчальному закладі на посаді професора кафедри цивільного та кримінального права працює д-р. юрид. наук, ПІБ, який є фахівцем з проведення медіаційних (примирливих) процедур та може провести медіацію у кримінальному провадженні між потерпілим та підозрюваним.

Ураховуючи зазначені обставини, прошу посприяти залученню ПІБ для надання фахової допомоги у примиренні сторін юридичного конфлікту як спеціаліста з питань, що стосуються правничої медіації.

Для проведення медіаційної (примирливої) процедури ПІБ будуть скеровані відповідні матеріали кримінального провадження та надано час для зустрічі зі сторонами юридичного конфлікту.

З повагою

Адвокат _____

«_____» _____ 20__ р.

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПРАВО ОСОБИ НА ПРИМИРЕННЯ

У відповідності до вимог ч. 7 ст. 469 КПК України повідомляю про умови та наслідки примирення та укладення угоди про примирення.

Вам необхідно знати, що:

– згідно з ч. 1 ст. 469 (назва – Ініціювання та укладення угоди) КПК України, угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди щодо примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді). Угода про примирення у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних з домашнім насильством, може бути укладена лише за ініціативою потерпілого, його представника або законного представника;

– згідно з ч. 3 ст. 469 (назва – Ініціювання та укладення угоди) КПК України, угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Укладення угоди про примирення у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, не допускається;

– згідно з ч. 5 ст. 469 (назва – Ініціювання та укладення угоди) КПК України, укладення угоди про примирення або щодо визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку;

– згідно з ч. 6 ст. 469 (назва – Ініціювання та укладення угоди) КПК України, у разі недосягнення згоди щодо укладення угоди факт її ініціювання і твердження, що були зроблені з метою її досягнення, не можуть розглядатися як відмова від обвинувачення або як визнання своєї винуватості;

– згідно з ч. 8 ст. 469 (назва – Ініціювання та укладення угоди) КПК України, у разі якщо кримінальне провадження здійснюється

щодо кількох осіб, які підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні одного або кількох кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма підозрюваними чи обвинуваченими, угода може бути укладена з одним (кількома) з підозрюваних чи обвинувачених. Кримінальне провадження щодо особи (осіб), з якими досягнуто згоди, підлягає виділенню в окреме провадження. У разі якщо в кримінальному провадженні беруть участь кілька потерпілих від одного кримінального правопорушення, угода може бути укладена та затверджена лише з усіма потерпілими. У разі якщо в кримінальному провадженні беруть участь кілька потерпілих від різних кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма потерпілими, угода може бути укладена з одним (кількома) із потерпілих. Кримінальне провадження щодо особи (осіб), яка дійшла згоди, підлягає виділенню в окреме провадження;

– згідно з ч. 1 ст. 471 (назва – Зміст угоди про примирення) КПК України, в угоді про примирення зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строк їх вчинення, узгоджене покарання та згода сторін на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені ст. 473 цього Кодексу, наслідки невиконання угоди. В угоді зазначається дата її укладення та вона скріплюється підписами сторін;

– згідно з п. 1 ч. 1 ст. 473 (назва – Наслідки укладення та затвердження угоди) КПК України, наслідком укладення та затвердження угоди про примирення для підозрюваного чи обвинуваченого – обмеження права оскарження вироку згідно з положеннями ст.ст. 394 і 424 КПК України та відмова від здійснення прав, передбачених п. 1 частини четвертої статті 474 КПК України;

– згідно з п. 2 ч. 1 ст. 473 (назва – Наслідки укладення та затвердження угоди) КПК України, наслідком укладення та затвердження угоди про примирення для потерпілого – обмеження права оскарження вироку згідно з положеннями ст.ст. 394, 424 КПК України та позбавлення права вимагати в подальшому притягнення особи до

кримінальної відповідальності за відповідне кримінальне правопорушення і змінювати розмір вимог щодо відшкодування шкоди;

– згідно з ч. 1 ст. 476 (назва – Наслідки невиконання угоди) КПК України, У разі невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості потерпілий має право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку. Клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, може бути подано протягом встановлених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення відповідного кримінального правопорушення;

– згідно з ч. 2 ст. 476 (назва – Наслідки невиконання угоди) КПК України, клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, розглядається в судовому засіданні за участю сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для судового розгляду;

– згідно з ч. 3 ст. 476 (назва – Наслідки невиконання угоди) КПК України, суд своєю ухвалою скасовує вирок, яким затверджена угода, якщо особа, яка звернулася з відповідним клопотанням, доведе, що засуджений не виконав умови угоди. Суд, здійснюючи розгляд таких клопотань, має чітко відмежовувати невиконання угоди (ч. 1 ст. 476 КПК України), яке тягне за собою скасування вироку, постановленого на підставі угоди, від умисного невиконання угоди (ч. 5 ст. 476 КПК України), яке, окрім скасування вироку, є підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 389-1 Кримінального кодексу України. Наслідком скасування вироку є призначення судового розгляду в загальному порядку або направлення матеріалів провадження для завершення досудового розслідування в загальному порядку, якщо угода була ініційована на стадії досудового розслідування;

– згідно з ч. 4 ст. 476 (назва – Наслідки невиконання угоди) КПК України, ухвала про скасування вироку, яким була затверджена угода, або про відмову в скасуванні вироку може бути оскаржена в апеляційному порядку;

– згідно з ч. 5 ст. 476 (назва – Наслідки невиконання угоди) КПК України, умисне невиконання угоди є підставою для притягнення особи до відповідальності, встановленої законом.

Повідомлення вручено « _____ » _____ **20__ року**
о _____ год. _____ хв **слідчим** _____
_____ підпис

Повідомлення отримав « _____ » _____ **20__ року**
о _____ год. _____ хв **та з ним ознайомився у повному обсязі**

Потерпілий _____ підпис

**ДОГОВІР
про проведення процедури медіації***

М. _____ « _____ » _____ 20__ р.

_____
(надалі – Сторона 1)

_____
(надалі – Сторона 2)

які надалі іменуються – Сторони, а також _____, юридичний психолог, професор кафедри цивільного та кримінального права юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили, який діє на підставі клопотання Сторони 1. Фаховість надання медіатором послуги медіації підтверджена: дипломами про вищу психологічну та юридичну освіту другого рівня, дипломом доктора юридичних наук за спеціальністю: 19.00.06 – юридична психологія, та сертифікатами про проходження навчальних курсів з медіації, (надалі – Медіатор).

Розуміючи терміни в такому значенні:

Медіація – це процедура врегулювання конфлікту (спору) шляхом переговорів сторін конфлікту (спору) за допомогою одного або кількох посередників – медіаторів.

Медіація ґрунтується на принципах:

- добровільної участі;
- активності сторін медіації;
- самовизначення медіатора і сторін медіації;
- незалежності та нейтральності медіатора;
- толерантності;
- правдивості і ширості намірів;
- конфіденційності інформації, отриманої під час медіації, та щодо факту медіації.

Медіатор – це спеціально підготовлений посередник, який допомагає сторонам конфлікту (спору) у його врегулюванні шляхом організації і забезпечення структурованого переговорного процесу та налагодження комунікації між сторонами.

_____
* Джерело : URL : http://namu.com.ua/ua/downloads/organisationdocs/Mediation_Agreement_Template.pdf.

Уклали цей Договір про проведення процедури медіації (надалі – Договір) про таке:

1. Предмет договору.

1.1. Сторони погодилися провести процедуру медіації щодо

(предмет спору або спорів, надалі – спір)

1.2. Для проведення процедури медіації Сторони за взаємним погодженням визначили одноосібно медіатора _____

1.3. Строки проведення процедури медіації. Сторони погодилися провести щонайменше 1 (одну) медіаційну сесію тривалістю не менше 2-х астрономічних годин, що призначено на: _____, «___» _____ 20___. Рішення про продовження процесу врегулювання спору шляхом медіації Сторони прийматимуть спільно з Медіатором за потреби. Загальний строк урегулювання спору за цим Договором не повинен перевищувати 60 календарних днів з дати першої зустрічі.

2. Послуги Медіатора, права та обов'язки.

2.1. Медіатор допомагає налагодити комунікацію між Сторонами. Медіатор не висловлює оцінок щодо змісту конфлікту (спору) та його учасників і не надає порад щодо його вирішення (за винятком оціночної медіації) та не приймає жодних рішень щодо конфлікту (спору).

2.2. Медіатор, проконсультувавшись зі Сторонами (у разі потреби, і їхніми представниками), буде в установленому порядку виконувати наступні дії:

– проводити зустрічі з будь-якою Стороною (усіма Сторонами) до проведення медіації, якщо Сторони вважатимуть за необхідне і виявлять бажання або якщо Медіатор вирішить, що це необхідно і Сторони погодяться; визначати процедуру під час медіації;

– за необхідності брати участь у підготовці угоди, що має націленого / них на вирішення проблеми.

2.3. Медіатор проведе необхідні приготування до медіації, у тому числі завершить оформлення цього Договору.

- забезпечить узгодження з усіма Сторонами принципів поділу витрат;
- організує місце проведення зустрічей і дати;
- організує обмін інформацією між Сторонами із врахуванням вимог щодо конфіденційності;
- організує зустрічі зі Сторонами окремо або з усіма одночасно, щоб обговорити будь-які питання або справи, пов'язані з медіацією щодо спору та його врегулювання;
- буде здійснювати загальне управління справами у зв'язку з проведенням медіації.

2.4. Медіатор не буде під час терміну дії цього Договору представляти у зв'язку з цим конфліктом, будь-яким способом, будь-яку з окремо взятих Сторін. Сторони погоджуються з тим, що Медіатор не є представником однієї зі Сторін і не діє будь-яким способом в інтересах будь-якої Сторони.

2.5. Цим Медіатор підтверджує, що пройшов відповідне навчання та підготовку в достатньому обсязі для здійснення практики медіації. На запит Сторін Медіатор надає їм інформацію відносно свого досвіду та практики медіації. До початку справи Медіатор також має пересвідчитися у власній компетентності для проведення медіації у конкретній справі між Сторонами.

2.6. Медіатор також цим засвідчує, що бере на себе зобов'язання надавати послуги медіації із дотриманням положень Європейського кодексу етики Медіатора.

2.7. Медіатор має повідомити Сторонам медіації про конфлікт інтересів і, в разі його наявності, може проводити медіацію виключно за письмовою згодою усіх Сторін медіації.

2.8. Медіатор має право відмовитися від проведення Медіації на будь-якій її стадії у разі:

- прояву агресії з боку будь-якого учасника медіації щодо Медіатора чи іншого учасника медіації у вигляді фізичного чи психологічного насилля, погрозу, шантажу тощо;
- прояву Стороною медіації намірів, відмінних від примирення чи врегулювання конфлікту (спору), іншої недобросовісної поведінки;
- явної (умисної) незаконності дій та домовленостей сторін медіації.

2.9. Медіатор зобов'язаний відмовитися від проведення медіації на будь-якій стадії у разі втрати нею нейтральності та неупередженості.

2.10. Медіатор має право розголосити інформацію, отриману конфіденційно під час Медіації, про скоєння чи готування до скоєння тяжкого або особливо тяжкого злочину.

3. Учасники Медіації.

3.1. Сторони зобов'язані добросовісно брати участь у медіації, не зловживати довірою інших учасників, щиро прагнути врегулювати спір.

3.2. Будь-яка Сторона може в будь-який час відмовитися від участі в медіації, негайно проінформувати про це рішення Медіатора та інших представників.

3.3. Сторони погоджуються з тим, що основні особи-учасники медіації від кожної сторони будуть займати досить високе положення в організаціях, які вони представляють і володіти всіма повноваженнями для самостійного врегулювання конфлікту. Якщо існують які-небудь обмеження повноважень цих осіб, їх необхідно обговорити з Медіатором до початку медіації.

3.4. Сторони беруть на себе зобов'язання поінформувати Медіатора до дня медіації про всіх осіб, які будуть присутні в ході медіації від кожної зі Сторін, включаючи представників, консультантів тощо.

4. Процес Медіації.

4.1. Місце і час проведення медіації узгоджується Медіатором зі Сторонами.

4.2. Медіатор забезпечує проведення процесу медіації, визначає хід та порядок зустрічей.

4.3. Медіація проводиться українською/іншою _____ мовою. Якщо будь-яка Сторона надає документи іншою мовою або бере участь у медіації з використанням будь-якої іншої мови, то вона має забезпечити необхідний переклад і обладнання для перекладу.

4.4. Сторони і Медіатор будуть вести записи тільки з обоюсторонньої згоди сторін, при цьому всі записи знищуються відразу після завершення процесу медіації, якщо Сторони спільно не попросять про інше.

4.5. Якщо Сторони не можуть вирішити конфлікт за допомогою переговорів у ході медіації та якщо Сторони просять медіатора, а Медіатор погоджується, Медіатор може дати Сторонам рекомендації, які ні до чого не зобов'язують, про те, як можна вирішити цей конфлікт. Ці рекомендації не є спробою передбачити можливе рішення, Медіатор лише пропонує доцільне у зазначених обставинах рішення.

4.6. Будь-яке рішення, досягнуте в ході медіації, має обов'язкову силу тільки в тому випадку, якщо воно оформлене у письмовому вигляді і підписане Сторонами або від імені Сторін.

4.7. Медіація буде завершена в наступних випадках:

- письмова угода про вирішення конфлікту;
- досягнення порозуміння, що не потребує укладання письмової угоди;
- сторона відмовляється брати участь у медіації;
- Медіатор, на власний розсуд, оголошує про завершення медіації або відмовляється брати в ній участь.

4.8. Медіатор може також відкласти проведення Медіації для того, щоб дати Сторонам можливість обміркувати конкретні пропозиції, одержати додаткову інформацію або з будь-яких інших причин, які, на думку Медіатора, можуть сприяти розвитку процесу медіації. Медіація триватиме за згодою Сторін.

4.9. У зв'язку з цим конфліктом, незважаючи на проведення медіації, може бути порушено або продовжено будь-який судовий процес або арбітражний розгляд за відсутності інших домовленостей між Сторонами або рішення суду.

5. Витрати, гонорар.

5.1. Гонорар Медіатора і інші пов'язані з проведенням медіації витрати діляться навпіл між Сторонами, якщо немає інших домовленостей.

5.2. Гонорар і всі витрати будуть детально розписані в рахунку-фактурі, що мають бути сплачені не пізніше, як протягом 3-х робочих днів з дати виставлення рахунку.

5.3. Кожна Сторона повинна самостійно оплачувати власні витрати і витрати, пов'язані з участю в медіації.

6. Відповідальність.

6.1. Медіатор не несе відповідальність перед Сторонами за будь-які дії або бездіяльності, пов'язані з послугами щодо проведення медіації, якщо не було доведено, що ці дії або бездіяльність порушили кодекс поведінки, і щодо цього не було винесено остаточне рішення в ході процесу дисциплінарного розгляду, що регулює професійну діяльність медіатора.

6.2. Сторони зобов'язуються не розголошувати будь-яку інформацію, пов'язану з цим Договором або з його виконанням, процесом медіації, її результатами без попереднього письмового дозволу іншої Сторони, за винятком випадків, коли надання такої інформації передбачено законодавством. Усі учасники медіації несуть відповідальність відповідно

до чинного законодавства України за розголошення без згоди іншої Сторони конфіденційної інформації, що зазначена вище, а також будь-якої інформації щодо іншої Сторони, що стала їм відома в процесі медіації.

6.3. Для потреб популяризації медіації, для рекламних і навчальних цілей Медіатор може збирати та поширювати знеособлену інформацію щодо справи у формі та в обсязі, що не дозволяє встановити зв'язок інформації про справи зі Сторонами.

7. Різне.

7.1. Наявність цього Договору не є перешкодою для звернення до суду або третейського суду.

7.2. У кінці процесу Медіатор може попросити Сторони залишити відгуки про його роботу. Це робиться для підтвердження сертифіката щодо професійної компетенції Медіатора і в цілях його професійного розвитку. На прохання Медіатора і в описаних цілях Сторони залишають свої відгуки в невеликій анкеті, наданій їм Медіатором.

7.3. Цей Договір укладено відповідно до законодавства України, у трьох екземплярах, по одному для кожної зі Сторін та Медіатора.

7.4. Цей Договір діє з моменту його укладення.

Реквізити Сторін Договору

Сторона 1	Медіатор	Сторона 2
Ідентифікаційні дані	Ідентифікаційні дані	Ідентифікаційні дані
Поштова адреса:	Поштова адреса:	Поштова адреса:
Телефон:	Телефон:	Телефон:
Банківські реквізити	Банківські реквізити	Банківські реквізити

Підписано:

Від імені _____

Медіатор: _____

Від імені _____

Дата: _____

Дата: _____

Дата: _____

підпис: _____

підпис: _____

підпис: _____

ДОГОВІР*
про розподіл спільного майна подружжя

м. Миколаїв «__» _____ 20__р.
двадцять п'ятого січня дві тисячі двадцятого року.

Ми, що нижче підписалися, Леонова Лариса Петрівна та Леонов Іван Миколайович, які проживають у м. Миколаєві по вул. Воєнна, 1, кв. 5, уклали цей договір про нижчевикладене:

1. Ми, Леонова Лариса Петрівна та Леонов Іван Миколайович, у зв'язку з розірванням шлюбу, зареєстрованого у 1988 році, зробили розподіл спільного сумісного майна, яке ми нажили, перебуваючи у шлюбі.

2. У власність Леонової Лариси Петрівни переходять:

- а) гарнітур столових меблів червоного дерева, що складається з дев'яти предметів вартістю 2000 (дві тисячі) грн;
  - б) комп'ютер вартістю 1900 (одна тисяча дев'ятсот) грн.
- На загальну суму 3900 (три тисячі дев'ятсот) грн.

3. У власність Леонова Івана Миколайовича переходять:

- а) гарнітур меблів-житлова кімната червоного дерева, що складається з дев'яти предметів, вартістю 1900 (одна тисяча дев'ятсот) грн;
  - б) два персидські килими вартістю 1500 (одна тисяча п'ятсот) грн.
- На загальну суму 3400 (три тисячі чотириста) грн.

4. До цього часу вказане майно нікому іншому не було продане або заставлене, у спорі та під арештом не перебуває, ніякими угодами не обтяжене.

5. Витрати з вчинення цього договору сторони сплачують у рівних частках.

6. Цей договір складено в трьох примірниках, що мають однакову юридичну силу, один з них зберігається у справах Першої київської державної нотаріальної контори (приватного нотаріуса), а інші видаються сторонам.

---

* Джерело : <https://yurporada.kiev.ua/uk/zrazki-dogovor-v/dogov-r-pro-rozpod-l-sp-lnogo-mayna-podruzzhzha.html>.

Підписи сторін:

Сторона: _____

Сторона: _____

Нотаріус: _____

Посвідчувальний напис

Додаток К

До _____ районного суду
адреса _____

Позивач: _____
домашня адреса (адреса реєстрації): _____
тел. _____
mail: _____
реєстраційний номер платника податків:
00000000016

Відповідач: Публічне Акціонерне Товариство
«ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО»
адреса _____
тел. (05345) 0000000
e-mail: c@kg.pl.energy.gov.ua
ідентифікаційний код: 250006952

Ціна позову: 156 525 гривень (сто п'ятдесят шість тисяч
п'ятсот двадцять п'ять грн).

ПОЗОВНА ЗАЯВА
про відшкодування матеріальної шкоди

14 травня 2018 року рішенням _____ районного суду
Полтавської області у порядку цивільного судочинства були
задоволені мої позовні вимоги та визнано незаконним нарахування
мені, _____, _____ філією ПАТ
«ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» суми заборгованості за спожиту електричну
енергію. Означене вище, дає мені право заявити позовні вимоги щодо
відшкодування матеріальної шкоди відповідачем. У свою чергу суд,
керуючись ч. 2 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів»
при задоволенні вимог споживача одночасно вирішує питання щодо
відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

Отже, наявність безпідставно нарахованої заборгованості _____
_____ філією ПАТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО»
порушила мої права та інтереси, зокрема, я майже п'ять місяців поспіль

значився як боржник і постійно отримував Укрпоштою повідомлення від відповідача про заборгованість, що почасти відбувалося навіть без вкладення таких повідомлень до поштового конверту (Див. оригінал попередження про відключення електричної енергії від _____ 2018 року, № 00000_201803) і ставало інформацією публічною, доступною для інших громадян (сусідів, працівників Укрпошти тощо). У цьому разі варто звернутися до Рішення Конституційного Суду України № 2-рп/2012 від 20.01.2012, де Суд даючи офіційне тлумачення положень ч.ч. 1, 2 ст. 32 Конституції України у її системному зв'язку з ч. 2 ст. 34 Конституції, дійшов висновку, що поширення юридичними особами конфіденційної інформації про особу, без її згоди, є втручанням в її особисте та сімейне життя, яке допускається винятково у визначених законом випадках і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Зазначеним вимогам Конституції України кореспондують положення законодавства України, якими передбачено, що поширення інформації про особисте життя фізичної особи, без її згоди, не допускається, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (абз. 2 ч. 1 ст. 302 ЦК України); поширення персональних даних без згоди суб'єкта персональних даних або уповноваженої ним особи дозволяється у випадках визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (ч. 2 ст. 14 ЗУ «Про захист персональних даних» від 1.06.2010 № 2297-VI; конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом (ч. 2 ст. 21 ЗУ «Про інформацію» від 2.10.1992 № 2657-XII); розпорядники інформації, які володіють конфіденційною інформацією, можуть поширювати її лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації, а за відсутності такої згоди – лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (ч. 2 ст. 7 ЗУ «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI). Відтак, мені доводиться пояснювати і спростовувати сусідам та іншим громадянам неправдиву інформацію, поширювану відповідачем, що вимагає додаткової організації мого життя.

Також, мною о 12 год. 13 хв. 27 квітня 2018 року отримано смс-повідомлення з невідомого для мене мобільного номера +380(50)4051272 із вказівкою на стягнення суми боргу, відключення від електромережі та

натяк на сплату мною судового збору (див. копію роздруківки смс-повідомлення від 27.04.2018 р.). Цими діями порушені моє право визначене абз. 5 п. 27 ПКЕЕ НКРЕ України, згідно з яким до вирішення у судовому порядку спірних питань щодо заборгованості між електропостачальником та побутовим споживачем, відключення об'єкта побутового споживача не здійснюється, а також право щодо звільнення мене від сплати судового збору передбаченого ч. 3 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» та Рішення Верховного Суду від 21 березня 2018 року, № 14-57цс18.

Дії відповідача, відобразилися на моєму нервовому стані. Мій стан вже понад чотири місяці поспіль супроводжується пригніченістю, почуттям туги, безвихіддю, відчаєм, болісними відчуттями в області серця (12 та 20 березня 2018 року звертався до лікаря ультразвукової діагностики серця), головним болем, з'являється байдужість до того, що відбувається зі мною та навколо мене, погіршився апетит, часто страждаю від безсоння, та дратівливості. До речі, за висновками обстеження лікаря ультразвукової діагностики серця у мене виявлено «пролапс мітрального клапана 1 ступеня з регургітацією 1 ступеня (мр1)» (див. копії двох карт з висновками про ехокардіографічне обстеження від 12.03.2018 та 20.03.2018), що виник на тлі нейроциркуляторної дистонії викликаной стресовим станом, без його лікування недостатність клапана може стати причиною розвитку серцевої недостатності. Відтак мені необхідно проконсультуватися у лікаря-кардіолога та пролікувати серце. Консультація лікаря-кардіолога наразі коштує – 120 грн, а вартість лікування буде відома лише після повного обстеження у клініці (див. копію роздруківки прайсу послуг з сервісу «Лікарні» кардіології Полтави з посиланням на офіційний сайт).

Зазначені обставини змусили мене звернутися 21 березня 2018 року до психолога з проханням надати мені психологічну допомогу. У висновках, що відображені в протоколі індивідуальної психологічної консультації мені надані рекомендації проконсультуватися з лікарем-неврологом, а також запропоновано пройти курс у психолога з нейтралізації депресивного стану чи його поліпшення (див. копію протоколу індивідуальної психологічної онлайн-консультації від 22.03.2018 р.). Консультація лікаря-невролога у середньому обходиться в 120 грн, а вартість лікування буде відома лише після повного обстеження у клініці (див. копію роздруківки прайсу послуг з сервісу «Лікарні» неврології Полтави з посиланням на офіційний сайт). Вартість курсу з

нейтралізації депресивного стану у психолога наразі з урахуванням 15 рекомендованих зустрічей коштує 3 195 грн (за умови середньої вартості одного сеансу – 213 грн) (див. копію роздруковки прайсу послуг «Цены на услуги психолога в Украине» з посиланням на сайт).

Також, перебуваючи в депресивному психологічному стані я вже не міг якісно виконувати свої посадові обов'язки як керівник хлібопекарні, оскільки моя професія пов'язана з виконанням адміністративно-розпорядчих функцій, що вимагає зосередження уваги, врівноваженості емоційного стану, психологічної витримки тощо. Ці обставини та вимушеність постійно перебувати за місцем реєстрації у зв'язку з докладанням додаткових зусиль для захисту своїх прав (підготовкою та вирішенням питань з подання цивільного позову), а також з попередженням _____ філії ПАТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» від _____ 2018 року, № 0000_201803 про відключення електричної енергії на 07.04.2018 року за місцем моєї реєстрації (Див. оригінал попередження про відключення електричної енергії від 06.03.2018, № 2137_201803) змусили мене звільнитися 12 квітня 2018 року з основного місця роботи (див. копію довідки з місця роботи від 13.04.2018 та копію титульної, першої та 10–11 сторінки трудової книжки із записом про звільнення з місця роботи). Звільнення з основного місця роботи потягло для мене певні майнові (непрямі) збитки, оскільки мною упущена (втрачена) грошова вигода у вигляді заробітної плати починаючи з 12 квітня по 01 вересня 2018 року. В обрахунку це складає 53 090 грн (п'ятдесят три тисячі дев'яносто грн), оскільки моя щомісячна заробітна плата складала – 20 150 грн (двадцять тисяч сто п'ятдесят грн).

Майнові (непрямі) збитки я оцінюю в 56 525 грн (п'ятдесят шість тисяч п'ятсот двадцять п'ять грн), зокрема: консультація лікаря-кардіолога 120 грн + консультація лікаря-невролога 120 грн + робота психолога 3 195 грн + компенсація втраченої заробітної плати 53 090 грн).

Це узгоджується з тим, що для настання деліктної відповідальності відповідно до ст. 1166 ЦК України необхідна наявність складу правопорушення, а саме: а) наявність шкоди; б) протиправна поведінка заподіювача шкоди; в) причинний зв'язок між шкодою та протиправною поведінкою заподіювача. Перераховані підстави визнаються загальними, оскільки необхідні для всіх випадків відшкодування шкоди. Шкода полягає у будь-якому знеціненні блага, що охороняється правом, а майнова шкода – у зменшенні майнової сфери потерпілого, що у свою чергу, тягне за собою негативні майнові наслідки для правопоруш-

ника. Частина 1 ст. 1166 ЦК України передбачає, що майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Тобто відшкодуванню підлягає не лише реальна шкода, але й упущена вигода.

Відповідно до ст. 56 Конституції України кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень. У статті 23 ЦК України передбачено, що особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Отож, мені було завдано моральну шкоду, неправомірними діями відповідача, оскільки я зазнав душевних страждань та фізичного болю. Законом України від 06.05.93 № 3188-ХІІ «Про внесення змін і доповнень до положень законодавчих актів України, що стосуються захисту честі, гідності та ділової репутації громадян і організацій» передбачено такий спосіб захисту цивільних особистих прав як компенсація моральної шкоди. Чинний ЦК України (435-15) зберігає зазначений спосіб захисту цивільних особистих прав споживачів шляхом компенсації моральної шкоди. Моральна шкода полягає (ст. 23 Цивільного кодексу України): у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Більш широко розкрито поняття та зміст моральної шкоди у Листі Мін'юстиції України від 13.05.2004 № 35-13/797, де моральну шкоду розуміють як втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. Моральна шкода, згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 № 4, це: «...втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних

явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб...».

Відповідно до ч. 1 ст. 22 ЦК України особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. До збитків, ч. 2 п. 1 вказаної статті зараховують витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права. Ч. 1 та 2 ст. 23 ЦК України передбачають, що особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Моральна шкода полягає у фізичному болю та душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з погіршенням стану здоров'я. Ч. 3 вказаної статті передбачено відшкодування моральної шкоди грішми. Відповідно до ч. 1 ст. 1166 ЦК України майнова шкода, завдана неправомірними діями особистим немайновим правам фізичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Ст. 1167 ЦК України передбачає, що моральна шкода, завдана фізичній особі неправомірними діями, відшкодовується особою, яка її завдала за наявності її вини.

Означене мною вище, стверджує співмірність майнової (непрямі збитки) шкоди та заявленої вимоги про відшкодування моральної шкоди. Варто зауважити, що критеріями суб'єктивного сприйняття позивачем (*потерпілим*) моральної шкоди та характеристиками її зовнішнього прояву (*порушення звичайного для людини способу життя*) які суд за матеріалами існуючої судової практики, почасти враховує при компенсації моральної шкоди, у моєму випадку є неврози та стресовий стан, що не дозволяють мені зосередитися на роботі та звичайних заняттях, зовнішнім проявом яких стали: втрата мною роботи, погіршення стосунків з близькими, фізичний біль (серце, голова), час та зусилля, які необхідні мені для відновлення попереднього психоемоційного та фізіологічного стану, тривалість суперечки з відповідачем (надавачем послуг) тощо.

Моральну шкоду спричинену мені діями відповідача я оцінюю в 100 000 грн (сто тисяч грн). Утім, визначення розміру компенсації моральної шкоди, як доречно зауважено у правовій позиції Верховного Суду України № 6 – 28008св10 від 13.07.2011 та п. 6.4. методичних рекомендацій відображених у Листі Мін'юстиції України від 13.05.2004 № 35-13/797, зважаючи на її сутність, не можна відшкодувати в повному обсязі, оскільки немає (і не може бути) точних критеріїв майнового виразу душевного болю, а тому будь-який її розмір може носити лише суто умовний характер. Адже, відомо, що на практиці, в

абсолютній більшості випадків суд визначає розмір моральної шкоди самостійно, керуючись абз. 2 ч. 3 ст. 23 ЦК України. Тому, абсолютно логічно, що 29 січня 2016 року Мін'юст України припинив використання у якості методології для визначення розміру спричинення моральної шкоди на ґрунті проведення судових експертиз, психологічну методику (*реєстр методик проведення судових експертиз, параграф 1 глава 7*) російського юриста О. М. Ерделєвського, що була раніше покладена в основу проведення судово-психологічних експертиз.

Якраз у цьому разі позивачу достатньо надати суду висновок індивідуальної психологічної консультації чи протокол такого психологічного обстеження, що послужить визначенню міри заподіяння моральної шкоди та заявленню (*визначення*) її розміру в грошовому еквіваленті. Що стосується надання такому протоколу психологічної консультації статусу доказу в судовому процесі з цивільної справи, то тут є вагомі на користь цього аргументи, закладені у відповідних нормах процесуального права самим законодавцем. Так, законодавець у ч. 1 ст. 76 (назва – «Докази») ЦПК України, виписав, що доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Більш того, у п. 1 ч. 2 цієї ж норми наголошується, що ці дані встановлюються такими засобами як письмові докази.

«Письмовими доказами», як визначено у ч. 1 ст. 95 ЦПК України, «є документи (крім електронних), які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору». У ч. 2 цієї норми також виписано, що письмові докази подаються в оригіналі або належним чином засвідченій копії, якщо інше не передбачено ЦПК України. Якщо для вирішення спору має значення лише частина документа, подається засвідчений витяг з нього. Також, неабияким аргументом та законодавчою підставою для визнання судом міри спричинення моральної шкоди позивачу, саме завдяки психологічному обстеженню останнього, є правова позиція Європейського суду з прав людини, що полягає у присудженні потерпілому компенсації моральної шкоди з огляду на об'єктивні оцінки психотравмуючої ситуації (Рішення ЄСПЛ у справах: «Шевченко проти України» від 4 квітня 2006 року (Заява № 32478/02), «Дземюк проти України» від 4 вересня 2014 року (Заява № 42488/02).

Таким чином, я прошу захистити порушені мої права (ст.ст. 28, 30, 32, 33, 34, 41, 47, 56, 62 Конституції України, ст.ст. 3, 15 Закону

Україні «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» (№ 1382-IV від 11.12.2003), ст. 2 протоколу № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який гарантує деякі права і свободи, не передбачені в Конвенції та у Першому протоколі до неї (Протокол ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 р.), ч. 2 ст. 14 Закону України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI, та п. 6 ч. 1 ст. 4, ст. 17, ст. 22 «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991) шляхом задоволення моїх позовних вимог щодо відшкодування матеріальної (моральної) шкоди.

Також, згідно з чинною редакцією ч. 3 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» та Рішенням Верховного Суду від 21 березня 2018 року, № 14-57цс18 мене повинно бути звільнено від сплати судового збору, так як правовідносини між позивачем та відповідачем підпадають під регулювання цього Закону, бо він регулює відносини між споживачами товарів, робіт і послуг та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг різних форм власності, встановлює права споживачів, а також визначає механізм їх захисту та основи реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів. Відсутність у Законі України «Про судовий збір» серед осіб, які звільняються від сплати цього збору, категорії споживачів не може означати, що вони не мають зазначеної пільги, оскільки її встановлено спеціальним Законом України «Про захист прав споживачів».

Попередній (орієнтований) розрахунок суми судових витрат, які Я, як позивач, очікую понести у зв'язку з розглядом справи складає 400 грн 00 коп. (чотириста грн 00 коп).

На виконання п. 10 ч. 3 ст. 175 ЦПК України, підписанням вказаної позовної заяви підтверджую, що мною не подано іншого позову (позовів) до цього ж відповідача з тим самим предметом та з тих самих підстав, окрім вже розглянутого позову від 06.04.2018 та прийнятого з нього рішення _____ районним судом від 14.05.2018.

На підставі викладеного, керуючись п. 6 ч. 1 ст.ст. 4, 17, 22 Закону України «Про захист прав споживачів», ст.ст. 22, 23, 1166, 1167, 1168, 1195 ЦК України, ст.ст. 3, 4, 5, 10, 11, 14, 175 ЦПК України, –

ПРОШУ:

1. Звільнити мене (позивача) від сплати судового збору згідно з ст. 22 ЗУ «Про захист прав споживачів».

2. Стягнути з відповідача _____ філії ПАТ «ПОЛТАВАОБЛЕНЕРГО» на мою користь матеріальну шкоду в сумі 56 525 гривень (п'ятдесят шість тисяч п'ятсот двадцять п'ять грн) та моральну шкоду в сумі 100 000 (сто тисяч грн) гривень, а всього 156 525 гривень (сто п'ятдесят шість тисяч п'ятсот двадцять п'ять грн).

Додатки:

Додаток 1: Копія паспорта громадянина України на 2 стор. та копія картки фізичної особи – платника податків позивача _____ на 1 стор., з наявністю оригіналів документів у позивача;

Додаток 2: Копія Рішення _____ районного суду від 14 травня 2014 року про визнання права власності в порядку спадкування на 2 стор., з наявністю оригіналу документа в позивача;

Додаток 3: Копія роздруковки прайсу послуг «Цены на услуги психолога в Украине» з посиланням на сайт на 4 стор.;

Додаток 4: Копія роздруковки смс-повідомлення від 27.04.2018 на 1 стор. з наявністю оригіналу смс-повідомлення у позивача;

Додаток 5: Копії двох карт з висновками про ехокардіографічне обстеження від 12.03. та 20.03. 2018 р. на 2 стор. з наявністю оригіналу документа в цивільній справі № 525/379/18 _____ районного суду);

Додаток 6: Копія роздруковки сторінки прайсу послуг з сервісу «Лікарні» кардіології Полтави з посиланням на офіційний сайт на 2 стор.;

Додаток 7: Оригінал бланку проставлених відповідей тестової методики від 21.03.2018 р. на 1 стор.;

Додаток 8: Копія протоколу індивідуальної психологічної онлайн-консультації від 22.03.2018 р. на 3 стор. з наявністю оригіналу документа в цивільній справі № 525/379/18 _____ районного суду);

Додаток 9: Копія роздруковки сторінки прайсу послуг з сервісу «Лікарні» неврології Полтави з посиланням на офіційний сайт на 3 стор.;

Додаток 10: Оригінал попередження про відключення електричної енергії від 06.03.2018 № 2137_201803 на 1 стор.;

Додаток 11: Копію довідки з місця роботи від 13.04.2018, № 07/21 на 1 стор. з наявністю оригіналу документа в цивільній справі № 525/379/18 _____ районного суду);

Додаток 12: Копія титульної, першої та 10–11 сторінки трудової книжки із записом про звільнення з місця роботи на 3 стор., з наявністю оригіналу документа в позивача;

Додаток 13: Копія позовної заяви від 06 квітня 2018 р. на 6 стор., з наявністю оригіналу документа в суді.

14.05.2018 р. _____

МИРОВА УГОДА

м. Миколаїв

«__» _____ 20__ р.

Ми, ТОВ «_____», в особі директора _____, який діє на підставі Статуту (далі – «*Стягувач*») та ПП «_____», в особі директора _____, що діє на підставі Статуту (надалі іменується «*Боржник*»), що є сторонами у справі № _____, яка знаходиться у провадженні судді _____ суду за позовом _____ про _____, домовились про укладення Миркової угоди на таких умовах:

1. Боржник визнає, що його заборгованість перед Стягувачем на момент укладення цієї Миркової угоди відповідає заявленим у позовній заяві вимогам і становить _____ (_____ тисяч _____) гривень 00 копійок.

2. Боржник гарантує, що частину заборгованості, яка дорівнює _____ гривень, буде погашено перед Стягувачем у день укладення цієї Миркової угоди.

3. Боржник гарантує, що протягом 3 (трьох) місяців, з моменту затвердження цієї Миркової угоди судом, частина заборгованості перед Стягувачем, яка дорівнює _____, буде погашено шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог на підставі та в порядку, що передбачені ст. 601 Цивільного кодексу України, про що обов'язково має бути складений письмовий документ.

4. Стягувач заявляє, що з моменту підписання цієї Миркової угоди та у випадку належного її виконання не матиме жодних майнових претензій до Боржника з приводу заборгованості, погашення якої є предметом цієї Миркової угоди.

5. Боржник і Стягувач домовилися, що будь-які витрати, що виникатимуть чи можуть виникнути після затвердження судом умов цієї Миркової угоди, покладаються на Боржника.

6. Боржник і Стягувач заявляють, що ні в процесі укладення цієї Миркової угоди, ні в процесі виконання її умов не були, не будуть і не

можуть бути порушені права будь-яких третіх осіб, у тому числі й держави*.

За Боржника

_____

М. П.

За Стягувача

_____

М. П.

---

* Зазначений зразок є загальним. З метою уникнення труднощів, пов'язаних з виконанням Мірової угоди та трактуванням її умов, умови Мірової угоди повинні мати індивідуальний характер та враховувати особливості конкретної ситуації (спору), що полегшить процес виконання її умов та отримання бажаного.

ФАБУЛА ДЛЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ З ТЕМИ № 6

Суть справи*:

01 грудня 2011 року між суб'єктом підприємницької діяльності фізичною особою – підприємцем ОСОБА 1 (далі – позивач) та публічним акціонерним товариством «Дрогобицький завод автомобільних кранів» (відповідач) був укладений договір на транспортно-експедиційне обслуговування та перевезення вантажів автомобільним транспортом № 01/12.

Суб'єкт підприємницької діяльності фізична особа – підприємець ОСОБА 1 на підставі договору-заявки № 329 від 01.12.2011 здійснив міжнародне перевезення вантажу СМР № 004123, СМР № 152089 за маршрутом м. Стамбул (Туреччина) – Львів (Дрогобич) на загальну суму 71 400,00 грн, що підтверджується Актами виконаних робіт № 20/12/11 від 20.12.2011 та № 28/12/11 від 28.12.2011, які були належним чином оформлені сторонами.

У свою чергу публічне акціонерне товариство «Дрогобицький завод автомобільних кранів» 09.08.2012 в рахунок часткової оплати наданих послуг здійснив оплату у сумі 21 400,00 грн, що підтверджується розрахунком позивача та гарантійним листом відповідача № 13524 від 26.12.2012.

Завдання: Позивач звернувся до Третейського суду для з'ясування обставин справи та ухвалення з цього приводу судового рішення. Змодельовати розгляд третейським судом означеної у фабулі ситуації та скласти «Третейську угоду» між позивачем та відповідачем.

---

* Захист інтересів клієнта у третейському суді. Джерело : Департамент юридичних та корпоративних послуг Компанія «Вікторія» <https://www.victorija.ua/novyny/zahyst-interesiv-kliyiента-u-treiteyskomu-sudi.html>.

Справа № 755/7032/19*

В И Р О К
І М Е Н Е М У К Р А Ї Н И

«22» травня 2019 р. Дніпровський районний суд м. Києва у складі:
головуючого судді Мельниченко Л. А.,
при секретарі Мовчан А. В.,

розглянувши у відкритому підготовчому судовому засіданні в залі судових засідань Дніпровського районного суду м. Києва обвинувальний акт у кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12019100040002792 від 06 квітня 2019 року, який надійшов з угодою про примирення, по обвинуваченню ОСОБА 1, ІНФОРМАЦІЯ 1, уродженця м. Києва, громадянина України, з середньою освітою, не працюючого, не одруженого, зареєстрованого за адресою: АДРЕСА 1, проживаючого за адресою: АДРЕСА 2, раніше не судимого, – у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 185 КК України,

за участю учасників судового провадження:
прокурора Сагайдачного І. С.,
представника потерпілого Барилюка А. В.,
захисника обвинуваченого – адвоката Мозолевської В. В.,
обвинуваченого ОСОБА_1,

В С Т А Н О В И В:

05 квітня 2019 року близько 19 год. 50 хв. ОСОБА 1 перебував у магазині «АТБ Маркет», який розташований за адресою Русанівський бульвар, 11, у м. Києві. У цей час, у ОСОБА 1 виник злочинний умисел на таємне викрадення чужого майна.

Реалізуючи свій злочинний умисел, ОСОБА 1, впевнившись в тому, що за його злочинними діями ніхто зі сторонніх осіб не спостерігає, взяв зі стелажа з алкогольними напоями пляшку віскі «Jack Daniels», 0,5 л, арт. 35772, закупівельною вартістю 328 грн 25 коп. Тримаючи пляшку у руках, ОСОБА 1 пройшов повз касові зони не розрахувавшись за товар та покинув приміщення магазину.

---

* Джерело : URL : <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/81907639/>.

Вказані дії обвинуваченого ОСОБА 1 органом досудового розслідування кваліфіковані за ч. 1 ст. 185 КК України, оскільки він своїми умисними діями вчинив таємне викрадення чужого майна (крадіжку).

22 травня 2019 року в цьому кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12019100040002792 від 06 квітня 2019 року, між представником потерпілого Барилюком Анатолієм Вікторовичем та обвинуваченим ОСОБА 1 у порядку, передбаченому положеннями ст.ст. 468, 469, 471 КПК України, укладено угоду про примирення.

Відповідно до вимог п. 1 ч. 3 ст. 314 КПК України, у підготовчому судовому засіданні суд має право затвердити угоду.

Відповідно до умов угоди, представник потерпілого Барилюк А. В. та обвинувачений ОСОБА 1 за спільною ініціативою дійшли обопільної згоди щодо укладення угоди про примирення, в якій відповідно до вимог ст. 471 КПК України, виклали формулювання обвинувачення та правову кваліфікацію дій обвинуваченого за ч. 1 ст. 185 КК України, яка ніким не оспорується, зазначили істотні обставини для цього кримінального провадження, розмір майнової шкоди, яку ОСОБА 1 добровільно відшкодував у повному обсязі, при цьому обвинувачений ОСОБА 1 у повному обсязі сформульованої підозри беззастережно визнав свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення та правову кваліфікацію його дій за ч. 1 ст. 185 КК України.

Також, сторонами угоди визначене узгоджене ними покарання, яке ОСОБА 1 повинен понести за вчинення ним кримінального правопорушення, а саме за ч. 1 ст. 185 КК України у виді штрафу у розмірі п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Крім того, в угоді передбачені наслідки її укладення, затвердження та невиконання, які роз'яснені потерпілому та обвинуваченому.

Розглядаючи, в порядку встановленому п. 1 ч. 3 ст. 314 КПК України, питання про можливість затвердження угоди про примирення, суд виходить з наступного.

Так, відповідно до вимог ст.ст. 468, 469 КПК України у кримінальному провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, може бути укладена угода між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим про примирення.

Прокурор в судовому засіданні, вважаючи, що при укладенні цієї угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним дотримані

вимоги і правила Кримінального процесуального кодексу України та Кримінального кодексу України, просить суд затвердити цю угоду і призначити обвинуваченому узгоджене в угоді покарання та інші, передбачені угодою заходи.

Представник потерпілого Барилюк А. В. в судовому засіданні просив затвердити угоду про примирення, укладену між ним та обвинуваченим ОСОБА 1, призначити останньому узгоджену ними міру покарання, при цьому підтвердив, що ОСОБА 1 повернув викрадене майно, та що йому роз'яснені та зрозумілі наслідки укладення угоди та обмеження йому права на оскарження вироку, згідно з положеннями ст.ст. 394, 424 КПК України, та позбавлення права вимагати у подальшому притягнення особи до кримінальної відповідальності за відповідне кримінальне правопорушення і змінювати розмір вимог щодо відшкодування шкоди.

Обвинувачений ОСОБА 1 у судовому засіданні також просив суд вказану угоду, укладену між ним та представником потерпілого Барилюком А. В., затвердити і призначити йому узгоджену в угоді міру покарання, при цьому обвинувачений ОСОБА 1 беззастережно визнав себе винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 185 КК України, в обсязі пред'явленого йому обвинувачення, дав згоду на застосування узгодженого виду та розміру покарання, зазначив, що він добровільно повернув викрадене майно.

Захисник обвинуваченого – адвокат Мозолевська В. В. в судовому засіданні також просила суд вказану угоду, укладену між представником потерпілого Барилюком А. В. та обвинуваченим ОСОБА 1, затвердити і призначити обвинуваченому узгоджену в угоді міру покарання.

Крім того, при вирішенні питання щодо можливості затвердження цієї угоди про примирення, суд враховує, що злочин, передбачений ч. 1 ст. 185 КК України, у вчиненні якого ОСОБА 1 беззастережно визнав себе винуватим, відповідно до вимог ст. 12 КК України є злочином середньої тяжкості.

Разом з тим, суд шляхом проведення опитування сторін кримінального провадження переконався, що укладення угоди про примирення між представником потерпілого Барилюком А. В. та обвинуваченим ОСОБА 1 є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дій будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені угодою. Зокрема судом з'ясовано, що ОСОБА 1 повністю усвідомлює зміст укладеної з представником потерпілого угоди про примирення, характер обвинувачення, щодо

якого визнає себе винуватим, цілком розуміє свої права, визначені в п. 1 ч. 5 ст. 474 КПК України, а також наслідки укладення, затвердження цієї угоди, передбачені п. 1 ч. 1 ст. 473 КПК України, та наслідки її невиконання, передбачені ст. 476 КПК України. Крім того, представник потерпілого Барилюк А. В. цілком розуміє наслідки затвердження угоди, передбачені ст. 473 КПК України.

Понад те, перевіряючи угоду на відповідність вимогам Кримінального процесуального кодексу України та Кримінального кодексу України, суд приходять до висновку, що умови угоди не суперечать інтересам суспільства і не порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб, сторони примирилися добровільно, фактичні підстави для визнання винуватості наявні, узгоджена міра покарання відповідає загальним засадам призначення покарання, визначених положеннями ст. 65 КК України.

На підставі викладеного, виходячи з того, що умови угоди про примирення, укладеної між представником потерпілого Барилюком А. В. та обвинуваченим ОСОБА 1 відповідають вимогам кримінального процесуального кодексу України та кримінального кодексу України, суд приходять до висновку про наявність усіх правових підстав для затвердження цієї угоди.

За таких обставин, суд вважає доведеним у судовому засіданні, що ОСОБА 1 своїми умисними діями вчинив таємне викрадення чужого майна (крадіжку), а тому його дії підлягають кваліфікації ч. 1 ст. 185 КК України, за якою належить призначити ОСОБА 1 узгоджене сторонами угоди про примирення покарання.

Обставинами, які пом'якшують покарання ОСОБИ 1, відповідно до вимог ст. 66 КПК України, суд визнає щире каяття обвинуваченого та добровільне відшкодування завданої шкоди.

Обставин, які обтяжують покарання ОСОБИ 1, відповідно до вимог ст. 67 КПК України, – судом не встановлено.

Цивільний позов у кримінальному провадженні не заявлявся.

Процесуальні витрати у кримінальному провадженні не понесені.

Речові докази у справі: пляшку віскі «Jack Daniels», 0,5 л., арт. 35772, яка передана під зберігальну розписку на відповідальне зберігання представнику потерпілого ТОВ «АТБ Маркет» – Барилюку А. В., відповідно до вимог ст. 100 КПК України – необхідно залишити у володінні ТОВ «АТБ Маркет».

На підставі наведеного та керуючись вимогами ч. 1 ст. 314, ст.ст. 373, 374, 469, 472, 473, 474, 475 КПК України, суд, –

У Х В А Л И В:

Затвердити угоду про примирення від 22 травня 2019 року в кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12019100040002792 від 06 квітня 2019 року, укладену між представником потерпілого Барилюком Анатолієм Вікторовичем, ІНФОРМАЦІЯ 2, та обвинуваченим ОСОБА 1, ІНФОРМАЦІЯ 1.

Визнати ОСОБА 1 винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 185 КК України, та призначити йому за цей злочин, узгоджене сторонами угоди про примирення від 22 травня 2019 року, покарання у вигляді штрафу у розмірі п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що на день винесення вироку становить суму 850 (вісімсот п'ятдесят) гривень у дохід держави.

Цивільний позов у кримінальному провадженні не заявлявся.

Процесуальні витрати у кримінальному провадженні не понесені.

Речові докази у справі: пляшку віскі «Jack Daniels», 0,5 л., арт. 35772, яка передана під зберігальну розписку на відповідальне зберігання представнику потерпілого ТОВ «АТБ Маркет» – Барилюку А. В., – залишити у володінні ТОВ «АТБ Маркет».

Копію вироку після його проголошення негайно вручити обвинуваченому, представнику потерпілого та прокурору.

Учасники судового провадження мають право отримати в суді копію вироку суду.

Вирок може бути оскаржено до Київського апеляційного суду через Дніпровський районний суд м. Києва протягом 30 (тридцяти) днів з дня його проголошення.

Суддя

Л. А. Мельниченко

(зразок 1 між фізичними особами)

ТРЕТЕЙСЬКА УГОДА*

м. _____ 20__ року

ПІБ, названий у подальшому «Сторона–1», з однієї сторони, та ПІБ, названий у подальшому «Сторона–2», з іншої сторони, а разом названі в подальшому «Сторони», уклали цю Угоду про наступне:

1. Усі спірні питання, пов'язані з виконанням умов Договору № _____ від _____ 20__ року укладеного між Сторонами, вирішуватимуться шляхом їх розгляду Постійно діючим третейським судом при Всеукраїнській громадській організації «Спілка Кооператорів та Підприємців України», відповідно до його Регламенту.

2. Ця Угода складена українською мовою у двох примірниках, які мають однакову юридичну силу, – по одному для кожної зі Сторін.

3. Угода набирає чинності з моменту її підписання Сторонами.

4. Реквізити Сторін:

Сторона–1
ПІБ _____
_____
паспорт: серія _____ № _____
виданий _____
ким РУГУ МВС України
в м. _____ . _____ . _____ 20__ року
місце проживання: 00000, м. _____,
вул. _____, буд _____, кв. _____
тел.: (_____) _____
ПІБ _____

_____
(підпис)

Сторона–2
ПІБ _____
_____
паспорт: серія _____ № _____
виданий _____
ким РУГУ МВС України
в м. _____ . _____ . _____ 20__ року
місце проживання: 00000, м. _____,
вул. _____, буд _____, кв. _____
тел.: (_____) _____
ПІБ _____

_____
(підпис)

* Джерело : URL : <http://ts.coop-ua.org/stati/dokumenti-ts/treteisk-ugodi.html>.

Третейська угода*

« _____ », _____ 20__ року

Керуючись Законом України «Про третейські суди», визначаючи принципи третейського розгляду та виражаючи взаємну волю до розгляду справи третейським судом, сторони цієї угоди:

Юридична особа, від імені та в інтересах якої діє _____, на підставі **(Статуту, Положення, Наказу, Довіреності)**, юридична адреса _____

та Юридична особа, від імені та в інтересах якої діє _____, на підставі **(Статуту, Положення, Наказу, Довіреності)**, юридична адреса _____

які надалі іменуються Сторонами, домовились уклавши цю угоду про наступне.

Спори, що виникатимуть з приводу правовідносин між вищевказаними юридичними особами, що стосуються _____

та спори в яких зацікавленою стороною, за цією угодою, є Сторони, інші цивільні/господарські спори між Сторонами, окрім тих, які непідвідомчі розгляду в третейських судах, передаються на розгляд/вирішення до Постійно діючого третейського суду при Універсальній товарній біржі «Україна-Захід» (надалі третейський суд), секретаріат якого знаходиться в м. Рівне, вул. Гетьмана Мазепи, 4-а/6-а, оф. 309; м. Кузнецовськ, 34400, м-н Вараш, 43, оф. 5, Україна.

1. Порядок здійснення судочинства, правила звернення до третейського суду, порядок формування третейського суду, інші питання, пов'язані з вирішенням спору між Сторонами, регулюються Законом України «Про третейські суди» та регламентом Постійно діючого третейського суду при Універсальній товарній біржі «Україна-Захід».

2. При вирішенні спору Сторони користуються рівними процесуальними правами та несуть обов'язки, передбачені чинним законодавством України та Регламентом третейського суду.

* Джерело : URL :http://uzahid.com.ua/-/cache/Arbitration_Agreement_1.doc.

**Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України**

---

3. У разі зміни кредитора у зобов'язанні, останній повинен повідомити нового кредитора про існування третейської угоди.

4. Склад суду для розгляду конкретного спору визначає Голова третейського суду.

5. Сторони погоджуються про можливість неведення протоколу судового засідання.

6. Ця угода набирає чинності з моменту її підписання Сторонами.

7. Підписи Сторін:

/_____ / _____ / Реквізити сторін

/_____ / _____ / Реквізити сторін

ЗРАЗОК ПОЗОВНОЇ ЗАЯВИ*

**ДО ПОСТІЙНО ДІЮЧОГО ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ
ПРИ АСОЦІАЦІЇ «УКРАЇНСЬКІ ФОНДОВІ
ТОРГОВЦІ»**

49000, м. Дніпропетровськ,
вул. Леніна, буд. 30

Позивач: **ПІБ /найменування /** _____
місцезнаходження / проживання: _____

код ЄДРПОУ / ідентифікаційний номер: _____
тел./факс: _____

Відповідач: **ПІБ /найменування /** _____
місцезнаходження / проживання: _____

код ЄДРПОУ / ідентифікаційний номер: _____
тел./факс: _____

Ціна позову: _____ грн

ПОЗОВНА ЗАЯВА

про _____

« ____ » _____ 20__ року між **ПІБ /найменування** (Позивач) та **ПІБ /Найменування** (Відповідач) було укладено третейську угоду (у вигляді окремої угоди, третейського застереження в договорі або додатковій угоді до договору), згідно з якою сторони домовилися, що всі спірні питання, пов'язані з виконанням укладеного між ними договору (стислий зміст, номер та дата його складання) вирішуватимуться шляхом їх розгляду Постійно діючим третейським судом при Асоціації «Українські Фондові Торговці» відповідно до його регламенту. У зв'язку з цим, Позивач звертається до зазначеного третейського суду для розгляду ним спору, який впливає з наступних обставин.

_____ (докладне викладення обставин та посилання на норми матеріального права, на підставі яких має бути задоволена позовна заява).

* Джерело. URL : <http://www.aust.com.ua/docs/TretSud/Zrazki/ZrazokPozovnoiZayavy.doc>.

**Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України**

Також, Позивачем сплачено третейський збір за вирішення цієї позовної заяви Постійно діючим третейським судом при Асоціації «Українські Фондові Торговці» в розмірі _____ **гривень**.

Відповідно до ч. 1 ст. 55 Регламенту Постійно діючого третейського суду при Асоціації «Українські Фондові Торговці» витрати, пов'язані з вирішенням спору третейським судом, при задоволенні позову покладаються на відповідача, при відмові в позові – на позивача, при частковому задоволенні позову – на обидві сторони пропорційно розміру задоволених вимог. Отже, у випадку задоволення Постійно діючого третейського суду при Асоціації «Українські Фондові Торговці» цієї позовної заяви з Відповідача має бути стягнутий на користь Позивача сплачений останнім третейський збір, в розмірі _____ **гривень**.

Ураховуючи вищевикладене та керуючись ст.ст. ____ Цивільного кодексу України, ст.ст. 1, 3–6, 12, 16, 17, 26–28 Закону України «Про третейські суди», ст.ст. 59, 63, 94 Регламенту Постійно діючого третейського суду при Асоціації «Українські Фондові Торговці», –

ПРОШУ:

1. Прийняти вказану позовну заяву до провадження.

2. Задовольнити вказану позовну заяву повністю та _____

3. Стягнути з **ПІБ /Найменування** суму сплаченого третейського збору в розмірі _____ **гривень**.

ДОДАТКИ:

1. Третейська угода.

2. Документ, що підтверджує сплату третейського збору.

3. Докази направлення копії увесь позовної заяви з додатками відповідачу.

4. ...

Дата « ____ » _____ 20__ р.

Прізвище та ініціали/ _____

Прізвище, ініціали та посада керівника _____

_____ *підпис*

*Вноситься Кабінетом Міністрів України
Проект (від 28.12.2019 № 2706)**

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про медіацію

Цей Закон визначає правові засади та порядок проведення медіації в Україні.

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

1) договір про проведення медіації – угода про надання сторонам послуг з проведення медіації з метою врегулювання конфлікту (спору), укладена сторонами конфлікту (спору) та медіатором (медіаторами) у погодженій між ними формі з урахуванням вимог законодавства;

2) медіатор – незалежна, нейтральна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію і не має повноважень щодо прийняття рішення по суті конфлікту (спору);

3) медіаційна угода – угода сторін про спосіб врегулювання всіх або певних конфліктів (спорів), які виникли або можуть виникнути між сторонами у зв'язку з будь-якими конкретними правовідносинами, незалежно від того, чи мають такі правовідносини договірний характер, за допомогою медіації. Медіаційна угода може бути укладена як медіаційне застереження в договорі або окрема письмова угода;

4) медіація – добровільна, позасудова, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів;

5) об'єднання медіаторів – добровільне об'єднання двох або більше медіаторів для здійснення та захисту своїх прав і свобод, що утворене у будь-якій організаційно-правовій формі, зокрема громадські об'єднання, саморегулювні організації, що здійснюють

---

* Джерело : URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67831.

професійне самоврядування, або товариства, утворені відповідно до законів України особами, які мають статус медіатора;

б) організація, що забезпечує проведення медіації, – об'єднання медіаторів, суб'єкти господарювання, установи, організації, одним із видів діяльності яких є надання послуг з проведення медіації та які затвердили правила проведення медіації і ведуть реєстр медіаторів;

7) правила проведення медіації – визначені договором про проведення медіації або затверджені організацією, що забезпечує проведення медіації, порядок та методика проведення медіації, права та обов'язки учасників медіації;

8) сторони медіації – фізичні, юридичні особи або групи осіб, які звернулися до медіатора (медіаторів) чи організації, що забезпечує проведення медіації, з метою врегулювання конфлікту (спору) між ними за допомогою медіації;

9) угода про врегулювання конфлікту (спору) за результатами медіації (далі – угода за результатами медіації) – угода, що фіксує результат домовленості сторін медіації у погодженій ними формі з урахуванням вимог законодавства, у якій сторони можуть вийти за межі предмета конфлікту (спору) за умови, що така угода не порушує захищених законом прав чи інтересів третіх осіб;

10) учасники медіації – сторони медіації, медіатор (медіатори), особи, які за домовленістю сторін медіації залучені до процесу медіації, зокрема законні представники, захисники, перекладачі, експерти та інші особи.

Стаття 2. Сфера застосування медіації

1. Медіація може застосовуватися у будь-яких конфліктах (спорах), які виникають у цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних правовідносинах, а також кримінальних провадженнях під час укладання угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим та в інших сферах суспільних відносин.

2. Законодавством можуть бути передбачені особливості застосування медіації в окремих категоріях конфліктів (спорів).

3. Медіація може проводитися як до звернення до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, так і під час судового, третейського чи арбітражного провадження або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу.

4. Медіація не застосовується у спорах (конфліктах), якщо такі спори (конфлікти) впливають чи можуть вплинути на права і законні інтереси третіх осіб, які не беруть участі у медіації, та в інших випадках, передбачених законом.

Стаття 3. Принципи медіації

1. Медіація проводиться за взаємною згодою сторін медіації з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, незалежності та нейтральності медіатора, неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації.

Стаття 4. Добровільність медіації

1. Участь у медіації є добровільним волевиявленням сторін медіації.
2. Сторони мають право брати участь у медіації у межах вимог, встановлених щодо проведення медіації цим Законом, правилами проведення медіації та договором про проведення медіації, а також припинити медіацію у будь-який час.
3. Участь сторони в медіації не може вважатися визнанням такою стороною вини, позовних вимог або відмовою від цих вимог.

Стаття 5. Конфіденційність

1. Медіатор та інші учасники медіації дотримуються принципу конфіденційності, якщо інше не встановлено законом, а також у разі, коли сторони медіації домовилися у письмовій формі про інше.

Принцип конфіденційності не застосовується у разі, коли розкриття інформації необхідне для запобігання заподіянню шкоди фізичному чи психічному здоров'ю особи або вчиненню кримінального правопорушення.

2. Конфіденційною є вся інформація, що стосується медіації, зокрема щодо пропозиції та готовності учасників конфлікту (спору) до участі у медіації, факти та обставини, що стали відомі під час медіації, висловлені судження та пропозиції сторін медіації щодо врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації.

3. Жодна зі сторін медіації, медіатор, інші учасники медіації, а також організація, що забезпечує проведення медіації, не мають права розголошувати інформації, що стосується медіації, без письмової згоди сторін медіації.

У разі коли медіатор отримав від однієї зі сторін інформацію, що стосується медіації, він може розкрити таку інформацію іншій стороні тільки за згодою сторони, яка надала таку інформацію.

4. Особи, зазначені у частині третій цієї статті, за розголошення інформації, що стосується медіації, без письмової згоди сторін медіації несуть відповідальність, передбачену законом або договором щодо проведення медіації.

Стаття 6. Незалежність та нейтральність медіатора

1. Під час медіації медіатор як нейтральна третя особа повинен бути незалежним від сторін медіації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, інших фізичних і юридичних осіб.

2. Медіатор не може:

1) суміщати функцію медіатора з функцією іншого учасника медіації в одному і тому конфлікті (спорі);

2) надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо конфлікту (спору), якщо сторони не домовилися про інше;

3) бути представником або захисником будь-якої зі сторін у досудовому розслідуванні, судовому, третейському чи арбітражному провадженні у конфлікті (спорі), в якому він був медіатором.

3. Втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, будь-яких інших фізичних і юридичних осіб у діяльність медіатора під час підготовки та проведення медіації забороняється.

Стаття 7. Неупередженість медіатора

1. Медіатор повинен бути неупередженою особою, яка допомагає сторонам конфлікту (спору) здійснити комунікацію, досягти порозуміння та проводити переговори.

2. Медіатор має право надавати сторонам медіації консультації та рекомендації щодо порядку проведення медіації та фіксування її результатів.

3. Медіатор не має права вирішувати конфлікт (спір) між сторонами медіації або спонукати сторони до прийняття конкретного рішення по суті конфлікту (спору).

Стаття 8. Самовизначення та рівність прав сторін медіації

1. Сторони медіації самостійно обирають медіатора (медіаторів) або організацію, що забезпечує проведення медіації.

2. Сторони медіації самостійно визначають перелік питань, що обговорюються, варіанти врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації, строки та способи її виконання, інші питання щодо конфлікту (спору) та проведення медіації. Інші учасники медіації можуть надавати консультації та рекомендації сторонам медіації, але рішення приймається виключно сторонами медіації.

3. Якщо стороною медіації є неповнолітня особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вона приймає рішення з дотриманням вимог законодавства з урахуванням обсягу її дієздатності.

4. Медіація здійснюється на засадах рівності сторін. До сторін медіації повинне бути рівне ставлення, кожній з них повинні бути надані рівні можливості для висловлювання своєї позиції. Зобов'язання медіатора повинні бути однаковими стосовно всіх сторін медіації.

Розділ II. СТАТУС МЕДІАТОРА

Стаття 9. Вимоги до медіатора

1. Медіатором може бути фізична особа, яка має вищу освіту та пройшла базову підготовку у сфері медіації в Україні або за її межами.

2. Медіатором не може бути особа, яка має незняту чи непогашену судимість, визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною.

3. Сторони медіації, державні органи та органи місцевого самоврядування можуть встановлювати додаткові вимоги до медіаторів, яких вони залучають або послугами яких користуються, у тому числі щодо віку, освіти, досвіду роботи.

4. Об'єднання медіаторів та організацій, що забезпечують проведення медіації, можуть встановлювати додаткові вимоги до медіаторів, яких вони включають до своїх реєстрів.

Стаття 10. Підготовка у сфері медіації

1. Базова підготовка у сфері медіації становить не менш як 90 годин навчання медіатора, у тому числі 45 годин практичного навчання, та включає теоретичні знання щодо принципів, порядку та методик проведення медіації, правового регулювання медіації, етики медіатора, ведення переговорів, урегулювання конфліктів (спорів), а також практичні навички їх застосування.

2. Підготовку у сфері медіації здійснюють заклади освіти, організації, що забезпечують проведення медіації, суб'єкти господарювання незалежно

від форми власності та організаційно-правової форми, що мають право надавати освітні послуги у сфері медіації або організувати їх надання відповідно до законодавства.

3. Підготовка у сфері медіації, крім базової, може включати додаткову спеціалізовану підготовку медіатора відповідно до програм навчання, розроблених суб'єктами, зазначеними у частині другій цієї статті.

4. Після проходження підготовки та підтвердження набутих компетенцій видається документ, у якому зазначаються:

- 1) прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) особи, яка проходила підготовку;
- 2) найменування суб'єкта, що здійснив таку підготовку;
- 3) кількість годин навчання, в тому числі практичного навчання.

До документа, який підтверджує проходження підготовки, може додаватися опис програми навчання і набутих компетенцій медіатора, а також інші відомості про результати підготовки.

5. Суб'єкти, що здійснюють підготовку у сфері медіації, ведуть та оприлюднюють реєстри своїх випускників, у яких зазначають відомості, передбачені частиною четвертою цієї статті.

Стаття 11. Права медіатора

1. Медіатор має право:

1) самостійно визначати методику проведення медіації за умови дотримання вимог законодавства про медіацію, правил проведення медіації та етики медіатора;

2) отримувати від сторін конфлікту (спору) інформацію про такий конфлікт (спір) в обсязі, необхідному та достатньому для проведення медіації;

3) провадити свою діяльність на оплатній чи безоплатній основі, індивідуально або разом з іншими медіаторами, утворювати об'єднання медіаторів;

4) на відшкодування витрат, здійснених для підготовки і проведення медіації, а також на винагороду в розмірі та формі, передбачених договором про проведення медіації та/або правилами проведення медіації;

5) відмовитися від проведення медіації з етичних або особистих міркувань;

6) збирати та поширювати знеособлену інформацію про кількість, тривалість та результативність проведених ним медіацій;

7) мати інші права, передбачені законодавством, договором щодо проведення медіації або правилами проведення медіації.

Стаття 12. Обов'язки медіатора

1. Медіатор зобов'язаний:

1) виконувати свої обов'язки відповідно до цього Закону, дотримуватися принципів медіації, правил проведення медіації та етики медіатора;

2) не розголошувати відомості, одержані ним у зв'язку з проведенням медіації;

3) повідомити сторонам медіації до початку та протягом проведення медіації про обставини, що можуть викликати обґрунтовані сумніви у його незалежності та неупередженості, проводити медіацію лише за наявності письмової згоди усіх сторін медіації та відповідно до свого внутрішнього переконання щодо дотримання ним принципів незалежності та неупередженості;

4) припинити медіацію у разі суперечності між особистими інтересами медіатора та його обов'язками, яка може вплинути на його неупередженість та нейтральність під час медіації, а також у разі наявності інших обставин, що унеможливають його участь або вимагають припинення його участі в медіації;

5) поінформувати сторони та інших учасників медіації про їх права та обов'язки, принципи та правила проведення медіації, можливість отримання консультацій у відповідних спеціалістів (експертів), наслідки укладення договору щодо проведення медіації та/або угоди за результатами медіації в письмовій чи усній формі, професійний досвід та компетенцію медіатора;

6) керувати медіацією;

7) постійно підвищувати свій професійний рівень;

8) виконувати інші обов'язки, передбачені цим Законом.

Стаття 13. Реєстри медіаторів

1. Інформація про медіаторів вноситься до реєстрів медіаторів, ведення та оприлюднення яких здійснюється об'єднаннями медіаторів та організаціями, що забезпечують проведення медіації.

Державні органи та органи місцевого самоврядування можуть вести та оприлюднювати реєстри медіаторів, яких вони залучають або послугами яких користуються.

2. Реєстри медіаторів повинні містити такі відомості:

1) прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) медіатора;

2) освіта;

3) кількість годин базової та спеціалізованої підготовки у сфері медіації із зазначенням найменування суб'єкта, що здійснив таку підготовку;

4) спеціалізація медіатора (за наявності);

5) інформація щодо підвищення професійного рівня (за наявності).

Реєстри медіаторів можуть містити іншу додаткову інформацію відповідно до вимог суб'єктів, що ведуть реєстри медіаторів.

3. Інформація, що внесена до реєстрів медіаторів, є відкритою та доступною.

Стаття 14. Відповідальність медіатора

1. Медіатор несе відповідальність за порушення вимог цього Закону в порядку, передбаченому законом.

2. Медіатор також може нести відповідальність, визначену статутом та/або положенням про об'єднання медіаторів, членом яких він є.

Розділ III. ПРОВЕДЕННЯ МЕДІАЦІЇ

Стаття 15. Порядок проведення медіації

1. Медіація проводиться під керівництвом медіатора (медіаторів) з дотриманням вимог цього Закону, договору про проведення медіації, правил проведення медіації та етики медіатора.

2. Медіація починається з моменту укладення сторонами медіації договору про проведення медіації.

За відсутності письмового договору про проведення медіації вважається, що медіація починається з моменту, коли сторони вчинили дії, необхідні для початку медіації.

3. Медіація припиняється:

1) шляхом укладення сторонами медіації угоди за результатами медіації;

2) шляхом закінчення строку проведення медіації та/або дії договору про проведення медіації;

3) у разі відмови хоча б однієї із сторін медіації або медіатора (медіаторів) від медіації;

4) шляхом визнання недієздатною однієї зі сторін медіації;

5) у разі смерті фізичної особи, яка є стороною медіації, або ліквідації юридичної особи, яка є стороною медіації;

6) у випадках, що унеможливають проведення медіації;

7) в інших випадках відповідно до правил проведення медіації.

4. У випадках, передбачених цим Законом, договором про проведення медіації, правилами проведення медіації або на запит сторони (сторін) медіації може бути надано документ, що підтверджує проведення та/або припинення медіації, з дотриманням принципу конфіденційності медіації.

Стаття 16. Права сторін медіації

1. Сторони медіації мають право:

- 1) за взаємною згодою обрати медіатора (медіаторів) та/або організацію, що забезпечує проведення медіації;
- 2) визначати умови договору про проведення медіації;
- 3) за взаємною згодою залучати до медіації інших учасників;
- 4) відмовитися від послуг медіатора та обрати іншого медіатора;
- 5) у будь-який момент відмовитися від участі в медіації;
- 6) у разі невиконання чи неналежного виконання угоди за результатами медіації звернутися до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу в установленому законодавством порядку;
- 7) вчиняти інші дії, передбачені законом.

Стаття 17. Обов'язки сторін медіації

1. Сторони медіації зобов'язані:

- 1) дотримуватися вимог цього Закону, договору про проведення медіації та правил проведення медіації;
- 2) виконувати угоду за результатами медіації в порядку і строки, встановлені такою угодою;
- 3) виконувати інші обов'язки, визначені законом.

Стаття 18. Договір про проведення медіації

1. Договір про проведення медіації укладається між сторонами конфлікту (спору) та медіатором (медіаторами).

2. У договорі про проведення медіації зазначаються:

- 1) дата і місце укладення договору;
- 2) відомості про медіатора (медіаторів), сторони медіації, а також організацію, що забезпечує проведення медіації (за наявності);
- 3) строки та місце проведення медіації;
- 4) мова проведення медіації;

- 5) предмет конфлікту (спору);
- 6) права та обов'язки учасників медіації;
- 7) правила проведення медіації;
- 8) умови та порядок оплати винагороди медіатора (медіаторів) та відшкодування витрат на організацію та проведення медіації;
- 9) умови конфіденційності медіації та наслідки їх недотримання учасниками медіації;
- 10) відповідальність медіатора (медіаторів) та сторін медіації за порушення умов договору про проведення медіації;
- 11) порядок та підстави для припинення медіації;
- 12) інші умови, визначені медіатором (медіаторами) та сторонами медіації.

Стаття 19. Угода за результатами медіації

1. Угода за результатами медіації повинна містити спільне рішення сторін медіації про врегулювання конфлікту (спору) та є обов'язковою для виконання сторонами.

2. Угода за результатами медіації, укладена сторонами медіації у письмовій формі, повинна містити відомості про:

- 1) дату і місце укладення угоди;
- 2) сторони медіації та їх представників;
- 3) медіатора (медіаторів), договір про проведення медіації або правила проведення медіації;
- 4) узгоджені сторонами медіації зобов'язання, способи та строки їх виконання, а також наслідки їх невиконання або неналежного виконання;
- 5) інші умови, визначені сторонами медіації.

Угода за результатами медіації, укладена сторонами медіації у письмовій формі, може бути підписана медіатором (медіаторами).

3. Угода за результатами медіації не повинна містити положень, які суперечать законам України, інтересам держави і суспільства, його моральним засадам.

Стаття 20. Медіація під час судового, третейського, арбітражного провадження

1. Суд, третейський суд, міжнародний комерційний арбітраж роз'яснює сторонам у справі їх право на будь-якій стадії судового, третейського, арбітражного провадження провести позасудове врегулювання конфлікту (спору) шляхом медіації.

2. Спільне рішення сторін медіації про врегулювання конфлікту (спору) за результатами медіації може затверджуватися судом, третейським судом, міжнародним комерційним арбітражем в установленому законодавством порядку.

Розділ IV. ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності через три місяці з дня його опублікування.

ЗМІНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА У РАЗІ ПРИЙНЯТТЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО МЕДІАЦІЮ»*

Зміст відповідного положення проєкту акта	Пояснення змін
Кодекс законів про працю України	
Стаття 221. Органи, які розглядають трудові спори Установлений порядок розгляду трудових спорів не поширюється на спори про дострокове звільнення від виборної платної посади членів громадських та інших об'єднань громадян за рішенням органів, що їх обрали. За згодою між працівником і власником або уповноваженим ним органом з метою врегулювання трудового спору може бути проведена медіація.	Відповідно до проєкту Закону процедура медіації застосовуватиметься у будь-яких конфліктах (спорах), які виникають, зокрема, з трудових правовідносин.
Кримінальний процесуальний кодекс України	
Стаття 65. Свідок 2. Не можуть бути допитані як свідки: 8) особи, які брали участь в укладенні та виконанні угоди про примирення в кримінальному провадженні, – про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з участю в укладенні та виконанні угоди про примирення; 8¹) медіатори – про відомості, що стали їм відомі та/або одержані ними під час проведення медіації;	Відповідно до проєкту Закону одним із принципів медіації є конфіденційність, який полягає в тому, що медіатор, інші учасники медіації, а також організація, що забезпечує проведення медіації, не мають права розголошувати інформацію, що стосується медіації, без письмової згоди сторін медіації.

* Порівняльна таблиця до проєкту Закону України «Про медіацію»: Джерело : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67831.

**Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України**

Продовження табл.

<p>Стаття 469. Ініціювання та укладення угоди 1. Угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою медіатора (медіаторів), іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді).</p>	<p>Відповідно до проекту Закону процедура медіації застосовуватиметься у кримінальних провадженнях при укладенні угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим.</p>
<p>Господарський процесуальний кодекс України Стаття 182. Підготовче засідання 2. У підготовчому засіданні суд: 1) оголошує склад суду, а також прізвища секретаря судового засідання, перекладача, спеціаліста, з'ясовує наявність підстав для відводів; 2) з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації, передати справу на розгляд третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді;</p>	<p>Відповідно до проекту Закону сторони можуть звернутися до медіатора для проведення медіації на будь-якій стадії судового провадження.</p>
<p>Стаття 183. Порядок проведення підготовчого засідання 5. Суд може оголосити перерву в підготовчому засіданні у разі необхідності, зокрема у випадках: 4) витребування нових (додаткових) доказів; 5) у разі, коли сторони прийняли рішення провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації.</p>	<p>Відповідно до проекту Закону звернення сторін з клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації є підставою для оголошення перерви у підготовчому засіданні.</p>
<p>Стаття 195. Строки розгляду справи по суті 3. Провадження у справі на стадії її розгляду по суті зупиняється тільки з підстав, встановлених пунктами 1–3 частини першої статті 227 та пунктами 1, 5¹ частини першої ст. 228 цього Кодексу.</p>	<p>Відповідно до проекту Закону звернення сторін з клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації є підставою для зупинення провадження судом, в тому числі на стадії розгляду справи по суті.</p>

<p>Стаття 228. Право суду зупинити провадження у справі 1. Суд може за заявою учасника справи, а також з власної ініціативи зупинити провадження у справі у випадках: 5) надходження заяви про відвід судді; 5¹) звернення обох сторін з клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації;</p>	<p>Спрямоване на реалізацію права фізичних та юридичних осіб звернутися до медіатора для проведення медіації під час судового провадження, і таке звернення є підставою для права суду зупинити провадження.</p>
<p>Стаття 229. Строки, на які зупиняється провадження у справі 1. Провадження у справі зупиняється у випадках, встановлених: 9) пунктом 5 частини першої статті 228 цього Кодексу – до вирішення питання про відвід; 9¹) пунктом 5¹ частини першої статті 228 цього Кодексу – на час проведення медіації, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали судом;</p>	<p>Врегулювання порядку зупинення провадження у справі у разі якщо сторони бажають провести врегулювання спору шляхом медіації, зокрема, визначення строку для проведення медіації, який становить не більше 30 днів з дня постановлення відповідної ухвали судом.</p>
<p>Цивільний процесуальний кодекс України</p>	
<p>Стаття 197. Підготовче засідання 2. У підготовчому засіданні суд: 1) оголошує склад суду, а також прізвища, імена та по батькові секретаря судового засідання, перекладача, спеціаліста, з'ясовує наявність підстав для відводів; 2) з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді;</p>	<p>Відповідно до проекту Закону сторони можуть звернутись до медіатора для проведення медіації на будь-якій стадії судового провадження.</p>
<p>Стаття 198. Порядок проведення підготовчого засідання 5. Суд може оголосити перерву в підготовчому засіданні у разі необхідності, зокрема у випадках: 4) витребування нових (додаткових) доказів; 5) у разі, коли сторони прийняли рішення провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації.</p>	<p>Відповідно до проекту Закону звернення сторін з клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації є підставою для оголошення перерви у підготовчому засіданні.</p>

**Актуальні проблеми медіації
в юрисдикційному процесі України**

Продовження табл.

<p>Стаття 210. Строки розгляду справи по суті 3. Провадження у справі на стадії її розгляду по суті зупиняється тільки з підстав, встановлених пунктами 1–3 частини першої статті 251 та пунктами 1–3, 7¹ частини першої статті 252 цього Кодексу.</p>	<p>Відповідно до проекту Закону звернення сторін з клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації є підставою для зупинення провадження судом, в тому числі на стадії розгляду справи по суті.</p>
<p>Стаття 252. Право суду зупинити провадження у справі 1. Суд може за заявою учасника справи, а також з власної ініціативи зупинити провадження у справі у випадках: 7) надходження заяви про відвід; 7¹) звернення обох сторін з клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку з проведенням медіації;</p>	<p>Спрямоване на реалізацію права фізичних та юридичних осіб звернутись до медіатора для проведення медіації під час судового провадження, і таке звернення є підставою для права суду зупинити провадження.</p>
<p>Стаття 253. Строки, на які зупиняється провадження у справі 1. Провадження у справі зупиняється у випадках, встановлених: 11) пунктом 7 частини першої статті 252 цього Кодексу, – до вирішення питання про відвід; 11¹) пунктом 7¹ частини першої статті 252 цього Кодексу, – на час проведення медіації, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали судом;</p>	<p>Урегулювання порядку зупинення провадження у справі у тому разі якщо сторони бажають провести врегулювання спору шляхом медіації, зокрема, визначення строку для проведення медіації, який становить не більше 30 днів з дня постановлення відповідної ухвали судом.</p>
<p>Кодекс адміністративного судочинства України Стаття 180. Підготовче засідання 2. У підготовчому засіданні суд: 1) оголошує склад суду, а також прізвища секретаря судового засідання, перекладача, спеціаліста, з'ясовує наявність підстав для відводів; 2) з'ясовує, чи бажають сторони вирішити спір шляхом примирення, провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді;</p>	<p>Відповідно до проекту Закону сторони можуть звернутися до медіатора для проведення медіації на будь-якій стадії судового провадження.</p>

Продовження табл.

<p>Стаття 181. Порядок проведення підготовчого засідання 6. Суд може оголосити перерву в підготовчому засіданні у разі необхідності, зокрема у випадках: 4) необхідності витребування нових (додаткових) доказів; 5) у разі, коли сторони прийняли рішення провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації.</p>	<p>Відповідно до проекту Закону звернення сторін з клопотанням про зупинення провадження у справі в зв'язку з проведенням медіації є підставою для оголошення перерви у підготовчому засіданні.</p>
<p>Стаття 236. Зупинення провадження у справі 1. Суд зупиняє провадження у справі в разі: 4) звернення обох сторін з клопотанням про надання їм часу для примирення – до закінчення строку, про який сторони заявили у клопотанні, або звернення обох сторін у зв'язку з проведенням медіації – на час проведення медіації, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали судом;</p>	<p>Спрямоване на реалізацію права фізичних та юридичних осіб звернутися до медіатора для проведення медіації під час судового провадження, і таке звернення є підставою для права суду зупинити провадження.</p>

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Рішення Президії Торгово-промислової палати України від 22 вересня 2004 року, протокол № 52 (1) зі змінами, внесеними Рішеннями Президії Торгово-промислової палати України від 29 березня 2013 року, протокол № 27 (2) від 23 січня 2014 року, протокол № 37 (10) від 26 квітня 2016 року, протокол № 11(3).

**РЕГЛАМЕНТ ПОСТІЙНО ДІЮЧОГО ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ
ПРИ ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВІЙ ПАЛАТІ УКРАЇНИ ***
(чинна редакція)

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

**Стаття 1. Регламент та законодавство
про третейське вирішення спорів**

1. Цей Регламент розроблений відповідно до Закону України «Про третейські суди» та визначає порядок і правила вирішення спорів у Постійно діючому третейському суді при Торгово-промисловій палаті України (далі – Постійно діючий третейський суд).

2. У цьому Регламенті наведені нижче терміни вживаються у такому значенні:

третейська угода – угода юридичних та/або фізичних осіб про передачу спору на вирішення третейським судом;

третейський суд – третейський суддя або третейські судді, що вирішують конкретний спір;

третейський суддя – фізична особа, призначена сторонами у погодженому ними порядку або відповідно до цього Регламенту для вирішення конкретного спору;

третейський розгляд – процес вирішення спору та прийняття третейським судом рішення у справі;

сторони третейського розгляду – позивач та відповідач. Позивачами є юридичні та/або фізичні особи, які пред'явили позов про захист своїх порушених чи оспорюваних прав або охоронюваних законом інтересів. Відповідачами є юридичні та/або фізичні особи, яким пред'явлено позовні вимоги.

---

* Джерело : URL : <http://arb.ucci.org.ua/tsud/ua/rules.html>.

3. Третейський суд вирішує спори на підставі Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів і міжнародних договорів України.

У випадках, передбачених законом або міжнародним договором України, третейський суд застосовує норми права інших держав.

У разі відсутності законодавства, що регулює певні спірні відносини, третейський суд застосовує законодавство, яке регулює подібні відносини, а за відсутності такого – аналогію права чи керується торговими та іншими звичаями, якщо вони за своїм характером та змістом властиві таким спірним відносинам.

Стаття 2. Компетенція Постійно діючого третейського суду

1. На розгляд до Постійно діючого третейського суду в порядку, передбаченому цим Регламентом, може бути передано будь-який спір, який виник з цивільних чи господарських правовідносин, крім випадків, передбачених Законом України «Про третейські суди» та іншими законодавчими актами.

2. Спір може бути переданий на розгляд до Постійно діючого третейського суду за наявності між сторонами третейської угоди, яка відповідає вимогам Закону України «Про третейські суди».

3. На розгляд до Постійно діючого третейського суду спір може бути переданий до прийняття судом загальної юрисдикції рішення у спорі між тими самими сторонами, з того самого предмета і з тих самих підстав.

Стаття 3. Третейська угода

1. Третейська угода може бути укладена у вигляді третейського застереження в договорі (контракті) або у вигляді окремої письмової угоди.

2. Третейська угода укладається у письмовій формі. Третейська угода вважається укладеною, якщо вона підписана сторонами чи укладена шляхом обміну листами, повідомленнями по телетайпу, телеграфу або з використанням засобів електронного чи іншого зв'язку, що забезпечує фіксацію такої угоди, або шляхом направлення відзиву на позов, у якому одна зі сторін підтверджує наявність угоди, а інша сторона проти цього не заперечує.

3. Третейська угода має містити відомості про найменування сторін та їх місцезнаходження, предмет спору, місце і дату укладення угоди.

4. Посилання у договорі (контракті) на документ, який містить умову про третейський розгляд спору, є третейською угодою за умови, що договір (контракт) укладений у письмовій формі, і це посилання є таким, що робить третейську угоду частиною договору (контракту).

5. У разі коли сторони не домовилися про інше при передачі спору до Постійно діючого третейського суду, а також при вказівці у третейській угоді на Постійно діючий третейський суд, цей Регламент розглядається як невід'ємна частина третейської угоди.

За будь-яких обставин у разі суперечності третейської угоди з цим Регламентом застосовуються положення Регламенту.

6. Питання про наявність правових підстав для подання позову до Постійно діючого третейського суду вирішує голова Суду при відкритті третейського провадження. Якщо очевидно, що розгляд поданого позову не належить до компетенції Постійно діючого третейського суду, позовні матеріали повертаються без розгляду.

Стаття 4. Третейська угода і правонаступництво сторін

1. Якщо третейська угода укладена у вигляді третейського застереження, то вона вважається невід'ємною частиною договору (контракту) і стосовно неї діють такі самі правила правонаступництва, що й до договору (контракту) загалом.

2. Якщо третейська угода укладена у вигляді окремої угоди, то у разі заміни кредитора у зобов'язанні він повинен повідомити нового кредитора про її існування. Зміна третейської угоди у такому випадку можлива лише за умови явно вираженої згоди іншої (інших) сторони (сторін) угоди.

3. У разі смерті або оголошення фізичної особи померлою, припинення юридичної особи шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення), заміни кредитора чи боржника в зобов'язанні, а також в інших випадках заміни особи у відносинах, щодо яких виник спір, після відкриття провадження у справі голова Постійно діючого третейського суду або третейський суд залучає до участі у справі правонаступника відповідного учасника.

4. Усі дії, вчинені під час третейського розгляду до вступу у справу правонаступника, обов'язкові для нього так само, як вони були обов'язкові для особи, яку правонаступник замінив.

5. Про заміну або про відмову в заміні учасника справи його правонаступником голова Постійно діючого третейського суду або третейський суд постановляє ухвалу.

Стаття 5. Місцезнаходження Постійно діючого третейського суду

Місцезнаходженням Постійно діючого третейського суду є Україна, 01601, МСП, м. Київ, вул. Велика Житомирська 33.

Стаття 6. Місце третейського розгляду

1. Місцем третейського розгляду є місцезнаходження Постійно діючого третейського суду.

2. Сторони можуть домовитися про проведення третейського розгляду поза місцем знаходження Постійно діючого третейського суду. У такому разі всі додаткові витрати, пов'язані з проведенням розгляду, покладаються на сторони.

Стаття 7. Мова третейського розгляду

1. Третейський розгляд здійснюється українською мовою.

2. Вимога щодо мови стосується будь-якої письмової заяви чи іншого документа, що подається стороною, будь-якого засідання третейського суду, будь-якого рішення чи ухвали третейського суду та будь-якого листа, що надсилається стороні Постійно діючим третейським судом.

Сторона, яка надає документи чи письмові докази іншою мовою, ніж мова третейського розгляду, повинна забезпечити їх переклад українською мовою.

3. За письмовим клопотанням сторони третейський розгляд може здійснюватися за участю перекладача. Питання про участь перекладача у третейському розгляді вирішується третейським судом. На прохання сторони та за її рахунок Постійно діючий третейський суд може забезпечити сторону послугами перекладача під час третейського розгляду.

Стаття 8. Гласність третейського розгляду

1. Третейський розгляд здійснюється відкрито.

2. У разі коли проти відкритого третейського розгляду висунуто хоча б однією стороною заперечення з мотивів додержання та збереження комерційної або банківської таємниці чи забезпечення конфіденційності інформації, справа розглядається у закритому засіданні.

Стаття 9. Конфіденційність

1. Відомості, пов'язані з третейським розглядом справи, є конфіденційними.

Голова Постійно діючого третейського суду, його заступники, третейські судді та відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду не вправі розголошувати відомості, що стали їм відомі про спори, передані на розгляд до Постійно діючого третейського суду.

2. Надання відомостей щодо спорів, переданих на розгляд до Постійно діючого третейського суду, допускається лише на письмовий запит компетентних органів у випадках та з підстав, передбачених законами України.

Стаття 10. Учасники третейського розгляду

1. Учасниками третейського розгляду є сторони, їх представники, треті особи, свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі.

2. Сторони можуть вести свої справи у Постійно діючому третейському суді та брати участь у третейському розгляді як безпосередньо, так і через належним чином уповноважених представників. Повноваження представника повинні бути підтверджені належним чином оформленою довіреністю або договором.

3. Позов може бути поданий спільно кількома позивачами або до кількох відповідачів.

Стаття 11. Треті особи

1. Питання щодо участі у третейському розгляді третіх осіб вирішується третейським судом на підставі письмового вмотивованого клопотання сторін або однієї із них.

Клопотання про залучення третіх осіб до третейського розгляду повинне бути подано до закінчення строку подання відзиву на позовну заяву.

2. Участь третіх осіб у третейському розгляді допускається тільки за їх згодою та за згодою іншої сторони. Згода на участь у третейському розгляді третіх осіб повинна бути виражена у письмовій формі.

Стаття 12. Загальні засади третейського розгляду.

Процесуальні права сторін

1. Третейський розгляд здійснюється на засадах змагальності та рівності сторін. До сторін повинно бути рівне ставлення і кожній стороні повинні бути надані рівні можливості для викладення своєї позиції.

2. Сторони мають право:

1) призначити третейського суддю (третейських суддів) відповідно до третейської угоди та цього Регламенту;

- 2) ознайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії;
- 3) брати участь у засіданнях третейського суду;
- 4) надавати докази та брати участь у їх дослідженні;
- 5) заявляти клопотання, надавати письмові та усні пояснення з питань, що виникають під час третейського розгляду;
- 6) заперечувати проти клопотань і доводів інших учасників розгляду;
- 7) заявляти відвід третейському судді (третейським суддям), експерту, спеціалісту;
- 8) користуватися іншими процесуальними правами відповідно до третейської угоди та цього Регламенту.

3. Позивач протягом третейського розгляду, але до оголошення третейським судом про завершення третейського розгляду справи, вправі змінити чи доповнити свої позовні вимоги за умови, що змінені позовні вимоги охоплюються третейською угодою. Відповідач у зазначений період вправі змінити чи доповнити свої заперечення щодо позову.

Сторони можуть укласти мирову угоду на будь-якій стадії третейського розгляду, але до оголошення третейським судом про завершення третейського розгляду.

4. Сторони зобов'язані сумлінно користуватися наданими їм процесуальними правами та не допускати зловживання ними, виявляти взаємну повагу до прав іншої сторони та дотримуватися передбачених цим Регламентом строків, а також строків, установлених третейським судом та головою Постійно діючого третейського суду.

Стаття 13. Подання та надсилання документів щодо третейського розгляду

1. Усі документи, що стосуються відкриття третейського провадження і здійснення третейського розгляду, повинні подаватися сторонами до Постійно діючого третейського суду не менше ніж у двох примірниках. Кількість примірників відповідно збільшується, якщо у спорі беруть участь кілька позивачів чи відповідачів.

2. Усі документи, що подаються однією зі сторін до Постійно діючого третейського суду, повинні бути надіслані або передані іншій стороні з дотриманням правил, передбачених цією статтею.

Сторонам також повинні бути надіслані або передані висновки експертів та інші документи і докази, на яких може ґрунтуватися рішення третейського суду.

3. Своєчасне надсилання або передача сторонам усіх документів у справі забезпечуються відповідальним секретарем Постійно діючого третейського суду.

Відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду здійснює листування та надсилає документи за адресою сторони чи її представника, якщо про це є письмове клопотання сторони. Документи, надіслані та вручені представнику сторони, вважаються такими, що вручені стороні.

Сторони зобов'язані невідкладно повідомити Постійно діючий третейський суд про зміну своєї адреси у спосіб, що передбачає фіксацію надходження такого повідомлення.

4. Позовна заява, відзив на позов, судове повідомлення, рішення, ухвала третейського суду надсилаються сторонам рекомендованим листом з описом вкладення та повідомленням про вручення або вручаються їх представникам особисто під розписку. Усі інші документи можуть надсилатися звичайним листом, передаватися факсимільним або електронним зв'язком чи в інший спосіб, що передбачає фіксацію їх відправлення, або вручатися під розписку.

5. Документи та інші письмові матеріали, надіслані за останнім відомим місцем проживання фізичної особи чи за місцезнаходженням юридичної особи рекомендованим листом з повідомленням про вручення чи в інший спосіб, що передбачає отримання доказів доставки документів та інших письмових матеріалів адресатові, вважаються такими, що отримані в день такої доставки, навіть якщо на цей час одержувач за такою адресою не проживає чи не перебуває, а про зміну своєї адреси ним не було повідомлено іншу сторону належним чином.

Стаття 14. Строк третейського розгляду

1. Строк третейського розгляду не повинен перевищувати 60 календарних днів з дня формування третейського суду. У разі необхідності, обумовленої об'єктивними та поважними причинами, зазначений строк може бути продовжений не більш як на 30 календарних днів головою Постійно діючого третейського суду за мотивованим зверненням третейського суду чи спільною письмовою заявою сторін, про що постановляється ухвала.

2. Строки, передбачені цим Регламентом, а також строки, установлені третейським судом та головою Постійно діючого третейського суду,

обчислюються в календарних днях, а їх перебіг починається з дня, що настає після відповідної календарної дати.

3. Якщо останній день строку припадає на вихідний, святковий чи інший неробочий день, останнім днем строку є перший після нього робочий день.

Останній день строку триває до 24-ї години, але коли в цей строк слід вчинити процесуальні дії у Постійно діючому третейському суді, де робочий час обмежується режимом роботи Торгово-промислової палати України, строк закінчується в момент закінчення робочого дня у Постійно діючому третейському суді.

Стаття 15. Витрати, пов'язані з третейським розглядом

Склад та розмір витрат, пов'язаних з третейським розглядом, порядок їх сплати і розподілу між сторонами визначається Положенням про витрати, пов'язані з третейським розглядом у Постійно діючому третейському суді при Торгово-промисловій палаті України, яке є невід'ємною частиною цього Регламенту (додаток 1).

Стаття 16. Порядок здійснення діловодства

Правила організації роботи з документами у Постійно діючому третейському суді визначаються Порядком здійснення діловодства у Постійно діючому третейському суді при Торгово-промисловій палаті України, який є невід'ємною частиною цього Регламенту (додаток 2).

РОЗДІЛ 2. ВІДКРИТТЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Стаття 17. Подання позовної заяви. Ухвала про відкриття третейського провадження

1. Третейське провадження відкривається ухвалою голови Постійно діючого третейського суду після подання до Постійно діючого третейського суду оформленої належним чином позовної заяви, оплаченої реєстраційним збором відповідно до цього Регламенту.

2. Днем подання позовної заяви вважається день її надходження до Постійно діючого третейського суду, про що того ж дня робиться відповідний запис у журналі реєстрації вхідних документів.

Позовна заява вважається оформленою належним чином, якщо вона за формою і змістом відповідає вимогам, передбаченим цим Регламентом.

3. Ухвала про відкриття третейського провадження постановляється протягом одного дня з дня надходження позовної заяви та є остаточною і оскарженню не підлягає.

Ухвала про відкриття третейського провадження надсилається сторонам або вручається під розписку їх представникам протягом одного дня з дня її постановлення.

Стаття 18. Форма і зміст позовної заяви

1. Позовна заява подається у письмовій формі.
2. У позовній заяві повинні бути зазначені:
  - 1) найменування Постійно діючого третейського суду;
  - 2) дата складення позовної заяви;
  - 3) повне найменування і місцезнаходження сторін – юридичних осіб та/або прізвище, ім'я, по батькові, місця проживання сторін – фізичних осіб, засоби зв'язку (телефон, факс, електронна адреса);
  - 4) ціна позову;
  - 5) обґрунтування компетенції Постійно діючого третейського суду з посиланням на укладену сторонами третейську угоду;
  - 6) вимоги позивача;
  - 7) обставини, на яких ґрунтується позов;
  - 8) докази, що підтверджують позов;
  - 9) розрахунок сум, що стягуються чи оспорується;
  - 10) перелік документів, що додаються до позовної заяви.

Позовна заява повинна бути підписана повноважною особою з посиланням на документ, що підтверджує її повноваження.

3. До позовної заяви додаються документи, що підтверджують:
  - 1) укладення сторонами третейської угоди;
  - 2) обставини, на яких ґрунтуються позовні вимоги;
  - 3) повноваження особи, яка підписала позовну заяву (представника позивача);
  - 4) сплату реєстраційного збору.

4. У позовній заяві позивач може посилатися на документи або інші докази, які він надасть Постійно діючому третейському суду згодом.

5. Якщо позовна заява містить вимоги, що впливають з кількох договорів (контрактів), вона приймається до розгляду тільки за наявності третейської угоди, яка охоплює такі вимоги, і за умови, що виконання зобов'язань за згаданими договорами (контрактами) не можна роз'єднати в окремі позови. За інших умов Голова Постійно діючого третейського

суду пропонує позивачу роз'єднати позовні вимоги та подати окремі позови по кожному з договорів (контрактів) окремо.

Стаття 19. Ціна позову

1. У позовних заявах про стягнення грошових коштів ціна позову визначається стягуваною сумою.

У позовних заявах про спонукання до вчинення дії або до утримання від вчинення дії, про витребування майна ціна позову визначається ціною майнового інтересу позивача, яка зазначається позивачем.

2. Якщо позовна заява містить кілька позовних вимог, розмір кожної позовної вимоги повинен бути зазначений окремо. При цьому ціна позову визначається сумою усіх позовних вимог.

3. Якщо у позовній заяві неправильно визначена ціна позову, голова Постійно діючого третейського суду визначає ціну позову відповідно до поданих документів, про що зазначає в ухвалі про відкриття третейського провадження, та за необхідності установлює позивачу строк для сплати третейського збору відповідно до ціни позову.

Стаття 20. Реєстраційний збір

1. Позивач зобов'язаний при поданні позовної заяви сплатити реєстраційний збір у розмірі, передбаченому Положенням про витрати, пов'язані з третейським розглядом у Постійно діючому третейському суді.

До сплати реєстраційного збору позовна заява не вважається поданою.

2. Реєстраційний збір є незворотним і зараховується до суми третейського збору, що сплачується позивачем відповідно до цього Регламенту.

Стаття 21. Усунення недоліків позовної заяви

1. У разі коли позовна заява подана без дотримання вимог, передбачених цим Регламентом, голова Постійно діючого третейського суду пропонує позивачу усунути виявлені недоліки протягом десяти днів з дня отримання ним відповідної ухвали.

2. До усунення недоліків позовні матеріали залишаються без руху.

У разі невиконання позивачем пропозиції про усунення недоліків позовної заяви в установлений строк позовна заява залишається без розгляду та повертається позивачу разом з доданими до неї документами за рішенням голови Постійно діючого третейського суду. Таке рішення не позбавляє позивача права подати позовну заяву з аналогічними вимогами пізніше.

**Стаття 22. Вирішення питання про компетенцію
під час відкриття третейського провадження**

1. Під час відкриття третейського провадження голова Постійно діючого третейського суду відповідно до укладеної сторонами третейської угоди та цього Регламенту вирішує питання про наявність чи відсутність у Постійно діючого третейського суду компетенції для розгляду конкретної справи.

2. Якщо голова Постійно діючого третейського суду дійде висновку про відсутність або недійсність третейської угоди він відмовляє у відкритті третейського провадження, про що постановляє мотивовану ухвалу, яка надсилається сторонам. При цьому заявнику разом з ухвалою повертаються позовні матеріали. Сплачений заявником реєстраційний збір поверненню не підлягає.

3. В усіх інших випадках питання про компетенцію вирішується третейським судом.

**Стаття 23. Зміст ухвали про відкриття
третейського провадження**

1. В ухвалі про відкриття третейського провадження зазначаються:

- 1) номер справи;
- 2) дата постановлення ухвали;
- 3) найменування сторін;
- 4) підстави відкриття третейського провадження у справі;
- 5) ціна позову та предмет спору;
- 6) сума третейського збору, яку позивачу необхідно сплатити на рахунок Торгово-промислової палати України, та строк його сплати;
- 7) пропозиція сторонам про призначення ними третейського судді (третейських суддів) відповідно до цього Регламенту із зазначенням строку, в який сторони повинні повідомити їх імена і прізвища Постійно діючому третейському суду;

8) пропозиція відповідачу подати Постійно діючому третейському суду відзив на позовну заяву і документи, що підтверджують заперечення проти позову, із зазначенням строку їх подання.

2. Водночас з ухвалою про відкриття третейського провадження відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду надсилає сторонам повідомлення про електронну адресу публікації таких документів: Положення про Постійно діючий третейський суд при

Торгово-промислової палати України; Регламент Постійно діючого третейського суду при Торгово-промислової палаті України;

Список третейських суддів Постійно діючого третейського суду при Торгово-промислової палаті України.

Відповідачу разом з ухвалою про відкриття третейського провадження та згаданим повідомленням надсилаються також копії позовної заяви та доданих до неї документів.

Стаття 24. Третейський збір та наслідки його несплати

1. Позивач зобов'язаний сплатити на рахунок Торгово-промислової палати України третейський збір у сумі та у строк, зазначені в ухвалі про відкриття третейського провадження. Сума третейського збору, що підлягає сплаті, визначається відповідно до Положення про витрати, пов'язані з третейським розглядом у Постійно діючому третейському суді.

2. У разі несплати позивачем третейського збору у визначеному розмірі та в установленний строк провадження у справі припиняється ухвалою голови Постійно діючого третейського суду, а позовна заява разом з доданими до неї документами повертається позивачу.

3. Строк сплати третейського збору може бути продовжений за мотивованою заявою позивача на розумний період головою Постійно діючого третейського суду, якщо він визнає поважними причини несплати збору.

4. Контроль за сплатою третейського збору здійснює відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду.

Стаття 25. Відзив на позовну заяву

1. У відзиві на позовну заяву зазначаються:

1) повне найменування позивача – юридичної особи та/або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи, місцезнаходження юридичної особи/місця проживання позивача – фізичної особи;

2) номер справи;

3) заява відповідача про визнання або заперечення проти позову;

4) фактичні обставини, на яких ґрунтується позиція відповідача;

5) докази, що підтверджують фактичні обставини, на яких ґрунтується позиція відповідача;

6) перелік документів та інших доказів, що додаються до відзиву.

Відзив на позовну заяву повинен бути підписаний повноважною особою з посиланням на документ, що підтверджує її повноваження.

2. До відзиву додаються документи, що підтверджують:

- 1) обставини, на яких ґрунтуються заперечення відповідача;
- 2) повноваження особи, яка підписала відзив на позовну заяву (представника відповідача).
3. Відзив на позовну заяву повинен бути поданий протягом 10 днів з дня отримання ухвали про відкриття третейського провадження.
4. Якщо відповідач не подав відзив на позовну заяву у строк, визначений ухвалою про відкриття третейського провадження, третейський розгляд продовжується на підставі наявних у справі доказів. При цьому неподання відповідачем відзиву не може розцінюватися саме по собі як визнання тверджень позивача.

Стаття 26. Надсилання відзиву на позовну заяву позивачу

Відзив на позовну заяву разом з доданими до нього документами надсилаються відповідальним секретарем Постійно діючого третейського суду позивачу з пропозицією подати коментар щодо відзиву.

Стаття 27. Зустрічний позов

1. Відповідач вправі подати зустрічний позов для розгляду третейським судом, якщо такий позов є підвідомчим третейському суду та може бути предметом третейського розгляду відповідно до укладеної сторонами третейської угоди. Зустрічний позов може бути подано на будь-якій стадії третейського розгляду до ухвалення рішення у справі.

2. Зустрічний позов має відповідати вимогам, передбаченим статтею 18 цього Регламенту.

3. Сторона, яка подає зустрічний позов, зобов'язана сплатити третейський збір відповідно до Положення про витрати, пов'язані з третейським розглядом у Постійно діючому третейському суді. У разі несплати третейського збору зустрічний позов залишається без розгляду, про що постановляється ухвала, і повертається стороні відповідальним секретарем Постійно діючого третейського суду.

4. Зустрічний позов приймається до спільного розгляду з первісним позовом, якщо обидва позови взаємно пов'язані та їх спільний розгляд є доцільним, зокрема коли вони впливають з одних і тих самих правовідносин або коли вимоги за ними можуть зараховуватися.

5. Стороні, до якої пред'явлено зустрічний позов, повинна бути надана можливість подати відзив на зустрічний позов. Якщо сторона, до якої пред'явлено зустрічний позов, не подає відзив у визначений строк, третейський розгляд продовжується на підставі наявних у справі

доказів. При цьому неподання відзиву на зустрічний позов не може розцінюватися саме по собі як визнання наведених у ньому тверджень.

Стаття 28. Забезпечення позову

1. Якщо сторони не домовилися про інше, третейський суд може за заявою будь-якої сторони розпорядитися про вжиття іншою стороною таких забезпечувальних заходів щодо предмета спору, які він вважає необхідними, з урахуванням положень цивільного та господарського процесуального законодавства. Третейський суд може постановити ухвалу про покладення на будь-яку сторону обов'язку щодо надання належного забезпечення позову у зв'язку з такими заходами.

2. У разі необхідності примусової реалізації ухвали третейського суду про забезпечення позову сторони можуть звернутися до суду загальної юрисдикції для отримання виконавчого документа.

3. Третейський суд може витребувати від будь-якої сторони докази щодо належного забезпечення позову у зв'язку з такими заходами.

РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ

Стаття 29. Склад третейського суду

1. Склад третейського суду формується шляхом призначення третейських суддів виключно із Списку третейських суддів Постійно діючого третейського суду.

2. Третейський суд може розглядати справи у складі одного третейського судді (одноособове вирішення спору) або у будь-якій непарній кількості третейських суддів (колегіальне вирішення спору).

3. Сторони на свій розсуд можуть домовитися про кількісний і персональний склад третейського суду. У разі коли між сторонами не існує домовленості щодо кількісного складу третейського суду або сторони не досягли згоди з цього питання, третейський розгляд здійснюється у складі трьох третейських суддів.

Стаття 30. Формування складу третейського суду

1. Формування складу третейського суду здійснюється в порядку, встановленому цим Регламентом.

2. У разі формування третейського суду у складі трьох і більше третейських суддів кожна зі сторін призначає рівну кількість третейських суддів, а призначені у такий спосіб третейські судді протягом трьох днів призначають шляхом відкритого голосування ще одного третейського

суддю для забезпечення непарної кількості третейських суддів. У цьому разі третейський суддя вважається призначеним, якщо за нього проголосували не менш як дві третини від призначеного складу третейського суду, а його призначення оформляється ухвалою, яку підписують третейські судді, що проголосували за призначення. Якщо сторона не призначить належної кількості третейських суддів у строк, визначений ухвалою про відкриття третейського провадження, або якщо призначені сторонами третейські судді протягом трьох днів з моменту призначення останнього не призначають ще одного третейського суддю для забезпечення їх непарної кількості, третейського суддю (третейських суддів) призначає голова Постійно діючого третейського суду, про що ним постановляється ухвала.

3. Головуючий колегіального складу третейського суду призначається не менш як двома третинами від призначеного складу третейського суду шляхом відкритого голосування. Призначення головуючого складу третейського суду оформляється ухвалою, яку підписують третейські судді, що проголосували за призначення. При колегіальному складі третейського суду до початку розгляду справи головуючий після проведення консультацій з третейськими суддями визначає третейського суддю – доповідача у справі.

4. У разі формування одноособового складу третейського суду третейський суддя призначається сторонами у строк, визначений ухвалою про відкриття третейського провадження. Строк, установлений сторонам для призначення третейського судді, може бути продовжений головою Постійно діючого третейського суду за мотивованою заявою сторін чи однієї із них. Якщо сторони у визначений строк не призначають третейського суддю, третейський суддя призначається головою Постійно діючого третейського суду, про що ним постановляється ухвала.

5. Ухвала голови Постійно діючого третейського суду про призначення третейського судді (третейських суддів) є остаточною і не підлягає оскарженню.

6. Якщо у спорі беруть участь два або більше позивачів та/або відповідачів, то при колегіальному складі третейського суду як позивачі, так і відповідачі мають право призначити по одному третейському судді.

7. У разі одноособового вирішення спору третейський суддя повинен мати вищу юридичну освіту. У разі колегіального вирішення спору вимога щодо наявності вищої юридичної освіти поширюється лише на головуючого складу третейського суду. Угодою сторін можуть бути

встановлені додаткові кваліфікаційні вимоги, яким повинні відповідати третейські судді.

8. Третейським суддею може бути призначена особа, яка прямо чи опосередковано не заінтересована результатом вирішення спору, а також має визначені сторонами знання, досвід, ділові та моральні якості, необхідні для вирішення спору. Третейські судді незалежні, об'єктивні і неупереджені при виконанні своїх обов'язків. Третейські судді, призначені відповідно до цього Регламенту, не є представниками сторін.

9. Особа, яка має намір погодитися на призначення її третейським суддею, повинна до свого призначення підписати та надіслати відповідальному секретарю Постійно діючого третейського суду заяву про:

- 1) її неупередженість та незалежність;
- 2) готовність та наявність достатнього часу для участі у третейському розгляді;
- 3) згоду та прийняття функцій третейського судді;
- 4) дотримання цього Регламенту.

Питання щодо одержання згоди та прийняття функцій третейського судді сторони повинні вирішувати виключно через відповідального секретаря Постійно діючого третейського суду.

Стаття 31. Припинення повноважень третейського судді, третейського суду

1. Повноваження третейського судді припиняються:

- 1) за погодженням сторін;
- 2) у разі відводу чи самовідводу третейського судді відповідно до цього Регламенту;
- 3) у разі набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього;
- 4) у разі набрання законної сили судовим рішенням про визнання його обмежено дієздатним чи недієздатним;
- 5) у разі смерті, визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим рішенням суду, що набрало законної сили.

Припинення повноважень третейського судді здійснюється головою Постійно діючого третейського суду, про що постановляється ухвала, яка є остаточною і оскарженню не підлягає.

2. Повноваження складу третейського суду припиняються після ухвалення ним рішення у справі.

Стаття 32. Підстави відводу чи самовідводу третейського судді

1. Третейський суддя не може брати участі у розгляді справи, а після його призначення підлягає відводу чи самовідводу:

1) якщо він особисто чи опосередковано заінтересований у результаті розгляду справи;

2) якщо він є родичем однієї зі сторін або інших осіб, які беруть участь у справі, або перебуває з такими особами в особливих стосунках;

3) на його прохання або за спільним рішенням сторін;

4) у разі встановлення стороною обставин, які дають їй підстави вважати упередженим або необ'єктивним ставлення третейського судді до справи, про яке сторона дізналася після його призначення;

5) у разі тривалого, більш як 30 календарних днів з дня призначення, невиконання ним обов'язків третейського судді;

6) якщо він не має кваліфікації, обумовленої угодою сторін;

7) у разі виявлення його невідповідності вимогам, установленим статтею 18 Закону України «Про третейські суди»;

8) якщо третейський суддя бере участь у вирішенні спору, який прямо чи опосередковано пов'язаний з виконанням ним службових повноважень, наданих державою.

2. Жодна особа не може бути третейським суддею у справі, у якій вона раніше брала участь як третейський суддя, але була відведена чи заявила самовідвід як сторона, представник сторони або в будь-якій іншій якості.

Стаття 33. Порядок відводу чи самовідводу третейського судді

1. У разі звернення до особи, включеної до Списку третейських суддів, за отриманням згоди на призначення її третейським суддею у конкретній справі, така особа повинна повідомити про наявність обставин, які є підставами для її відводу відповідно до статті 32 цього Регламенту.

2. Третейський суддя повинен без зволікання повідомити сторони про підстави його відводу чи самовідводу, зазначені у статті 32 цього Регламенту, що виникли після початку третейського розгляду, чи заявити самовідвід.

3. За наявності підстав, передбачених статтею 32 цього Регламенту, сторона може заявити про відвід призначеного нею третейського судді лише у разі, коли обставини, які є підставою для відводу, стали відомі стороні після його призначення.

4. Письмова мотивована заява сторони про відвід третейського судді (з копією для іншої сторони) має бути подана до Постійно діючого третейського суду протягом п'яти днів після того, як стороні стали відомі обставини, які є підставою для відводу третейського судді.

У разі пропуску встановленого строку питання про прийняття заяви про відвід третейського судді вирішується головою Постійно діючого третейського суду залежно від причин пропуску строку, про що ним постановляється ухвала.

5. Відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду зобов'язаний надати іншій стороні можливість прокоментувати заяву про відвід третейського судді. У разі коли інша сторона не погоджується з відводом третейського судді, вона має право протягом п'яти днів з дня отримання копії заяви про відвід третейського судді подати до Постійно діючого третейського суду мотивовані заперечення.

6. Якщо третейський суддя, якому заявлено відвід, сам не відмовиться від участі у розгляді справи, питання про його відвід вирішується головою Постійно діючого третейського суду.

Повноваження третейського судді вважаються припиненими з дня постановлення ухвали про задоволення відводу.

7. Питання про самовідвід третейського судді вирішується головою Постійно діючого третейського суду на підставі мотивованої заяви третейського судді.

8. Під час розгляду заяви про відвід третейський суд, включаючи третейського суддю, якому заявлено відвід, продовжує третейський розгляд. Третейський суд не може ухвалити рішення доти, поки голова Постійно діючого третейського суду не постановить ухвалу за підсумками розгляду згаданої заяви.

9. Самовідвід третейського судді або згода сторони на припинення його повноважень не повинна розцінюватися як визнання залежності та упередженості третейського судді.

Стаття 34. Заміна третейського судді

1. У разі коли повноваження третейського судді припинені відповідно до цього Регламенту, інший третейський суддя призначається згідно з правилами, що застосовувалися при призначенні третейського судді, який замінюється.

2. У разі заміни третейського судді при одноособовому розгляді справи усі слухання у справі, що мали місце до його заміни, повинні бути проведені повторно.

У разі заміни третейського судді при колегіальному розгляді справи новий третейський суддя приймає розгляд у тому стані, в якому він перебував на момент припинення повноважень попереднім третейським суддею. У разі потреби та з урахуванням думки сторін змінений склад третейського суду може повернутися до питань, розглянутих у попередніх засіданнях, які відбулися до заміни третейського судді.

Стаття 35. Поновлення повноважень третейського суду

Повноваження третейського суду поновлюються ухвалою голови Постійно діючого третейського суду у разі виникнення потреби в:

- 1) прийнятті додаткового рішення щодо вимог, які були заявлені під час третейського розгляду, але не знайшли відображення у рішенні, – за заявою сторони;
- 2) роз'ясненні резолютивної частини рішення – за заявою сторони;
- 3) виправленні у рішенні описок, арифметичних помилок або будь-яких інших неточностей – з власної ініціативи третейського суду або за заявою сторони.

Після виконання зазначених у цій статті процесуальних дій повноваження третейського суду припиняються.

РОЗДІЛ 4. ТРЕТЕЙСЬКИЙ РОЗГЛЯД

Стаття 36. Компетенція третейського суду

1. Третейський суд з додержанням вимог Закону України «Про третейські суди» та цього Регламенту самостійно вирішує питання про наявність або відсутність у нього компетенції для розгляду справи.

2. Сторона має право заявити про відсутність у третейського суду компетенції стосовно переданого на вирішення спору до початку розгляду справи по суті.

3. Сторона має право заявити про перевищення третейським судом меж його компетенції, якщо в процесі третейського розгляду справи виникне питання, розгляд якого не передбачено третейською угодою або яке не може бути предметом такого розгляду відповідно до закону та цього Регламенту.

4. У випадках, передбачених пунктами 2 і 3 цієї статті, третейський суд повинен відкласти розгляд справи по суті до вирішення ним питання щодо наявності у нього компетенції.

5. Якщо третейський суд дійде висновку щодо неможливості розгляду ним спору внаслідок відсутності у нього компетенції, третейський розгляд припиняється, а витрати, понесені третейським судом, відшкодовуються сторонами в рівних частках.

6. З питань наявності чи відсутності компетенції третейський суд постановляє мотивовану ухвалу.

Стаття 37. Перевірка стану підготовки справи до розгляду

1. Попередню підготовку справи до третейського розгляду здійснює відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду відповідно до цього Регламенту.

За підсумками розгляду матеріалів справи та за умов, що третейський збір сплачено і склад третейського суду сформовано, відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду передає справу третейському суду.

2. Третейський суд перевіряє стан підготовки справи до розгляду та у разі потреби вживає додаткових заходів з підготовки справи до розгляду, зокрема вимагає від сторін письмові пояснення, докази та інші необхідні документи.

Стаття 38. Призначення справи до розгляду

1. Третейський суд протягом п'яти днів з дня завершення його формування постановляє ухвалу про призначення справи до розгляду, у якій визначає дату, час і місце проведення засідання третейського суду, а також перелік дій, необхідних для підготовки справи до розгляду, та встановлює строки їх виконання.

2. Відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду надсилає ухвалу про призначення справи до розгляду сторонам протягом одного дня.

Стаття 39. Розгляд справи третейським судом

1. Для викладення сторонами своїх позицій, дослідження доказів та проведення усних дебатів третейський суд проводить усне слухання справи. Про проведення усного слухання справи зазначається в ухвалі третейського суду про призначення справи до розгляду.

Сторона може просити третейський суд про слухання справи за її відсутності.

2. Сторони можуть домовитися про розгляд справи на підставі письмових матеріалів без проведення усного слухання.

Третейський суд може також здійснити розгляд справи на підставі письмових документів за відсутності такої домовленості сторін, якщо жодна з них не просить провести усне слухання.

3. Під час розгляду справи третейським судом можуть встановлюватися строки для надання пояснень, подання заяв, документів, доказів та вчинення інших процесуальних дій.

4. Третейський суд на початку розгляду повинен з'ясувати у сторін можливість завершення справи мировою угодою та в подальшому сприяти вирішенню спору шляхом укладення мирової угоди на всіх стадіях третейського розгляду.

Стаття 40. Порядок третейського розгляду

1. Третейський суд визначає порядок третейського розгляду справи відповідно до цього Регламенту та з урахуванням угоди сторін.

2. Протокол засідання третейського суду ведеться, якщо це передбачено угодою сторін або з ініціативи третейського суду під час розгляду особливо складних справ. Ведення протоколу засідання третейського суду здійснює третейський суддя – доповідач. У разі коли це передбачено угодою сторін, протокол веде секретар третейського розгляду, який призначається третейським судом за узгодженою пропозицією сторін.

3. У протоколі засідання третейського суду зазначаються:

- 1) дата та місце розгляду справи;
- 2) прізвища, ім'я, по батькові третейських суддів та секретаря третейського розгляду;
- 3) суть спору;
- 4) найменування сторін, їхніх представників, свідків, експертів, інших осіб, які беруть участь у розгляді справи;
- 5) заяви та клопотання сторін;
- 6) вказівки та вимоги до сторін, висунуті третейським судом;
- 7) розклад засідань третейського суду;
- 8) зміст пояснень сторін та інших осіб, які беруть участь у справі;
- 9) докази, подані під час третейського розгляду, та відомості про їх огляд;
- 10) узгодження сторонами питання про необхідність та умови зберігання рішень третейського суду;
- 11) витрати, понесені сторонами.

Протокол підписується секретарем та всіма третейськими суддями, які брали участь у розгляді справи.

4. Будь-яка зі сторін має право заявити про відвід секретаря третейського розгляду, якщо існують обставини, що викликають обґрунтовані сумніви стосовно його незалежності чи неупередженості.

Питання про відвід секретаря третейського розгляду вирішується третейським судом. За підсумками розгляду заяви про відвід секретаря третейський суд постановляє ухвалу.

5. У разі припинення повноважень секретаря третейського розгляду призначення іншої особи секретарем третейського розгляду здійснюється за правилами, що застосовувалися при призначенні особи, яка замінюється.

Стаття 41. Участь у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції

1. Третейський суд з власної ініціативи або за клопотанням учасника третейського розгляду може постановити ухвалу про його участь у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції, зокрема у разі коли його явка в засідання третейського суду визнана судом обов'язковою.

2. Клопотання про участь у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції може бути подано не пізніше як за п'ять днів до дня проведення засідання третейського суду.

Учасник третейського розгляду може клопотати про участь у режимі відеоконференції в одному або кількох судових засіданнях чи протягом всього розгляду справи.

3. Третейський суд, урахувуючи обставини справи та характер спірних правовідносин, може відмовити учаснику третейського розгляду в задоволенні клопотання про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення третейського суду або скасувати повністю чи частково ухвалу про надання такому учаснику третейського розгляду дозволу на участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

4. Питання про участь особи у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції вирішується третейським судом за наявності відповідного клопотання або з власної ініціативи не пізніше ніж за три дні до дня проведення такого засідання.

5. З метою забезпечення своєчасного проведення відеоконференції копія ухвали про участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції може бути надіслана учасникам третейського розгляду за допомогою кур'єра, факсу або електронної пошти.

6. Використовувані третейським судом і учасниками третейського розгляду технічні засоби і технології повинні забезпечувати належну якість зображення та звуку. Учасникам третейського розгляду має бути забезпечена можливість чути та бачити хід засідання третейського суду, ставити запитання і отримувати відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені цим Регламентом.

7. Хід і результати процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, фіксуються третейським судом, який розглядає справу, за допомогою технічних засобів відеозапису. Носій відеозапису такої конференції є додатком до протоколу судового засідання і після закінчення засідання третейського суду приєднується до матеріалів справи.

8. У разі коли особа, яка подала клопотання про участь у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції, з'явилася в залі засідання третейського суду, вона бере участь у засіданні в загальному порядку.

9. Третейський суд, який розглядає справу, відмовляє в задоволенні клопотання про участь у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції або скасовує ухвалу про надання такого дозволу виключно у випадках, якщо:

- 1) розгляд справи здійснюється в закритому засіданні третейського суду;
- 2) відсутня технічна можливість для участі у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції;
- 3) клопотання про участь у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції подане пізніше строку, передбаченого частиною другою цієї статті;
- 4) третейським судом вже постановлялася ухвала про участь особи, яка подала клопотання, у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції, але така особа без поважних причин не взяла участі у засіданні третейського суду в режимі відеоконференції;
- 5) третейським судом вже постановлялась ухвала про участь особи, яка подала клопотання, у судовому засіданні в режимі відеоконференції, але якість зображення і звуку не відповідала вимогам, передбаченим частиною сьомою цієї статті.

Стаття 42. Надання та дослідження доказів

1. Кожна зі сторін третейського розгляду повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень. Третейський суд вправі також зажадати від сторін подання інших доказів, необхідних для повного, всебічного і об'єктивного вирішення спору, а також може з власної ініціативи або на прохання будь-якої зі сторін, якщо визнає таке прохання обґрунтованим, призначити проведення експертизи чи викликати та заслухати свідка.

2. Доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких третейський суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення спору. Ці дані повинні бути підтверджені такими засобами доказування: письмовими та речовими доказами, поясненнями сторін, а також висновками експертів і показаннями свідків. Обставини справи, які за законом повинні бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися ніякими іншими засобами доказування.

3. Письмовими доказами є листи, акти, транспортні, банківські та інші документи і матеріали, що містять відомості про обставини, які мають значення для вирішення спору. Письмові докази подаються в оригіналі або в копії, завірених стороною, що подає такі докази. На вимогу третейського суду сторона зобов'язана надати оригінал будь-якого з поданих нею документів.

4. Речовими доказами є предмети, які можуть служити засобами встановлення обставин, що мають значення для вирішення спору.

5. Оцінка доказів проводиться третейськими суддями за їх внутрішнім переконанням.

6. Якщо третейський суд визнає за необхідне одержання документів від підприємств, установ, організацій, які не є учасниками третейського розгляду, він своєю ухвалою уповноважує сторони або одну зі сторін одержати відповідні документи та подати їх третейському суду.

7. Усі письмові докази повинні зберігатися у справі разом з іншими матеріалами третейського розгляду, бути прошиті та пронумеровані.

Стаття 43. Наслідки ненадання сторонами доказів або неявки сторони у засідання третейського суду

Ненадання стороною доказів, інших письмових документів чи матеріалів, неявка у засідання третейського суду будь-якої зі сторін, що була повідомлена належним чином про дату, час і місце розгляду

справи, не є перешкодою для продовження третейського розгляду та ухвалення рішення на підставі доказів, які є у справі, якщо причина неподання документів або неявки сторони у засідання визнана третейським судом неповажною.

Стаття 44. Призначення експертизи

1. Третейський суд з метою правильного вирішення спору має право зобов'язати сторони чи одну зі сторін замовити проведення експертизи для роз'яснення питань, що потребують спеціальних знань, про що третейський суд постановляє відповідну ухвалу. Наслідки невиконання сторонами (стороною) вимог про призначення експертизи визначаються третейським судом з урахуванням усіх обставин, що мають значення для вирішення спору.

2. Експертиза проводиться одним або кількома експертами, призначеними третейським судом. Експертом може бути призначена будь-яка особа, що володіє знаннями, необхідними для надання висновку.

Перелік питань, які слід порушити перед експертом, визначається третейським судом з урахуванням пропозицій сторін.

3. Сторони зобов'язані надати на запит експерта будь-яку інформацію, що стосується справи, або пред'явити до огляду будь-які документи, товар, інше майно, що має відношення до справи.

4. Висновок експерта подається до Постійно діючого третейського суду в письмовій формі. Відповідальний секретар Постійно діючого третейського суду надсилає сторонам копії висновку експерта з пропозицією надати свої коментарі щодо результатів експертизи.

5. У разі відсутності домовленості про інше експерт на прохання будь-якої зі сторін або з ініціативи третейського суду повинен взяти участь у засіданні третейського суду, надати коментарі та пояснення щодо експертного висновку, відповісти на запитання сторін, третейських суддів.

6. Висновок експерта не є обов'язковим для третейського суду і оцінюється нарівні з іншими доказами.

Відхилення висновку експерта третейським судом повинне бути мотивованим.

7. Будь-яка зі сторін має право заявити про відвід експерта, якщо існують обставини, які викликають обґрунтовані сумніви щодо його незалежності чи неупередженості, або якщо він не має необхідної кваліфікації у сфері, що підлягає дослідженню.

Питання про відвід експерта вирішується третейським судом. За підсумками розгляду заяви про відвід експерта третейський суд постановляє ухвалу.

8. У разі припинення повноважень експерта призначення іншого експерта здійснюється за правилами, що застосовувалися при призначенні експерта, який замінюється.

Стаття 45. Зміна чи доповнення позовних вимог

1. Під час третейського розгляду, але до оголошення третейським судом про його завершення, позивач вправі змінити чи доповнити свої позовні вимоги за умови, що змінені вимоги охоплюються третейською угодою.

2. У разі збільшення розміру позовних вимог позивач повинен сплатити додаткову суму третейського збору, виходячи з нової ціни позову. При невиконанні цієї вимоги заява про збільшення розміру позовних вимог залишається третейським судом без розгляду.

3. Відповідач вправі надати третейському суду свої заперечення (пояснення) щодо змінених чи доповнених позовних вимог. Строк подання згаданих заперечень (пояснень) визначається третейським судом і він не може бути меншим ніж три календарні дні.

Стаття 46. Відкладення третейського розгляду

1. Третейський суд може відкласти розгляд справи:

- 1) у разі виникнення потреби у витребуванні нових доказів;
- 2) у зв'язку з неявкою у засідання третейського суду відповідача і відсутністю у справі підтвердження вручення йому повідомлення про день третейського розгляду.

Третейський розгляд може бути також відкладено за наявності інших обставин, що перешкоджають, на думку складу третейського суду, вирішенню спору в даному засіданні.

2. Відкладаючи третейський розгляд третейський суд постановляє мотивовану ухвалу.

Стаття 47. Перерва у третейському розгляді

На прохання будь-якої зі сторін або з власної ініціативи третейський суд для вчинення сторонами певних дій або подання додаткових документів може оголосити перерву у третейському розгляді на строк не більше ніж десять днів, про що сторони, які беруть участь у засіданні, повідомляються під розписку.

Стаття 48. Призупинення третейського розгляду

У зв'язку з виникненням обставин, що перешкоджають третейському розгляду, строк дії яких не може бути передбачений, на прохання будь-якої зі сторін або з власної ініціативи третейський суд може призупинити розгляд справи на невизначений строк. У цьому разі третейський суд постановляє мотивовану ухвалу. Після припинення дії обставин, що обумовили призупинення третейського розгляду, третейський суд поновлює третейський розгляд, про що постановляє мотивовану ухвалу.

РОЗДІЛ 5. ЗАВЕРШЕННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО РОЗГЛЯДУ. РІШЕННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ

Стаття 49. Завершення третейського розгляду

Третейський розгляд завершується:

- 1) ухваленням третейським судом рішення по суті спору;
- 2) укладенням сторонами мирової угоди;
- 3) постановленням третейським судом ухвали про припинення третейського розгляду.

Стаття 50. Ухвалення та оголошення рішення

1. Після того як третейський суд переконається, що сторони мали достатньо можливостей для викладення своєї позиції та для подання доказів, третейський суд оголошує про завершення третейського розгляду в частині дослідження обставин справи і переходить до ухвалення рішення. Рішення ухвалюється у закритій нараді третейського суду.

2. Рішення ухвалюється третейським суддею, який одноособово розглядав справу, або більшістю голосів третейських суддів, які входять до складу третейського суду при колегіальному розгляді справи. Третейський суддя, який не згодний із ухвалюваним рішенням (частково або цілком), може викласти у письмовій формі свою окрему думку.

3. Рішення оголошується сторонам у засіданні третейського суду.

Третейський суд вправі оголосити лише резолютивну частину рішення. У цьому випадку, якщо сторони не погодили строк надсилання їм рішення, мотивоване рішення має бути надіслано сторонам протягом п'яти днів з дня оголошення резолютивної частини рішення.

4. Якщо при ухваленні рішення третейський суд дійде висновку про неможливість його ухвалення у зв'язку з тим, що ті чи інші обставини,

які мають суттєве значення для вирішення спору, залишились не з'ясованими, третейський суд може відновити третейський розгляд справи, про що постановляє ухвалу. У цьому разі третейський розгляд справи провадиться виключно в межах з'ясування обставин, що потребують додаткового дослідження.

5. Датою ухвалення рішення є дата оголошення рішення у засіданні третейського суду або оголошення його резолютивної частини.

Стаття 51. Форма і зміст рішення

1. Рішення третейського суду викладається у письмовій формі.
2. У рішенні третейського суду повинні бути зазначені:
  - 1) найменування Постійно діючого третейського суду;
  - 2) дата ухвалення рішення;
  - 3) місце третейського розгляду;
  - 4) склад третейського суду і порядок його формування;
  - 5) прізвище, ім'я, по батькові секретаря третейського суду (у разі призначення);
  - 6) сторони, їх представники та інші учасники третейського розгляду, що брали участь у засіданні третейського суду; посилання на документи, що підтверджують їх повноваження;
  - 7) висновок про компетенцію третейського суду, обсяг його повноважень за третейською угодою;
  - 8) стислий виклад позовної заяви, відзиву на позовну заяву, заяв, пояснень, клопотань сторін та їх представників, інших учасників третейського розгляду;
  - 9) установлені обставини справи, підстави виникнення спору, докази, на підставі яких ухвалено рішення, зміст мирової угоди (у разі укладення), мотиви, з яких третейський суд відхилив доводи, докази та заявлені під час третейського розгляду справи клопотання сторін;
  - 10) висновок про задоволення позову чи про відмову в позові повністю або частково, за кожною з заявлених вимог;
  - 11) норми законодавства, якими керувався третейський суд при ухваленні рішення.
3. Висновки третейського суду, що містяться в рішенні у справі, не можуть залежати від настання або ненастання тих чи інших обставин.
4. У разі задоволення позовних вимог у резолютивній частині рішення зазначаються:
  - 1) сторона, на користь якої вирішено спір;

2) сторона, з якої має бути здійснено стягнення грошових сум та/або яка зобов'язана виконати певні дії або утриматися від виконання певних дій;

3) розмір грошової суми, що підлягає стягненню, та/або дії, що підлягають виконанню або від виконання яких сторона має утриматися за рішенням третейського суду;

4) строк сплати коштів та/або строк і спосіб виконання дій, що підлягають виконанню;

5) порядок розподілу між сторонами витрат, пов'язаних з вирішенням спору третейським судом;

6) інші обставини, які третейський суд вважає за необхідне зазначити.

5. Рішення третейського суду підписується третейським суддею, який одноособово розглядав справу, або повним складом третейського суду, що розглядав справу, в тому числі третейським суддею, який має окрему думку. Окрема думка третейського судді викладається письмово та додається до рішення третейського суду.

6. Підписане рішення третейського суду прошивається та на зворотному листі останнього аркуша скріплюється підписом Президента або Першого віце-президента Торгово-промислової палати України і печаткою Торгово-промислової палати України.

Стаття 52. Надсилання (вручення) рішення сторонам

1. Рішення третейського суду по одному примірнику кожній стороні надсилається поштою або вручається під розписку.

2. У разі відмови сторони одержати рішення третейського суду або її неявки без поважних причин у засідання третейського суду, де воно оголошується, рішення вважається таким, що оголошене сторонам, про що на рішенні робиться відповідна відмітка, а копія рішення надсилається такій стороні.

Стаття 53. Додаткове рішення

1. Якщо сторони не домовилися про інше, будь-яка зі сторін, повідомивши про це іншу сторону, може протягом семи днів після одержання рішення звернутися до Постійно діючого третейського суду із заявою про ухвалення додаткового рішення щодо вимог, які були заявлені під час третейського розгляду, але не знайшли відображення у рішенні.

2. Заяву про ухвалення додаткового рішення має бути розглянуто тим складом третейського суду, що вирішував спір, протягом семи днів після її одержання Постійно діючим третейським судом.

3. За результатами розгляду заяви ухвалюється додаткове рішення, яке є складовою частиною рішення третейського суду, або постановляється мотивована ухвала про відмову у задоволенні заяви про ухвалення додаткового рішення.

Стаття 54. Роз'яснення рішення

1. Якщо сторони не домовилися про інше, будь-яка із сторін, повідомивши про це іншу сторону, має право протягом семи днів після одержання рішення звернутися до Постійно діючого третейського суду із заявою про роз'яснення резолютивної частини рішення.

2. Заяву про роз'яснення резолютивної частини рішення має бути розглянуто тим складом третейського суду, що вирішував спір, протягом семи днів після її одержання Постійно діючим третейським судом.

3. За результатами розгляду заяви постановляється ухвала про роз'яснення рішення, яка є складовою частиною рішення третейського суду, або мотивована ухвала про відмову в роз'ясненні рішення.

4. Роз'яснюючи резолютивну частину рішення, третейський суд не має права змінювати зміст рішення.

Стаття 55. Виправлення рішення

1. Третейський суд у тому самому складі з власної ініціативи або за заявою сторони третейського розгляду може виправити у рішенні описки, арифметичні помилки чи будь-які інші неточності, про що постановляється ухвала, яка є складовою частиною рішення.

2. Заява про виправлення у рішенні описок, арифметичних помилок чи будь-яких інших неточностей повинна бути подана стороною до Постійно діючого третейського суду протягом семи днів після одержання рішення. Ініціатива третейського суду про виправлення у рішенні описок, арифметичних помилок чи будь-яких інших неточностей може бути реалізована протягом семи днів з дня підписання рішення третейським суддею, який одноособово розглядав справу, або з дня підписання рішення останнім третейським суддею, що входив до колегіального складу третейського суду.

Стаття 56. Оскарження рішення

1. Рішення третейського суду є остаточним і оскарженню не підлягає, крім випадків, передбачених Законом України «Про третейські суди».

2. Рішення третейського суду може бути оскаржене сторонами, третіми особами, а також особами, які не брали участі у справі, у разі коли третейський суд вирішив питання про їх права і обов'язки, у випадках, передбачених Законом України «Про третейські суди», до компетентного суду відповідно до встановлених законом підвідомчості та підсудності справ.

3. Заяву про скасування рішення третейського суду може бути подано до суду загальної юрисдикції сторонами, третіми особами протягом трьох місяців з дня ухвалення рішення третейським судом, а особами, які не брали участі у справі, у разі коли третейський суд вирішив питання про їх права і обов'язки, – протягом трьох місяців з дня, коли вони дізналися або повинні були дізнатися про ухвалення рішення третейського суду.

4. Скасування судом загальної юрисдикції рішення третейського суду не позбавляє сторони права повторно звернутися до третейського суду, крім випадків коли рішення третейського суду скасовано повністю або частково внаслідок визнання компетентним судом недійсною третейської угоди або через те, що рішення ухвалено у спорі, який не передбачений третейською угодою, чи таким рішенням вирішено питання, що виходять за межі третейської угоди, або рішення ухвалено у справі, не підвідомчій третейському суду.

Стаття 57. Мирова угода. Рішення на узгоджених умовах

1. Сторони мають право на будь-якій стадії третейського розгляду до оголошення третейським судом про його завершення врегулювати спір шляхом укладення мирової угоди.

2. На письмове прохання сторін третейський суд може зафіксувати зміст укладеної між ними мирової угоди та ухвалити рішення на узгоджених умовах. У цьому разі рішення третейського суду повинно відповідати вимогам, передбаченим статтею 51 цього Регламенту. Таке рішення має таку саму силу, як і будь-яке інше рішення третейського суду щодо суті спору.

Стаття 58. Ухвала про припинення третейського розгляду

1. Третейський суд постановляє ухвалу про припинення третейського розгляду у таких випадках:

- 1) спір не підлягає вирішенню у третейських судах;
- 2) є рішення компетентного суду між тими самими сторонами, з того самого предмета і з тих самих підстав;
- 3) позивач відмовився від позову;
- 4) сторони уклали угоду про припинення третейського розгляду;
- 5) підприємство, установу чи організацію, які є стороною третейського розгляду, ліквідовано;
- 6) Постійно діючий третейський суд не має компетенції щодо переданого на його розгляд спору;
- 7) у разі смерті фізичної особи, яка була стороною у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва;
- 8) третейський суд визнає, що продовження третейського розгляду стало з якоїсь причини неможливим.

2. До сформування складу третейського суду постанову про припинення третейського розгляду постановляє голова Постійно діючого третейського суду. Підставами для припинення третейського розгляду є:

- 1) відмова позивача від позову;
- 2) угода сторін про припинення третейського розгляду;
- 3) несплата позивачем третейського збору у визначеному розмірі та в установленний строк;
- 4) коли подальший третейський розгляд стає з будь-яких інших, не перерахованих вище, причин неможливим.

Стаття 59. Зберігання матеріалів справ, розглянутих третейським судом

1. Справи, розглянуті у Постійно діючому третейському суді, зберігаються у його архіві протягом 10 років з дня ухвалення рішення третейського суду.

2. Усі матеріали третейського розгляду: позовна заява, відзив на позовну заяву, висновок експерта, клопотання, заяви, листи, письмові докази та інші надані сторонами документи, а також процесуальні документи третейського суду повинні зберігатися у справі, бути прошитими та пронумерованими.

3. Утримання та впорядкування архіву Постійно діючого третейського суду здійснюється за рахунок Торгово-промислової палати України.

РОЗДІЛ 6. ВИКОНАННЯ РІШЕННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ

Стаття 60. Обов'язковість рішення третейського суду

1. Сторони зобов'язані добровільно виконати рішення третейського суду без будь-яких зволікань чи застережень.
2. Сторони та третейський суд зобов'язані вжити усіх необхідних заходів з метою забезпечення виконання рішення у справі.

Стаття 61. Виконання рішення третейського суду

1. Рішення третейського суду підлягає виконанню в установлений ним строк. Якщо строк виконання у рішенні не встановлений, рішення підлягає негайному виконанню.
2. У разі відмови від добровільного виконання рішення третейського суду воно підлягає примусовому виконанню. Порядок видачі виконавчого документа та порядок примусового виконання рішення третейського суду визначається законодавством України.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

**Ігор Володимирович
Озерський**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕДІАЦІЇ
В ЮРИСДИКЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Редактор *Р. Грубкіна*.

Технічний редактор *А. Власенко*. Комп'ютерна верстка, дизайн обкладинки *Н. Кардаш*.
Друк *С. Волинець*. Фальцювальню-палітурні роботи, *О. Мішалкіна*.

Підп. до друку 25.02.2020

Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.

Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.

Ум. друк. арк. 14,42. Обл.-вид. арк. 12,81.

Тираж 300 пр. Зам. № 5935.

54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.